

PROBLEM
BLVNI
ROTEC

MLAG

magazin

PRIMOŽ ŽAGAR
ZADNJI INTERVJU Z VENOM PILONOM

RASTKO MOČNIK
KULTURO MNOŽICAM — MNOŽICE V KULTURO

MOJCA DRČAR-MURKO
LOGIKA VELIKEGA ŠTEVILA

STANLEY BROUWN
KUPUJE 1 m² SLOVENSKE ZEMLJE

IVO SVETINA
VROČA INTIMA SVETIH SLOVENSКИH SLOVARJEV

RUDI ŠELIGO
POKLICI ČAKAJO (3)
KURJENJE NA VIŠJI USTANOVI

DUŠAN PIRJEVEC
POEZIJA IZBRISA

Glavni urednik: Rudi Šeligo, odgovorni urednik: Dimitrij Rupel, sekretar redakcije: Jaroslav Novak, oblikovalec: Marko Pogačnik

Uredniški odbor:

Niko Grafenauer (urednik kulturne publicistike), Matjaž Kocbek, Tomaž Kralj, Marko Pogačnik (urednik vizualnih informacij), Dimitrij Rupel (urednik politične publicistike), Tomaž Šalamun, Rudi Šeligo (urednik literature), Marko Švabić (urednik roba).

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Soteska 10, tel. 20 487. Sekretar redakcije posluje vsak delovni dan od 10. do 12. ure, uprava pa v četrtek od 14.30 do 16.30 ure. Naročila pošiljajte na upravo Problemov, Ljubljana, Soteska 10, tekoči račun 501-8-475/1 z oznako: za Probleme. Celoletna naročnina 50 din, cena posamezne številke 5 din, cena dvojne številke 8 din. Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača. Izdaja predsedstvo ZM in UO ZSJ. Tisk Tiskarna PTT v Ljubljani.

VPRAŠANJE O MAGAZINU

Teh nekaj vrstic, ki uvajajo to (tretjo po vrsti) številko Magazina, naj bi pričalo o razmišljanjih, ki potekajo znotraj tega časopisa. Ta razmišljanja je možno povzeti predvsem v obliki vprašanj, ki si jih uredniki zastavljamo o svojem delu, o možnostih in eventualnih spremembah v tem delu. Že ko smo snovali našo »delitev« na Teorijo in Magazin, smo želeli spremembe, oz. spremenljivost vgraditi v sam stroj Magazina. Časopis, kakršnega smo si zamislili, naj bi bil čim bolj odprt. In ko zapisujem to besedo, prav zares ne mislim tiste odprtosti, ki jo tako pogosto slišimo v današnjem (tudi revialnem) življenju, temveč nekakšno načelo, ki bi moralo biti v svojem dejanju tako »pronikavo«, da ga ne bi mogli izrabiti za »načelnost«, ki je v navadi, kadar se snuje takšna ali drugačna — generacijska, grupna ali v kateremkoli drugem ideološkem smislu priostrena revija.

Na kratko — k sodelovanju vabimo še več sodelavcev. Če gre za spremembe, je prav, da se dogajajo kar nenehno, da se — recimo v primeru Magazina — zamenjamo tudi uredniki sami, da — če je potrebno in v interesu delovanja tega časopisa — odstopimo svoja mesta in strani ljudem, ki se niso uspeli objaviti svojih idej, izdelkov; ki jim doslej ni bilo mogoče nastopiti v kulturnem življenju... S tem mislim predvsem tiste mlajše misleče Slovence... ki jim bodisi zaradi lastnih predsodkov, bodisi zaradi nerazumevanja institucij poti niso označene s spodbudami in razumevanjem. Torej — pričakujemo nove in nove prispevke, koncepte — razmišljanja, kako bi bilo mogoče še popestriti in vsebinsko obogatiti Magazin.

Spremembe, o katerih razmišljamo, so predvsem spremembe iz tradicionalnega kulturniškega, pretirano literarnega, literarizirajočega odnosa do sveta, v katerem živimo, v bolj magazinski, bolj sproščen, informativen, realističen način pisanja. Takšnemu »novemu« načinu pisanja, ki manj kot z »večnimi resnicami« poskuša razumeti svojo vlogo s proizvajanjem individualnih, angažiranih predstav — smo poskušali odpreti možnost predvsem s publicističnim oddelkom in z zapisi »na robu«. Tu želimo objavljati še več zapisov s področij: politike, ideologije, družboslovja, znanosti, tehnike pa ožje kulture. Išče mo nove recenzente, komentatorje, žurnaliste... Sicer pa je nemogoče in nepravilno navajati omejitve. Magazin je odprt!

Dimitrij Rupel

- 1 I. G. Plamen: Mokro cvetoče rožce poezije
- 4 Rudi Šeligo: Poklici čakajo, 3. Kurjenje na višji ustanovi
- 10 Ivo Svetina: Vroča intima svetih slovenskih slovarjev
- 13 Franci Zagoričnik: Bistveni udarec mojstra An'ana
- 19 Rastko Močnik: Kulturo množicam — množice v kulturo
- 21 Viktor Konjar: Formalna rekonstrukcija forumov ničesar ne spreminja
- 22 Mojca Drčar-Marko: Logika velikega števila
- 24 Dimitrij Rupel: Mitologije
- 25 Primož Žagar: Čistka ali nacionalizacija
- 26 Ivan J. Kreft: Imeti — delati revijo
- 27 Taras Kermauner: Konservativno preišljevanje o radikalni negaciji
- 33 Nuša & Srečo Dragan
- 34 Bogdanka Poznanović
- 35 Slobodan Dimitrijević
Akcija TOTAL
- 36 Sonja Iveković
- 37 Peter Nemetschek
Felipe Ehrenberg
- 38 Germano Celant
- 39 Stanley Brouwn
- 40 Dušan Klimeš, Jiří Valoch
- 41 Ziuco Marusic
- 46 Marko Slodnjak: ... to ve ves slovenski narod
- 47 Tomaž Kralj: Zabriske point
- 48 La Monte Young: Petje Pran Natha: zvok je bog
- 50 Iztok Geister: Materinstvo
- 51 Tomaž Kralj: Nominacija — Eksnominacija
- 52 Primož Žagar: Slikar v preiskavi
- 57 Giulio Carlo Argan: Umetnost ni kultura na počitnicah
- 60 Ivan Mrak: Obločnica, ki se rojeva
- 64 Pavle Dobrila: Avers revers logike?
- 73 Dušan Pirjevec: Poezija izbrisa
- 75 Mate Dolenc, Dimitrij Rupel: Non stop roman

I. G. Plamen

MOKRO CVETOČE ROŽ'CE POEZIJE

vonj konja
mrtva straža

postava sove
spomin hrta

lepenka rok
ples žuželk

žvenket sandal
hoja smrek

tkivo ptic
kodri akacije

vreče spomina
mozolji riža

kosmato drevce
vata božiča

duša papirja
gaz kruha

sladki kol
vroča konoplja

oblak mleka
hladen obrok

UFO, m oj ljubi UFO

UFO-ji so vsak dan bolj z nami. Mnogo ljudi jih vidi, le redki jih trajno prepoznajo za UFO-je. Svoje mnenje o UFO-jih kaj hitro spremenijo tako, da se bolj prilega uradni obrazložitvi, ki jo običajno podajo vojaški strokovnjaki, ki junaško zanikajo vsakršen obstoj UFO-jev. Take izjave se seveda pojavijo v vseh medijih, dezinformacija se razširi, ljudje jo sprejmejo kot informacijo, ki označuje edino možno resnico: UFO-jev ni!

Pa so. Z nami so že desetletja, stoletja, mogoče tudi tisočletja. To je stvar, ki skrbi ljudi. Je pa z njo čisto drugače: morala bi jih navduševati. In če nismo tako diktatorski: lepo bi bilo, če bi jih navduševala.

Pa jih ne. UFO-ji strašijo ljudi, čeprav nimajo tega namena. Ljudje pravzaprav strašijo sami sebe, kot pretvezo pa navedejo UFO-je. Zato je že čas, da odstranimo plašč predsodkov in ignorance, ki

ga stalno polagamo čez UFO-je, kakor bi s tem hoteli deklarirati, da UFO-jev ni, čeprav ga istočasno privzdigujemo na robovih in kukamo pod njega.

Zakaj ne odpremo svojih ZAVESTI na široko in z odprtimi očmi in simpatijami pristanemo na pristajajoče UFO-je? Sprejeti jih moramo z razširjeno zavestjo in dobro mislijo.

UFO-ji so z nami številnejši kakor kadarkoli prej. UFO-ji so z nami bolj kakor kadarkoli prej. Dan razpleta tako ni daleč in tudi ne more biti. Ta dan je bližji kakor si mogoče mislimo. Po podatkih, ki so se nabrali v zadnjih desetletjih, so se pojavljali UFO-ji v zraku, na vodi, v vodi in na zemlji. Njihova oblika se je z leti menjala, prav tako tudi konstrukcija. UFO-ji so obiskali človekove baze, ki se človeku zdijo pomembne: komunikacijske, energetske, vojaške in prometne. UFO-ji so demonstriali tehniko letenja, ki jo trenutno nima niti en sam leteči stroj, ki ga je skonstruiral in izdelal človek. UFO-ji imajo možnost, da onemogočijo funkcioniranje naših električnih in elektronskih sistemov.

Trenutno se UFO-ji pojavljajo pred večji-

suho vino
moč večerje

bela zadnjica
ustnica časa

obrnjeno sonce
deževna obrv

trudni popki
semena kart

cevi ljubezni
glas divjine

luknje las
telo slušalke

vzpon košarke
padec žoge

temperatura igre
visoki oblaki

zelena samokolnica
kandirane vijolice

industrija piva
poti pošte

sveženj konj
kos potice

domača trava
dlakavost hribov

izbira poklica
glas ključavnice

šopi mačk
briscalci šip

visoko okno
plaha sobarica

verska knjiga
posekan gozd

steklena gostilna
bleda vozila

dimna zavesa
lojtrski voz

bela limona
goreča postrv

medicinski šumi
okrogli jeleni

zmrznjeni našivki
rdeče roke

blago vedênje
sončna zima

brenčanje daljnovoda
kozji parkeljci

telesca muh
lovski zrak

možganska kap
erupcija metala

skodelica prahu
siničji kašelj

mi skupinami ljudi. To pojavljanje kaže na prijateljske namene. Naslednja faza je »odprto pristajanje«, nameren kontakt z ljudmi. To se lahko zgodi že jutri.

UFO-ji so z nami bolj kakor kadarkoli prej. UFO-ji so z nami številnejši kakor kadarkoli prej. Tomaz Kralj

Tim Leary

Dr. Timothy Leary, psiholog in avtor nekaterih zanimivih knjig o halucinogenih, pa tudi propagandist LDS in profet ameriške mlajše generacije, je pobegnil iz zapora, kjer bi moral ostati deset let; na deset let je bil obsojen, ker je prinesel iz Mehike v Države nekaj malega marihuane (za svojo lastno porabo in porabo svoje družine). Trenutno je Leary v Alžiru, kjer je dobil politični azil. V Alžiru je tudi Learyjeva žena.

Videti je, da v Alžiru radi dajo politični azil ljudem, ki jih ameriški establishment preganja in zapira. Pred Learyjem je dobil azil Eldridge Cleaver, eden izmed voditeljev Črnih panterjev in avtor knjige Duša na ledu.

Tim Leary

Y

VO SE K MOJ LJUBI VOSEK

Roel van Duyn, amsterdamski palček (kabouters), je zahteval od muzeja voščenih figur v Londonu Madame Tussaud, da odstranijo njegovo figuro iz vrste »lažnih bogov« in jo takoj uničijo. Že prej je odklonil, da bi ga upodobili, vendar so njegovo odločitev ignorirali. Sam pravi, da je bilo zanj to odkritje najhujši trenutek njegovega življenja. »Vse kar sem delal v zadnjih letih je bilo usmerjeno na to, ljudje ne bi gledali na mene, ampak da bi se zavedli samih sebe,« pravi Roel. »Prav čudno je gledati samega sebe kot mrtvo telo.«

Roel se ne more strinjati z idejo, da se s pomočjo voščenih figur

Rudi Šeligo: POKLICI ČAKAJO

3. Kurjenje na višji ustanovi

Ni več nobene svetle svetlobe, ko bivši brat Romuald stoji kot kakšna sveča na vrhu stopnišča, ki je staro, ima zglajena držaja na obeh straneh, na obeh rumenih stenah, lesene položene stopnice, sivo rdeč tekač, na vrhu pa dva izhoda, enega v svetlejšo verando in drugega v temnejši hodnik, kjer je potem še dosti visokih vrat z medeninastimi in takšnimi kljukami in notranjostjo za njimi. Ena visoka in rumena vrata so odprta, za njimi je prostor mraku, v katerem so samo za silo in nagrobo vidne mase pohištva, čeprav je takoj za vrati ob steni in celo malo ven iz kota postavljena trajno goreča pač z odprtimi vratci in makovo rdečo notranjostjo, ki žari in utripa v težkih valovih kot kakšno osrčje kakšne Zemlje. Ampak ta svetloba potem ne prši v prostor in ga ne osvetljuje. Kot da se v sebi topi, samo žari, da je najbolj vidna njena kepa žarenja in rdeča široka pot do očesa, vse naokrog pa ostaja domala tako temen prostor, kot da ni nobena peč zakurjena in da nobena zakurjena peč nima odprtih vrat, da bi šla svetloba tudi skozi odprta vrata celo na hodnik. Vsa druga visoka vrata so zaprta, in pri petih tam na koncu je vidna spodaj ozka črta električne svetlobe. Vendar tudi izza njih ne prihaja noben nemir, glas ali šum. Ura v teh visokih prostorih je že zelo mirna, ura je 17 in je 16. november 1969.

Vrata na verando na vrhu stopnišča so zaprta, da ne vleče noben novembrski veter niti po vrhu stopnišča niti po stopnicah navzgor, na vrh, kjer stoji bivši brat Romuald kot kakšna sveča. Nizki in modri predpasnik, ki je v pasu dvakrat zavezan okoli života, drži malo navzgor in proč od telesa in gleda navzdol. Predpasnik ne valovi in ne niha, kot da je iz lesa, ne pa iz grobega platna ali klotja, ki bi mogoče moral viseti dol in se gubati. Dolgi vrat, ki je kot kakšen podstavek za tenko glavo, je sunkovito pomaknjen daleč naprej nad stopnice, da sta potem uhlja in očesi še bolj odprti in še bolj na preži, če bi nemara kaj bilo ali če nemara že kaj je.

Ko nič ni, ko je vse tako kot malo poprej in niti žerjavica tam zadaj in notri ne zaprasketa, spusti napetost telesa iz sebe, predpasnik navzdol, tilnik pa potegne v pleča. Ko spusti tudi postano sapo ven, nagne glavo vnic in se zareži, da se vsi trije rumeni zobje spredaj poženejo kot treske v presekan mir. Potem zavesla s tenkimi in malo lopatastimi rokami, da tudi predpasnik ob životu vendarle zajadra v gubah kot zastava.

Za prvimi vrati skoraj v naletu, tako da se sploh ne ustavi, zgrabi vedro z lopatko in steče v drugo sobo, kjer je še ena trajno goreča peč in ima samo malo tleče žerjavice. Ko se še zmeraj v hlastni naglici vrže pred njo na kolena, vratca skorajda odtrga iz peči, svoje gornje telo sunkovito požene nazaj, ga zadaj z dolgima, napetima rokama podpre in se spet zareži. Ko se žnabile in kite okrog režanja pomirijo, ustavijo in že prekrijejo rumeno in črno votlino, iz katere je vrelo, se zlagoma naberejo v kratko črto, da potem pljune v žerjavico in pepel in potem nemara nekaj časa celo gleda, kako to cvrči in izginja. Potem stiska žleze v stenah ustne votline za novo slino, in ko se mu pogled še bolj ujame v medlo tlenje in se kar izgublja v njem in topi v žerjavici, po kateri že raste sivkast pepel kot kakšen severni lišaj po severni strani dreves, poteze po obrazu niso več tako kitasto strupene.

Najbolj se blešči podolgovata lobanja, ki jo obrobja ozek venec sivo črnih las, ki pa so gosti kot kakšna živa meja in zelo dolgi. Po temenu so

nabrane drobne kapljice, ki se ne združujejo, ostajajo vsaka zase, po dolgem in ozkem obrazu pa se nabirajo v srage, ki so usmerjene v tenko črto urejenih, spodrezanih brčic, ki so tako fine, kot da rastejo na kakšnem frizerskem in gladkem ljubimcu. Vsi ti mali potočki torej ne grejo navpično navzdol, ampak malo poševno proti zgornji žnabli, ki je izbočena bolj naprej kot spodnja in kot brada in lica zgoraj, ki so od čelne kosti udrti v notranjost. Cela glava je ozka, kot z obeh strani malo stisnjena, in se mogoče celo zdi, da je bilo vse to s strani in od spredaj stisnjeno v zadnji del lobanje, ki je izbočen, in balonast in kjer so potem mali možgani. Desno rjavo oko je stisnjeno pod obok desnega čela, ki vseeno štrli ven, pod grm košate obrvi in v gube kože, ki sili od spodaj in od strani vanj, tako da ima nemara prostora samo za majhno piko pogleda. Levo oko, ki mogoče raste naravnost iz id, pa zelo sije, kot da tudi veke ni, in je obrv v ostrem loku potegnjena v drobno nagubano čelo. Kakor da sploh ni 16. november 1969, ima kratka rokava, iz katerih se potem suličasto poganjajo suhe kosti in kite vse do dolgih dlani in prstov, ki so črno kosmati, da se nekatere dolge kocine nabirajo v mokre kupčke in potem visijo navzdol. Vseeno pa ni mogoče videti, kako je to od zapestja navzgor, ker grejo izpod temno modrih kratkih rokavov srajce dolgi in tesni rokavi nekakšne sivoolivne spodnje majice in se oprijemljejo roke kot kakšna druga koža. Nogi, ki nista več spodviti pod nazaj nagnjeno telo, da bi samo kolena kot kakšna štrclja štrlela proti odprtini peči, sta dolgi in ravno položeni na star, temno rjav parket, na koncu pa se vzdigujeta navzgor dva velika čevlja, ki sta visoka celo čez gležnje, malo pošvedrana in imata dolge mastne vezalke, katerih konci so potem zviti tudi na tleh. Štrlita napeto navzgor proti ostankom žerjavice in sta skupaj s tetivastima rokama tam zadaj in levim očesom, ki sije s svojo svetlobo tam zgoraj, tisto, kar je najbolj pričujoče. Kot da vmes, kakšnega mehkega života in drugih organov, sploh nič ni. Od mlačne žerjavice pa ne prihajajo nobeni valovi svetlobe, kaj šele, da bi plapolal kakšen ognj, ki potem vse požira.

Čez čas se vendarle vzdigne, popravi predpasnik navzdol, se spet skloni k vedru in odprtini, zgrabi lopatko kot s kakšnimi kleščami in nabira pepel in ogorke v pločevinasto vedro. Upogiba se samo v križu, tako da so noge kot dolge in ravne daljice in da samo široke kariraste hlače hlamudrajo okrog, valovijo in delajo malo vetra tam spodaj. Ko pa je vedro skoraj polno, se še bolj skloni, prime težka mala vratca in celo od blizu pogleda noter, kjer še zmeraj malo žari, se nekaj obotavlja, kot da mogoče vse to še ni dobro, potem pa odsekano pljune in že popolnoma zravnana z velikim in širokim čevjem brčne vratca v zaprto lego, da se vsa peč zatrese in težki pod zamaje. Vendar ne tako, kot da bi bil kakšen potresni sunek ali kot da bi tam spodaj pri temeljih zgradbe kaj težko padlo ali zaropotalo kaj večtonskega na tla, da bi potem tudi zemlja ob temeljih bobnela.

Iz tretje sobe, kjer pod vrati ni nobene črte rumene elektrike, prinese še eno takšno pločevinasto vedro, ga postavi k prvemu in reče: »Pri treh vdovah.« Z desno hrbtno dlanjo si gre trdo čez čelo, da se nemara že mrzle kaplje razmažejo.

Iz manjšega prostora na koncu hodnika, kjer je še bolj temno, prinese dolgo zeleno metlo. Na vrhu stopnišča, kjer je potem izhod tudi na verando, jo stisne pod pazduho, zgrabi obe vedri in se z obteženim korakom spušča po stopnicah navzdol, da praznine pod tekačem in pod deskami zatohlo bobnijo, ko se skozi majhna in prekrižana okenca na stopniščnih presledkih vali poznodnevna svetloba, ki ostaja prilepljena na šipo, se samo s svojo sledjo spušča do najbližje stopnice in se sploh ne razteza gor in dol, da bi osvetljevala to pot, ki gre dol celo do vlažne in črne kleti in gor do najvišjih delovnih prostorov. Sploh ni več takšne raztegljive in pršeče svetlobe, kot je lahko še okrog 16. oktobra ob pol petih popoldne, ko v kakšnem drugem kraju rumeni, pa še ne krhki listi jablan šumijo visoko zgoraj in frfotajo, da lomijo svetlo in suho svetlobo v milijardo majhnih in ostrih svetlob, da tam daleč niti ni mogoče videti jasnih obrisov sivih hribov, ampak so samo nekakšne vijoličaste izbokline kot kakšni daljni oblaki in da tudi s tal žari ta moč zgodnje jeseni, ki potem pošilja mir v žile in žleze človekove. Tudi ni tako, kot je lahko 16. oktobra celo eno uro pozneje, ko zraven svetle plasti dneva že stoji tudi pokončna plast noči in se obe potem tudi malo prepletata, da dajeta barvo pol šesti uri in še bolj izpostavljata živo rumeno barvo na listih treh murvinih dreves tam bolj na desni strani, ko ni nobenega vetra več, niti tako počasnega ne, da bi vsaj malo zavalovil barvo čisto rumenih listov tudi na sosednjo škarpno, zid in lestev. Na vogalu zidu pa je že prižgana javna svetilka, navpično

molze denar iz ljudi.

Manager muzeja Madame Tussaud se trudi, da bi se sporazumel z Reolom. Pravi, da je škoda, ko Roel daje tej za deva takšno publiciteto. Pravi tudi, da ve, da Roel noče stati v vrsti voščennih figur, da pa hoče Madame Tussaud pokloniti nekaj pozornosti gibanju in delovanju amsterdamskih palčkov.

**VOSEK
MOJ
LJU
BI
VO
SE
K
»
UČITE
LJ, KI
MAST
URBI**

nad njo je koničasti polmesec, malo bolj proti jugu težka Venera in zelo verjetno nekaj komolcev desno od nje vsaj del nevidne Kasiopeje. Vsega tega ni več, ker je že 16. november, ki vse požre in je treba prav tako kuriti kot ob svečnici.

Ko že nekaj časa ni nobenega takšnega votlega bobnenja človekovih stopinj, pride novo, ki je bolj težko in bolj topo in prihaja navzgor, dokler se ne prikaže z dvema vedroma črnega premoga, s svetlo lobanjo, naglo sapo in brez zelene metle pod pazduho. Na vrhu obstane. Niti si ne oddihuje, ampak zadrži sapo v sebi in se nagne v globino hodnika z uhljema še bolj naprej in z nagosto nagubanih čelom. Potem še zmeraj v takšni napeti drži vendarle začne naglo dihati, domala vrže vedri ob tla in upognjen steče proti koncu hodnika, kjer potem odpahne osma visoka vrata. Od tam je potem mogoče slišati ropotanje stolov in sikanje nekakšnih glasov, dokler skoraj ne pade ven Tilka v krilcu iz teksona in z goro razkuštranih las tam zgoraj. Koj za njo so dolgi koraki bivšega brata Romualda in njegove kleščaste roke, ki grabijo zrak in njeno sled v njem. Tako se sliši, kot da tudi pridušeno sikanje za njenim hrbtom prihaja iz tega grabljenja ali celo izza črnih nohtov, ki se ven in ven in hlastno stiskajo v pesti. Ko kot v poslednjem in odločilnem poskusu zamahne z vrha po njeni senc, reče: »Drhal požrešna!« In ko potem Tilka brez vsakršnega odgovora, opletajoč z vsem vitkim telesom, ko ji tudi krilaste roke hočejo v vse smeri hkrati, vendarle kot kakšna večerna veša najde izhod proti stopnicam in oddrda navzdol, da kar kmalu tudi spodnja vrata zaloputnejo, bivši brat Romuald med obema vedroma črnega premoga še kar malo, vendar pa pojenjujoče topota z nogama, da se mogoče sliši, kako teče, in da bi se vzdigoval prah s tal, če ne bi bila parketna in namazana.

Ko prinese obe vedri k trajno goreči peči v prvi sobi, ki ima znotraj še zmeraj zelo rdečo barvo kalorij, povleče zraven ogromen rumen fotelj, ki je kot kakšna manjša hiša. Ko se scela in težko spusti vanj, položi desno nogo na desno vedro, levo na črn kup v levem, z levo dolgo dlanjo si podpre dolgi obraz, da grejo prsti čez nos v razprto oko, tako da gre pogled proti žerjavici tam notri nemara ves razsekan in razpršen. Desna roka visi z desnega povešenega ramena mimo polne stranske stene fotelja navzdol, da se upognjeni črni prsti skoraj dotikajo tal. Tako je ves kot kakšen utrujen mislec ali kot kakšen tak manjši vladar v temni dvorani, ko je skoraj že noč in je zunanje delo sklenjeno. Ker je že skoraj zelo temno, se zdi, da je žerjavica tam notri bolj svetla, iz nje gre rdeč sij, ki se dotika pogreznjene gole lobanje, potem pa se nad njo razširi v pahljačo, ki se proti ozadju zmeraj bolj širi, dokler ne zariše na zadnji steni razsežne ploskve, da postane stena motno rdeča in da barva, ki je bila poprej na nji, kar zgine. Na sredini te ploskve pa je temna senca petkrat povečanega fotelja z malo, poloblo izboklino zgoraj in z dvema oglatima in koničastima izrastkoma na straneh. »Pri treh nunah,« reče v levo dlan, da se potem desni izrastek tam na steni sunkovito zgane, vendar pa potem ostane v isti legi kot poprej.

Pod pahljačo žarenja, ki gre poševno navzgor, je na sredini prostranega uradnega prostora dolga zelena miza, ki je prekrita z zeleno plišasto, dolgolaso tkanino. Vse naokrog je razpostavljenih še veliko takšnih rumenih foteljev, ki so kot manjše hiše. Nad dolgo ploskvijo mize visi s stropa košat lesteneč, ki se ne maje, čeprav mora biti težek, ima veliko luči na železnem obodu, ki pa ne svetijo, ker je stikalo ob vratih pritisnjeno na nič in navzgor, da elektrika potem ne steče do malih žarnic. Tako je na motno zeleni ploskvi mize samo motni odsev gornje poševne pahljače, da niti ni mogoče zaznati, kaj da je vse položeno ali mogoče kar vrženo nanjo. Da pa nekaj je, da je več malih, podolgovatih in dveh ali treh pokončnih reči, je mogoče sklepati po različnih oblikah ali kepah bolj zgoščene teme, kot se razteza sicer po površju mize. Tudi je nemara mogoče uganiti celo male in neostre sence, ki grejo potem od teh snovi po mizi. So tudi štirje svetlejši pravokotniki svetlobe, ki so tako ploskoviti, da od njih ne gre nobena senca in so kot vtisnjeni v dolgolaso zeleno tkanino, na njih pa so potem spet temnejši kupčki ali pege snovne teme. Na vseh štirih vogalih dolge mize se nekaj blešči, ima oster blesk, kot je to prenekaterokrat pri gladki plemeniti kovini ali kakšnem steklu, ki dobiva neznano odkod vsaj piko ali strelico lesketa, čeprav je vse naokrog temni zrak. In ko vse tako je in ko je pahljača rdečih kalorij kot vzdana v nasprotno podolžno steno, tam v kotu brni telefon. Ko že šestič preneha in se sedmič sploh več ne oglasi in je domala nemogoče, da bi se, ko je vmes poteklo že toliko mirnega časa, se zariše na rdeči steni velika dolga

RA

Londonska podzemna revija OZ je pred sodiščem, in to že drugič. Kot OZ nastopajo na sodišču Richard Neville, tudi avtor knjige Play Power (pregled gibanj v internacionalnem undergroundu), Jim Anderson in Fellix Dennis; vsi trije so založniki OZ. Pred kratkim so imeli fantje težave zaradi tematske

senca, ki preplavi oglate obrise fotelja in je gibljiva in zmeraj manjša in zmeraj manj ostra.

Desni prsti, črni od premoga in črnih kocin celo še na končnih členkih, sežejo na srednjo motnosvetlo ploskev in zgrabijo nekaj mehkega in vlažnega. Ko nesejo k ustom, pred njimi malo postojijo, pomaknejo bliže k odprtini nosa in se šele potem z vsem, kar nosijo, pogreznejo v trizobo odprtino, ki se naglo, ko prsti še niti prav niso zunaj, glasno zapre. Ko imajo žvekavke tam zgoraj veliko dela, da se vse obrazne mišice pretresajo in spreminjajo obliko obraza — ki poplesuje vse od oglato dratene do nerazpoznavno razdružgane posebno v svojem spodnjem delu, kjer se brada tako pogreza v lobanjo, da ima potem preveč mogočega prostora za ven, v goltanec in prsi — že grejo novi prsti tja čez, do nasprotnega roba mize, in zgrabijo nekaj brezšumnega. Tam zgoraj potem stresajo to v usta, in kot da se jih to vlažno in kepasto oprjemlje, se celo med sabo pomencajo in potem podrsajo tudi po spodnjih dlesnih. Ampak zelo naglo in nepočakano koj sežejo spet tja čez in grabijo, da celo nekaj zašušti in vlažno zašumi. V rokah se blešči nekaj svetlega, dolgega in mogoče čez in čez kovinskega. Obe roki potem to reč neseta čisto pred oči, da je prav mogoče videti, da so prav nič počrnele trizobe vilice. Potem samo desnica sune z njimi navzdol približno na sredini mize, da topo zabobni, vendar obe reči, roka in vilice, sploh ne odskočita, se ne odbijeta. Za nekaj časov ostaneta tam spodaj kot pogreznjeni in zabodeni v nekaj mehkega in prebodljivega. Po teh časih pa obe neseta gor proti velikemu lestencu in glavi, ki se zelo nagiba naprej, nekakšno težo zgneteno, ki visi tudi malo navzdol raz roglje. Tam zgoraj potem poprime samo desnica, da pride leva dlan kot skodelica ali krožniček pod svetlo orodje in sluzasto nabodeno snov. Skloni se še bolj, da vse ujame, da ne gre nič po zlu. Čeljusti se odpirajo in zapirajo. Ko so potem samo zaprte, samo še meljejo, da iz tega mletja prihaja tudi hrsteč glas, ki je malo razmehčan z glasom pretakajoče se sline, razprti roki in trizobe vilice pa so v zraku ob sencih, kot da čakajo. Vse roke so potem brez orodja spodaj, hlastno brskajo kot po kakšnem kupu, dokler zvonko ne zazvoní, kot to zna zazveneti dvojce takšnih stekel. — Čas se razlomi, vse se umiri, roki sta lepo zloženi, ena zraven druge na ravni dolgolasi površini zelene mize. Kot da je ves čas poprej tekel samo zaradi te drobne pike na koncu časa, ko se v sebi vse izpolni, ko zvonko zazveni dvojce stekel. Zdaj je namreč tako, da sta roki vzporedno položeni ena zraven druge in nič več ne hlastata in nič več ne brskata, samo katerikrat se mirno, brezgrajno skladno skleneta okoli male ovalne reči in jo zlagoma neseta malo bolj nazaj proti naslonjaču rumenega fotelja, kjer je zelo podolgovata glava sklonjena v goltanec in v ključnici. Nekakšen drug čas potem teče od tu naprej, da je svetlobe tam notri v peči zmeraj več, kot da je zunaj pričel vleči takšen veter, ki potem naredi večji ogenj. Zato je tudi svetilnost pahljače, ki gre poševno nad mizo, zmeraj večja in njeni valovi udarjajo tudi navpično navzdol, na človeka in reči na nji. Zdaj je mogoče videti, da se lobanja še zmeraj sveti, vendar nima nobenih potokov niti srag niti kapelj. Na velikem, belem slaščičarskem pladnju ni nobene rtjave slaščice. Zelena, odmašena steklenica nima črne etikete črnega merlota. Je rezina rženega kruha na skrajnem robu mize, da krožnik visi že malo čez. Ni zelenih kumaric. Tam ob steklenici ni nobenih kolesc zimske salame. Obložek nima podstavka ali krožnička. Ni majoneze. Ni solnice. Gnjat nima barve. Zraven trizobih vilic ni nobenega noža. Ob steklenici ni nobene mokre, temne pege, da bi se potem sušila. Ni belih žemelj. Levo oko počasi zre čez, v steno, vendar ne sije in nima pike pogleda.

V peti sobi, iz katere se je še ob 17. uri kazala črta elektrike pod visokimi rumenimi vrati, ki pa je zdaj temačna, dolgo stoji pred nizko pečjo v kotu in gleda dol, vendar tako, kot da je visoko zgoraj in da je pod in vse tisto na njem nizko spodaj. Tudi glave ne upogne. V rokah ima takšno dolgo grebljico, ki potem izbezava pepel. Ne visi pa z roko navzdol. Pest ob boku jo trdo stiska, da je vodoravno naprej in štrli kot kakšna sulica. Mrakoba je srednje gosta in celo za odtenek vijoličasta, kot da so tam zunaj, na nasprotnih hišah, takšne barve in potem skozi dvojce visokih oken odsevajo sem noter in barvajo zaprti zrak. Potem se zgane, najprej malo obotavljivo, potem pa kar sunkovito in brčne v neko reč tam na tleh. Iz te reči potem ne pride noben pravi glas ali zven, ki nastane katerikrat, ko trdi čevljev brčne v les ali v kaj kovinskega ali v kaj steklenega ali v kaj zidanega ali v kaj kamnitega. Gor do ušes pride mogoče samo nekakšen top vzduh, ki potem tudi brez vsakega odmeva naglo ponikne v mrakobnem vijoličastem zraku. Še gleda navzdol, kot da mogoče kaj misli ali čaka. Potem sunkovito odvrže grebljico tja na desno,

številke, ki je bila v celoti posvečena homoseksualcem, tokratna zadeva pa je posebna OZ-številka za šolarje. Številka je imela v Angliji velikanski odziv, posebno med šolarji. Obtožnica bremeni Nevilla, Andersona in Dennisa izdajanja obscene literature. Tožilcu pride posebno prav fotografija učitelja, ki masturbira, vendar pa to najbrž ni edini greh. Končna obtožba še ni bila izrečena.

peter demi anovi ch

Peter Demianovich
Ouspensky

ouspe nsky

ODLOMKI IZ KNJIGE
»THE PSYCHOLOGY
OF MAN'S POSSIBLE
EVOLUTION«

Y
K

&
Y
K

trdo in napeto vzdigne obraz navzgor, v strop, da se obračavki glave in vratne mišice zalesketajo v svoji desetkrat čezmerni napetosti in da se spodnja čeljust razgali vse do dlesni in lepljive sline, spodaj pa z zaletom in vso močjo spet sune v tisto reč. Ko je tako ves obraz še zmeraj razpet in v strop, še brca in rjove o mater božja, o jaz, o trpljenju in vlačanju gor in dol, o prekletem delu, o času, ki ga ni, o drugih, o naslanjanju na šank, o kurbah, o nikoli tega ušivega konca, o vseh do preklete črvive smrti, o bandi, o huliganih in vse o njihovih nesramnih, našpičenih, smrdljivih, idiotskih, joškatih, o nikoli zadosti prefukanih, o kurjenje, ki vse požira, o letih, o prekletem kurjenju in garanju, ki da sicer ugasne. Ko rjove, še in še brca in krili z rokami. Potem pa, ko vse to že pojenjuje, čeprav se po glasnosti lahko zdi, kot da narašča, kot da je tista nepremakljiva zgornja meja še daleč, v svoji ihtavi naglici pobere grebljico, zamahne z njo in tudi z drugo roko že tam pri vratih proti globini celega visokega prostora, se požene ven in strašno zaloputne vrata za sabo. Ko je še v zaletu, v takšnem razvnetem in nabreklem času za naprej, se mahoma ustavi in strmo požene očesi in uhlja vzdolž hodnika proti verandi in vrhu stopnišča. V donečem odmevu zaloputnjenih vrat je mogoče slišati noge, ki tečejo tja proti izhodu in v gostem mraku, ki ga ne seka nobena elektrika, je mogoče zaznati nekakšno gibčno in urno senco, ki teče tja proti izhodu. Bivši brat Rómuald zdaj skoraj spuščeno vdahne, prikima in se zareži, da ta strup, ki pride potem ven iz pljuč kot kakšna metla, odpahne mirno ozračje tam ob verandi na vrhu stopnišča.

V sedmi sobi — kjer je tudi temno in ni odprto nobeno okno, da bi bil kakšen prepil ali da bi potem prihajal noter val zvokov s stare Konjske ulice, ki je tam spodaj in je tako nabrekla od glasov in različnih gibanj naglega srednjega sloja — kar z ного odpahne vrata, gre premočrtno in z dolgim korakom v kot, kjer je peč, spusti na tla vedro in grebljico, da nekaj kosov velenjskega premoga odskoči po tleh. Domala presenečeno reče: »Ja, ta je pa oljnata.« Potem nese roko na usta in tenke brke, kot da lovi kakšno misel, in se ozira. Čez čas se napoti k veliki mizi pri oknih. Od blizu pogleda na veliko pisalno mizo, gre na drugo stran in se spusti v široki stol z naslonki. Skloni se navzdol, in tja, kamor nemara pozorno gleda, prinese tudi vse prste, da grejo potem spod in vlečejo ven in se naprezajo, vendar se nič ne odpre. Samo vezi ali pa mogoče kar deske, ki sestavljajo mizo, malo zaškripljejo. Potem naglo preskuša predale vse do tal, dokler se najnižji ne odpre. Ven potegne čevlje, si jih nese k očem in jih obrača, da nemara vidi z vseh strani. Oslini prst in potegne z njim po lakasti kapici, da se zasveti, in lahko celo vidi, kako to gladko usnje prav nič ne vpija vlage, kako vse odbija, in je celo v tem novembrskem mraku, ki vse požira, kaj lahko zaznati, kako neporozno je. Ko se zareži, da sikne tudi malo sline mimo treh rumenih zob, in se prvi hip tudi požene nazaj v naslonjalo, položi oba čevlja na tla, sezuje svoje visoko in oglato obuvalo in si natakne te, skoraj nove, spredaj prekrite s črno lakasto kapico, ki se potem, celo tam spodaj v še večji temi pod mizo še kar lesketajo. Dolgo desnico v oprijetem sivozelenem in najbrž toplem rokavu vzdigne zlagoma visoko gor, potem pa udari po ploskvi mize, da nekatere manjše reči na njej kar odskočijo. Obrvi se izbočijo navzgor in oči grejo strmo v prostor nasproti mize, kjer je manjša klubska mizica in ob njej navaden lesen stol. Potem še zmeraj gleda tja, celo malo odpre usta in se nagne bolj tja in naprej, kot da posluša kakšne glasove, ki naj bi prihajali tam z navadnega stola, in čez čas udari tudi z levico. Ampak zdaj ne gleda več tja, marveč se ves obraz sunkovito spusti dol, k tenkim prsim, začetku trebuha in robu mize, kjer je potem srednji predal. Mogoče je bilo pod ploskovitim udarcem roke slišati tam spodaj tudi kakšen drug pok, pok peresa ali napete kovine. Z obema rokama seže spod, in zdaj s skoraj brezšumno in drsečo lahkoto izvleče predal, da lahko od blizu in več časov zre v njegovo notranjost. Nekakšno svetlo mapo položi predse na mizo, jo odpre, da zašumi papir in se spet strmo s pogledom vrne v prostor pred seboj, kjer je mala miza in navaden stol, ki je obrnjen sem, proti veliki in višji pisalni mizi. Potem se nagne bolj naprej in zasuče tudi obraz proti oknom, da je školjka desnega uhlja naravnana naravnost proti mali in nižji mizi in lesenemu stolu za njo. Potem odkimava, in ko bolj odrezano odkima, vrne obraz spet sem, k obema mizama in reče v ta nepomični zrak o ja, o seveda, o še kaj in te reči. Tudi si prične čez hip ali dva prikimavati in gre z desnico v mehki sprednji vrat, pod Adamovo jabolko, in izvija ven dolge vratne mišice in obračavki, kot da je tam kakšna zadržana kravata temno modre barve z belimi pikami, ne pa kar siva hodnična srajca celo brez ovratnika. Čez čas zamahne z roko in se spet nagne v predal —

v katerem potem nekatere reči šumijo in celo malo ropotajo. Dve mali in svetli reči sta potem na mizi ob mapi kot dva zlata manšetna gumba. Napravica z lesenim podstavkom, ki jo roke prinesejo k knjižni opori ob desnem robu mize, je kot kakšen manjši barometer. Nekaj z vzvodi in šipicami je takšno, kot da bi bila očala. Ko pride na dan tudi trdi in zaobljeni tok, je nemara vse jasno, da lahko vsaj za hip vse opusti in si natakne očala globoko na nos in kot mimogrede pogleda tja čez, kjer je manjša miza s stolom. Manjša in podolgovata škatla je nesorazmerno težka. Ko jo odpre in gleda noter, je tako, kot da bi bila v njeni notranjosti cela kolekcija ronsonov iz Anglije. Porine jo k namizni svetilki tam na koncu. S šopom papirjev, kot da bi bila kakšna pisma, in z enim večjim papirjem, kot da bi bilo kakšno večje pismo, potem pomaha tja v prostor pred seboj. Nekaj okroglega, iz česar visi nekakšen obesek, zasuče proti oknu in potegne v višini pogleda tudi nekaj, kot da bi bilo notri zvito pero metra. Tri male škatlice, ki imajo velikost kot škatlice igralnih kart, dolgo ogleduje, jih nato vrže spet noter, zmečlje tudi vse druge reči noter in zasune predal.

Kot na hoduljah visoko nad tlemi in zaletavo naglo se napoti v visoko šesto sobo, ki ima peč prav ob oknih na širšo, glasnejšo Prešernovo ulico tam spodaj, v kateri se tarejo razni sloji — čeprav nazadnje ostane spet samo masivni srednji sloj, ki vse požre in pomendra — in pokajo in cvilijo prebiti mehurji, da so potem nekatere roke v zraku. Nosi dvoje praznih veder, ki jih vrže ob peči na tla, da vse zaropota, da tudi ročaja potem naredita še en pločevinast pok, ko še enkrat udarita dol. Peč je Emo in mrzla. Spredaj je skoraj rumena kot visoka vrata pri vходу, na vrhu pa kovinsko rjava. Obe barvi sta gotovo vžgani, ker sicer pokata in se luščita. Šipica spredaj je temna in mrzla, in na vrhu ali kje na strani ni nobene posode z vodo, da bi potem vlažila zrak, ko se zgreje. Za težko taljivo šipico je siv pepel brez vsakršnega tlenja spodaj ali motno rdeče barve, tako da ga celo z rokama lahko grabi v nagnjeno vedro spodaj pod vratci. Ko ga odnese tja nekam zad v temo temnega hodnika, se vrne z enim vedrom drobnih polen in z enim zvrhano polnim velenjskega premoga. Ko tako nese — niti malo upognjen naprej — se sveti tam zgoraj na lobanji nekaj kapelj, zadaj pa čez hlače visi siva srajca in malo plapola kot kakšna zastava. Koš za smeti prime za robova in ga tam ob peči povezne. Tudi z roko udari po dnu, da šibje malo zaškriplje. In pogleda od strani skozi špranje. Potem ga spet vzdigne — prsi se zlomljeno in samo s konicami in končnimi členki oglato oklepajo kite tesno spletenega šibja na robu, da črne kocine posebno s prvih členkov naježeno štrlijo v mrak in proti pepelu tam za odprtimi vratci — in nekajkrat butne z njim ob peč, da padeta ven dve kepi ali oglati žogi zmečkanega papirja. Ko tako košara sploh ni prazna, jo postavi na rob mize in z rokama trga ven različne papirje, ki so natlačeni in stisnjeni, kot da je bila delovna stiskalnica v preteklem, dopoldanskem času zelo večtonska. Ves ta kup tudi raznobarvnih, različno težkih in na različne načine zmečkanih papirjev s črkami in nekaterimi žigi vred je potem tam notri v mrzli peči namesto poprejšnjega pepela. Povrh pridejo mala polena, ki so zložena v malo bukovo piramido. Vžigalica naredi v hipu iz papirja potem takšen velik ogenj, da sence zaplešejo in da se po zidovih vse premika in pretaka in da svetloba, ko gre iz peči na stene, kot mimogrede osvetli tudi reči v prostoru, da se marsikaj lahko vidi, če se oko že razprši in zažene počez in v globino. Tako se malo odmakne, ko je še zmeraj obrnjen tja, da lahko vidi ogenj, ne pa odseve, in se še zmeraj malo odmika, ko zadene ob drugo mizo. Roko zadaj položi na rob in jo potem tipaje pomika proti sredini, ko še zmeraj gleda ogenj, ki tam spredaj prasketa navzgor in hrupno požira mrakobni zrak, dokler prsti ne zadenejo ob sivo glineno vazo, da nemara mora pustiti papirje in ogenj kar tam in se nagniti ali vsaj pogledati sem dol. Potem gre z obema rokama tipaje in skoraj občutljivo po žgani glini navzgor, kjer poganja ven svetla in razcvetela vrtnica s temno zelenimi, mesnatimi listi. Ko jo potegne ven in jo nese navzgor, da kapljajo kaplje po podkladi in potem po gladkem lesu glasno kot iz kakšne težke vode, že obrne hrbet in sivo srajco, ki visi zadaj čez široke hlače, papirnatemu ognju, ki s svojimi zublji celo narašča. Zdaj nemara lahko vidi, kako tenko rumena je in kako so listki razcveteni in narazen, da je cvet samo še malo, samo še v sredini v krogli, vsi drugi cvetni listi, vsi naokrog pa se raztezajo narazen in se domala vihajo navzdol. Z mokrima rokama, kot da mogoče ni nobenih trnov na dolgem stebelcu in na tankih pecljih stranskih listov, jo zgrabi, v pest oklene čisto zgornji del stebelca, in drugi, daljši del mokro odlomi in odtrga. Potem si cvet s kratkim pecljem zatakne v grobo volno brezrokavnika na levih prsih. Ko si ga

«THE PS V I CHOL OGY OF MAN'»

POSSIBLE EVOLUTION

Govorili bomo o psihologiji. Opozarjamo vas že prav na začetku, da to ne bo v nobeni zvezi s tem, kar si danes predstavljamo ob izrazu psihologija. Ta veda je izgubila vse vezi s svojim izvorom in prvotnim pomenom. Psihologija je najstarejša znanost in lahko trdimo, da je tudi pozabljena znanost. Ti-

11

potem tudi naravna v zelo navpično lego, se spet obrne proti peči in lahko vidi, kako je zdaj papir ves v pepelu, samo na nekaterih mestih je še mogoče videti kakšno črtico tlenja ali ostanka plamena, mala piramida zgoraj pa se niti ne smodi niti ne kadi. Zelo nestrpno in mogoče celo jezno se požene ven, izgine v mali niši zraven arhiva, in se hip nato spet pokaže zunaj z zeleno steklenico, ki je zamašena z dolgim plutovinastim zamaškom. Oba — človek in steklenica — kar zletita tja noter, kjer potem bivši brat Romuald zlije ogromno steklenice tja noter, da se sliši celo kлокotanje in namakanje male piramide v notranjosti. Siva hodnična srajca je zdaj tudi na trebuhu zunaj, venec las na robu lobanje se zdi razpršen tudi po temenu, in mogoče v kakšnem besu ali pa mogoče samo v nagli, nepočakani vnemi zdaj žarita obe očesi, tudi desno, skoraj venomer domala prekrito in stisnjeno. Roki v tesnem oklepu zimske maje kar švigata naprej in nazaj, ko delata te reči, ko se potem oglasi vžigalica in potem iskra malega žvepla in potem ogenj in potem grozno velik plamen, ki butne grozno ven, da je potem vse to ena sama velika svetloba, da tudi zasmrdi po žveplu in bencinu. S črnima rokama na počrneli glavi se zapodi ven in tuli. Ko si menca tam zunaj obraz, cepeta in potem kriči o več rečeh hkrati, in ko si otira črno skorjo z obraza in lobanje in je malo celo kot kakšen človek iz kakšne Kopajkošare, mogoče prvi hip niti ne vidi, da sta tam — na malo svetlejšem vrhu stopnišča, ki dobiva več večerne in novembrske svetlobe, kot jo ima ves podolžni hodnik, skozi odprta vrata verande — dve pokončni senci, ki tam stojita in včasih vzdigujeta po eno roko in si mogoče ne upata naprej. Malo pozneje, čez nekaj hipov, se mogoče zazdi, da se skozi manj naglo cepetanje in bolj nesklenjeno kričanje vendarle tam ustavlja, kot da se zlagoma lepi na kakšno magnetno piko. Tako mogoče vidi, kako sta tam neodločna Tilka v rjavem krilcu iz teksona in velika in oranžna Magda iz Bitenj, ki ima najbolj vitke gležnje na vsej zemlji in stoji z njimi malo ven spodvito, bolj na zunanjem robu stopala kot kakšna zablodela Indijanka. Obrnjeni sta sem in katerikrat pokažeta s prsti po zraku kot s prsti po pisalnem stroju tja proti koncu hodnika, kjer so potem sobe s pisalnimi stroji. Za njunima nestrumnima hrbtoma so vrata verande odprta in skozi njih prihaja rahli val novembrskega večera, nad njim, pod njim in v njem samem pa se širi in bobni pogubni, napeti in visoki val Belle Belinde, da je tam od zadaj mogoče kot kakšen njun nosilni steber.

Ivo Svetina: VROČA INTIMA SVETIH SLOVENSКИH SLOVARJEV

ženska je knjiga najlepših slovenskih besed

stran najfinejšega perila ob vznožju poletnega rožnika
potopljena družbenoekonomska formacija kupuje kosmate sužnje
nadarjene sinove vodovodnih kontinentov kenijske planote
geografija poljublja golega kolumbusa ki spi v naročju drogiranih
indijcev svilene vrvi morskih deklic klepetajo v kubanskem sladkorju
krilca in luske spretnih parketarjev bratrancev nitrata frfotajo
v majskem slapu klorofilskih kresnic ki tehtajo vreče časa vagone čaja
balone kave rakete cimeta

v trebuhu ženske pletem planet novinarstva lovstva junaštva

ljubica je nosilka stanovanjske pravice osamljenih orgazmov nadstropje buržoaznodemokratske revolucije omamlja delovne ljudi v akvarijih cvetnih kanalov devetega planeta stojim s stisnjenimi zobmi grizljam dialektično nasprotje debele čutnosti izseljenci se vračajo v kamen stisnjeni v letalih ob govejih glavah sanjamo sanjamo da smo sami somi v državni ribogojnici na jezcu svinčene čeljusti kjer voda zlata v vodnarjevih otrocih pašnik spi odet v kravje parklje špika ga v spanju panja ob reki predstavnici pekovske avantgarde

kadarkoli zapojem o srebrnih vezalkah medzvezdnih poletov se prebude mehki medvedi in težke mačke lokomotive se napno in poletje zavre v blejskem lavorju polja so polna zamaškov apna prstenih semen obnemoglih srednjeveških zidarjev ob plimi božjih hramov poširkanih nevest pijanskih prelesti

dom je dvom kdor stopi vanj je moj

do kolen zakopljem žito slovenskih pokrajin v juniju je večer lep ko polikan robec nebesnih pojavov oblaki polni vrčki piva prelep je ta naš svet arhitektura bolnišnic vojašnic kolizejev in fondovih blokov je nespametna nečednost avanturističnih popotnikov samcev kihotov španskih samic fašistične žabčnosti

prospekti nočnih lokalov molčijo o oplojevalnih organih prihaja sezona mlečnih dojk stožčastih radosti bele kože strast in opomin zdravi prehrani najine simbioze naga se dvigaš kot atomska gobica nežnosti nad fotografijo osamljenosti rasteš iz rjuh na ozadje usnjene okna še mehkejša tvoj profil me goni v budnost zaspanost tvojega telesa govori na kongresu dermatologov nisi samo žeja tvoja stegna so neizmerno več kot vsa zgodovina človeštva s posebnim poudarkom na umetniškem ustvarjanju prezlata dlaka diha v ledja preživalsko se me okleneš nikdar nikoli ne boš v meni s svojimi prsi boš preživela prvega medplanetarnega cesarja vsako jutro znova se boš nagnila k mojim očem in kiparstvo antike bo zardelo višja si ko kilimandžaro več mesa je v tebi več pripravljenosti na orgazem kot v vseh vulkanih mlečne ceste

stegnjena žival ob meni si živa reklama umitega telesa vrženega ljubezni gledam sledove praskupnosti na tebi torto dlake do naveličanja in še čez do lomljenja hrbtenice cefranja živcev trzanja hrzanja ko bo teklo vse iz naju celi narodi otrok sir-darje amu-darje življenja lijejo iz nekaj dekagramskih organov in pridejo termiti požro misel zapre se slikanica življenja sluzasto življenje vkoraka že slišim lepljivo govorico pobitih zatrtih plemen že se oglašajo zvočniki krvave izgube ljubezenske rokoborbe

sproži se petelin nekje v temnopoltem kraju človekove notranjosti zaprasketa kri v slečeni koži in plamen objame ljubeči penis ležiš na boku kot nežna plemenitost molčiš o zvezdah in potovanju nanje zlatiš posteljo s hrbtom tiskaš svilotiske nevidene pokrajine brezvočnega planeta dojiš tepih barva tvojih bradavic zavesa polinezijskih otokov nikdar obiskanih oblakov držim velikost tvojih dojk z bombniki poljubov se spušča nanje vojska brade steklena žuželka v tvojem popku sem neseš me k ustom v tvojih rokah ležim živost živoga okupatorja smrti dišeče pomladna apokalipsa vsi pesniki prisluhnejo tvojemu kriku

junij je mesec antropomorfizacije božanstev vkuhavanje plastičnih carstev v oblakih trudni in obremenjeni destiliramo razglednice posmrtnega življenja nočne parke škropim z ruskim čajem valvazor pije že drugo skodelico in končuje z orisom administrativnega socializma dan oblači perilo v travah leži slepo ljudstvo

veliko pravice je na tem svetu samo utrudljiva je

soče let so psihologijo prekrivali z imeni kot filozofija (npr. vse oblike yoge v Indiji), religija, metafizika (Sufi nauki, zbirka Philokalia v zgodnjem krščanstvu), celo umetnost (gotske katedrale).

Poudariti moramo, da delimo vse psihološke sisteme in doktrine v dve temeljni kategoriji:

1. Sistemi, ki človeka proučujejo takega kot je oz. kot si ga predstavlja. Sem spada tako imenovana moderna, »znanstvena« psihologija.

2. Sistemi, ki proučujejo človeka s stališča, kaj lahko postane, torej s stališča možnega razvoja. Prav ti sistemi so prvotni, najstarejši in samo ti lahko razložijo izgubljeni izvor in pomen psihologije.

Naša temeljna misel je, da človek ni dokončno izoblikovano bitje. Narava ga razvije samo do neke določene stopnje, nato pa je prepuščen svojim lastnim naporom in zmožnostim. Razvoj človeka nam torej pomeni razvoj nekih določenih notranjih kvalitiet, ki se ne razvijajo avtomatično same po sebi. Prva nujnost za razvoj je stalno prisotna, močna volja po spremembi. Da bi lahko izoblikovali nove sposobnosti in moči, ki jih z enkrat še nimamo, moramo najprej uočiti dejstvo, da jih v resnici še nimamo, čeprav jih pripisujemo samim sebi in si domišljamo, da jih znamo uporabljati in obvladovati.

17

Človek ne pozna samega sebe: ne pozna svoje omejenosti in svojih možnosti. Predvsem ne spozna, da je stroj. Ne ve, da ne zmore neodvisnih gibov, da je njegovo delovanje rezultat zunanjih vplivov. Je le avtomat z določeno spominsko in izkušnjsko prtljago ter določeno količino rezervne energije. Razumeti moramo, da človek ne more ničesar storiti. Vse, kar misli, da naredi, se le zgodi. Človek je poseben stroj, ki v določenih okoliščinah in ob pravi terapiji lahko spozna, da je stroj, in šele to spoznanje ga pripelje do stopnje, ko bo poiskal poti, da bi prenehal biti stroj.

Človek nima permanentnega in nespremenljivega jaz-a, je torej v vsakem trenutku drugačen. Iluzija enovitosti je v zvezi z enim samim fizičnim telesom, enim imenom in z velikim številom mehanskih navad, ki so bile vsajene vanj z vzgojo ali dosežene z imitiranjem. Vsi ti različni jazi med seboj niso povezani in koordinirani; vsak predstavlja v določenem trenutku samo majhen delček naših »možganov«, »duha« ali »razuma«, vendar vsak nastopa v imenu celote. Cilj naših prizadevanj je torej zmožnost delovanja, individualnost, enovitost, permanentni ego, Zavest in Volja.

Najprej moramo razčistiti pojem zavesti: navadno nam pomeni isto kot inteligenca ali aktiv-

dvigajo se pogorja jutranjih onanistov rastejo
iz bombažnega razstreljiva navzgor
mirijada celic osebne sreče in humanosti
vstaja vdani stric vladimir z odmrlo državo med zobmi
in pokalice prepevajo svinjske psalme zloglasnežem v prihod
in srečno vrnitev prepuščen surovosti dimelj v katerih tabori
vsa navlaka romantike koračnica osvežilne pijače

opoldanska eksplozija pisanja

v peklur urarjev se navija besnilo srednjeevropskega časa
marjivi švicarji skrbijo za avtentično razlago zakona
umrljivosti poletnih čebel ki v šestih tednih porabijo vse gorivo
in morajo pristati na beli pisti surovega masla
tej dialektiki na čast zapojem in odletim v reklamni spolni akt
daleč od daleč z daljico v pesti in s kapo v junijskem nebu
ponavljam izbrana poglavja nemške kmečke vojne

prozorna tekočina sladkorja defile ženskosti hotene nežnosti
kozmetike pretiranega izločanja fevdalci se pasejo v albumih
osemurnega delavnika v akvarijih krmim kraljevske grbe
kamnite rože telečeje cvetje princes

jehovec me obiskuje v nedeljo popoldne
iz gromozanske svinjske aktovke mi govore govore
da hodijo mravljje že na pašo da pegasti judje grme po frizerskih
salonih góri med ozonskimi oblaki z razparanimi plašči
v ognjenih desnicah že prihajajo lokomotive z juga občutljivost jemlje
v območju nebesne sopare pod seboj meljejo meljejo mlade medicinke
daljne alžirke hčere svilenih pelikanov grobov vrtnarje
popiljena misel na smrt leži v vodi ogledala izpraznjena podoba
socialne revolucije dvigajoč zastavo komarjev v porcelanastem jutru
nedelje najdaljših dni kolesa in kladiva odpirajo sanjavo spanje
poboža me mama dvokolo v češnjem cvetu abecede rabarbare
krhljev in visoke mivke macesnov tako debela je moja mladost

v četrtem delu katrana kristalizirajo nevidne krastače
ljubljanica se trikrat izprazni v kosmato kodeljevo poljublja
mi pobrito glavo tobačnih polj klanci dvigujejo vso radost
sušnih pokrajin odlepljen se zlijem iz desnega v levo oko
solza nuklearnega olja gumiranega popka avtomobilskih nesreč
sveti večer pozna premalo svet preveč besed opic ki beži iz kloak
oceanov mastno zapoka prst splaši in napihne lačni svod
zvok pojé košček zraka v gobce sitnih tapet

v vodenem bobnu nastajaš z ropotom obrobljena s folkloro
pisanih hišic v predverju konca odpiram te ljubezen mrtvo

steklo je konec muhe moje popotovanje skozi živo zraka
že pol ure tečem vase štiriindvajset ur vodim anatomijo
obraz je radirka brigada pisalnega orodja nekaj kilometrov
severovzhodno od glavnega mesta gojim sadje sanje
jem številčnice za ponovno smrt barbarskih plemen
iz madžarske gore jahajo mahajo z latinskimi vladnicami
brez dežja so tvoje frizure grmade astronomije visoko
med konjušnicami drogerijskih misli težke vreče cementa
stotisoč cvetov glicinije cevi in elektrarne v zobeh
spiralasti mikrobi indijanskih deklic na vzhodni obali
smrt špancev nečistost bojnih tempera barv vodotesne glave
vsaka njiva ima svojega hudiča orača na stotem metru selotejpa
sedi enooka vizija francoza maščoba kovine medenica radiatorja
ansambli rib v gozdovih grozdja gradovi plavega jadrana
žensko krvavenje je stikalo junija v stekleni piščalki rase zvok
iz peške dajmo slino debelim belcem arhitipom humanizma

slika iz štiriinpedesetega lepim ti jo v naročje zvutih las
spiš v vrtnicah pod gradom z glavo naslonjeno v tiktakanje
njihove rasti potomka rabljev potonik duhovi speštanih hroščev
zažganega letečega mrčesa lepa si ker te nisem videl gole
dvigujeva se k stopinjam griča poljublja pubertetno poletje
na vrtu zlate zelenjave zlomiš les v znamenje tihega dogovora
brez konj in balkonov bo najina ljubezen v mesto prihaja svetloba
z zastavami zemlja bo v tonah rodila to sezono in veliko srečnih kopalcev

18

ali si res iz stekla ljubezni ki je barva mojega telesa

suhi opijatski levi hočejo mojo prebivajo svileno v strelah
v kamenju reke nabiram tvoje telo zbiram vodo neznanega jezika
veliko njenega govorjenja vnebovzvetja poletne sopare
nočna stekla me vzamejo vase stiskalnica terase in modrega žameta
levo od amerikanca grem od noči in jo jem privežem te na palčko kadila
zeleni jasmín odganja žreče sperme rojena s svobodo pobožš
grbavca in njegovih šest spevov argentinska oseka prepeva
v vozlu kravate dolžina voska sprejema odtise povrhnjice cveta

jebemti je sladka voda pribežališče utrujenega ognja žveplo rdeče glave
uživaški praskač počivam v zonah hipertrofiraniosti parkov
potopljenih v ultramarin noč cveti na dnu v obliki trosovk postelje
s spečimi plavajo v drevoredu rdečih kostanjev mesta ki ga preskočim
v diagonali tranzita iščem napisa . . . da ne stopiš v prazno . . .
med zlato opero in plastičnimi ribami legajo velika ušesa k počitku

pobožam kristusove nohte osuši se zemlja v beguncih ubežnega kralja
na vrtu med delavci tetoviranimi kratkohlačnimi kolesarji zagorelimi
možaki kačje balile zelenih magirusov bronasti bifejarji njihov hamlet
nosim nove sandale in umre brez umite ženske sinjih dojk
nevrastenične generacije junijski večeri zamešani med tarok karte
na vrtu med rogovsko ekipo proletarcev

zelena protoplazma prisluškuje ljubezni vabljive drže enajst ur
dim mečka moje besede saj si moja končno je počil mehur junija
zdrsnila si po moji roki v naročje stegnjena mehka s prsmi osvoboditve
v starem tlaku brenči tvoja majhna noga moj sladoleđ ljubezni bo počival
v tvojih ustih tako lepa je najina lepa ljubezen

beli zamorci v mesnatih vrtovih debeli zaljubljeni živčni želodci
steze h gradu petiindvajsetletne potonike klôp je cesar sredi dojk
roka med stegni prestrašen slovenec v zgodovini julijska favna in flora
prekrivata tvojo velikost ki bo moja bodoča žena rodila
dolgolasega otroka penis ni preprost telovadec prvak ponjave

ta velika ljubezen pušča sled izogiba se hrane

delavna afrodita se vzpenja iz smetane kopanja mistični otroci
glagolov in samostalnikov zapuščajo vzgojnovarstvene ustanove
tri sonca na nebu poletje v večeru rodi seno kranjske vedute
sanjam v vodi z limbarske gore moji spomini počivajo v živem srebru
starost preživelega prvo tresenje hrbenice otroška misel o otroku
v popitem pivu je tudi nekaj umite besede zasede nastavljene zmede

julij ima štiri nedelje in vsaka od njih ima po en topel večer
zeleno listje skrjuje nebo v vsaki lučki skrita dolžina noči razkrije
skrivnost strnjene krvi v tvojem trebuhu ko zima pade v poletje
zamenjam stil oblačenja na poti iz dobro obveščanih krogov

ah ti beli grški mercedesi

nost duha. V resnici je zavest posebna vrsta zavesti v človeku, je zavest o samem sebi, o tem kdo in kje si, o tem kaj veš in kaj ne veš . . .

Zavest se dogaja na več nivojih:

1. spanje; 2. stanje prebujanja; 3. samozavedanje; 4. objektivna zavest.

Večina ljudi nas živi na stopnji spanja in na stopnji stanja prebujanja. Stopnjo samozavedanja dosežemo samo v trenutkih prebliskov, čeprav si jo pripisujemo. Taki kot smo, stopnje objektivnega zavedanja sploh ne dosežemo. Osnovno je, da razumemo, da človek lahko s pravilnimi napori in metodami doseže kontrolo nad zavedanjem in da lahko postane samozaveden. Da bi dosegli vse to, moramo poznati samega sebe, torej preučevati sebe, spoznati človeški stroj. Ta stroj ima 7 funkcij:

1. mišljenje (intelekt)
2. čutenje (emocije)
3. instinktivnost (vse notranje delovanje organizma)
4. gibanje (vse zunanje delovanje organizma, gibanje v prostoru itd.)
5. seks (funkcija ženskega in moškega principa v vseh njenih manifestacijah)

Poleg teh poznamo še dve funkciji, za kateri nimamo imena v navadnem jeziku in ki se pojavljata samo na višjih stopnjah zavesti.

6. višje čutenje
7. višja miselna funk-

Franci Zagoričnik: BISTVENI UDAREC

cija.

Fogoj za kakršenkoli razvoj je samoopazovanje. Tradicionalno mislimo, da poznati sebe pomeni poznati naše posebnosti, želje, okuse, zmožnosti in namene, ko to v resnici pomeni poznati sebe kot stroj, torej preučevati dele tega stroja, njih funkcije, pogoje pod katerimi delujejo itd. Spoznati moramo negativna delovanja človeškega stroja, kot so:

1. Laž, ki je neizogibna v mehanskem življenju. S stališča psihologije laž pomeni suvereno govorenje o stvareh, ki jih človek ne pozna in jih tudi ne more poznati.

2. Imaginacija. Človek laže samemu sebi; si nekaj predstavlja, da bi si ugodil, in začne temu verjeti.

3. Negativne emocije. To so emocije in depresivnosti: samopomilovanje, jeza, sumničenje, strah, dolgčas, razburjenost, nevera, ljubosumje itd. Te emocije sprejemamo kot nekaj naravnega in nujnega; imenujemo jih celo odkritosrčnost.

4. Govorjenje -- stalno blebetanje kjerkoli in kadarkoli.

Ob preučevanju novih možnosti človekovega razvoja moramo poudariti zlasti to, da mora človek istočasno razvijati dvoje: poznavanje in bivanje. Ne ločimo poznavanja od bivanja; prav tako ne poznamo relativnosti bivanja, obstoja različnih stopenj bivanja in nujnost razvoja bivanja, ki je ločeno

MOJSTRA AN'ANA

Nič, reče. Ena, dve, tri, štiri, pet, zapišem. Šest in tako naprej. Kaj pa, če bi se odločil drugače? Tudi v katerem drugem primeru bi se dalo, na drugačen način. Da, tudi tisto bi se potem nadaljevalo v neskončnost. A na noben način se ne odpre prostor. Na ta način se nič ne odpre in tudi, če bi se! Kakšna neskončnost, kakšna odprtost! Če pa je vse to neprehodno! Že zavest se ustavlja. Zatika se ob stvari, ob zidove. Ne pride skozi. Če pa bi se odločil za prebiranje samih stvari! To bi bilo bolje. Štel bi: to, to, to in to in to in to. To bi bilo res nekaj. Ampak v glavi imam trdo skalo, ki ves čas vleče navzdol. Kaj vse bi prenesel papir, ne da bi se mu kaj poznalo, ne da bi bilo kaj zapisano. In to je tisto, kar hočem. Ravno to hočem. Hočem in hočem. V neskončnosti me nekaj pričakuje! Neumnost!

Končno, je rekel mojster An'an.

Nekaj bom. Sicer še ne vem, kaj.

Tako torej, vidiš, zdaj pa bom. Skrajni čas je že!

Pet, šest, zapišem in tako naprej. Pol sedmih. Deset do osmih. Pravzaprav devet in pol minute do osmih in dnevi pred tem in, treba je reči, tudi leta pred tem, ko si skušal biti samo to, kar sporoča o tebi tvoje ime. To naj bi bilo namreč dovolj, mojster An'an!

Nekoliko sem se utrudil. Ali bi bilo drevesu sploh lahko dovolj, da je drevo? Po čem pa se vprašuje, če se že kaj, po svoji drevesnosti ali po dežju?

Ne, enostavno zima pada, šumi KALORIFER, in če ga ugasnem, ali ne bo tedaj samo še skala? Čelo, ki ga razžira nevidna teža, teži ga nevidno breme. Napaka je nekako razvidna: nevera te je, nezaupanje te je. Potem pa strupi.

Nene, ko se bo ogrelo, bom to ugasnil. A ne smem odstraniti vse to. Ostalo naj ostane. Kaj bi ostalo sicer? Stvari, ki so? So stvari, ki so, a nimam kaj početi z njimi, in tudi, ali niso v službi povsem drugih namenov. Ne v službi tega žalostnega ugotavljanja, da me verjetno ne bi bilo, ko bi tudi vse drugo odstranil.

In čemu bi odstranil vse to?

Nene, prav nič negotovo ni to, da sem tako ali tako.

Ali samo potuhnjenec, pristal na svojo smrt in zdaj čepi v lupini svojega imena, uživa svojo posmrtnost ali pa drugo.

Mojster An'an je dal nekaj od sebe. Figo. Glas gre po deželi tak. Časopisi ne omenjajo samo ob obletnicah. Smrti, rojstva, čestitke za god. Namesto cvetja na grob, namesto življenja.

Kje si, o kje, An'an?

Iščem te noč in dan.

Strupi orjejo brazde po tvojem nebivanju.

Hočejo-te storiti.

V ustih imaš gnoj.

Ura je proč. Pet do devetih. To lahko vidiš. To lahko čutiš. Lahko se prepričaš. Napraviš korak, dva. To lahko sprevidiš. Pritisneš na gumb. Ugotoviš veljavnost vremenske napovedi. Po dolinah megla. V višjih legah bi skalo tudi odložil. Pritisnil si na gumb in se je namesto KALORIFERJA oglasil HLADILNIK, ali pa že prej. Pa si le operi usta. In, ali bo dovolj časa za življenje?

Ura je devet. Zakaj ničesar ne veš, An'an? Ali bo v resnici tako nedvomno ali pa ti spolzi med prsti, ker je mogoče tako sluzasto. Zakaj ne veš?

Ali pa je ravno v tem edina možnost, ali pa je ravno v tem prava možnost, ali pa je ravno v tem neskončna možnost, An'an, neskončna možnost gibanja, neskončna možnost neskončne nemožnosti.

Roki se samo krčita. Oblikujeta nevidno obliko. Ihtita po njej v svoji ihtivosti. Prilagajata se temu žalostnemu praznemu prostoru.

Nekaj bom, ampak ne vem še, kaj, pravi An'an. In, skrajni čas je že! Če hočem ohraniti to skrajno jutro in se ne vpraševati po tem, čemu bedeti. Kajti bil sem že mrtev, zdaj bom pa nekaj naredil. Bedel bom v tem skrajnem jutru, v tem skrajnem opoldnevu. Povsem hočem biti. Po vsem. Vse je že bilo in se obrnilo na novo, kakor da ni nič.

Tako te zateče dannadan. Misliš, da si mrtev, čisto iskreno misliš, da te je že prekrila starost in mah, pa te zateče ta obnova in vem, da bom nekaj storil. Kot bi rekel, gledal bom v oblake. Pokrajino so že do konca zastrli zidovi in lahko gledam samo še v oblake. Kot bi rekel, nastavil se bom soncu. Ali, nekaj bom rodil.

Mojster An'an je rekel, da bo danes lep dan. Da bo danes svečano, brez sveč sicer, da pa bo izreden dan. Da se bo pomnilo.

Izključi tok pri hladilniku, da bi bil nekje bližje svetu. Ugasne poročila. Ni pa mogoče ustaviti stroja v nekem oddaljenem prostoru. Pristati je treba nanj, s čimer bi si tudi na nek način zamašil ušesa.

Moral bi pobegniti, An'an. Saj si rekel, najbolje bi bilo umreti.

Da, nič se ne bi, pravzaprav je res tako, nič se ne bom upiral.

In koliko takšnih odpovedi je v veliki krvooločni ljubezni ljudstev. Najbrž je ravno to najbolj pogubno, ker človek potem ne izbira strani. Ker ni nobene strani tokraj. Ker je ena sama smer onkraj. In je potem vseeno, ali si na sončni ali na senčni strani zidu. Seveda, ko bi kaj zaleglo, potem bi rekel: tako bodi in konec! In se bojiš, da se ne bi domislili in bi kaj tako nemogočega terjali od tebe.

Nekaj tega dovolj zanesljivo veš. In bi kar rad umrl. A po drugi strani je spet toliko stvari, ki jih ne veš. In to zadošča. Potem pa tisti: hočem živeti. Potem pa tisti: ljubim te. Potem pa: hočem biti ob tebi, neka daljna, neka določena, povsem mogoča oblika trajanja. In potem je zadoščenje že daleč-daleč. Je več od samo tega. Je: hočem. Kaj lahko sploh?

Ura je nekje okrog enajstih. Pet do enajstih. Bojim se. Pa niti ne omenjam dneva, tega in tega, ne rečem mesec, leto, tudi kraja ne. Nič ni važno. To so tako velike ploskve v neki drugi razsežnosti. Zakonitosti, na katere se ne da vplivati. Vseeno, tega ali tega, tu ali tam. A ta čas tu se kaže kot področje možnosti. A prav blazno se odvija. Vsak čas bo poldne in kar bo še dneva in kar bo večera in naslednje noči. Ali bo kaj storjenega? Zakaj dvomim?

Če spustim kitajsko budivko v vodo, še nekaj časa klokota. Ugotoviti je mogoče dvoje prav nepotrebnih stvari:

1. kako se v vodi sliši zvonec in

2. kako dolgo bo še tekla.

Če vržem skozi okno še peščeno uro, ali bi živel bolj mirno brez teh znanivcev minljivosti, brez teh opominjavcev, brez teh terjavcev. Ne zgubljeni besed, govoriti! Ali loviti čas? Kaj? Ali prav tako, boriti se s časom? Ali se časiti? Ne kratkočasiti se, ne dolgočasiti se. Ali časiti? Točno časiti. Ravno prav časiti. Na ta način časevati.

Kaj pomeni to, ko gre za področje edine časovne razsežnosti, ki kaj dopušča? Možnosti zunaj časa ni. Pa to ne pomeni, da niso tudi brezčasne razsežnosti. So, a v teh ni ne možnosti ne nemožnosti. In tudi v vseh časih razsežnosti jih, kot že rečeno, ni. Le majhna razpoka je, mogoče vagina časa, časni, hipni zdaj, ali mišja luknja, ali past, kamor se boš izrinil. A seveda ne zaradi časa samega, zaradi njegove vzpostavitev ali zaradi njegove ohranitve. Kvragu! Sploh ne zaradi časa. Pač pa zaradi sebe in čisto samo zaradi sebe oziroma zaradi vsega tistega, kar pod tem pojmom pojmuješ.

Zaradi tega se ne prepuščaš obupu, ampak edinole še strahu ZA. Ne skačeš v smrt, ker je vse nesmisel, ampak ravno zato, ker je vse nesmisel, gre vsa tvoja skrb temu ZA NEKAJ, čemur gre vsa tvoja skrb. Res je, vsega še nisi razmislil. A ne boš se podal. Ne boš se prepuščal. Že si ujel svoj protitok. Tvoje psovke obrodijo leto in dan, kajti spoznal si svoj konec.

Tvoj čas je čas, ki se izteka. Tečeš proti izteku. Tok si in čas. Le pot si izbiraš. Pot izteka in izčasa.

Izreden dan, da se bo pomnilo. To pa je čutiti, kajti vsak čevelj ima svoj ustrojeni jezik. Reče se, bilo je v zraku, v hoji mojstra An'ana, ki je bila sicer odločna, a nekako v vse smeri.

Nekaj si bom zapisal, se je kar na lepem oglasilo za njegovim hrbtom. A ne vem še, kaj.

Dobro, reče An'an, prav. Kar tako zapiši: nekaj bom napisal, a ne vem še, kaj.

Nekaj si bom izmislil.

Tako, kar napiši: nekaj si bom izmislil in kar nadaljuj!

Tako je rekel An'an svojemu sinu. Potem pa se je premislil. Šel je urejat prostore, kar naj bi bilo dobro znamenje, da bo v resnici nekaj storil. Poem pa se je še napravil in krenil proti jugu. Klical je mesto, ki je bilo še južneje od tega juga, in je bil zaželen.

16

od razvoja poznavanja. Naš sistem deli ljudi v 7 kategorij:

1. Človek, v katerem prevladuje center za gibanje nad instinktivnim, intelektualnim in emocionalnim centrom. Fizični človek.

2. Človek, v katerem emocionalni center prevladuje nad intelektualnim, instinktivnim in centrom za gibanje. Emocionalni človek.

3. Človek, v katerem intelektualni center prevladuje nad emocionalnim, instinktivnim in centrom za gibanje. Intelektualni človek.

4. Človek, ki pozna sama seba, razume svojo pozicijo in ima gravitacijski center: to pomeni, da je takemu človeku ideja, da bi dosegel enotnost, Zavest, permanentni ego in Volja bolj pomembna od ostalih interesov.

5. Človek, ki je že dosegel enotnost in samozavedanje. V njem delujejo že višji centri, obvladuje funkcije in moči, ki jih običajni človek ni razvil.

6. Človek, ki je razvil stopnjo objektivne zavesti. Obvladuje mnogo novih sposobnosti in ve-

19

ščin, ki presegajo razumevanje navadnega človeka.

7. Človek, ki je dosegel vse, kar je mogoče doseči; ima permanentni ego in svobodno voljo. Kontrolira v sebi vse stopnje zavesti, in tega, kar je pridobil, ne more več izgubiti. Je nesmrten v mejah našega sončnega sistema.

Vse te kategorije kažejo na različne stopnje bivanja. Danes ne upoštevamo misli o različnih stopnjah bivanja, nasprotno, prepričani smo, da čim več različnosti in protislovij je v človekovem bivanju, tem bolj zanimiv in odličen je. Splošno znano je, čeprav mogoče tega ne razglavamo, da človek lahko laže, da je lahko sebičen, nezanesljiv, nepravičen, izprijen, toda lahko je vseeno velik znanstvenik, filozof ali celo velik umetnik. Ta nezdružljivost različnih oblik bivanja, ki jo navadno razumemo kot originalnost, pomeni v resnici šibkost. Ta široko razpredena miselnost, da pomenita nekonsistentnost in amoralnost originalnost, je kriva, da se je danes in verjetno tudi v preteklosti pojavljajo tako veliko število znanstvenih, religioznih in umetniških bleferjev. Če poznavanje preraste bivanje, ali obratno, je rezultat vedno enostranski razvoj, ki pa se seveda ustavi na določeni stopnji. Navadno srečujemo samo ljudi, pri katerih je znanje preraslo bivanje; rezultat

**zelo le
po čitlji
v stave
k**

Ljubezen moja, ljubezen, je slišal.

Ljubim te, ampak tudi nestrpna sem, in, pridi že.

Addis Abeba je opustošena, odkar te ni.

Dopoldne je opustošeno. Zvonovi odzvanjajo dopoldne. Puščave se širijo.

Premalo je bilo v tebi ljubezni, An'an. Tega je že preveč, An'an. Razumeš, An'an? Ne moreš reči, da nisi kriv. Ne moreš reči, da nisi sodeloval. Dopusčal si, An'an. Prstajal si na to, An'an. Bilo ti je vseeno. Tvoj protest je bila smešna, jalova parada. Ničesar nisi tvegala. Trgoval si s svetimi žrtvami. Kopičil si bogastvo, ki ga nisi sam ustvaril.

Kam te je zaneslo? Tega ne bi bilo treba misliti. To je samo izgovor. Tega že ne. Treba se je ustaviti pri:

Dopoldne je opustošeno.

Zvonovi še kar odzvanjajo dopoldne.

Tudi to še gre:

Puščave se širijo.

Premalo je bilo v tebi ljubezni, An'an. Pridi, pridi, nič se ni spremenilo. Kar naprej te hočem.

Tvoj jug, tvoje dopoldne, tvoje črno nebo in topli grob, je poslušal.

Izredno popoldne, ob enih popoldne, pol dveh.

Strmoglavlo pada čas popoldneva.

Jutri bom šel na pot do morja ali pa ne bom šel tako daleč.

Slišal je govoriti o dežju, ki je, ali, da ga še ni. In se je obotavljal. Zagotovo pa se je premislil glede tega, da bi pričel delati, ko je že takšen dan. Kar prav bo, če bo uredil še kaj drugega, kar ga potem, ko bo res pričel, ne bo moglo ovirati.

Slišal je besede:

Mi ne bomo preživeli.

Tudi ta v tvojem naročju ne bo preživel.

Da, ampak pobrigal se bo zase in za naprej.

Slišal je:

Kako živeti po smrti?

Pogovarjal se je.

Kaj so počeli s tabo, da si ves izpraskan?

Počeli tabo.

Ali so te topli drugi otroci?

Topli troci.

Ali si jokal, sin moj?

Jokal si.

Ali so bili grdi s tabo?

Grdi tabo.

Ali ti je bilo všeč v vrtcu?

Všeč vrtcu.

Ali je bilo lepo?

Lepo bilo.

Ali so bili pridni otroci?

Pridni troci.

Kaj si delal?

Delal si.

Si kaj jedel?

Jedel si.

Ničesar ne poveš.

Poveš.

Greva v gozd? Greva po cesti? Greva domov? Ali z avtobusom? Nesel te bom. Nosil te bom na jug, na sever, na vsepovsod. Hočem živeti, hočem biti.

Dve je proč! Preglej že opuščene peči, An'an! Pomeni se z vozniki in trgovci in vse, kar je treba! Nekako v resnici ne moreš razumeti, ampak tvoje delo je, hvala bogu, zaželeno, razumeš! Če pa kdo dvomi, si to ti sam.

Ali boš že znal? Ali se bo vrnil k tebi duh gline. Ki te je zapustil zaradi nore izdaje. Ker biti nesrečen pomeni izdajo.

Biti nesrečni duh gline!

Kaj pa jaz? kriči An'an.

Kaj pa je z mano!

Kaj me briga vse to! besni An'an.

Histeričnost se splazi iz vseh kotov, ko kriči:

Ne verjamem!

Ne verjamem!
Ne verjamem ničemur! kriči.
Kaj me briga! kriči.
Kakšne kvalitete! kriči.
Kakšni dosežki, jebentiboga! kriči.
To je drek! kriči.
To je ne sam drek! kriči.
Jaz sem tukaj edino važen! kriči.
Samo jaz! kriči.
Jaz tukaj živim! kriči.
Jaz tukaj crkavam! kriči.
Jaz sam sem bog! kriči.

Tako se vrača ta nesrečni duh gline in tako te podžiga. Jasno, ravno to je, bog si. Razločno zaznavaš svojo ustvarjalno vsemoč. Ampak roki ne oblikujeta več praznine. Ne gneteta nič. Nobene brezglave brezcilnosti. Nobene negotovosti. Nobene živčnosti.

Zdaj se gnete vse to. Vse to spreminja svoje navidezno trdno obličje. Porcelan se drobi in prši v drobnih koscih v vse smeri. Prsti se skrivenčijo. Koža se odpira in kri brizga na kruh An'ana.

Bil je zli, nesrečni duh glince.

Tole boš pa drago plačal. Tole boš pa prekleto drago plačal in plačeval, jebentiboga. Zdaj boš pa res lahko kaj naredil. Pol treh.

Že zdavnaj se je vzdignila megla, a nič nisi opazil. Sončno je in jasno. Bolečina je popustila, a čisto se še ni umaknila. Upajmo, da se vsaj bo.

Danes nobene pošte iz Etiopije. Same nepomembne stvari. Pravzaprav nič. To sem rekel kar tako, iz nemarnosti. Važno je bilo zame namreč tisto, kar sem najbolj pričakoval in česar sem se vnaprej najbolj veselil. Pa nič. To ni v sosednji ulici in lahko malo potrpi, ali ne?

Potrpej bom ta čas, ko se morata roki zaceliti in rane, vsakršne rane, tudi tiste nevidne, namreč teh je še največ. Pa naj kdo govori, kar hoče, kar misli, da je edino prav. Tudi sam si kaj mislim.

Čas beži in odrinil bom vse to, tudi čas.

Ničesar ne zanikam, An'an. To sploh ne pomeni, da kaj zanikujem. Vse je lahko ta hip, kakor je. V svojih nešteti oblikah mirovanja. Pri čemer imam seveda v mislih to, da so oblike samo gibanje ter da je mirovanje le določena vrsta gibanja. In da je miza, na katero se naslanjam, prav takšen stroj v teku kakor roka, s katero pišem, in drugi stroji, ki se gibljejo bolj ali manj zaznavno.

Danes je že naslednji dan, jutri prejšnjega dne, za katerega sem sklenil, ali ne? da bom šel proti morju, ali pa mogoče še naprej.

Kaj hočeš, An'an, poražena sva! Zavozila sva to svojo reč. In čisto nič se ne ve, ali je sploh mogoče kam. Še dežuje po vrhu.

Nene, to ni noben izgovor, to mi sploh ne pride prav. In nič ne lažem. Ali naj papir nastavim dežju? Da se bo zapisalo in da bo najbolj resnično?

Marsikdo bi mi bil za to hvaležen.

Kajti, zapisati, ali ni to oblika nasilja? Ali ni to le preveč avtoritativno dejanje? Ali ni to diktatura jezika? Ali si to lahko privoščiva, An'an? Ali sva midva v resnici kaj važna? Ali si lahko privoščiva govoriti resnico s tem tveganjem?

Vsakdo bi rekel, lahko je tebi. Zapišeš, kar ti je prav. Zdaj pa misliš, da moramo mi vse to požreti, plačevati in požreti, predvsem plačevati. Vsakdo bo rekel, kdaj bo že konec tega kulturniškega nasilja. Ali nima vsak svoje oči, svojo pamet, da lahko vidi vse to? Svoje življenje, svoje romane. Samo zapisati bi jih bilo treba, nič drugega. Nič dodati, nič izmišljevat, samo zapisati in vse knjižnice na svetu bi razneslo. Resničnost bi bilo smešno in odvečno razkazovanje, nevaren zastrupljajoč balast na zemlji. Uničiti bi bilo treba vse knjige. Iztrebiti. Počistiti.

Ali ti je jasno, čemu se izpostavljava, An'an? Tako malo velja najina resničnost in, seveda, najino izmišljanje.

Res pa je po drugi strani, da imava do vsega tega, čemur praviva, vse to, in bi ga kazalo zapisovati na bolj poudarjen način, kakor recimo bog, z veliko, kakor nekaj absolutnega, da imava do vsega tega nek določen odnos, ki ga (vse to) ali kar ga na nek način izključuje, oziroma, bolj natančno (to to in to in to) upošteva samo kot delno resničnost. Torej tudi vključuje, pač samo kot del resničnosti, ki je v najboljšem primeru zgodj vse to, kar je. Torej prav gotovo na dopuščajoč način. Le zdi se, po dosedanjih izkušnjah, da gre za nek način izrinjenosti in izrinjevanja vsega tega.

zavzame obliko dogmatizacije določenih idej in ustavi nadaljnjo možnost razvoja znanja zaradi izgube razumevanja. Kaj je razumevanje, kaj pomeni razumeti?

Navadno delamo napačno, da enačimo razumevanje z znanjem ali s sprejemanjem informacij. Vedeti in razumeti ni isto, moramo se ju naučiti razlikovati. Da bi lahko nekaj razumeli, moramo soočiti ta nekaj z nečim večjim in širšim in možnimi posledicami te relacije. Razumevanje je vedno razumevanje manjšega problema v relaciji do večjega problema. Pogosto ljudje mislijo, da razumeti pomeni najti ime, besedo, naslov ali etiketo za nek nov ali nepričakovan fenomen. To odkrivanje besed za nepozabne stvari nima nič opraviti z razumevanjem. Nasprotno, če bi se lahko znebili polovice besed, ki jih uporabljamo, bi imeli več možnosti za razumevanje.

Če se sprašujemo, kaj pomeni razumeti ali ne razumeti nekega človeka, moramo najprej pomisliti na trenutek, ko ne bi mogli govoriti z njim v njegovem jeziku. Jasno je, da osebi, ki nimata skupnega jezika, ne bosta razumeli druga dru-

SKO
RAJ
NÖČI
TLJI
V
STA
VÖK

ge. Imeti morata skupni jezik ali se morata sporazumeti glede določenih znakov ali simbolov, s katerimi označujeta stvari. Toda vzemimo, da se med pogovorom s človekom ne strinjamo s pomenom določenih besed, znakov ali simbolov; zopet prenehamo razumeti drug drugega. Iz tega sledi princip, da ne moremo razumeti in se ne strinjati obenem. V vsakdanjih pogovorih pogosto slišimo: razumem ga, toda ne strinjam se z njim. Z našega stališča je to popolnoma nemogoče. Če nekoga razumemo, se z njim strinjamo; če se ne strinjamo z njim, ga ne moremo razumeti. Težko je sprejeti to misel, to pomeni, da jo je težko razumeti.

Ljudje, ki se med seboj razumejo, ki razumejo drug drugega, morajo biti na isti stopnji vedenja in bivanja. Šele takrat je obojestransko razumevanje možno. Danes obstaja še ena zgrešena miselnost, in sicer, da je lahko razumevanje različno, da ljudje lahko razumemo, da imamo pravico razumeti isto stvar na različne načine. Obstaja lahko samo eno razumevanje, vse ostalo je ne-razumevanje ali nepopolno razumevanje. Povedali smo že, da ra-

ta stavek je enako lepoočitljiv kot prvi lepočitljiv i stavek

Tako močna težnja po nečem drugem, česar še ni, ali kar je nekje zunaj vsega tega, in privrženost vsemu tistemu, česar še ni. In tako to vse, kar je, lahko prav lepo funkcionira v svoji navzočnosti in je v nekaterih primerih gotovo tudi moteče. Nekateri stvari bi kazalo postaviti pred vrata, zunaj zavesti o njih, in spustiti noter več svežega zraka, nič oziroma prostora še za kaj.

Danes je že jutri naslednjega dne.

Rešitev se je prikazala. Bila je nekje na robu med budnostjo in snom. Glasila se je v obliki govora. Bili so kratki, jasni stavki, ki so tvorili dialog. Vsebovali so po dve do tri besede, tako da bi po vrsti zapisani tvorili verzno obliko, kot celota pa obliko pesmi. Dialog je bil seveda izmišljen. Očitno je bilo namreč, da govori, oziroma, da izhaja govor iz ene same osebe ter da se ta pogovarja sama s sabo. Če pa hočemo biti natančnejši, tedaj je treba dodati, kako gre namreč za pogovor neke umišljene osebe z neko drugo, prav tako umišljeno osebo, in da govorec dialoga tudi ne izgovarja vseh teh besed, tudi sliši jih ne, mogoče samo domneva.

Rešitev bi bila v tem, da bi si bilo treba to, komaj zavestno besedno kalkulacijo samo zapomniti. Torej v nekakšnem prisluhu, posluhu ali poslušnosti. Bila je namreč nadaljevanje. Bila je pot. Tega se je mojster An'an povsem jasno zavedal. Ne čas ne pot na jug. Neka povsem druga možnost.

Potem pa je obtičal brez vsega tega, brez misli in brez spomina. Skušal je sicer v tisto, jasno nakazano smer, a je obtičal popolnoma gluhi in nem.

Nikjer se mu ni odprlo. Nič ga ni potegnilo za sabo. Še več, pred vsem se je umikal. Še več, karkoli je ukrenil, je bilo narobe. Narobe tudi to, da je bil.

Tako je bilo tudi danes jutri naslednjega dne, a le še huje. Rešitev je bila sicer bolj očitna. Ni se pojavljala v obliki umišljenosti. Bila je veliko bolj stvarna, veliko bolj oprijemljiva. Čutil je, da ga lahko naenkrat osvoji in prevzame, da sede vanj, da se vseli v njegove že obstoječe oblike. Kajti bila je povsem prisotna. Visela je nad njim.

A nič besed, nobenih misli, potem je vse spuhnelo.

Prvo, kar je bilo potem, si je rekel:

An'an, ti s mrtev! Ni te več.

Pri tem se niti ni preveč šalil s samim seboj, saj je šlo v resnici za vrnitev v neko prejšnje stanje, katerega je zase že prej tako poimenoval. Vendar je stvar takšna, da se ne zdi posebno nujno opisovati jo, da bi bila tako ustvarjena kar najbolj natančna podoba tistega stanja, s čemer naj bi se poskusili ogniti nekaterim napačnim domnevam. Recimo, da se šalil ni.

Recimo, da je bilo v tem več obžalovanja. Že daleč ne več tisti začetni strah in negotovost, iz katere se je pravzaprav porajal. Razrešitev, čeprav pogubna, je bila žal lažja kakor možni vzpon, ki mogoče res ni nič drugega kakor samo napor in samo užitek pri trošenju sil. Če bi bila to stvar premisleka, tedaj bi se brez obotavljanja odločil za večjo svobodo. Toda v tej samoigri, za kar namreč gre, je le malo prostora za takšne razrešitve. Tudi pravila te igre, četudi nenapisana in neimenovana, ni mogoče spreminjati in jih na novo izmišljati. Vprašanje je samo, kakšen je tisti prostor, ki še dopušča svobodno odločanje. Namreč odločanje, ki bi igro mogoče tudi pokvarilo in jo sprevrnilo v nekaj drugega.

Pravila so kakor vedno dovolj preprosta. Le nekaj kratkih, enostavnih stavkov je treba, ki sicer vse povedo, a se zdi, da ravno zaradi te svoje enostavnosti zavajajo igravce v upanje, da je igra nek možen izhod in da jo je v resnici mogoče obrniti sebi v prid.

Neko docela preprosto določilo sproži proces, ki bo vključil ves miselni stroj k razreševanju zgolj neke variante že davno znanega rezultata, tako da se tisti svobodni prostor, ki se nam je zdel potreben za nek v resnici bistveni udarec, sploh ne odpre. Vsi izidi so simulirani. Tako izguba kot vsakršni dobiček sta samo navidezna.

KULTURO MNOŽICAM — MNOŽICE V KULTURO!* rastko močnik

* Ta prispevek je bil napisan kot diskusijski material za kulturno komisijo pri mestni konferenci ZKS Ljubljana.

Kultura v prevladujoči ideologiji — kot učinku in pogoj prevladujočega načina proizvodnje in torej kot ideologiji razreda, nosilca tega proizvodnega načina — deluje kot člen v paru nasprotij kultura/natura: ta pojmovni par je zadnje pomensko dno, ki sicer ni vselej eksplicitno navzoče v ideoloških besedilih, a vendarle zanesljivo in v preobkah še tem gotoveje obvladuje ideološki govor in praktične posege, ki jih ta govor opravičuje (zakaj takšno postavljanje kulture ima vsekakor praktičen političen pomen in učinek). Kultura je v tej ideologiji pozivljena v človeku in hkrati sredstvo v boju za to pozivitev: v boju proti slepi naravi, predvsem pa proti tej slepoti v človeku — za človečenje ali zlahatenje, tj. kulturno bogatenje, kar daje misliti, da je človek predvsem bogat in bogati človek.

Kriterij za človečnost je moč, oblast nad svetom, nad družbo in seboj — to oblast pa lahko človek izvaja le, če se opira na neko rezervno, arzenal moči, ki je ravno kulturni zaklad: kultura kot arhiv vseh duhovnih in materialnih pridobitev človeštva ali človečnosti. Zaklad, ki je vendarle nevaren, ker (lahko) služi samovolji; barbarstvo ga ogroža že od znotraj. Kar ponzarja med drugim to, da se buržoazni humanizem rad ogleduje v muzejih orožja. Kultura torej kot orožje — toda, ki samo po sebi ne jamči za svojo uporabo: dlakopcepcstvo ne pomaga, kulturo čez diakritično pregrado ogroža barbarstvo — in to v samem njenem bistvu.

V tistem, kar je človeku najbolj lastno, ni nobenega jamstva za njegovo človečnost, kultura, čeprav lastnina, ne prinaša tudi tiste lastnosti, zaradi katere si jo buržoazni človek priladi.

Paradoks, na katerem temelji možnost kritične inteligence, kar jasno kaže na njeno komplementarno naravo in temeljno solidarnost z vladajočo ideologijo, t. j. s prevladujočim proizvodnim načinom (v katerem nastane in v katerem edinole lahko obstane: ideološki indic je, da nikoli ne kritizira temeljne dihotomije kultura/natura).

Paradoks, ki ga lahko razrešimo, če sklepamo obrnemo: figuro človeka sicer res konstituira kultura, toda ne tisto, kar je v ideološki govorici tega človeka za nasprotje naturi, ampak to, kar kultura edino je: last kot pogoj za oblast.

Kultura je prostor, v katerem se človek konstituira s kopicenjem lastnine — kulturnega zaklada (humanistični ideologi imajo torej prav; razumljivo pa je, zakaj humanizem vselej teži v elitizem in prezira razlašene množice), prostor, v katerem zbira svojo identiteto; ker pa je vse, kar je moč nabrati, produkt dela, je kultura tudi način, kako produkt zavлада delovnemu procesu — prostor, za katerega se produkti kot polastljivi odtrgujejo produkcij-

skemu procesu. Zato je neizbežno, da kultura velja za nekaj drugega kakor delo, ideološko predvsem več, konjunktorno lahko tudi manj: vselej pa je od produkcije ločena. Produkt v tem nedelovnem in delo prikrivajočem prostoru tudi ni več produkt, ampak deluje kot vrednota in vrednost: vrednost, načelno navzoča ne glede na konkretni materialni delovni proces, v katerem se po naključju uteleša.

Zato je razumljivo, da se kultura kot družbena afera razmeroma dolgo upira upeljavi menjalno vrednostnih odnosov: kot vrednost, ki je vselej vsa pri sebi, se kulturna vrednost kapitalizira s samim mirovanjem, ni pravi kapital, ki se giblje in le tako oplaja. S svojo arhaično strukturo, na videz izločeno iz vsakdanjih mešetarških odnosov, je kultura prostor morale in moralizatorske malomeščanske kritike, neizbežnih spremljevalcev kapitalističnega izkoriščanja. Ker relativno zaostaja (čeprav je ta zaostanek le učinek določene stopnje kapitalističnega proizvodnega načina), se na razmeroma samostojnem kulturnem področju lahko še zelo dolgo ohranijo predkapitalistični družbeni odnosi; hkrati je zato tudi zadnje približiče predkapitalističnih ideologij — oziroma kritike kapitalizma s stališča retrogradnih (utopističnih) idealov. V družbi, kjer se je kapitalizem zelo pozno razvil, je to še posebej izrazito (Slovenci, Jugoslavi). Dokončno se kultura komercializira (kapitalizira) šele v imperializmu, ko je kapitalizem tako močan, da zaščitnega pasu teološke kulturne neposredne vrednote ne potrebuje več. Notranji učinek tega procesa v kulturi je »dinamizacija« — ki jo vnaša potreba, da se vrednost nenehno giblje, če naj se oplaja: zdaj postanejo kulturne avantgarde komercialne, niso več svetoskrunstvo, pač pa kapitalu življenjsko pomembne (to je resnica desakralizacija: desakralizacija fevdalnih vezi je osvobodila delovno silo za kapitalistično izkoriščanje, desakralizacija kulturnih vrednot podira zadnje pregraje, ki ovirajo gibanje kapitala). V resnici gre seveda le za skrajšanje časa, v katerem se kapital obrne in oplodi — saj so se avantgarde tudi poprej že prej ali slej kapitalizirale (sicer bi pač ne bile avantgarde).

Kultura je tako v širšem pomenu specifični učinek proizvodnega načina, ki temelji na dominaciji vrednosti nad proizvodnjo. Učinek, ki mora biti v tem proizvodnem načinu nujno privilegirani, povzdignjen na božanski piedestal, zakrit kot učinek in vsiljen kot temelj, hrbtnica »kulturne« družbe. Tako pridemo do ožjega pojma kulture — kultura kot ideološki pogoj tega proizvodnega načina, ki ima vselej dva glavna obraza (ustrezajoča dve ma obrazoma te družbe): kultura kot nedelovno razkošje eksploatorskega razreda in kultura kot ideološka dresura za delovne množice. Vselej pa ideologija kapitalističnega proizvodnega načina in ideologija nosilca tega proizvodnega načina: buržoazije (razrednost kulture).

Takšnega statusa kulture ne spremeni dejstvo, da so v družbi izobilja (kar je buržoazno ideološko ime za imperialistično družbo, temelječo na prenosu eksploatacije v svetovna merila) pri tej kulturi udeležene vse širše plasti: participacija je navsezadnje vselej posledica nuje, da kapitalistična produkcija širi svoj trg, da si najde nove porabnike in v njih nove potrebe (prej ali slej morajo priti na vrsto tudi »kulturne« potrebe). Kulture tako niso delne delovne množice, ampak osamljeni

zumevanje pomeni razumevanje dela v relaciji s celoto. Toda ideja te celote je pri različnih ljudeh različna, pač glede na stopnjo njihovega poznavanja in bivanja. Prav zaradi tega gradimo nov sistem, kajti le z razumevanjem tega sistema in vsega drugega v relaciji do tega sistema se ljudje lahko naučijo razumevati. Na običajni stopnji moramo priznati, da obstaja toliko razumevanj, kolikor je ljudi. Vsakdo razume vse na svoj način, glede na to ali ono mehanično urjenje ali priučeno navado; toda vse to je v območju subjektivnega in relativnega razumevanja. Pot do objektivnega razumevanja pelje preko sistemov posebnih šol in preko spreminjanja našega bivanja.

Vrniti se moramo zopet k razdelitvi ljudi na 7 kategorij. To lahko ponazorimo z 2 koncentričnima krogoma; v zunanji krog človeštva prištevamo ljudi 1., 2. in 3. kategorije, med tem in notranjim, kamor prištevamo 5., 6. in 7. katego-

*ta stav
ek je s
kočaj
enako
nečitlji
o kot p
zvi sko
zaj ne
čitljivi
stavek*

rijo, stoji 4. Zunanji krog, v katerem nas živi večina, se imenuje mehanični krog, kajti v tem krogu pustimo, da se nam vse samo dogaja, vse je mehanično in ljudje so stroji. Ta krog lahko imenujemo krog zmede jezikov, kajti vsi ljudje v tem krogu govorijo različne jezike in nikoli ne morejo razumeti drug drugega. Vsakdo razume vsako stvar na drugačen način. Razumevanje je torej nekaj, kar spada v notranji krog človeštva in torej nam sploh ne pripada. Da bi lahko dosegli stopnjo razumevanja, se moramo naučiti novega jezika, kakor lahko slutimo, je ta novi jezik jezik notranjega kroga človeštva, torej jezik, s katerim se ljudje lahko sporazumevajo. Zavedati se moramo, da s tem, ko stojimo v zunanem krogu, lahko poznamo samo zasnove tega jezika. Vendar nam tudi te zasnove lahko pomagajo razumeti drug drugega in nam pomagajo napredovati v osebnem razvoju. Ob enem se moramo tudi zavedati, da naše razumevanje, prav tako kakor naša zavest, stalno varira, to pomeni, da v nekem trenutku razumemo več, v drugem manj. Šele tako bomo lahko spoznali, da obstaja možnost, da se obdržimo na višjih stopnjah razumevanja in jih kasneje lahko celo presegamo. Če formuliramo naš namen z vidika želje, da bi razumeli druge ljudi, je jasno, da jih lahko razumemo samo do tolikšne mere, kolikor lahko razumemo samega sebe in samo na stopnji našega osebnega bivanja. To pomeni, da lahko presojava samo vedenje drugih ljudi, ne pa njihovega bivanja. V njih lahko razpoznamo samo toliko, kolikor imamo v samem sebi. Če pa hočemo razu-

posamezniki; vsa demokracija, ki se vzporedno spušča na »vse nižje ravni«, bo prišla nazadnje le do posameznika in ne do proletariata. Vlada nedelovne vrednote se tako le širi in utrjuje, ker zajema tudi nekdanje predstavnike produkcije: množična kultura je skrivno orožje kapitala.

Anarhični utopizem bi seveda bil, če bi iz povedanega sklepali, da se je treba lotiti destrukcije kulture. Oziroma: ta destrukcija lahko poteka le na skrajno natančen, uravnan in znanstven način. V političnem jeziku jo lahko povzamemo z geslom: kulturo množicam — množice v kulturo.

Kulturo množicam: to je dejansko vulgarizacija kulture: kulturo, ki je v veljavnem ideološkem sistemu vselej nedelovna in elitna, razpršiti med delovne množice. Delovne množice, ki so družbeni predstavniki produkcije in so — kakor vseh proizvodov svojega dela — kulture razlašene. Če kulturo spustimo v množice, bo prebita represivna ločnica produkcija/produkt: ne bo produkt vrednoten, ampak rezultat dela — in **pojog** delovnega procesa. Zakaj brez rezerve, brez »kulture« — brez arzenala produktov preteklega dela ni produkcije. Ko si delo in njegov družbeni predstavnik — delovne množice prilastita produkt, spodrežeta korenine mistifikaciji v vrednost.

Popolnoma konkretne zahteve, ki jih predvsem naslavljamo množični kulturi in ne elitni, ki tako in tako umira in se lahko vzdržuje le kot statusni simbol in pot družbene promocije (postaja torej »denar« srednjega razreda in tako, razkrivajoč svoje bistvo, umira kot kultura elite, kot »dvorno zlato«):

— Množična šola naj vzgaja v vseh pridobitvah kulture; ta kultura je seveda buržoazna, toda s samim razširjanjem, predvsem pa z vzporedno marksistično kritiko in z odpiranjem iniciativ množic (katere kanal naj postane tudi šola) se bo v njej začel revolucionarni proces; posebno pomemben je tu pouk jezikov; vsakdo naj bi znal perfektno vsaj dva — slovenskega (+ srbohrvatskega) in enega tujega. (Že v 10—15 letih bi nemara lahko vzgojili prvo tako šolarsko generacijo.)

— Množična občila naj sistematično formirajo in informirajo množice. Zaostri odgovornost novinarjev, zahtevati marksistično lotevanje stvari; funkcijo uredništev usmeriti predvsem v pozitivno konstruiranje politike — in končati s političnim manevriranjem za interese skupin politične ali gospodarske elite.

— Temeljita reforma založništva: dvigniti dostopno literaturo v slovenščini na sodobno raven; razvoj jezika s prevodi. Končati z nenačelnim politikanstvom (kot je navedeno v prejšnjem odstavku).

— Kulturne institucije (ki so danes večinoma institucije elitne kulture) iztrgati iz arhaičnih družbenih odnosov: postaviti jih na dosledno delovno podlago. Omogočiti in zahtevati kvalitetno in poceni delo (vprašanje uvajanja mladih ali novih strokovnjakov).

Množice v kulturo: vse tovrstne reforme morajo nujno ostati na ravni racionalističnega prosvetiteljstva in v okviru dinamizacije in demokratizacije razredne kulture, če v to kulturo neposredno ne vdrejo množice in sprožijo v njej revolucionarni proces. Čista utopija je seveda, če mislimo, da lahko množice vplivajo na kulturo prek svojih »neposrednih« predstavnikov v različnih upravnih telesih — ali s tem, da spustimo raven upravljanja čim nižje: v

obeh primerih bomo dobili le izločenega posameznika z njegovimi potrebami — ki pa so seveda le funkcija kapitala. Ob vsem tem ostaja glavno orodje množic njihova organizirana moč: zveza komunistov. Zveza komunistov kot organizirana moč množic pa je seveda lahko le organizacija z razvito množično bazo, v kateri imajo delovne množice vso oblast nad vodstvom, ki ga v revolucionarnem procesu neprenehoma kot vodstvo odpravljajo (torej najprej in predvsem: kot **konkretno** vodstvo).

Konkretno bi bilo torej treba zagotoviti vpliv in nadzor množic v kulturnih institucijah prek njihove organizacije. Organizacijske oblike bi morali še najti, uporabiti pa bi lahko pri tem skušnje kitajske kulturne revolucije. Vsekakor bi morali okrepiti partijsko bazo postaviti vodstva dosledno pod njen nadzor, okrepiti proletarski element v partiji itd. V upravnih telesih prihodnjih kulturnih skupnosti bi moral prevladovati organizirani proletarski element, ki bi ne temeljil le na svoji volilski podlagi in ji odgovarjal, temveč bi kot partijski element lahko zagotavljal tudi enotnost in socialističnost kulturne politike. Hkrati bi morali rekonstruirati partijske celice v kulturnih ustanovah in jih povezati s partijskim organizacijami v delovnih kolektivih; to bo najtrdnjša vez med producenti in »potrošniki« (ker bodo na obeh straneh producenti), pa bi ta člen vodilo usmerjal samoupravni družbeni vpliv skoz druge organizacijske oblike (sveti itd.). Na ideološkem področju moramo spodbiti mitologije o strokovnosti, kompetentnosti kulturnih elitnikov in kulturno delo postaviti pod neposredno vodstvo množic. Če že gre za učenje, se imajo kulturni delavci od proletariata vsaj toliko naučiti, kolikor proletariat od njih.

Specifičnega problema Ljubljane kot kulturnega žarišča se moramo lotiti z dvojnimi preudarkom:

— Ustanova prestolnice (kapitalnega mesta) je tesno povezana s kapitalističnim proizvodnim načinom in je kot sodobna prestolnica njegov učenik. Prestolnica je geografsko-politično isto, kar je kultura socialno-sistemsko.

— Decentralizacija pa je policentrična in je analogna množični kulturi: pri vrednosti je lahko (čeprav pod enim vodstvom) udeleženo več središč, sama središčna (kapitalna) struktura pa je ista in se še krepi.

Izogniti se moramo torej napačni dilemi, ki ustreza dvema načinoma koncentracije vrednot v državi ali kapitalu. Geografska mobilnost, če spregovorimo v jeziku buržoazne »vede«, mora seveda nujno spremljati družbeno mobilnost: kulturne institucije ne smejo imeti svojega zemljiškega sidrišča. Takšna geografska razpršitev ob sodobnih komunikacijah ne bi smela biti vprašanje.

Vse te zahteve, ki jih pred nas postavlja revolucionarni proces, predpisujejo ZK naloge, ki jih ne bo mogla opraviti brez temeljne rekonstrukcije: rekonstrukcije, ki ne bi smela biti toliko upravno-organizacijska kolikor vsebinska. Ta izgradnja partije bo razredna izgradnja, zakaj razredni boj poteka tudi — in v tem hipu nemara predvsem — v partiji. Ne smemo pozabiti, da je samoupravljanje oblika diktature proletariata in da lahko samo pod to diktaturo uveljavi komunistično družbeno usmeritev.

FORMALNA REKONSTRUK- CIJA FORUMOV NIČESAR NE SPREMINJA* viktoria konjar

* Ta prispevek je bil prvotno napisan kot diskusijski material za kulturno komisijo pri MK ZKS Ljubljana.

Povojna politika centralizirane volje je do skrajnih, celo banalnih konsekvenc razvijala tudi kulturno politiko, ki naj bi v celoti sledila političnim ciljem in jim bila podrejena. Šlo je za planiranje umetniške ustvarjalnosti, za t. im. kultiviranje ljudi v strogo definiranem smislu, za kulturne »petletke«. S kulturo je v celoti upravljala država in ji odmerjala svoj delež, od nje pa seveda terjala, da po vsebini in po vsebini svoje produkcije ustreže naročilom. V ta namen jo je seveda država tudi vzdrževala.

Ekonomizacija družbe, torej nova ekonomska politika, ki je bazirala na dohodku (ponudbi, ki naj ustreže povpraševanju in živi od njega), je uveljavila posledice tudi v kulturi. Država in partija sta opustili direktni ukazovalni vpliv na kulturo in skušali ohraniti samo indirektnega. Kulturno produkcijo sta prepustili (bolje: vse bolj prepuščali) tržišču, kakršno pač je. Enega direktorja (ideološkega) je zamenjal drugi (potrošniški), kar pa v komercialno zideologiziranim desetletju, ki je dalo absolutno prednost fizični, nikakršne pa duhovni produkciji, ni znamenje napredka ali sprostivne. Element dviganja rok nad kulturo ter njenega prepuščanja tržnemu povpraševanju je tudi dosedanja politika oddaljevanja razmeroma majhnega (premajhnega) procentualnega deleža iz proračunov, da bi z njim pokrivali stroške kulturnih ustanov, podedovanih iz nacionalno osvobodilne oz. nacionalno revolucionarne preteklosti na temelju sicer visokih, pa vendarle vnaprej preračunanih participacij na prodane vstopnice, torej na izkazani tržni odziv t. im. »uživalcev kulturnih dobrin«. To participacijo naj bi proračuni dajali dotle, dokler potrošniki ne bodo mogli (ob začetnem dovolj visokem osebni standardu) pokrivati cene ponujenih proizvodov kulturnih delavcev oz. ustanov sami.

Taka preprostost pri organizaciji kulturne produkcije med tržno povpraševanje in proračunsko dotiranje, tretirano kot pomoč in hkratna zahteva, je seveda povzročala anahronizme, saj se kultura niti ni mogla razviti v polnopravno proizvodno panogo niti se ni mogla otresti odvisnosti od državnega načrtovanja. Ostala je torej nekje na sredi, blokirana na svojem neustreznem mestu v sistemu, pojmovana kot neke vrste »služba« državnopolitičnega sistema in ne kot proizvodna panoga, neposredno povezana z vsakodnevnim življenjem in doživljanjem ljudi.

Dejanski samoupravni status kulture, njena samostojna možnost usmeritve in razvoja zavoljo takega njenega položaja nista prišli do veljave. Kultura je ostala institucionalizirana v okvirih, ki so ji bili

že zdavnaj določeni, dejavnost institucij in njihova proizvodna usmeritev pa je bila — in je, seveda, še zdaj — odvisna predvsem od centralizirane družbene volje, pa če se tega »uslužbenci« kulture, t. im. kulturni delavci zavedajo ali ne. (Najčeseje se ne, ker se kompenzirajo s svojimi utvarami o izrednem nacionalnem in humanem poslanstvu, ki da ga opravljajo, in se počutijo kot ljudje, ki so nad situacijo časa, zadolženi po božji volji za dejavnosti posebnega družbenega pomena. Seveda pa utvare dejanskega položaja kulturnih institucij ter kulture kot celote, vpletene v kompleks človeškega doživljanja, ne spreminjajo. Ta položaj je neustrezen, nesproščen in anahronističen, je izrazita podoba neosvobodjenega dela.)

Na tem mestu se nam upravičeno zastavi vprašanje: kaj torej kultura v sedanjih situaciji je, kaj bi lahko bila oz. bi morala biti in pomeniti, da njen položaj ne bi bil neustrezen anahronističen? K čemu naj nas kulturna produkcija kot del našega vsakodnevnega doživljanja angažira in mobilizira, v katero smer naj se sprošča, demokratizira in decentralizira, da bo ustrezala dejanskemu trendu družbenega in življenjskega stremjenja oz. razvoja?

Ohranjanje spominov na stare čase oz. ohranjanje in razvijanje nacionalne zavesti je seveda neuporaben namen. Prav tako odvečna in že davno presežena je zamisel o kulturi, ki naj izpolnjuje prosti čas in reproducira človekove delovne moči za industrijsko ali pisarniško produktivnost. Kulturtržerska ideologija kulturne politike je tudi že davno doživela svojo teoretično (ne še povsem tudi praktično) likvidacijo, enako kot vzvišena zaljubljenost kulturnih veljakov v lastno veliko poslanstvo elitnega plemenitenja »navadnih« ljudi k visokim ciljem humanistične etike ... itd. itd. Vse to so zaprašeni obrambni nasipi kulturnopolitičnih konceptov, ki nas iz distance današnjega doživljanja sveta nasploh in kulture še prav posebej (zlasti pa ob slutenju tega, kar naj nam kultura kot oblika človeške produkcije pomeni) puščajo bodisi hladne ali pa nas silijo k pomilovalnemu nasmehu, ob praktičnem soočenju z izpeljavami teh ideologij pa nas kajpada popade bes.

Kulturo želimo, v nasprotju z vsemi oznakami o dejavnostih posebnega pomena, uveljaviti in razviti k višjim stopnjam realizacije in demokratizacije tako, da jo bomo spustili s piedestalov in jo osvobodili uklenjenosti v apriorne sisteme.

Zato pa je potrebna časa in njegovemu aktualnemu občutenju ustrezná reforma kulturne politike, položaja kulturnega dela ter celo spiska in zaporedja in hierarhije kulturnih institucij. Če reforme ne bo, se bodo anahronizmi vse bolj razrašali in postajali neznosni, kot dandanašnji marsikje že so.

Toda kakšna bodi ta reforma?

Zgolj formalna rekonstrukcija forumov, ki bodo razdeljevali iz proračunov oddaljeni in za kulturo namenjeni del denarja med institucije, ki so v t. im. nomenklaturi, seveda ničesar ne spreminja, pač pa kvečjemu ohranja in uzakonja staro neustrezno stanje. Predvidena formalna sprememba namreč še vnaprej uveljavlja že preseženi koncept kulturne politike in programiranja oz. ravnanja. Prav tako ostaja nespremenjena in docela nedotaknjena razpetost kulture med proračunsko določenost in tržno stihijo; anahronizmu, ki je

meti ljudi, ki so že na višji stopnji, in komunicirati z njimi, se moramo razviti tudi sami na višjo stopnjo bivanja.

Običajnega človeka dosegajo vplivi dveh vrst:

1. Interesi in privlačnosti, ki se rodijo z življenjem samim: skrb za zdravje, varnost, premoženje, užitke, zabavo, ponos, slavo, preskrbljenost itd.

2. Interesi, ki izhajajo iz posebnih šol. Človeka ne dosegajo direktno, vrženi so v splošen vrtnec življenja, prehajajo preko mnogo različnih nazorov in dosežejo človeka v obliki filozofije, znanosti, religije in umetnosti, vedno pomešani z že omenjenimi vplivi in navadno komaj razpoznavni v svoji prvotni razsežnosti. Če je človek samo pod 1. vplivi, se ga nič ne dotakne in možnosti njegovega razvoja se manjšajo oz. že v mladosti izginejo. To pomeni, da človek umre, ko je fizično še živ. Če je človek tudi pod 2. vplivi, se rezultati čutenj in mišljenj zbirajo in privlačujejo druge vplive iste vrste, rastejo in postajajo vedno pomembnejši del njegovega duha in življenja. Če vse to naraste do določene stopnje, se formira tako imenovani magnetični center. Ta center ima funkcijo kontroliranja in vodenja človekovih interesov. Tu nastopi potreba po posebni šoli, kajti ta magnetični center ne more nadomestiti šole, dovede pa nas do tega, da uočimo potrebo po šoli. Na začetku nam pomaga, da iščemo šolo ali, če nekdo slučajno na šolo nleti, da jo razpozna in pazi, da je ne izgubi. Kajti nič ni lažjega kot izgubiti šolo.

To šolsko delo imenujemo 3. vpliv. Prenáša se lahko samo z govorno besedo, z direktnim po-

učevanjem, razlaganjem in demonstriranjem. Ko je človek sposoben absorbirati vpliv 3, se osvobodi zakona naključnosti in nauki tega vpliva začnejo prodirati v različne dele osebnosti in s časom v samo bistvo.

* P. D. Ouspensky: *The Psychology of man's possible evolution*

A bantam book, 1968
2nd printing

4. BITE F 1970

Verjetno je povsem slučajno, da je eden največjih sodobnih gledaliških festivalov na svetu prav v Beogradu. Tak festival bi se prav gotovo lahko odvijal v katerikoli jugoslovanskem mestu, ki ima vsaj 30 tisoč prebivalcev, vendar ne v Ljubljani. Zaradi hale Tivoli seveda. Festival je v finančnem smislu zelo dobičkanosen, saj si ni mogoče misliti, da bi se gledališke skupine podale na pot, ne da bi si prej kupile ustrežajočih vozovnic. Pa tudi za bi-

v samem jedru potrebe po reformi, korenine niso spodrezane.

Taka konstrukcija uvedbe samoupravljanja v kulturi zame ni sprejemljiva, saj ne posega v bistvo dosedanje nesamoupravnosti in ne rešuje ničesar, še najmanj pa ključne probleme slovenske kulture, pojmovane širše, kot jo pojmuje proračunski aspekt kulturne politike, ki jo doživljamo z vsemi njenimi posledicami. Koncept, zastavljen v novem zakonu o kulturnih skupnostih, je le formalistična »finta«, ne pa dejanska samoupravna reforma kulturne politike oz. razmerja med družbo in kulturo.

Potrebno je novo, v samem temelju družbenega in življenjskega dogajanja temeljče prestrukturiranje kulturnega dogajanja in kulturne politike. Potrebna je temeljito reformirana, v celoti k samoupravnemu sodelovanju vseh ljudi (k neposrednemu samoupravljanju) izpeljana kulturna politika, ki bo v polnem pomenu besede ustregla pojmu »kulturna skupnost«. V ta namen je seveda vzpon od »žabje« perspective razmišljanja k »ptičji«; potreben je celoviti referendum, ki bo določil avtonomne vire za kulturno produkcijo, formiral neposredno izvoljeno skupščino kulturne skupnosti ter sprožil aktivnost, neodvisno od slepe zavarovanosti v preteklosti oz. pretekle funkcije posameznih institucij.

Iskanje v to smer pa je seveda stvar brezkompromisne marksistične studioznosti, ki se zaveda potrebe po odpravi anahronizmov in teži k zares demokratično-samoupravnemu ravnanju s kulturnimi potenciali.

LOGIKA VELIKEGA ŠTEVILA mojca drčar - murko

Po svetu hodim z odprtimi očmi in ušesi. Ponekod se me zvočni in optični vtisi dotikajo samo mimogrede, pa vendar zapustijo globok vtis v podzavesti. Zaznam jih s tem, da jih skušam presojeti s stališča svojih čustev, svojega znanja, svojih izkustev. Včasih se mi zgodi, da se zalotim v premišljevanju, ali mi ni nekaj bolj všeč od vsega, kar sem vdela doslej, da bi skratka mogla vskočiti v tisto sredino in taka kot sem, živeti in koristno misliti naprej. Ponekod me vtisi tako zagrnejo, da začnem premišljati o svojih stališčih, ki jih sicer zagovarjam in se mi zdijo racionalna, objektivna ter sprejemljiva. Toda vedno potovanja niso taka: podobe imajo preveč živahne barve in zvočna kulisa je preveč bučna. Oči se naveličajo, ušesa odpovedo poslušnost in zapovedo možganom, naj se uprejo. Morajo se upreti pravočasno, da se ne bi spremenili v brezlično gmoto in sprejemali lepo pripravljeno, imenitno okrašeno, a vendar obupno dolgočasno duševno hrano.

Po svoje smešno, ampak to stanje sem doslej doživela dvakrat. Obakrat v velikih narodih, ponosnih na zgodovino in dosežke, na kulturo in tehniko. Na različnih

koncih sveta, ki drug za drugega menita, da sta med seboj oddaljena nekaj milijonov svetlobnih let. Ne samo mesta, ki so si presenetljivo podobna po tem, da so brez značaja, le da v njih puščobo zakrivajo z bogatimi reklamnimi svetlobnimi pomagali in prepričevali. Ne le avtobusi, kjer se nihče ne pogovarja. Ne le obšabnost političnega jezika, ki ne pozna milosti do nasprotnikov. Ne le do kraja izvedena birokracijska struktura, ki je sama sebi namen in vedno znova najde razloge za svoje oplajanje. Preprosti človek je tu in tam enako omejen v svojih možnostih dojemanja dokazov, enako zavrt v normalnem miselnem razvoju z enako neukrotljivo in v pore prodirajočo propagando. Enako se me izogibata eden in drugi — to, o čemer bi se jaz pogovarjala, je za njiju nepotrebno zapravljanje časa, ali celo hujskanje. Zadovoljna sta s polovično informacijo, ki sta jo dobila: eden zato, ker do cele sploh ne more priti, ker je pač sredstva obveščanja ne dajejo, drugi pa zato, ker je polovična informacija glasnejša in zato bolj prepričljiva od celostne. Navsezadnje je rezultat podoben — enako lahko je politizirati množico in jo pozvati v boj proti nevidnim sovražnikom, ki jih vidi samo modro vodstvo v obeh državah: ena, ki se ima za središče vesolja, vsekakor pa zahodnega svobodnega sveta in druga, ki tudi misli, da se svet vrti okrog nje in je središče drugega svobodnega sveta.

Svoboda je v resnici relativni pojem. Svoboda tiska, govora itd. prav tako. Kaj vse se je že dogajalo na svetu v imenu svobode! Še nikoli nisem slišala, da bi se nekdo odpravil osvajat samo zato, ker je bil dovolj močan. Ali da bi uničeval in rušil zato, ker je priznal, da so v njem taka in podobna kriminalna nagnenja. Vsak izbranec in poklicani je delal to v imenu svobode nekoga, največkrat je osvobajal tiste, ki jih je neusmiljeno ropal. S poslanstvom tudi kriminalno nagnenje postane upoštevanja vreden poklic. Ker se je na srečo v večini primerov iz preteklosti zgodilo, da osvobajanje osvobojenim ni bilo všeč, se svoboda vseeno ni mogla razviti v turško zastavo, s katere je že vsak potegnil svoj kos blaga. Toda svoboda je vendarle dobila različne pomene, ki se stopnjujejo v skladu s tem, kakšna moč stoji za določeno interpretacijo »svobode«.

Če bi poprečni Američan, ki so ga v šoli naučili spoštovati progasto-zvezdasto zastavo, prisegati na ameriški način življenja in na biblijo, prebral deklaracijo neodvisnosti nekdanjih britanskih kolonij, bi se moral zgroziti. Toliko stvari je tam zapletenih, ki so sicer tako preproste. Vzemimo: mehiški delavci v ameriških vinogradih zahtevajo sindikat in svoje delavske pravice. Nezaslišano! Rdečkarji! Hujskači, ki nam hočejo odvzeti svobodo. Svoboda je nekaj konkretnega: da imam jaz hišo, da moji otroci niso lačni, da jaz lahko štrajkam. Če to počnejo drugi, je to upor, upor je vedno krvav, revolucije pa ne maramo, ker smo svojo že zdavnaj opravili. Svoboda je tisto, kar razumem, žvečilni gumi in Empire State Building, pop corn in ameriška zastava. Ostalo ni pomembno, celo nevarno je, ker mi ne dovolj verjeti v odličnost sistema, kjer razmeroma dobro živim.

Če bi poprečni prebivalec Sovjetske zveze prebral deklaracijo pravic delovnega in izkoriščenega ljudstva, bi ne verjel, da je to napisal človek, ki ob stoletnici rojstva resno in milo gleda iz vseh izložbenih oken, krasi stene uradov in trgovin in čigar reke lahko prebere povsod, celo na vrečkah za

sladoled. Sovražniki nikoli ne počivajo. Vzeti nam hočejo svobodo. Imperialisti! Revanšisti! Kar svojo državo bi radi imeli in ne mislijo na to, kako močna mora biti naša država, da se lahko upira sovražnim silam. Svoboda je tudi tukaj konkretna; da ne bi bilo vojne, da bi lahko mirno uživali ohišnico. Da so tanki vedno tanki in da če v mirnem času prekoračijo mejo neke druge države? Saj so jih vendar ogrožali in bili so proti nam. Verjamem v nezmotljivost partije, v Leninov mavzolej, v rusko zimo in veliki ruski narod, vse drugo ne razumem in nočem razumeti, saj je vendar tako jasno.

Ne prvi, ne drugi človek nista sama kriva svoje omejenosti, ker ju natanko taka potrebujeta družbi. To sta človeka brez odvečnih problemov — enemu odvzame razmišljanje skrb za denar, drugemu ponavljanje gesel o boljšem in lepšem življenju v prihodnosti. Kako sta si podobna, čeprav stojita vsak na svoji strani morja in bi ju bilo mogoče v trenutku napraviti smrtna sovražnika, ki se ne bi borila za nekoga, ki jima je to zaukazala, ampak zase, ker v resnici tako mislita!

Totalitarnost obvestila je z nenehnim ponavljanjem naredila iz človeka, ki je lahko celo šolan, delček v mogočnem stroju. Čemu na tako stanje pristaja brez bistvene zadržke, brez dvomov, čeprav sam vidi, da svoboda ni enako darežljivo trosila vsem, za to vprašanje je mogoče najti mnogo razlag. Med mnogimi variantami moderne poslušnosti si izbiram dokaj univerzalno presojo nekega drugega totalitarnega sistema: Hitlerjev arhitekt Speer je na nürnbergskem sojenju podal grozljivo perspektivo totalitarnosti v pogojih tehničnega napredka — s tehničnimi pripomočki kot sta radio in zvočnik, 80 milijonov ljudi ni moglo imeti svojega mnenja.

Trdim, da ideja ni izgubila vrednosti, narobe, celo pridobila je na svojem pomenu potem, ko se je radiu in zvočniku pridružila televizija. Enako grozeče sem se počutila v moskovskem hotelu, ki je nenehno oddajal propagandni material in ki ga ni bilo mogoče izključiti kot ob poslušanju spretnega in do skrajnosti preračunanega radijskega programa v New Yorku. Živahno, poskočno, glasba, zabava, plačani politični oglasi in vmes nenehna poročila. Poročila so izgovorjena v tonu, ki ne dopušča dvoma in je dosegel svoj namen, če človek poleg poslušanja radia ne more početi nič drugega, še brati ne staro Agatho in njene vljudne morilce. V informaciji je vsega dovolj, načelno naj bi to bila najbolj »svobodna« (že spet) informacija sploh — toda kot po naključju čilski predsednik nikoli ne bo nastopil brez okraska »marksistični«, kar v sredini, kamor je informacija namenjena, nosi čisto določen pomen. Novica o civilnih žrtvah z vietnamskega bojišča (čast jim vsekakor gre, da zase neprijetne zadeve objavljajo) je nujno spremljana s poročilom o umorih v velikem ameriškem mestu. Smrt štirih Vietnamcev in takoj nato smrt štirih Američanov — smrt je devalvirana. Kajti smrt na newyorških ulicah je nekaj normalnega, nekaj kar komaj kaj vznemirja, smrt v neznanu deželi je zato nujno vredna še manj pozornosti. In pri tej drugi smrti sploh ne gre za pravičnost ali krivičnost ubijanja ljudi, ampak za podobo ameriškega vojaka, ki naj bo plemenit in naj nosi svobodo. S krvavimi rokami si podobo umaže, zato je potrebno s primerno samokritiko sence na plemenitosti spet oprati.

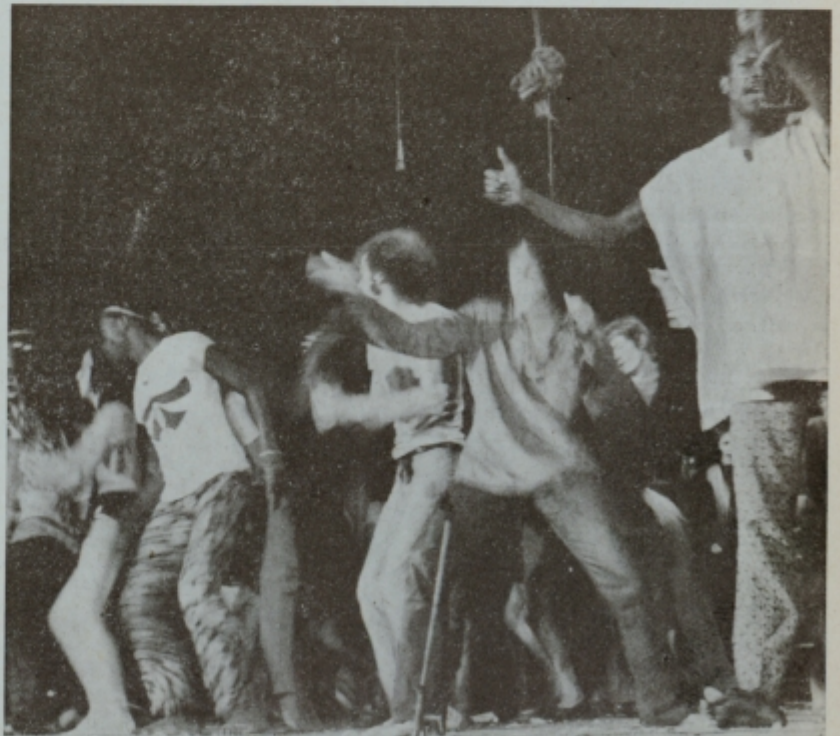
Osnovni tok prirejene informacije je tako močan in tako konstantno udarja z radia in televizije, da se kdaj lahko brez škode za stvar pojavi tudi nekdo z drugačnim stališčem. Spoštujemo ga, ker ima svoje stališče, čeprav je v manjšini, damo mu pravico govora, ker smo pač svobodna, dežela, poslušaj pa ga tako nihče, ali pa celo doseže s svojim drugačnim stališčem zeleni, naš učinek.

Vtisi iz Sovjetske zveze so že malo obledele, iz ZDA so sveži. Marsikdo je lahko zadeve v eni in drugi veliki državi videl in razumel drugače. Nekdo je bil navdušen, s kako odprtostjo se lahko protestnik pogovarja pred televizijsko kamero o bistvenih problemih družbe; to je velika stvar, da se lahko pogovarja, le da se jaz vprašujem še nečesa. Ali ni protest dovoljen le tedaj, ko je neškodljiv, ko zaradi vsemogočne propagande naleti na večinoma gluha ušesa? Kot da bi sredi korenja in repe gojili lepo cvetko, ki jo imamo za obiske, da bi dokazali našo širokost, ki pa je ne pustimo razrasti na celi gredi, ker korenje in repo potrebujemo. In tudi protest — natančno ameriški je, zaveda se nečesa nenormalnega, toda iz svoje kože ne more. Še vedno se hrani na velikosti in mogočnosti naroda, zaničuje majhne in maloštevilne. Vietnamsko vojno večinoma obsoja zato, ker je razdrila ameriško družbo, ne pa zato, ker je ta vojna krivična in nepravilna sama na sebi, od vsega začetka. Nedvomno je tudi v retroaktivnem spoznavanju bistva dobrega in zlega, pravičnega in krivičnega, določeni smisel, toda počasi, tako počasi se vse skupaj premika.

S protestniki v Sovjetski zvezi je kljub velikim razlikam nekaj podobnega — v ZDA iz njih nihče ne dela herojev, opljuvani in obrčani so tako od policije kot od newyorškega šoferja ali gradbenega delavca. Zaradi izjemnega položaja, ker jih je pač malo in so vsi po vrsti intelektualci, na vzhodu sicer postanejo prej znani, toda poprečna večina, ki je sposobna sprejemati samo polovično in prirejeno informacijo,

vanje v Beogradu si morajo, po zdravi logiki sodišča, same organizirati prenočišča in dnevnice.

Sicer pa je o tem festivalu sploh preveč govora. Kakšen festival naj bo to, ki se odvija pred gledalci kot panorama do kraja preišljenih predstav in ki si ne upa biti provokativen in avantgarden v pravem pomenu besede. Pa tudi golote praktično nobene. Kje naj bo potem izpovednost, udarnost in družbena vloga gledališča?! Otomar Krejča (Čehov: »Ivanov«), Hans Litzau (Müller: »Filoktet«) in Bergman — da, tisti filmski Bergman, Ingmar Bergman — (Strindberg: »Sanjska igra«) so vse stvari tako potanko izdelali, da je bil to naravnost fiasko festivala, ki hoče biti sodoben. Vse je bilo tako precizno utemeljeno, da bi človek naravnost obupal. Uprizorjeno pa razgibano in vizualno izrazito, vendar v kompromisnem smislu, nikoli antilogicistično, penetrativno v sferi pojavnosti, kar se pričakuje že od povprečnih gle-

daliških poskusov. In na koncu koncev so bile vse te predstave nagrajene. To meče na festival posebno luč, kar verjetno ni treba posebej argumentirati.

Prav je, da se slovenska gledališča niso udeležila tega neorientiranega festivala, čeprav so bila s strani organizatorjev že nadležno vabljeni. Pač pa se je udeležilo festivala nekaj opazovalcev in še to ne v glavnem v celoti, ki bodo po možnosti s svojim delom dokazali, kako ni treba posnemati slabih stvari. Tudi ni slučaj, da je bilo registrirano zastopstvo mešano: od naturaliziranih Slovencev (Dušan Jovanović, Sveta Jovanović) do naturaliziranih Srbov (Alenka Pirjevec) in do t. im. pravih Slovencev (Jože Javoršek, Vida Juvanova, Lenča Ferenčakova, Janez Povše — po abecednem redu). Poleg tega zastopstva je bil glavna osebnost festivala Bekim Fehmiu, ki sta mu asistirala Ljuba Tadić in Ružica Sokić. To pa je tudi vse, kar je bilo zanimivega.

jih bo obsodila še huje ali enako hudo. Spomnim se pisem, ki so jih pisale preproste roke vnuku nekdanjega sovjetskega zunanjega ministra Litvinova — tvoj stari oče bi se obrnil v grobu, če bi vedel, kaj počneš. Videla sem oči, polne sovraštva, namenjene newyorškim protestnikom. Naj se imenujejo »lojalne«, »tihe«, »naše« ali kakšne večine že, svojega mnenja nimajo in so najzvestejši zaveznik tistim, ki z njimi pravzaprav manipulirajo. Lahko da se motim in da informacija ni namenjena manipuliranju z ljudmi, toda tak je njen učinek in konec: človekovo naravno vedoželjnost zapolni s preprostimi resnicami, ki olajšajo življenje enim in drugim. Tako je vladati najlažje in tudi najbolj gotovo. Če je kaj narobe, pokličemo sovražnika, ki je globoko vsajen v srca in duše in gremo v vojno. Nobena neumnost, nobena nelogičnost, nobena gnusnost se tedaj ne tehta na objektivni tehtnici. Kdor to naredi je odpadnik in izdajalec, z njimi pa vedo ravnati eni in drugi.

Neumno bi bilo trditi, da je vse to posebnost velikih držav. To je posebnost vseh tistih, ki morajo ustrahovati, če hočejo vladati. Le da je totalitarnost v veliki državi, med velikim narodom bolj grenka, ker je bolj nevarna in bolj neprijetna, ker kljub velikanskemu napredku v znanju, odkrivanju novih možnosti za človekovo polnejše življenje, ni prostora za temeljno človekovo izpopolnjevanje, za razumevanje preprostih in običajnih odnosov med človeškimi bitji.

MITOLOGIJE dimitrij rupel SLOVENŠČINA ZA ZDRUŽENE NARODE

20. oktobra 1970 je prvič v zgodovini slovenskega naroda in prvič v zgodovini organizacije ZN v palači s tisočericimi okni v New Yorku zadonela slovenska beseda. Zadonela je v govoru predsednika jugoslovanske vlade Mitje Ribičiča na slavnostni seji jubilejnega zasedanja generalne skupščine OZN. Pravico, ki je v okviru te organizacije rezervirana samo za predsednike, je Mitja Ribičič dosledno izkoristil. V avditoriju, kjer je glede na svetovno razsežnost prireditve sedelo komaj kaj Slovencev (če izvzamemo Antona Vratuso), je zapel in zatrepetal jezik Franceta Prešerna, Frana Levstika in Ivana Cankarja. Tisti hip, ko je pel in trepetal, pa se je hkrati izgubljal v nič. Stimultani prevajalci (bržkone z angleškim prevodom v rokah) so slovenščino spreminjali v več različnih jezikov. Brisali so, kar je spregovarjal Mitja Ribičič. Če pomislimo, da je moralo Ribičičev govor kakšnih 99% poslušalcev (če ne upoštevamo jugoslovanske delegacije) spremljati s slušalkami na ušesih, sklepamo, da slovenščina, tista prijazna melodija, ki je značilna za trojico velikih pesnikov, ni mogla prodreti niti do poslušalčevih glasbeno usmerjenih čutov temveč je bila govorjena — stenam — ter Slovincem.

Dokopali smo se do bistva slovenščine. Inauguracije v ZN: slavnost je namenjena jeziku spoštuječim Slovincem v domovini. Seveda ni dvoma, da je občudovati predsednikov napor — pa pogum — da je zanesel v najuniverzalnejšo in najprezenta-

tivnejšo svetovno javnost slovensko besedo. Slovenska beseda — kakor da se je na ta način uveljavila kot svetovna beseda in kot nosilka pomembnega sporočila državam našega planeta.

No, ne gre za dvom ali celo posmeh. Kar se tiče prednosti, ki je bila dana slovenščini pred srbohrvaščino — kolikor je v vprašanju splošna jezikovna razumljivost, očitnočev najbrž ni bila težka. Srbohrvaščine občinstvo v OZN prav tako ne bi razumelo posebno natančno. Če je bilo potrebno izbirati med tema dvema jeziki, se je Mitja Ribičič — tako bi rekel — odločil popolnoma pravilno.

Gre za zanimiv pojav. Slovenščina je bila uporabljena fiktivno, nikakor ne kot nosilka pomena, kot komunikacijska mreža. Bila je uporabljena reprezentativno, kot neke vrste zakletev, ki jo poglavarji narodov ali plemen polagajo v smislu tradicije, domačih običajev... recimo, ko sprejemajo insignije, morajo spregovoriti nekaj besed v arhaičnem jeziku, zmoliti nekakšno molitev, da bi dokazali, da spoštujejo izročilo... Tako recimo nastopa kralj v angleškem parlamentu ob njegovi otvoritvi po volitvah, tako so morali nemški knezi na kamnu na Gosposvetskem polju simbolično pokazati svoje zanimanje za slovenski živelj... Sistem oblasti in realnih odnosov v družbi poteka seveda mimo teh tradicionalnih sermoničnih besedi.

Ribičičev nastop v New Yorku je na nek način uveljavil ravno to — reprezentativno, fiktivno, sermonično funkcijo slovenskega jezika. Ob tem je seveda sprožil vprašanje o njegovi realni vlogi, njegovi funkcionalnosti — recimo znotraj skupnosti narodov tega planeta. Ze otroku je jasno, kaj v sodobni populacijski aritmetiki pomeni narod z enim milijonom in skoraj osemsto tisoč prebivalci. V takšnem računu pomeni postavko, ki jo je možno zanemariti. Ribičič tedaj ni afirmiral slovenskega naroda, temveč je opozoril na njegovo izredno skromno, problematično in nezavidljivo vlogo v sodobnem svetu. Seveda so naši časniki (Dnevnik, Delo) takšno razumevanje spretno prikrili in skrenili bralca na čisto obratno pot. Iz napisov in tekstov v njih je bilo mogoče sklepati ravno na to, da ima nastop v slovenščini — **bistven pomen**.

Slovenščina ni v resnici nastopila pred obličjem sveta — temveč je pomagala Slovincem to obličje še enkrat prikriti. Ribičič ni sprožil nove konkurence narodov in jezikov, kvečjemu je za hip zadržal pravo razmerje sil v tem boju — Slovincem je na način, ki jim je zelo pri srcu, izrekel spoštovanje in majhno iluzijo. Slovenščina je ostala še za naprej neslišna, nerazumljiva, neberljiva, natančno takšna, kakršna je bila in je v palači ZIS-a, v Zvezni skupščini, v Predsedstvu ZKJ, skratka marsikje — na sestankih, posvetovanjih, simpozijih, komisijah — na **zvezni ravni**. Predsednik ZIS Ribičič ni imel za potrebno, da bi kdaj napravil preskus v slovenščini pred srbsko ali hrvaško govorečim avditorijem. Slovenščina je morala počakati na bolj slavnosten nastop.

UNICEF

Ta bleščeča prireditve (22. novembra na ljubljanski TV) ima namen zbrati največje svetovne umetnike (Peter Ustinov, Liselotte Pulver, Daniel Gelin, Petuša Clark, Josephine Baker, Françoise Hardy, Jeremy in Yehudi Menuhin...) v duhu svetovne

medsebojne pomoči, človečnosti, boljšega razumevanja. Izkupiček te prireditve je namenjen »nesrečnim ofrokom tega sveta«. Ta dobrodelna akcija poteka v smislu največjih sodobnih umetniških imen in velikanskega sijaja. To niti ni prava umetniška, artistična predstava. Petula Clark recimo pravi, da ji je žal, ker je prišla v takšno bleščečo dvorano, pred takšno krasno občinstvo, pa ne more zapeti niti ene pesmi, ker ni bilo prostora, da pa je vendar strašno srečna, ker ima najslajšo dolžnost, da predstavi eno največjih, najljubeznivejših, najznamenitejših gospa tega sveta — Josephine Baker. In ta sijajna gospa najprej zelo dolgo in zelo čustveno govori o nesrečnih otrocih (znano je, da jih je sama posvojila precejšnje število), nakar poje zelo moralistično in globoko pesem o ljubezni do ljudi in še vedno govori visoke besede o vrhah in prepadih sodobnega sveta. Tudi Peter Ustinov, ta mojster meščanske šale in ljubekega cinizma, se izpove. Reče, da je vsa ta prireditve sicer hudo imenitna, vendar da bi bilo dobro, ko bi se njeni užiivalci vsaj nekoliko zresnili, ker po svetu otroci stradajo in da je zdaj še posebno hudo v Pakistanu. In še in še podobnih priseg in zakletav, da so »vsi otroci tega sveta pravzaprav ves svet«, da bi, če ne bi toliko potrošili za vojno, lahko živeli kot srečna družinica itd. Torej ne gre za elitno predstavo kjer bi lahko neomejeno uživali mojstrovine umetnikov, kot je recimo Yehudi Menuhin, ampak za nekakšno umetniško predavanje, za nekakšen nauk.

Poslušalci in gledalci, ki so v večernih toaletah posedli v to »sijajno« dvorano v Lausanni, temu biseru švicarske domovnice, ki je že tako ali tako simbol svobode in blišča vseh vrst (najbolj seveda denarnega), so se morali za hip odreči svoji sreči in brezskrbnosti, zelo nespodobno bi bilo namreč, ko ne bi vsaj kakšno minuto, v odmoru, ko bodo srkali svoj martini, omenili kakšnega malega potresa ali ciklona, vsaj kakšnega plazu ali požara, če že ne vojne in ameriške nesramnosti v Vietnamu, groznega položaja na Bližnjem vzhodu ali treh srčkanih otročičkov v Biafri, ki jih mlatio veliki črni možje, nekaterih, ki celo umirajo ali stradajo, ki nimajo papice Humana al Ovomaltine ali BebiMiks (ki je prava **mana** in najljubša hrana!) ...

In človeku res dobro dehe, če pomisli, da se je kakšnemu rejenemu industrialcu, ki izdeluje precizne švicarske ure za kakšne peklenske strojčke, nekoliko kolecnilo in mu oni — milijon štiristotisoč sedemstopenindvetdeseti martini, kolikor jih je že popil v življenju, ni šel posebno v slast. Tako rekoč — zamorili smo te umazane svinje, ki se delajo, kakor da izpopolnjujejo urarsko tehniko, zares pa iz skalpov nerazvitih kujejo svoje rolle in nerce! Po gobcu smo jih!

Ljubljanska televizija se je še enkrat v svoji znameniti karieri pridružila svetovni akciji za mir, humanost, prijateljstvo, razumevanje, svobodo, bogastvo, razvoj, sitost, dobroto, moralo, spoznavanje, ustvarjalnost, krepost, vzdržnost, prijaznost, vljudnost, uglednost, blišč, humor, poezijo, glasbo, **dobro glasbo**, za sirote brez staršev, za osamljene starčke, za nesrečne ljubimce in zakonce brez stanovanj, za rdeči križ, za protituberkulozne akcije, za boljše zdravniško oskrbo ranjencev v Kambodži, za boljše počutje palestinskih beguncev, ki živijo ob robu sveta, za boljše hrano ameriških vojakov na fronti, za ukinitvev političnih procesov na Češkoslovaškem, za Regisa Debraya, ki sedi v Boliviji, za ubogega

Hruščova, za srčkanega, ljubeznivega gospoda Nixona, ki je živčen, za Jacqueline Kennedy, ki je nesrečna, za milo, toplo družino lepe, svetlolase gospe Clark.

... Molimo tudi mi!

ČISTKA ALI NACIONALIZACIJA? primož žagar

Prvo čudo dandanašnjih jugoslovanskih dni je nedotakljivost. Poglavitni dokaz o tem pojavu je vsem znani jugoslovanski gospodarski potres, katerega valovanje je močno razpokalo tudi zidovje samega političnega reda. Po petih letih se je torej sesula reforma. Za padlimi razglasi je videti klecajoče gospodarstvo. Oklicali so novo reformo. Igrajoč se pesniško s pojmi in besedami, so jo imenovali stabilizacijski program.

Bistvo nedotakljivosti je zdaj v tem, da je ostala pri vsem razsulu naše praktične ekonomije povsem nevznemirjena in enako obstojna nepregledna množica vladnih in političnih in gospodarskih in sploh družbenih položajev. Jugoslovanske vodilne družbene ali javne funkcije je prekrila debela snežna odeja. Pod njo je prijetno toplo, kot je pač toplo pod snegom. Tu predejo dobro ogreti in nasiteni politiki nove odrešilne oklice, ne vem katere že po vrsti v zadnjih petih, desetih in še več letih.

Misliti v jasnem jeziku pomeni, da se v sedanjih mrakobnih razmerah ni skrivil niti lasek na glavah članov zvezne vlade, pa članov partijskega izvršnega biroja, ki so bili dostikrat do vratu vmešani v pomembne vladne odločitve, pa na glavah vseh drugih vrhovno pristojnih jugoslovanskih družbenih osebnosti. Nihče ni odstopil niti nasilno niti prostovoljno! Tukaj mi bo nemara kdo očital, da sem pozabil na nedavni odstop podpredsednika zvezne vlade dr. Nikole Miljanića. Ampak, jaz tega odstopa nisem upošteval hoté. Človek je bil na položaju že pred prejšnjo reformo in je že dolgo let pristojno deloval v vrtincu, iz katerega so v skokih plavali jugoslovanski gospodarsko politični grehi. (Za opombo, bil je guverner narodne banke!)

In drugič (to je odločilno), Miljanič ni odstopil zato, ker bi sodil, da je to neogibna posledica in neogiben učinek odgovornosti, ki jo že po svoji ustanovni namenskosti zaobjema vsak družbeni položaj. Ako bi odšel zavoljo take logike, potlej bi, jasno, uresničil sveto, a žal samo teoretično pravilo: Če človek deluje z zupanega ali družbenega položaja, in če upravlja ta položaj tako, da končne posledice njegovega delovanja niso v celoti naravnane na splošne družbene koristi, ali da končne posledice njegovega delovanja, čeprav so morda v prostoru samega mišljenja na videz družbeno koristne, ne zavirajo ali odkrivajo družbenih škodljivih pojavov, potem se mora samodejno sprožiti sankcija, ki je temeljna sestavina položajne odgovornosti! Njena najmilejša oblika je odstop!

In zaključek? 4 BITEF 1970 je za nami. Statistiki je zadoščeno. Če smemo verjeti najnovejšim, še kuloarskim informacijam, bo naslednje leto v Beogradu spet gledališki festival, to pot z naslovom: 5 BITEF 1971.

Janez Povše

douglas & CO.

Vsakič, ko se pojavi nova gramofonska družba, se da kmalu ugotoviti, že po prvih ploščah, kakšen koncept ima družba. Angleška družba Harvest je znana po svojih »underground« glasbenikih, dobesedno odkriva nove talente. Pri angleškem Parlophonu boste našli drugo skrajnost: izrazit komercialni pop. Ameriška Tamla in ostala njena družba je bila do nedavnega znana, da so zanjo snemali le črnski rhythm-and-blues in soul pevci in ansambli. V nedavni ekspanziji so se okoli nje pojavile nove družbe, ki delajo pogodbe tudi z belimi ansambli, seveda, če igrajo tovrstno glasbo (Rare Earth). In tako naprej od Columbie, ki je ena najprogressivnejših ameriških družb, do MGM,

katerim bivša slava ne preprečuje, da ne bi bili skoraj na koncu! (Rešuje jih le uspeh Erica Burdona).

Zanimivo bi bilo vedeti, koliko novih gram. družb se rodi vsak teden v ZDA. Po mojem mnenju bi bili prsti ene roke premajhno število.

In tako je gospod Alan Douglas osnoval svojo samostojno družbo in da bi se vedelo, čigava je, se imenuje kar Douglas. Do zdaj še nisem mogel izkristalizirati njihovega koncepta. Videli boste, zakaj. Prve štiri plošče so bile za strokovnjake pravi shock. No, da, zaenkrat so bili to »samo« 4 albumi. Plošče so sterc, a to nikjer ne piše. (Pravzaprav ni treba).

Naštel bi jih: plošča z oznako Douglas 1 je album Timothyja Learyja »You Can Be Anyone This Time Around«. Verjetno sami bolje veste, kdo je Leary, a naj vas spomnim na tega bivšega psihologa s Harvarda, pri petdesetih. Pred leti je pokazal ameriški mladini pot skozi življenje, obarvano z mamil, ljubeznijo, mirom in drugimi užitki. Hotel se je iti celo guvernerja Kalifornije. Zaprl so ga tudi. Pred letom se je znova dvignil. Zapirali in obtoževali so ga zaradi posesti mamil, da se mu je nabralo nekaj desetletij ječe. Zdaj pa jih je! ušel je in pojavlja se iz undergrunda.

Tik pred tem pa je izšel njegov omenjeni album, na katerem dajejo glasbeno podlago za izražanje njegovega mišljenja (kritike) trije anonimni, a prepoznani glasbeniki: Jimi Hendrix, Steve Stills in Buddy Miles.

Drugi album je plošča Lennyja Bruca, na kateri je »vsa resnica, zakaj so ga zaprli«: »To Is A Preposition; Come Is A Verb«. O tem, pred štirimi leti umrlemu obtožencu, ne vem ničesar drugega razen tega, da je bil baje komentator, komik in še kaj. Oprostite moji nevednosti.

Douglas št. 3 pa je tista plošča, ki je zagotovo povrnila stroške za izdajo: »The Last Poets«. Hkrati ime in naslov. Zadnji poeti so trije: Abiodun

Toda dr. Miljanić je odstopil zgolj zato, ker se ni strinjal z vrstnim redom stabilizacijskih dejanj (bil je za to, naj bi bila devalvacija dinarja prvi stabilizacijski ukrep). Očitno se je bal sprejeti prihodnjo odgovornost. S to prihodnostjo se odrekajočo potezo je po mojem zakril svojo dosedanjo odgovornost. Vse skupaj pa je še enkrat zakril z videzom muhavosti.

Vidite, svetovno jugoslovansko čudo je, da so tokrat najpopolneje doslej izpeljali sicer že prej znani, a ne tako perfekten prenos posamičnih položajnih odgovornosti v splošno vsejugoslovansko odgovornost. Zoper družbo so torej delovali, sklicujoč se na prejšnje teoretiziranje, tudi dojenčki in gospodinje in zaporniki pred dvajsetimi leti obsojeni na dvajset let in ne zgolj predsedniki, ministri, sekretarji, poslanci, člani birojev, direktorji in tako naprej.

Ampak, kot se vé, od teh predsednikov, ministrov, sekretarjev, poslancev, svetnikov in ne vem kakšnih še pristojnih zastopnikov ni nihče zapustil funkcij iz rok. Kaj je zdaj tisto, zavoljo česar so pristojni družbeni oziroma javni zastopniki ostali na svojih pristojnih družbenih položajih, ne da bi jih sunila z njihovih samodejno se sprožena sankcija, ko pri vsem tem kaže splošen dejanski stan, da končna posledica dejanj, sproženih z družbenih položajev, ni bila naravnana na splošno družbeno dobro?

Tisto je po moji čvrsti domnevi globoka resnica o čudu o nedotakljivosti. Ta resnica pravi, da so si bolj ali manj vrhovno pristojni javni delavci prisvojili položaje, ki jih je ustanovila družba zategadelj, da bi izvoljeni ali izbrani ljudje delovali na njih za družbo in zaradi družbe. Položaj, katerega ustanovna namenskost je torej delovanje za družbeno dobro, so torej pozasebili in zdaj kot pravnoveljavni lastniki delujejo na videz za družbeno dobro, v resnici pa za svoj prid in prav. Delovanje položajev za družbeno dobro se kaže na videz zato, ker so položaji družbena tvorba in se kot takšni vidijo. Najbolj preprost dokaz, da delujejo družbeni zastopniki na tako prisvojenih in od družbe odcepljenih položajih v bistvu za svoje koristi in na videz za skupne koristi, je dejstvo, da jih nočejo zapustiti, tako kot noben človek ne bi hotel zapustiti svoje hiše in zemlje.

Najsi se vidi še tako grozovito težavno, vendar se da pričujoči politični položajni vozle še kar preprosto razvozlati. Razumljivo, odstop zveze vlade bi moral priti sam po sebi. In če bi rekel, vlada je odstopila, potem s tem še ne bi začel razvozlati vozla.

Mislim, da bi vladin odstop razprostrl nad federacijo ozračje, v katerem bi lahko začela teči splošna, vsejugoslovanska položajna čistka.

Čistka je nepriljubljena beseda. Zato se naj, kdor hoče, odreče besedi, in pusti pojem.

To torej pomeni, grobo rečeno, da bi s čistko odstranili s tisočev pristojnih in vrhovnih ter sploh vplivnih družbenih položajev ljudi, ki so z njih delovali in mislili zadnja leta. Čistka bi morala valoviti skozi vse družbene institucije (zvezno in v republikah), kot so vlada, socialistična zveza in zveza komunistov ter sindikati, nadalje skozi zvezno skupščino in republiške skupščine, skozi občinske skupščine, zbornice, podjetja itd. Na kratko, najboljše naša nasilna rotacija v novi jugoslovanski zgodovini bi morala zajeti tako oblastvene

politične kot samoupravne položaje.

Ta hip se kaže v zelo zdravilni svetlobi tudi položaj, ki bi nastal, če bi odstopili poslanci v republiških skupščinah in v zvezni skupščini. Treba bi bilo, jasno, razpisati nove volitve. To bi bilo zelo učinkovito, ne?

Sele ko bi na tisočih jugoslovanskih družbenih položajih prijeli za zaupane jim funkcije in pravice povsem novi in sveži ljudje, šele potem bi lahko začeli z upi na dober konec izvajati jugoslovansko gospodarsko politično presaditveno operacijo.

Kdo naj bi v posameznostih izvajal čistko? V zgodovini je dosti učbenikov, ki jasno učijo, kako gredo lahko čiste najboljše od rok.

Misleč ne preveč radikalno, pravim, da bi lahko najlaže in najučinkoviteje izpeljala čistko Zveza komunistov. S trebljenjem znotraj sebe bi obenem očistila tudi pristojne družbene položaje.

Za partijsko čistko se najprej zavzamam. Mogoče bi morale poleg tega vzeti izpeljavo nasilne rotacije v republikah, občinah in podjetjih ter ustanovah v svoje roke posebne komisije. V njih bi bili seveda splošnim družbenim koristim od nekdanj in najbolj vdani ljudje. Merila za izbiro rotacijskih komisij ter merila za samo položajno zamenjavo bi nepoložajna večina, množica (delavci, študenti, kmetje, uradniki, borci itd.) zlahka in zelo naglo našla.

Ampak ta hip ni pomembno, kako izpeljati čistko, marveč jo izpeljati! Če bi me, denimo, kdo vprašal, kdo bi jo po mojem mnenju najhitreje izpeljal, bi mu zasebno odgovoril: vojska! (Od delavcev so odrezali sindikate, zato bi delavci veliko potrebovali, preden bi se znašli.)

Zatorej, mislimo na to, da je treba izvesti novo nacionalizacijo. Kako nacionalizacijo? Tako! Položajniki so si v mnogih letih prilastili položaje, ki jih je ustanovila družbena nuja. Te položaje je treba znova podružbiti in jih nacionalizirati, če hočete.

IMETI — DELATI REVIJO ivan j. kreft

Bralci so lahko zelo pomemben sestavni del publicistične dejavnosti. Bralec je lahko v delo revije vključen na različno intenziven način. Bralec (gledalec) lahko v časopisnem kiosku pogleda prvo stran ovitka, lahko pa tudi prebere del besedila na tej strani. Revijo lahko prelista, prebere nekaj vrstic ali nekaj prispevkov. Bralec lahko ima revijo dalj časa na svoji pisalni mizi, lahko jo vrže stran ali spravi. Nekateri bralci revijo raztrgajo, posamezne zanimive članke spravijo v svojo dokumentacijo, ostalo pa odvržejo. Bralčevo sodelovanje je lahko še aktivnejše, če v reviji podčrtava besede ali stavke, ob robu piše pripombe, svoje pripombe posreduje ožji okolici, na zboru volilcev svojemu poslancu ali pa neposredno preko tiska širši javnosti. Za revijo kot tako niti ni pomembno, da sploh ima bralce. Za nekatere revije je pomembno, da imajo čim širši krog čim aktivnejše vključenih bralcev. To je odvisno od namena revije (rezultanta namenov urednikov in sodelavcev ter posredno bralcev) in od načina finansiranja. Nekateri revije

skrbno spremljajo število bralcev, navade bralcev in aktivnosti bralcev ob čitanju posameznih prispevkov.

Delo je eden od neizogibnih sestavnih delov sklopa imeti-delati revijo. Če kdo revijo dobi, jo lahko ima le z delom. Z delom pa tudi ni težko revijo dobiti. Pogosteje srečujemo prizadevanja za imeti kot za delati.

Deklaracija o namenih uredništva je pogost pojav v našem revialnem tisku, zlasti pri Problemih. Se več kot tiskanih deklaracij, namenjenih bralcem, je ustnih deklaracij članov uredništva potencialnim sodelavcem. Često so deklaracije bolj kot z delom pri reviji povezane z imetjem, zato se ob takih deklaracijah podobno kot ob političnih deklaracijah le grenko nasmehujemo. Deklaracija o uspešnem bodočem delu je znak, da nekaj propada, a tega ne želimo priznati.

Dimitrij Rupel uspešno koordinira želje tistih, ki želijo imeti Probleme-Magazin, vprašanje pa je, če bo uspel koordinirati tudi delo.

Komunikativnost revije je zelo pomembna za nekatere revije in nekatere sodelavce. Pri takih revijah je treba načrtovati stopnjo in vrsto dostopnosti številke in prispevkov za različne vrste bralcev, tako da ob upoštevanju namenov revije v določenih okvirih zagotovimo optimalizacijo interesa bralcev za naslednje številke revije. Sodobna publicistika zagotavlja komunikativnost v obe smeri, med drugim s kombiniranjem tiskane in govorne besede.

Konformiranje z navadami bralcev in željami pritiskajočih političnih in drugih skupin je pogosto. Komunikativnost z razmeroma širokim krogom bralcev je lahko možna tudi brez konformizma.

Mladost. Sodelavci revije, ki so že dosegli afirmacijo z objavo večjega števila del, ne morejo zahtevati zase posebnih zaščitnih ukrepov s sklicevanjem na svojo mladost. Revija ostaja mlada, če priteguje k pisanju nove sodelavce.

Moderna znanost je modna beseda. V nekaterih strokah (matematika, biologija, fizika) označuje ta beseda razvoj stroke v zadnjih treh ali štirih desetletjih. Moderna znanost ne spada v revijo Problemi-Magazin, temveč v ustrezne znanstvene publikacije. To velja tudi za znanstvene razprave o znanosti. V magazin pa spadajo publicistični prispevki o znanosti. Morda bi v reviji Problemi spadale tudi neznanstvene razprave, to je dela, ki (še) niso priznana kot del znanosti. O tem bi veljalo še razpravljati.

Moderna umetnost. (Kaj je pravzaprav to?) Pod to besedo ne smemo razumeti absolutiziranja nekaterih modnih dejavnosti in zaprtost pred ostalimi avantgardnimi prizadevanji. Upoštevati je treba tudi avantgardna prizadevanja, ki niso označena za avantgardna.

Poslovnost je pri izdajanju revije v realnosti današnjega sveta nujno potrebna. Pri Problemih poslovnost naj ne bi bila namen, temveč samo sredstvo.

Upravljanje revije Problemi je s stališča kibernetike zelo zanimivo urejeno. Sklop uredniškega izbiranja sodelavcev in sodelavskih volitev urednikov je homeostatično upravljan organizem. Dana pa je možnost nenadnih sprememb s pomočjo pozitivnega feedback mehanizma, ki nastane (zaradi omenjenega načina izbiranja in volitev) ob uredniških udarih. Okolje, ki zahteva ustaljeno delo revije v znanih okvirih, selek-

cionira udarniške podvige in predstavlja negativen feed-back višje stopnje.

KONSERVATIVNO PREMIŠLJEVANJE O RADIKALNI NEGACIJI taras kermauner

I. POVEST O TRIBUNI

Pravkar je izšla prva letošnja številka študentske Tribune. Glede na njeno ideološko vsebino in na posebno nevrotičnost zdajšnjega trenutka bi se čudil, če ne bi razvela duhov; najbrž je to tudi njen namen (in upajmo, da ga bo dosegla). Zadel je tudi mene; in ob tej priliki bi rad napisal, kar me že dlje časa teži.

Prvi dve reakciji na to — v barvah in novi obliki izšlo — Tribune sta iz mojega bližnjega kroga. Dva sedemdesetletna, akademsko izobražena in visoko kulturna strokovnjaka sta mi dejala: prvi — samo malo sem jo prelistal in sem ter tja kaj prebral, pa sem se tako razbesnel, da sem jo pri priči raztrgal; nesramneži, infantilci, bedaki, baraboni, kdo jim daje pravico in možnost, da tako govorijo, kje so se vzeli, zakaj jih podpiramo, saj s tem pljujemo v lastno skledo, podiramo, kar smo — recimo v Evropi — dolga stoletja zidali. Gospod, ki se je tako izrazil, je sila delaven, asketski, usmerjen tehnicistično-tehnokratsko, edino moč sveta vidi v znanosti-tehniko, družbeno-politični red mu je na svetu samo zato, da lahko to tehniko aplicira, da ji služi; zato je bil — naš znanstvenik — skladen s slehernim političnim redom, samo da je bil ta dovolj pozoren do tehnike; od socialnega sveta (tudi od kulture) je zmerom pričakoval le stabilizacijo, da bi se na znanosti temelječa tehnika lahko čim bolj ekspanzivno uveljavila ter razširila. Bil je — in je — pristaš pozitivitete sveta, tega, kar je, da bi lahko to, kar je (tehniko), še bolj in še več bilo — naprej in naprej.

Drugi mi je zaupal ravno nasprotno. Že dolgo nisem bil nad nobeno rečjo tako navdušen, mi je ves vroč zatrjeval. Prav ravno, ti mladeniči; lop po idiotih, nemarnežih, po vsem, kar ni vredno drugega kot brce. Kar tako naprej. Ti fantje nadaljujejo tisto, kar sem sam nekoč počel. Ta drugi gospod je od prvega kar se da različen. Od malega je bil v sporu z vsemi socialnimi in političnimi ureditvami, organizacijami, načeli, načini življenja, z ljudmi in sploh z vsem, kar je; ukvarja se s preučevanjem tistega, kar je to, kar je, skušalo spodbiti, uničiti. Zanima ga zgolj negacija, negativiteta tega sveta — seveda ne iz čistih uničevalnih strasti, temveč kot mogoče jedro drugačnega življenja. Življenje, kakršno je, je zanj slabo; se pravi, da je vsaka drugačna različica, poskus, sanja, akcija boljša in zato edino prava.

Obe reakciji se mi zdita klasični. Med njima je mogoča sicer dovolj velika pahljaja variant, kompromisov, nedomišljeno

Oyewole, Alafia Pudim in Omar Ben Hassen, Nilaja pa jih spremlja s tolkali. Črnci. Pojejo vsi trije, pravzaprav recitirajo. Na album so posneli 13 pesmi, ki jih pripovedujejo (pojejo). V ritmu ponavljajo določene verze, besede; poleg petja tudi to vpliva na dejstvo, da poslušamo pravzaprav glasbo in ne »spoken word« (govora).

Na srečo so besedila navedena na ovitku. Po njih lahko prilepimo stvaritvi etiketo »black power«.

Ne vem, — morda nimam prav? — ampak meni se ob tem pojmu vedno asociira slika črncev, ki samo zahtevajo, se pritožujejo in so nasilni.

No, tega Zadnjim poetom ni mogoče očitati: v vseh pesmih je sarkastično-realna kritika lenih, spolno-izkrivljenih, pijanih, drogiranih črncev. Črncev iz New Yorka, iz Harlemu. Pozvani so, naj se zbudijo, dvignejo, naj kaj naredijo!

Jezik je zelo pester, od »shit« do »fuck«. Nujno je, da poznaš razmere ameriških črncev, sicer ti je marsikaj nerazumljivo. Med najboljšje pesmi spadajo »When The Revolution Comes«, »Niggers Are Scared Of Revolution«, »Gash Man«, »New York, New York« in »Jones Comin' Down«.

V »Črnci se boje revolucije« vidiš, da se črnci nenehno spreminjajo, a ko pride do prave spremembe (kajti revolucija je samo sprememba!), pa se črnci boje revolucije. »Niggers fuck, fuck, fuck, niggers love the word fuck, they think they're so fucking cute... niggers would fuck-fuck, if it could be fucked«. Toda, ko pride do tega, da bi »fukali za revolucijo«, pravijo črnci »fuck revolution!«. Črnci tudi mnogo streljajo? z usti, izza vogalov, mamilo v roko, na novoletni večer. Toda kje so črnci tedaj, ko revolucija potrebuje nekaj streljaj? Yeah, saj veste, »črnci nekje streljajo svoje sranje«. (Ob tem Last Poets z glasovi izvedejo efekt, ki spominja na vodo, ki teče v stranišču...)

New York je mesto, v katerem »beli zajedalci letajo okoli z novo serijo spolnih boleznih, kjer stoji »pločevinasto sranje« kraljice Svobode (statue of Liberty); ob tem nekdo zavpije: »Kraljica Svobode je prostitutka!«. Kaj je torej New York: »... is a state of mind that doesn't mind fucking up a brother.«

»Dani se, me že stresas«, to je začetek pesmi »Jones Comin' Down«. Izraz »Jones« pomeni navado uživanja haroina. Pripoveduje o tipu, ki rabi denar, svoji »old lady« sune 6 dolarjev, kar bo dovolj za

dvakrat. Proda mu Sam z vo-
gala: »Hey there's my man/
Brother Sweet Stuff Sam«. In
že leži, že čuti: »this stuff is
boss!«, »svoboden bom, svo-
boden...«. Ironičen glas vpra-
ša: »A res?«

Nekaj delov iz provokativne
»When The Revolution Comes«. »Ko bo prišla revolucija, jo bomo nekateri izmed nas ujeli na TV, iz ust nam bo mahal piščanec, vedeli boste, da je to revolucija, ker ne bo reklam... Ne govori o revoluciji, dčkler nisi pripravljen jesti podgan, da se preži-
viš... Ko bo prišla revolucija, bodo pištole in puške zavzele mesto pesmi in esejev, črnski kulturni centri bodo trdnjave, ki bodo oskrbovale revolucionarje... Ko bo prišla revolucija, bo Jezus Kristus stal na vogalu Lenox av-
enije in 125. ulice ter skušal ujeti prvi ciganski taksij iz Harlema... Toda, do tedaj — ti in jaz, oba veva: črnici se bodo šli parties in ga bodo srali/parties in sranje/bullshit and party... nekateri bodo celo pomrli, preden pride revolucija.«

Po dobrih petih mesecih se plošča še vedno izvrstno prodaja; misli, da ne bom preti-
varal, če govorim o kakih 200 — 300 tisoč prodanih izvodih.

In zadnja plošča: Douglas 47

Bivši kitarist angleškega pop pionirja Grahama Bonda, zaslovel pa je kasneje pri Milesu Davisu, zdaj je član slovi-
te skupine (Tony Williams) Lifetime — John McLaughlin. »Devotion« je njegov drugi samostojni album. Prvi je bil pred leti izbran za jazz LP leta v Melody Makerju (najvplivnejši angleški glasbeni tednik). Na tem novem albumu ga spremlja Buddy Miles z bobni, Billy Rich basira. Glasbeni dialogi se odvijajo med McLaughlinom in organistom Larryjem Youngom, s katerim zdaj skupaj igra pri Lifetime. Sam Miles Davis je rekel o McLaughlinu: »John McLaughlin, to je tisti, ta je morilec. Pri njem lahko slišite katerokoli »fucking« stvar, kajti John zna.«

Glasba (so sami instrumentalni posnetki) je glasna, zelo glasna. A največja odlika te

sti, nedoslednosti, sami pa sta, v vsej svoji radikalnosti, dve meji, čez kateri nam zaenkrat še ni mogoče, in pomenita dve čisti skrajnostni točki našega temeljnega življenjskega paradoksa: horizont, znotraj katerega se v letu 1970 nahajamo. Mogoča je ena, mogoča druga; se da hkrati tudi reči: obe sta neogibni?

Drugi znanstvenik je pohvalil to, česar se Tribuna sama zaveda. Na sedmi — teoretski — strani so izbrani teksti, ki jasno eksplicirajo negativistični — revolucionarni — radikalizem. V Marcusejevem članku **K pojmu negacije v dialektiki** beremo, »da tudi materialistična dialektika še ostaja v območju idealističnega uma, v pozitivnosti, kolikor ne destruiira zasnovo napredka, po kateri je bodočnost vedno že vkoreninjena v notranjosti obstoječega, kolikor Marxova dialektika ne radikalizira pojem prehoda k novi zgodovinski stopnji, se pravi kolikor v teoriji ne vstavi preobrat, prelom s preteklostjo in obstoječim«. Marcuse razume »pravi« marksizem radikalno. Radikalna kritika vsega obstoječega — vseh idealizmov — je pogoj za vzpostavitev nečesa drugega, takšnega, kar ni bilo ne znano ne v jedru zasnovano že v preteklosti, se pravi v svetu, kakršen je bil (in je). Marcuse zavrača takšno pojmovanje negacije, negativitete, po katerem je ta samo sredstvo pozitivitete (tega, kar je) za njeno čim boljše uveljavljanje. Pravi: »Tako se zdi, da se preko vseh eksplozivnih in radikalnih revolucionarnih prehodov in padcev v Heglovi filozofiji vedno razvija le eno bistvo, katerega možnosti, ujete in preprečene v njem samem, sprostijo negacija.« Takšna — heglowska pa tudi vsakršna dodanašnja negacija, ponavljam, vsakršna, pa naj se še tako sklicuje na svojo revolucionarnost in naj je dejansko še tako revolucionarno delovala v svojem delnem, recimo zgolj političnem ipd, zaničovanju, ali celo vojaškem spreminjanju sveta — negacija je samo instrument sveta, ki je utemeljen na Biti, Logosu, Bogu, Celoti itn., na poslednjem označenem, na vsebini, na pozitiviteti. Če torej mislimo, da je svet, kakršen je, slab, da ga delne izboljšave in delne revolucije ne bodo bistveno spremenile, temveč — recimo danes — samo množile določen tip socialnih bogastev, razširjale določen tip proizvodnje in potrošnje ter na njihju počivajočih ter hkrati določujočih ju človeških potreb, če torej hočemo v temelju drugačen svet — drugost kot tako — (recimo svet svobode, ki zaobjema pojme, kot so spontaniteta, sanje, poetičnost, ipd.), če je to naša tako bistvena in temeljna potreba, da je z delnim napolnjevanjem — s participiranjem na svetu, kakršen je — ne moremo zadovoljiti, prepričani pa smo, da je bistvo človeškega v tem, da je potrebe treba zadovoljevati in to tem bolj, čim bolj so temeljne, potem si seveda ne moremo in ne smemo pomagati z nobeno idealistično filozofijo, z nobeno mislijo — stališčem, prakso —, ki temelji na pozitiviteti (na tem, kar je), temveč se moramo do kraja tvegano in pobožno predati filozofiji absolutne negacije, negativitete, negacije kot take, se pravi takšne, ki je pozitiviteti ne le enakovredna, temveč ima v sebi celo zmožnost, da jo premagi in odpravi.

Kaj pa se to konkretno pravi?

Predvojna komunistična partija na Slovenskem je bila sicer kar se da revolucionarna, borila se je — v ilegali, z žrtvami, z dajanjem življenj, kar je po nekem kriteriju najbolj radikalno merilo človečnosti

— za zrušitev dane socialno politične ureditve, ni bila torej prav nič socialno demokratsko reformistična, pristajajoča na obstoječi kapitalistični sistem; vendar: utemeljevala se je na pozitiviteti, to je ne samo na človeških potrebah (po kruhu, svobodi, enakosti itn. — ki se jih vse da razumeti kot negativiteto; Sartre je dokazal negativistično strukturo potrebe, težnje, tega, kar ni, kar manjka, po tem, kar je), temveč na določeni zgodovinski tradiciji in še več, na bistvu sveta, ki je v osnovi pozitiviteta (recimo prakomunizem, svet — človek, ki je pri sebi), se pa je v razredni družbi in v pogojih delitve dela sam sebi odtujil, postal negativen (odtujen človek) in se bo z radikalno revolucijo spet vrnil k sebi, se pravi k sistemu, kar je že bil oziroma kar — če ne drugače, pa vsaj po možnosti, po jedru, po opredelitvi, po bistvu — že je. Ali ni s tem upravičena tista misel, ki pravi, da je takšen revolucionarno-marksistični miselni — in vrednostni — sistem samo različica židovsko-krščanskega, ki temelji na Logosu (Biti, Bogu — temeljnem obrazcu, ki je dan) in ki ga ponazarja prisposoda semena in drevesa? Drevo — zrelost, pripotovanje družbe, človeštva, do svoje zadnje, najbolj razvite in diferencirane stopnje — je le razvito seme, v drevesu ni ničesar, kar ne bi bilo že zapopadeno — kot možnost — v semenu, torej v začetni pozitiviteti. Na osnovi take predstave je seveda umevno, da je imela komunistična partija svojo — pozitivno — tradicijo, tako v idejah — materialistični filozofiji od Demokrita naprej in sploh izdelana materialistična dialektična filozofija — kot v kulturi — cela vrsta umetnikov »realističnega« tipa, Homer, Shakespeare, Puškin, Prešeren, Rembrandt, Beethoven itn. Pred sabo je imela celo že realiziran ideal — družbo absolutne Pozivitete: Sovjetsko zvezo. Tudi sama je bila organizacija, organizirana na pravih obstoječih družbe (sodobne tehnike), se pravi poslujoča po sistemu hierarhije, odgovornosti, odvisnosti posameznikov od celote, to je od organizacije-institucije kot materije, ta se je s tem vzdignila nad posameznikovo svobodo; usmerjena je bila k efikasnosti s pomočjo znanstvenega planiranja ipd. Imela je sicer druge cilje kot prodržavne organizacije, po svoji formalni naravi — ta pa odloča — se od njih ni bistveno ločila. Kako naj bi torej dosegla temeljno drug svet, če je izhajala iz tega, ki je?

Tega ni opazil samo Marcuse, temveč celotno sodobno radikalno študentsko gibanje. V intervjuju Daniela Cohn-Bendita z J. P. Sartrom, objavljenem 20. maja 1968 v Le Nouvel Observateur (tekst navaja Vladimir Arzenšek v spisu: **Slovenija na koncu ideologij**, Problemi 91—92, 1970, številka Teorije — Vprašanje naroda na Slovenskem) je to precizirano. Institucionalizirane partije so nemočne, ker skušajo »revolucionarno situacijo« kanalizirati, izkoristiti zase, obvladati, institucionalizirati, jo podrediti določenim vrednotam — pozitivitetam. »Prava« revolucionarnost — negativiteta — se giblje v gibanju, v nefiniranosti, neulovljivosti: v spontanosti (ki je nasprotje kakršne koli na tehniki, na prognoziranju, načrtovanju, uravnavanju, matematizaciji utemeljene akcije, v kateri so živi konkretni ljudje le izvajavci Teorije, se pravi Ideje, Ideala, Cilja, Smisla — Logosa, izvirne Pozivitete, torej zastopniki tega, kar je in zato tudi ne morejo sprožiti zares radikalne — prave — revolucije:

Obrata dozdašnje človeške zgodovine). Ideološka tradicija je gola ovira, speljuje na stranpot. Ali ne gre Sovjetska zveza nasproti istemu modelu, kot ga živi Amerika: sodobni industrijski družbi neokapitalističnega tipa? Ali ni vsa dozdašnja kultura opravičevanje »realitete« — če ne materialno dane pa vsaj idealne: Načel, Idej, Logosa? Spontanost prinaša nekaj drugega. Vendar — ali ni spontanost dejansko zgolj negativiteta?

Spontanost (D. C. B. pravi: »Moč našega gibanja je prav v tem, da se opira na »nekontrolirano« spontanost, da daje impulze, ne da bi akcijo, ki jo sproži, kanaliziralo in izkoristilo zase«) je lahko dvojna: navidezna in prava. Navidezna spontanost je tista, ki izbira pozitiviteto; kajti človek, ki se spontano odloča za »dobro«, za obstoječo državo, za zakone, za red, se odloča za to, kar je čista negacija spontanosti (za neogibnost, institucijo, nesvobodo), in torej spontanost ukinja. Njegova spontanost je le v odločitvi za nesponatanost in protisponatanost. Prava spontanost je lahko le takšna, ki ne dosega nič trdnega, trajnega, mehaničnega, obstojnega, takšna, ki stvari le trenutno, prehodno, neposredno, čutno zaznavno: ki se kaže le v praksi niččenja, govorjenja in delovanja zoper to, kar je (in to, kar je, je po pravilu trajno: večno — večna navzočnost). Spontano je v temelju »drugačno«: takšno, ki ne gre po tirnicah neosebnega (man, on), birokratskega, znanega. Je svoboda. Prav za prav: zaželena svoboda. Svoboda trenutka. Izgovor svobode. Klič po svobodi. Poskus udejanjanja »prave« — absolutne — svobode. A ker hoče biti »drugo«, drugačno od tega, kar je in kar je znano, ker hoče biti neznano, novo (tisto »novo«, o čemer piše tudi Marcuse), ker hoče biti Svoboda, je lahko v svetu, ki je, kakor je, samo kot negacija tega, kar je. Ni obstojne drugosti, nove neznanosti; kar je neznano, je neznano, se pravi, da ni. Kar je drugo, je drugo in ne to, kar je. Do neznanega, drugega in novega (ki ne bi imelo zveze s tem, kar je) sploh nimamo dostopa; če bi ga imeli, bi bilo — na ta ali oni način — znano (in zares vse »neznano« postane znano, se pravi prilično svetu, kakršen je, in zmerom je ugotovljeno, da tega novega samo videli nismo, da pa je bilo že ves čas — od začetka — med nami na skrit, a prisoten način); ne bi bilo drugo, temveč identično, to; ne bi bilo — absolutno — novo, temveč staro, večno prisotno, tu. Metafizični svet ne more iz prisotnosti: bit je prisotnost; kar ni prisotno, ni. Če pa hočemo, da ta ni je, da ga živimo, udejanjamo, čutimo (v gibanju spontanosti — svobode), potem lahko najdemo samo tisti ni, ki je ni eksistence, ničnje eksistence, negacija pozitivitete (obstoja) — uničevanje (se pravi še zmerom temeljno odvisno od pozitivitete, le da je lastna akcija pozitivitete ki sama sebe ukinja in ubija: izginja — a še ni drugo in novo; drugo in novo ostaja onstran kot naša neprehodna — smrtna — meja, nepresegljivi temeljni sistem-horizont).

V tem smislu — v tem okviru v optiki takšnega branja — je mogoče razumeti tudi prvo številko letošnje študentske **Tribune**. Vsa, kakršna je, je izzov danemu, obstoječemu, je kritika in negacija — uničevanje — tega obstoječega. Na kulturni strani urednika Marko Slodnjak (ta, še do včeraj tako zavzeti branivec tradicije) in Aleksander Zorn ne pišeta programa, temveč sarkastično, ironično, brutalno, zaničujoče spodbijata kakršno koli možnost

programiranja; oba sta razburjena pripadnika spontanosti (ali teorije spontanosti). Slodnjak piše: »Tu počiva narod z vsemi svojimi programi.« Odpravi narod, kolikor je ta utemeljen na programih (teleologiji, naprej zastavljenem cilju in pojmovanju življenja kot realizaciji tega cilja). In: »Pa programih se ne dela. S programi se heca ljudi, s programi se dobiva denar... Zato, ljubi Robin, ne bom ti pisal programa. Napraviva raje kakšno oslarijo...« Oslarija je literarno ime za spontanost, neopredeljenost, ne-odgovornost, svobodo, čutnost, uživanje, radost v spodbijanju neogibnega, znanstvenega, materialnega, obstoječega sveta: za igro (ki pa je — kot vidimo — zmerom le igra kritiziranja, spodbijanja, podiranja: kritiziranja na moneti in pridobivanju monete utemeljene družbe, demagogije te družbe: zanikanja te družbe — igra negativitete in negacije).

Drugi urednik, ki piše antiprogramski program, je še določnejši. Njegova kritika — negacija je še očitnejša. Začne: »Zdaj bomo pa zaorali.« In: »Dovolj nam je...« ter pri tem našteje različne temeljne vrednote obstoječega — tudi »revolucionarnega« ali kvazirevolucionarnega (ker je obstoječ) sveta: ... »funkcionalizma, oblikovanja zavesti, osvobajanja človeka, integracije narodnega duha« itn. Negira tradicijo: »V tradicijo zaslinjeni...« Obtožuje vladajočo laž, ki je slabo zakrinkano nasilje, nenehna opresija. »Ta oblikovalka zavesti, to humanistično razopičenje človeka, ki ga bomo s kulturničnim kladivom po nizkem

plošče je povedana v tem stavku: »Rezultat dela na tej plošči je najbolj muzikalična Težka glasba v zadnjem času.« Resnično pri takem fuzzi efektu kitare, pri orglah, ki ustvarjajo valeč zid melodije, pri glasnih Milesovih bobnih in razločnemu basu z desne strani, je prava umetnost vlititi v glasbo toliko lirike, muzikalčnosti, kot je to zmožal Mc Laughlin. Nedvomno eden najboljših kitaristov našega časa je s tem albumom združil jazz in rock, a neopazno.

11-minutna naslovna skladba »Devotion« in pa druga, »Siren«, dokazujeta, da se da v tako glasni glasbi (kot Led Zeppelin, npr.) — katero zadnje čase vedno bolj kritizirajo — najti nove glasbene možnosti.

Če me vprašate, katere plošče bi vam torej svetoval, bi rekel: Douglas 1, 3 in 4.

STANE SUŠNIK

poroka OHO

Ob 10.30 sta se poročila Marijan Pungartnik in Boris Mužević (oba prvič poročena). Pove-

čelu, da se bo zavedel svoje družbeno družabne biti.« In pri tem citatu je vseeno, ali gre za avtorjevo stališče — potem je očitno nasilje boja zoper obstoječega, slabega, opičjega človeka (za negacijo kot ničenje — uničevanje — tega in takšnega človeka) —, ali pa za kritiko napačnega stališča — potem gre za kritiko sveta kot nasilnega, ubijajočega, za kritiko, ki tak svet a priori odklanja (in ga s tem seveda mnogo bolj — ker ga radikalno — izničuje). Isto metodo dvoumnega branja oziroma branja dvoumne pisave (ki pa je dvoumna samo pri vrhu, navidez, a dejansko odkriva eno samo matrico, pa naj jo bremo kot zagovor ali napad) lahko uporabimo tudi pri dešifriranju nadaljnjega Zornovega teksta: »Zdaj bomo pa programirali, da se malo natelovadimo. Kdor ni z

dala sta, da gresta na poročno potovanje v Mestno galerijo.

Ob 11. uri so se v Mestni galeriji zbrali novinarji in novinarji. Pozvani so bili na diskusijo. Tako so novinarji in novinarji diskutirali, pili kavo in fotografirali. Dogajale so se zanimive stvari.

Novinarji in novinarji so stvari temeljito premislili, preden so jih

izrekli. To je bil vzbudljiv trenutek.

Po vzbudljivem trenutku, ko so premišljali novinarji, je nastopil vzbudljiv trenutek, ko so premišljali razstavljalci OHO. Napeto so premišljali, se posvetovali in končno odgovarjali.

Konferenca ni bila taka kot so si jo zamišljali razstavljalci. Premalo je

mano, je proti meni, pravi Jezus in pograbil križ iz trde jerebovine, ki je bil dolg kot sulica in nanagroma napadel sovražnike... Enim je razbil betice, drugim polomil roke in noge, drugim spet spahnil vratna vretenca,... zmlinčil... raztreščil... butnil... razčesnil... zbil... zvinil... preščipnil... To ni diriganje, temveč ustvarjanje možnosti dela.»

Prav tako temeljno zanikanje izročila, poezije naroda, vrednot, kulture — obstoječega — je Milana Jesiha poezija **Slava Vojvodine Kranjske**. Ker tvori z nekaterimi drugimi poezijami (posebno s Svetinovo) dovolj izvirno in pomensko zaokroženo celoto, jo bo treba čim prej natančneje ana-

bor skupnosti študentov ljubljanskih visokošolskih zavodov poslal pismo državnemu sekretarju za zunanje zadeve v zvezi z obiskom predsednika Konga (Kinshasa) Mobutuja v Jugoslaviji. S pismom so seznanili tudi komisijo za zunanje politična vprašanja skupščine SRS. V pismu študentje pravijo, da so presenečeni, da prihaja v Jugoslavijo na obisk kot gost predsednika republike predsednik Konga Mobutu. Pravijo, da je od tragičnih dogodkov v Kongu, ob katerih je izgubil življenje tedanji predsednik Patrice Lumumba in ki so pomagali generalu Mobutuju do njegovega sedanjega političnega položaja, preteklo sicer že nekaj časa, toda zdi se nam, da kljub odmaknjenosti, tedanje politične razmere ni mogoče ločiti od sedanjih oblastnikov. Ne verjamemo, da lahko človek, ki smo ga še pred devetimi leti v Jugoslaviji označevali kot 'uzurpatorja, plačanca in eksponenta belgijskih kolonialistov', danes predstavlja demokratičnejši Kongo, kot je bil tisti, proti kateremu smo tako ogorčeno protestirali leta 1961. Študentje izrekajo mnenje, da je obisk predsednika Mobutuja neprijetna zmeta jugoslovanske diplomacije. Prepričani so, da v naši družbi tudi mednarodna politika ne more ostati brez pojasnila, zato pričakujejo, da jih bodo obvestili, kakšni nagibi so vodili predsednika republike in sekretariat za zunanje zadeve, da sta povabila generala Mobutuja na uradni obisk.» Tako zapis **Dela**.

Zastavljam si vprašanje o koherentnosti mišljenja, o koherentnosti ravnanja.

Iz zapiska je očitno, da so načela, ki se jih skušajo študenti (gre za uradno organizacijo) držati: čim večja demokratizacija, vpliv čim več subjektov na državno (družbeno) odločanje, odgovornost izvoljenih državnih (družbenih) organov pred volivci, pred ljudstvom, pred svobodnimi, avtonomnimi subjekti (ljudmi), zahteva po kontinuiteti naše politike, se pravi po skladnosti med sedaj in prej, antikolonialistična usmeritev, usmeritev k svobodi, »resničnim« socialističnim idejam, ki jih ne zastopajo toliko države kot avtentična gibanja ali posamezniki (Lumumba). Glede na ta načela je **Vprašanje** popolnoma umestno. Državni organi ne morejo voditi politike brez odgovornosti, se pravi, ne da bi dajali o svojem ravnanju odgovor nekomu, ki ga zahteva (in če je ta nekdo celo forum neke množične družbene priznane organizacije). Takšna praksa — takšne zahteve in **vprašanja** — je brez dvoma (s stališča demokratizacije itn.) zelo koristna, saj razširja, spodbuja, čisti prehodnost kanalov med ustavno priznanimi, a v delitvi dela neodločujočimi subjekti in politiko (ekipo vladajočih), krepi vpliv javnega mnenja (s predpostavko, da je to javno mnenje kritično) in tako uresničuje sprejeta, priznana načela (deloma pa najbrž tudi določen del človeških potreb, potreb teh neodločujočih subjektov).

Državni organi so na **Vprašanje** promptno parirali in pomočnik državnega sekretarja dr. R. Uvalič je kmalu za tem v imenu državnega sekretariata za zunanje zadeve ljubljanskim študentom tudi odgovoril. Odgovor sloni na drugačnem stališču ter se od študentovskega otipljivo loči. Naštevava razloge, zakaj je bil Mobutu povabljen: s Kongom ima Jugoslavija normalne diplomatske odnose; meni, da ima Kongo vpliv na Afriko in »njeno močnejše sodelovanje v politiki nevtrženosti«; povabili smo ga tudi »glede na naše gospodarske interese v Kongu in možnosti za

bilo provokacij.

OHO je razstavljal za primerjavo med OHO in jugoslovansko umetnostjo, za primerjavo med OHO in evropsko umetnostjo in za primerjavo med OHO in svetovno umetnostjo. Primerjava med OHO in jugoslovansko umetnostjo je tu, primerjava med OHO in evropsko umetnostjo je v MÜNCHENU, primerjava med OHO in svetovno umetnostjo je v NEW YORKU. Vse primerjave so tudi v Ljubljani.

Matjaž Hanžek

lizirati in opredeliti njen pomensko strukturo. Vendar zaenkrat zadošča: v nji ni nobene pozitivitete, a to ne samo v njeni vsebini, temveč tudi v neekspliciranem ozadju, v implicitni prisotnosti avtorja. Ta ne opova nikakršne pozitivnosti (lepote, biti, resnice...) recimo v osamljenem, a ne realiziranem subjektu; njegova realnost je realnost negatorja. — Isto velja za zadnjo stran, za **Zoom**, v katerem so podrti vsi: Tomaž Brejc in Tomaž Salamun z njuno antologijo **Od Murna do Hanžka**, France Šetinc (to je partija), Sodobnost (to je Zlobec), **Problemi** (to je Rupel) in **Prostor in čas** (to je Gradišnik). **Zoom** ne nastopa v imenu prave pozitivitete (Katalogovcev, reistov, avantgarde) zoper slabo pozitiviteto (politiko, tradicijo, reakcijo), temveč zoper vse, kar je, torej s pozicije po absolutnem negiranju hrepeneče negativitete. Ali ni najlepša prisposoba zanjo končni strip: navodilo za izdelavo Molotovovega koktajla: spontani program za razbitje tega sveta (vsega, kar je). Kritika in negacija sta — dosledno domišljeni — lahko edinole nasilje in uničevanje: smrt.

Opredelili smo eno izmed koherentnosti določene pozicije na Slovenskem. Vendar — je ta pozicija v vsem — v temeljnem — koherentna?

II. POVEST O MOBUTUJU

1.

31. VIII. 1970 se je dalo v **Delu** prebrati **Vprašanje študentov ob obisku Mobutuja**. V zapisku zvmemo, »da je mednarodni od-

mila
n dek

druge oblike sodelovanja»; in: »Med dose- danjo petletno vladavino si je Mobutu močno prizadeval, da bi normaliziral raz- mere in spravil v tek politični, gospodarski in kulturni razvoj države, pri čemer se je boril tako proti desnim silam, secesionis- tom, belgijskim in drugim plačencem, ka- kor tudi proti upornikom.« V nadaljnjem navaja Uvalič še druge zasluge generala Mobutuja (»proglasil je Lumumbo za na- rodnega heroja, njegovo doktrino pa vzel za temelj svojega političnega gibanja«) itn.

Odgovor je jasen, v sebi skladen in pre- pričljiv. Iz časopisov (pa tudi od drugih ne) ni bilo mogoče izvedeti, da študentov ne bi zadovoljil; odgovora na odgovor ni bilo in tudi novega vprašanja ne — vpra- šanja so se začela (vendar ne s strani tega foruma) šele v zvezi z Nixonovim obiskom. Zato sam zastavljam — čeprav na drugem nivoju — večplastno vprašanje o kohe- rentnosti (glede na teorijo kognitivne di- sonance).

Obeh stališč ne bom jemal samo v nju- ni empiričnosti in posebnosti, temveč ju bom gledal združeni s sorodnimi stališči v dve t e m e l j n i stališči-varianti našega od- ločanja in ravnanja (»tisti, ki ju — in ex- tremis — imenujem negativiteta in pozitivit- eta). Pri drugem bom upošteval tudi druga dejanja državne modrosti, pri prvem tudi nekatere druge študentske akcije in na- zore.

Kdor hoče obraniti pozit. viteto (določeno državo ali celo Idejo), mora ravnati tako — to je prvi zakon, prva maksima — da bo pozitiviteto zares obranil, ohranil; da bo zagotovil njeno eksistenco. Vzemimo nekaj klasičnih primerov. Za predvojne jugoslovanske komuniste je bila Sovjetska zveza realizacija Ideala, država, ki ji ni bilo treba ravnati po umazani logiki raz- redne družbe, se uklanjati trgovini, kupče- vanju, kompromisom; če pa so takšni kompromisi bili, potem so šli na račun taktike, a taktika ni pomenila prave realitete, temveč le nekakšno slepilno, a upra- vičeno — in moralno — sredstvo za reali- zacijo Pravega. Tako je govorila vera in teorija. A praksa? Znan je primer, ki ga navaja Artur Koestler v svojem romanu **Ničla in neskončnost**. V prvih letih naci- stične vladavine je izbruhnil v nekem se- vernonemškem pristanišču štrajk; pristani- ški delavci niso hoteli nakladati ladij. Ker je imela Sovjetska zveza gospodarske od- nose (razvito trgovino) z nacistično Nem- čijo in ker je ravno tedaj neka njena ladja nameravala odpeljati v SZ nemško blago, se mornarji sovjetske ladje niso prav nič ozirali na delavski štrajk, prav nič niso podprli delavske solidarnosti, temveč so postali stavkokazi: blago so sami znosili na ladjo. S stališča sovjetske logike — njenih globalnih ciljev, ki jih sovjetska dr- žava ni mogla realizirati, če ni predvsem skrbela za svoj obstoj; za pozitiviteto last- ne eksistence — je bilo dejanje povsem upravičeno; šlo je za taktiko. S stališča nemškega proletariata je šlo bodisi za ka- tastrofalno izgubo zaupanja v Državo-Ideal bodisi za popolno podreditve nečemu ali nekomu drugemu; za izgubo avtonomije, svobode, za totalno odvisnost od nekega centra moči — in odločitev — ki odloča zunaj njih, nad njimi, po svoje in ki mu je treba slepo verjeti, da ima — vnaprej in zmerom — prav. Obe reakciji sta brez dvoma sopogajali polom delavskega giba- nja — in komunistične partije — na Nem- škem. Še več; ali niso takšna sovjetska dejanja pomenila težko določljivo točko na poti, ki je ločila Državo-Ideal od čisto

navadne imperialistične države, ki — sicer po drugi poti, vendar z enako brutalnimi sredstvi — skuša uveljaviti moderno indu- strijsko družbo (ki nima mnogo zveze ne z demokracijo ne s socializmom, kaj šele s komunizmom, svobodo in drugimi ideali prvotnega komunističnega gibanja)? V skr- bi za lastni obstoj (pozitiviteto) se je silo- vito zamajal in postajal vprašljiv cilj tega obstoja, s tem pa tudi njegovo ideološko opravičilo. Drugi primer iste države je še hujši, je pa splošno znan. Zunanjepolitično ravnanje Stalinove oziroma Molotova vlade v letih 1939—41 je bilo samo glede na vrednostne cilje različno od ravnanja Pavlove oziroma Cvetković—Mačkove vlade. Obe sta se hoteli ohraniti. **Simovi- čevi spomini**, ki jih že lep čas objavljajo ljubljansko **Delo**, na skrajno nazoren način kažejo, da ne Pavletova ne Simovičeva vlada ni mogla ravnati drugače, če se je hotela obdržati (obraniti državo kot poziti- viteto); v pogojih tedanje Hitlerjeve tako rekoč absolutne vojaške premoči je bilo tako za Sovjete kot za jugoslovansko vlado pomembno ostati zunaj vojaškega konflik- ta in počakati, kaj se bo iz tega izcimilo (seveda so imeli Sovjeti pri tem svoje rač- une — medsebojni poboj kapitalističnih držav, Jugoslovani pa svoje — počakati na prihodnjo angleško zmago). Šlo je za neke vrste »neuvrščeno«, za odklanjanje aktiv- nega sodelovanja z angažiranimi blokoma.

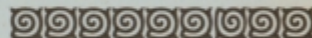
Vendar — vprašati se je; ali je bila ta »neuvrščeno« res neuvrščeno, nevtral- nost, vmesna pozicija, ali pa je objektivno pomenila nekaj drugega? Ali ni Sovjetska zveza, s tem da je sklenila s Hitlerjem nenapadalno pogodbo, dejansko Nemčiji krila hrbet in ji pomagala, medtem ko je bilo njeno stališče za Anglijo izrazito ne- ugodno? Ali ni isto delala jugoslovanska vlada, ko je pristopila k trojnemu paktu? Da ne govorimo o strašnih posledicah, ki jih je imel sporazum Molotov-Ribentrop za francoske komuniste, za komuniste v državi, ki jo je Nemčija porazila in (njen precejšen del) okupirala? Znana je vrsta primerov grozljivih konfliktov (v ljudeh samih in med ljudmi), ki so zaradi te sovjetske politike (taktike) nastali pri francoskih komunistih; naj omenim samo primer Paula Nizana, ki ga je Louis Ara- gon, tedaj še absolutno zvesti trobentač partije, zaradi njegovega kritičnega stali- šča do sovjetske politike označil za izda- jalca, konfidenta in ga skušal, človeško do kraja umazati; nekateri vodilni komu- nisti so začeli sodelovati z Nemci in prešli v fašizem itn.

Sovjeti so izbrali politiko »realitete«, se pravi pozitivitete, ki je imela nemale po- sledice tudi za celotno sovjetsko notranje- politično usmeritev (je SZ danes sploh še »prava socialistična« država?). Značilno je, da so jugoslovanske — predvsem komuni- stične in študentske — množice marca 1941 izbrale drugo logiko: spontano pot ne- gativitete. Gesla, ki so jih vzklikale v de- monstracijah, jasno govore o tem: **bolje grob nego rob, bolje rat nego pakt**. Tedaj Nemčija še ni bila v vojni s SZ, vojna Jugoslavije z Nemčijo bi pomenila (in ne- kaj dni za tem smo se vsi prepričali, da tudi je pomenila) pravo katastrofo. Jugo- slovanski komunisti, ki niso bili — kot njihovi sovjetski tovariši — na oblasti, ni- so imeli braniti ničesar državno pozitivne- ga; njihova — najbrž tisti hip tudi zelo spontana logika je pričala o tem, da je vsakršna situacija boljša od obstoječe, da je treba vlado vreči, da je treba reči n e , da se je treba vneti za negativiteto — in

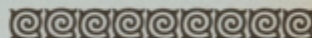
leva MUS HI MUS HI

»... posebno svojstvo haiku je njegova samo-brišoča, samo-uničujoča narava, s katero nas usposablja, bolj kot katerakoli druga oblika književnosti, da dojamemo stvar v sebi.«

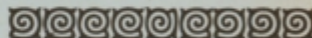
R. H. Blyth, Haiku 4:
Eastern Culture

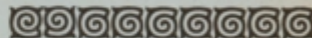
Svetloba v oči.
V eni sami zenici
ranjen lesk ti ždi.

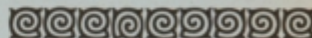
Zvok flavte nosi
te k meni. Vendar kako
naj nem se vidim?

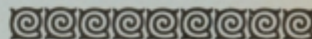
Padi mi k nogam.
Na zemlji, vitko drevo
ki me prerase

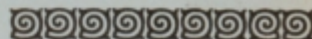
Odpri mi vrata.
Zvečer ko nimam oči
vstopim skozi zid.

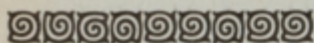
Puščoba. Od kdaj
miruje pesek? Od kdaj
ptice padajo?

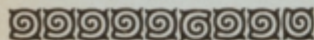
Valovi roke
v težkih impulzih zraka.
Sem te zapustil?

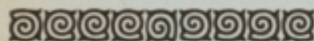
Gibanje prsi.
Utripajočih bokov
mi rečeš zemlja.

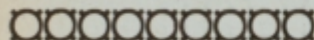
Orumenejo
in oglodano lubje
oprezujoče.

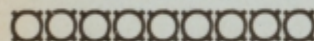
Stojiš za meno.
Spet si oblak in bojim
se, sonca vajen.

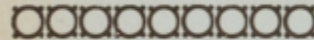
Napeta koža
v dotiku zraka. Dlan
zveni neskončnost.

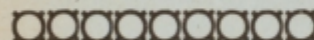
Trepetajoča
struna. Soglašaj da te
nežno utrgam?

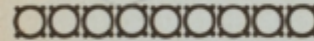
Mreža signalov.
Jeklo puške za smrtni
strah letelih ptic.

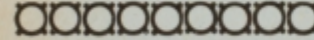
Bodiva ogenj
sezuta misel naju
hoče kot pepel.

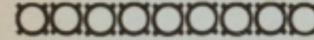
Drseča igla
rešuje ukleti šum.
Črna soba ždi.

Sestajanje sanj.
Prhuta slepa sova
v jesenskih vejah?

Mrčeče vode.
Popusti telo, zapluj
mimo mojih rok.

Modulacija
tvojih gibov. Ko vstanem
glasba utihne.

marij an

parola **bolje grob nego rob** čudovito jasno prevaža nasprotje obeh pozicij: na eni strani pozitiviteta (= suženjstvo), na drugi negativiteta (= svoboda = smrt; spomni-mo se na Prešernove verzje).

Danes je na svetu identična situacija: Sovjetska zveza se vojaško ne angažira v Vietnamu, ker noče direktne konfrontacije z ZDA: ker ve, da bi bila svetovna vojna možnost njenega totalnega uničenja. Isto so storile ZDA v zvezi z Madžarsko l. 1956 in Češkoslovaško 1968. leta (prav tako so »izdale« ali izdale svoja načela, svoje pojmovanje svobode, »svobodnega« sveta). Tudi Jugoslavija se ni vojaško angažirala v nobenem od teh primerov. Če bi menila, da so bodisi ZDA absolutno Zlo (kot so menili demonstranti marca 1941 za Nemčijo) in Vietnam absolutno Dobro ali SZ absolutno Zlo in Češka ali Madžarska absolutno Dobro, potem bi najbrž morala žrtvovati tudi sebe za zmago Pravega. Prva maksima Jugoslavije pa je: ohraniti se znotraj sveta, kakršen je, pomagati tistim procesom, ki jih imamo za pozitivne, politično, ideološko se angažirati, vendar v kombinaciji boja zoper vojno (se pravi zoper spreminjanje temeljnega statusa quo tega sveta) in podpiranja nerazvitih, neuvršenih, zatiranih, izkoriščanih. Obstoječe države so vse po vrsti za pozitiviteto, še Kuša se je iz začetnega revolucionarnega žarišča priličila tej neogibnosti — in to tisti hip, ko ji je šlo za državni obstoj in je morala prositi za pomoč SZ. Tudi komunistična gibanja, kolikor so odvisna od SZ, ne vodijo več radikalne revolucionarne politike. Ta — politika negativitete — se je preselila drugam, v neinstitucionalizirana gibanja, k Che Guevari, palestinskim skrajnežem (Habaševi Ljudski fronti), k Črnim panterjem in Črni sili, v študentsko zahodnoevropsko ekstremno levoico (Geismar...), se pravi k tistim, ki nimajo nič izgubiti ali pa menijo, da nimajo nič izgubiti, ali pa — kar bi veljalo za študentsko gibanje — sodelujejo bolj v igri negativitete kot v njeni banalni zaresnosti. In prav tu se odpira problem za nas.

Vrnimo se še enkrat k že navedenemu študentskemu **Vprašanju**. V njem sta implicitni obe stališči. Kolikor je šlo samo za vprašanje, ki ga je Uvaličev odgovor — odgovor na osnovi obrambe, razumevanja, razlage, praktičiranja pozitivitete — zadovoljil, potem gre tudi v **Vprašanju** za pozicijo pozitivitete (ki je seveda — v tem našem svetu — skrajno diferencirana, protislovna, vsebuje najrazličnejša praktična gledišča, praktike...), ki pa sama pred sabo — v tem bi bila njena nekoherentnost, neavtoreflektiranost, nesamokritičnost, ideološkost, samoslepljenje — igra vlogo negativitete, to je radikalne, brez-kompromisne, brezobzirne kritike vsega obstoječega (pozitivitete). Kolikor pa gre za pozicijo negativitete, ki se vključuje v splošno fronto radikaliziranja kritike, potem nam vsebina **Vprašanja** odpira vrsto konkretnih podvprašanj.

2.

Studentje, ki so **Vprašanje** podpisali, stojijo na stališču dvojne kontinuitete: prvič državno-družbene jugoslovanske in drugič lastne študentsko-institucionalne. Obe pa nalagata obilo obveznosti in sprožata obilo problemov.

Oglejmo si najprej prvo. O Mobutuju je naše uradno časopisje pisalo leta 1961, da je »plačanec, eksponent belgijskih kolonialistov«; če je bil tedaj, ali je lahko danes

kaj drugega? Načeloma lahko, vendar Mobutu nadaljuje legitimnost taiste kongovske vladne tradicije ki je vrgla Lumumbo, vzpostavila Čombeja, se borila zoper Gizengo. Torej je za to tradicijo odgovoren. V redu. Obrnimo se za trenutek drugam. Po ocenah Hannah Arendtove (ki je specialistka za te zadeve in nikakor ne pogošna antikomunistka) je pomrlo ali bilo pobitih v Stalinovih taboriščih čez 20 (dvajset) milijonov ljudi (od tega pretežni del komunistov); vemo tudi, da je nad Nemci, ki so že od zdavnaj živeli v Rusiji in so imeli svojo avtonomijo, ter nad Tatarski, ki so imeli celo svojo republiko, Sovjetska zveza (Stalin) izvršila genocid (preselili so jih — zdesetkane — nekam v Sibirijo, med drugo vojno in po njej). Itn. Brez pomena je naštevati, kaj so storili Sovjeti z oficirji poljske armade (Katin — koliko desetisočev je bilo tam postreljenih in skrivno zakopanih; pa ti Poljaki niso bili napadalci, agresorji, temveč je bilo ravno obratno: Sovjeti so jih — obenem z Nemci — napadli v hrbet), kaj z Madžarsko, kaj s Češkoslovaško itn. Za vse to so imeli državne — in konsekvantno tudi ideološke — razloge: pozitiviteto (to, kar je: Sovjetsko zvezo, razumljeno seveda na svoj način, je bilo treba obvarovati; državna ocena je sodila, da je pač treba ravnati natančno tako). Zares radikalno stališče, ki hoče negativiteto (brezobzirno kritiko vsega obstoječega), teh razlogov seveda ne priznava, temveč vidi v njih zločin ter golo samoopravičevanje imperialističnega, po moči težkega državnega kolosa. Jasno je, da po logiki tega stališča ni opravičljiva ne zasedba Češkoslovaške ne Madžarske ne poboj Poljakov ne masakr sovjetskih komunistov (od anonimnih do Buharina in Trockega). A kako bo pristajati tega stališča ravnali jutri, ko bo prišel na obisk v Jugoslavijo Kosigin, legitimni naslednik Stalina in izvajalec okupacije Češkoslovaške? Bojo razumeli razloge, ki jim jih bo ponovno podal ta ali oni predstavnik državnega sekretariata za zunanje zadeve in ki bojo verjetno vsi po vrsti razumni, prepričljivi (seveda s stališča realitete planetarnega, meddržavnega, zunanjepolitičnega življenja, s stališča pozitivitete)? Za svoje **Vprašanje** bi imeli vsaj toliko razloga kot tokrat. Isto velja tudi za Nixona; nedela, ki jih njegova administracija vrši še zmerom in ki so jih počeli Amerikanci od začetka — od genocida nad Indijanci pa prek imperializma Theodorja Roosevelta do danes, so splošno znana in znamenita, zato jih ne kanim obnavljati. In isto velja za predstavnike angleške vlade; spomnimo se samo, kaj so počeli včasih v Indiji, pa še pred nedavnim v Keniji (uničenje mau-mau gibanja), pa na Irskem, pa drugod po Afriki (trgovina s sužnji, ki jo je država podpirala in pri kateri je bilo na desetine milijonov mrtvih v najbolj grozljivih okoliščinah). Kaj pa egiptovska vlada s svojim ne še tako davnim okrutnim mučenjem komunistov, pristašev Sovjetske zveze? Je Mobutujev pokol študentov zares hujski? Danes študentska levoica tako silovito napada grški polkovniški režim — vendar: malo se spomnimo, kaj je počel prejšnji — kraljevi — režim, kako krvavo je obračunal s komunisti, s partizani, z grškimi narodnoosvobodilnimi gibanjem. Se da reči, da je zdajšnji hujski? Ali ni samo bolj naperjen zoper tradicionalno meščanstvo (ki ga zato — od J. J. Servana Schreibernerja — tako neznansko napada), medtem ko je bil prejšnji krvavo antinarodnoosvobodilen? Kaj pa Francozi

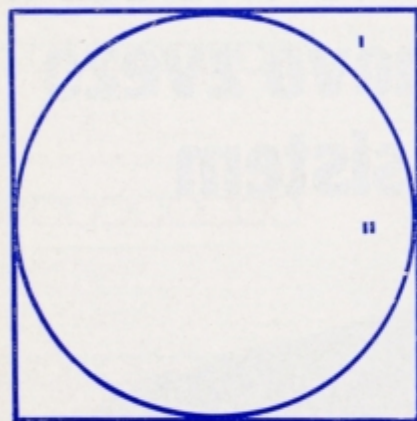
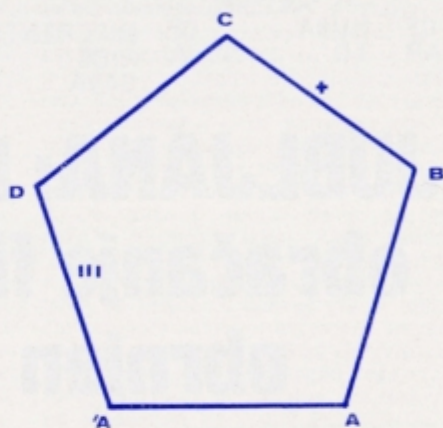
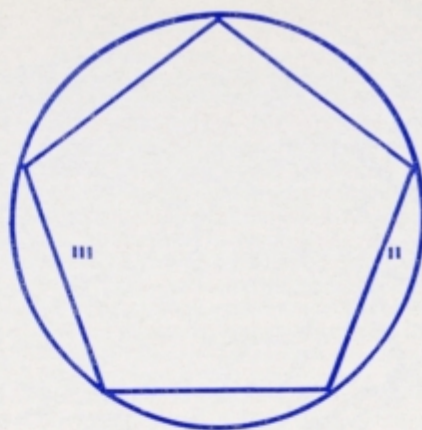
DUCTION OF MAP NUŠA TO OF DIFERENTS SZ SV 'JV JZ PHOTOGRAFING PROJECT 1€ STMAR. IN 70 100 M TO BRIGHT IN JEZICA

LJUBLJANA: NUŠA & SREČO DRAGAN obračanje filma da njihovo zvezo obrnjen deluje kot sistem

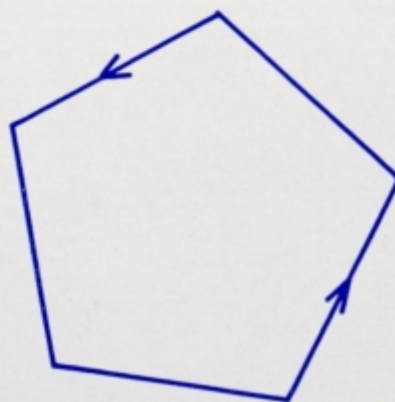
TAKTILNI PRENOSI ALI KAKO DAJE SREČO KAJ NUŠI
 PERSONALNI GRUPNI PROJEKT
 PRODUKCIJA N S DRAGAN
 DAJ KOLO OD FILMA DALJE IN SE PRIMI Z ENO ROKO ZA
 FILMSKI TRAK Z DRUGO PA SI IZMERI UTRIP
 PROSTORI MODERNE GALERIJE /
 TAKTILNI PROSTOR GRUPE //
 TAKTILNI PROSTOR PET-ČLANSKE GRUPE ///
 NUŠA DRAGAN

A'
 SREČO DRAGAN
 A
 UDELEŽENEC
 GRUPE
 D
 UDELEŽENEC
 GRUPE
 C
 UDELEŽENEC
 GRUPE
 B
 IZBOR RELACIJ +

ČAS RELACIJ NASPROTNE VEZAVE 110
 9. 06. 70 OB 19.00 MG
 MNOŽIC A', A, D, C, B
 UTRIP A' ... 90 v min.
 A ... 81 v min.
 D ... 80 v min.
 C ... 100 v min.
 B ... 110 v min.
 18. 06. 70 OB 6.00 MG

ČAS RELACIJ ZAPOREDNE VEZAVE 100
 22. 06. 70 OB 19.00 MG
 MNOŽIC A', A, D, C, B
 UTRIP A' ... 70 v min.
 A ... 90 v min.
 D ... 70 v min.
 C ... 100 v min.
 B ... 60 v min.
 26. 06. 70 OB 6.00 MG

SIMULTANA GRUPNA KUMUNIKACIJA
 PERCEPCIJE FLMA
 PRODUKCIJA INFORMATIVNEGA
 CENTRA NUŠA DRAGAN 000I
 SREČO DRAGAN 00IO
 DOGODLJIVOST GRUPE OHO
 LJUBLJANA DVORANA KINO UNION
 PROJEKCIJA FILMA BELI LJUDJE
 GLEJ PROJEKCIJO BELEGA MLEKA
 BELIH PRS FILMA BELI LJUDJE

- A NUŠA DRAGAN
UDELEŽENEC FILMA
- B UDELEŽENEC FILMA
SREČO DRAGAN
- C NAŠKO KRIŽNAR
DRUGIČ
UDELEŽENEC FILMA
- D UDELEŽENEC FILMA

- 1 PROSTOR INFORMACIJE
PROJECIRANEGA MLEKA BELIH PRS
- 2 RELACIJA SPREJETE INFORMACIJE
- 3 RELACIJA FEETBACKA-RELACIJA
VZVRATNE SPREGE INFORMACIJE

/ SKUPNI PROSTOR UDELEŽBE FILMA —
 GLEDALCI

// PROSTOR ŠTIRI ČLANSKE GRUPE IN FILMA

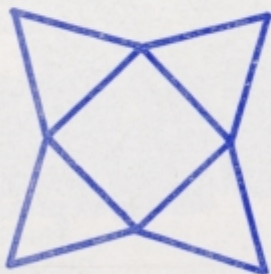
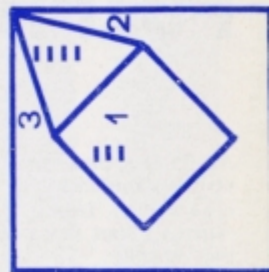
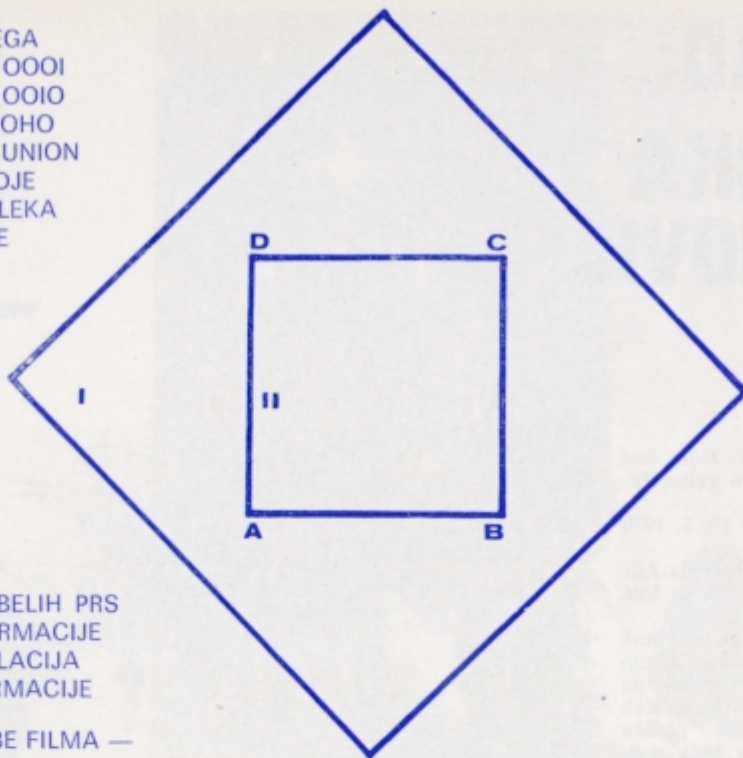
/// PROSTOR PROJEKCIJE BELEGA
 MLEKA BELIH PRS

//// PROSTOR OMOGOČANJA
 VSTOPA V DOGAJANJE FILMA

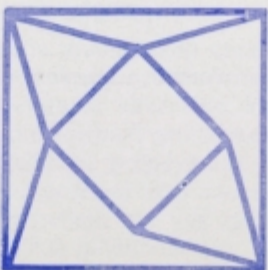
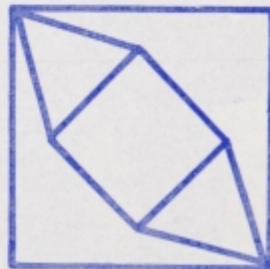
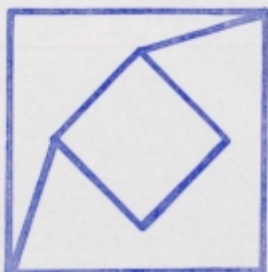
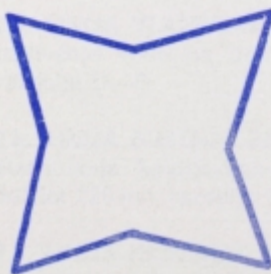
///// SKUPNI PROSTOR OMOGOČANJA
 VSTOPA V DOGAJANJE FILMA
 BELI LJUDJE ŠTIRI ČLANSKE
 GRUPE — BELEGA MLEKA BELIH
 PRS REZULTIRA V

C = D A = B
 D = C B = A
 AA DB DD AB BB AD
 AA DD
 AA BB DD BB

MOŽEN PRENOS NA
 VIDEO KASETO

///// SKUPNI PROSTOR
 SIMULTANE KUMUNIKACIJE
 PERCEPCIJE FILMA BELI
 LJUDJE ŠTIRI ČLANSKE
 GRUPE REZULTIRA V

NOVI SAD: BOGDANKA POZNANOVIĆ

Akcija Srce-predmet
vizualna komunikacija

organizator: Tribina mladih, Novi Sad
relacija: Stari most—Likovni salon Tri-
bine mladih

čas: 20. 9. 1970 ob 12.00 — 29. 9. 1970
ob 15.00

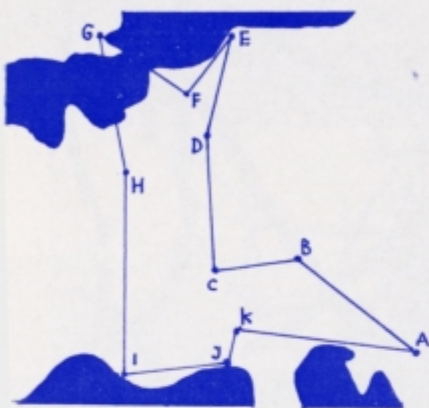
transporterji: Nataša Pankov, Nada Ata-
nacković, Adjelko Maletić, Nikola Sto-
janović

srce-predmet: stiropor, rdeča polivinil-
na folija, premer 2 m, debelina 20 cm
s kaseto in metronomom uravnanim na
76 udarcev v minuti, belo platno na tleh
salona, 7,5 × 5,5 m, lesena plošča
120 × 120 cm, prevlečena z belo poli-
vinilno folijo, s 6 krožniki, 6 vilicami,
6 noži, 6 žlicami in 6 kozarci iz belega
moplana, vse čvrsto fiksirano.

foto: Dara Zličić, László Dorman.

ZAGREB ZAGREB ZAGREB

slobodan dimitrijević braco

NEKAJ SPREMEMB

MÜNCHEN
AMSTERDAM
LONDON
PARIS
MILANO

30. 10.—15. 12. 1970

1. ALEJA

oddajanje pinijevega vonja na dolžini 500 km, razdalja A—B.

2.a. LINIJA VLAŽNEGA ZRAKA

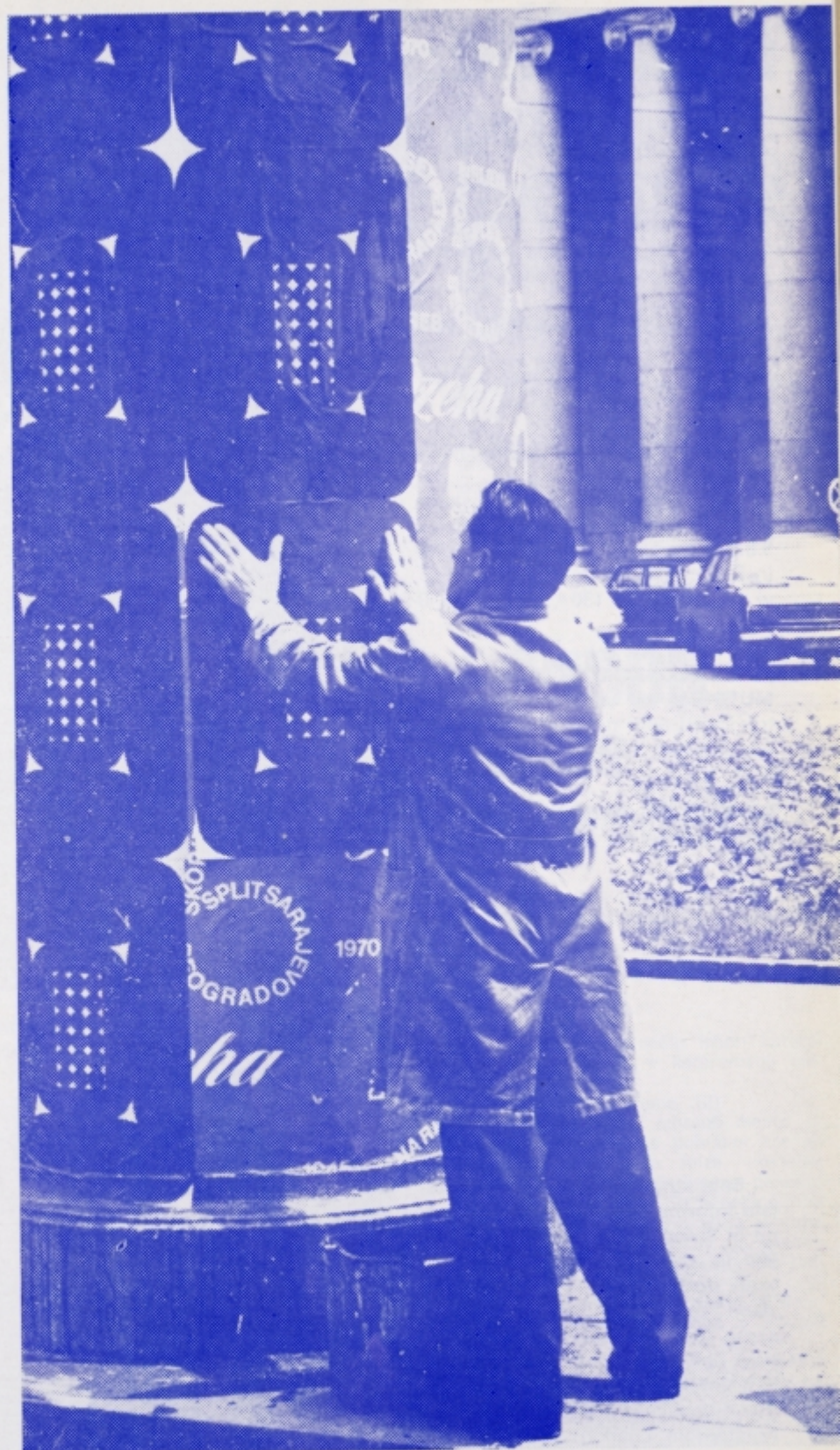
razlivanje vode na dolžini 220 km, razdalja D—E

2.b. LINIJA SUŠENJA ZRAKA

distribucija kalcijevega oksida na dolžini 220 km, razdalja E—F

3.a. LINIJA HLAJENJA ZRAKA

odmetavanje kock ledu na vsaka 2 km na razdalji 380 km, razdalja I—J

AKCIJA »TOTAL«

galerija studentskog centra, Zagreb, 16. 6. 1970

načrt dekreta o demokratizaciji umetnosti

1. Ukinja se slikarstvo, kiparstvo, grafika, uporabne umetnosti, industrijsko oblikovanje, arhitektura in urbanizem.

2. Dalje se prepoveduje: vsaka dejavnost na področju umetnostne zgodovine, posebej tako imenovana likovna kritika.

3. Ustavljajo se: vse razstave v vseh galerijah, muzejih, razstavnih in umetniških paviljonih.

Sledi obrazložitev.

3.b. LINIJA OGREVANJA ZRAKA

odmetavanje kosov segretega železa na vsaka 2 km na razdalji 130 km, razdalja J—K

4. LINIJA ODSEVA SEVER—JUG

linija ogrevanja sončnih žarkov je V—Z, smer gibanja odsevne linije je Z—V. Razdalja I—G je 1200 km. Oгледалa so postavljena horizontalno navzgor na razdalji 40 km.

5.a. GEOLOŠKO-GEOGRAFSKA PERMUTACIJA

nekaj cm^3 Zagrebške gore zakopanih na švicarskih Alpah pri točki C

5.b. HIDROGRAFIČNA PERMUTACIJA

vlivanje nekaj dm^3 Sredozemskega morja v Severno morje pri točki E
5.b.1. spreminjanje tokov rek Temze in Seine tako, da položiš v reko cevi, ukrivljene za 130° , pri točkah G in H

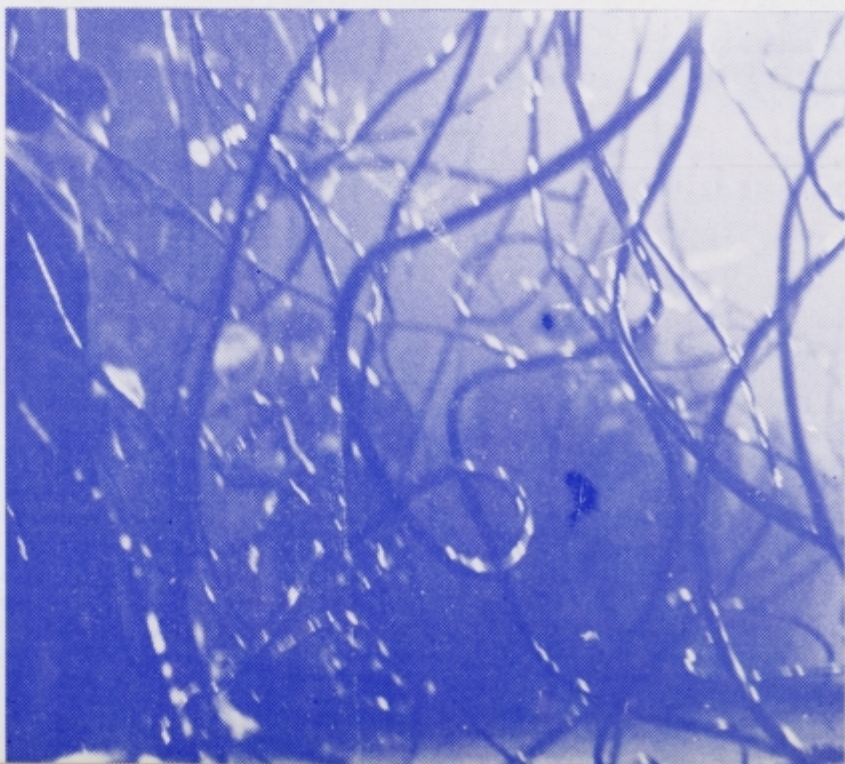
5.c. ZOOLOŠKO-GEOGRAFSKA PERMUTACIJA

transportiranje nekaj alpskih insektov na južno britansko obalo pri točki G

SANJA IVEKOVIĆ Galerija Studentskog centra, Zagreb, marec 1970
(glej članek Z. Makovića v Magazinu-1, str. 18)

Bele strani tega Magazina postajajo informativni center konceptualne in sorodnih umetnosti. Dogovorjen je stalen dotok informacij iz vseh možnih žarišč v Jugoslovanskem prostoru (Zagreb, skupina okrog Galerije Studentskog centra, Novi Sad, Ljubljana). Dogovorjen je tudi dotok informacij iz drugih centrov evropskega prostora (München, Amsterdam, London) in drugih kontinentov. Pri tem zagotavljamo, da so vse informacije prejete iz obeh prostorov, izvorne informacije, torej take, da so posebej dane objavi v Magazinu, kar je pogoj, da center obstaja tudi na mentalnem nivoju. Vsak sodelavec, **oddajnik** informacije, je tudi spomenik vseh ostalih informacij. To sporočilo je tudi važno.

MÜNCHEN: peter nemetsche k

Aktionsraum1-, München, 1970
Umetnik je obiskal vse stanovalce nekega bloka v predmestju Münchna in jim predlagal, da jim naredi in podari foto-povečave njihovih obrazov. V povračilo je predlagal, da določenega dne ob določeni uri, postavijo svoje portrete na okna svojih stanovanj in jih tam pustijo 30 minut. Večina prebivalcev je sodelovala.

LONDON: felipe ehrenberg

ALI JE VAŠ OTROK ALI KDOR KOLI OD VAŠE DRUŽINE BOZJASTEN? ODGOVORITE Z »X«

DA
NE

* Na slučajen način izberi katerokoli gospodinjstvo v kateremkoli mestu. (1)

* Določi tri datume. (2)

* Skrbno izmeri izbrano mesto — vključno fiksne kose pohištva kot so stranišča, pomivalna miza, postelje, omare itd. — in začni mere polagati na neko odprto polje (3) s pomočjo lesenih količkov in tenkih vrvic. Zagotovi ista razmerja prostorov do glavnih strani neba, kakršna so na izbranih tleh v mestu. (4)

* Dogodek naj se razdeli v tri dele/časovne razdalje (merjene v enotah ure) (5):

PRVA: katerikoli ulomek od deset (dekametrični mišljenjski vzorci), razen ena in dva.

DRUGA: katerikoli ulomek od dvajset (duodekametrični mišljenjski vzorci) razen ena in dva.

TRETJA: katerikoli ulomek, ki odgovarja obema vzorcema.

* Udeleženci, vsi člani izbranega gospodinjstva, naj bodo nagi. Potem naj začnejo ponavljati z igro, tako verno kot je mogoče (7), svoje fizikalne aktivnosti skozi določeno obdobje, ne da bi med sabo komunicirali. (8)

STIRI PRICE naj bodo postavljene na

štiri hišne vogale, da opazujejo in mentalno posnamejo dogodek. (9) Predlaga se, da sedijo znotraj ograjenih sivo-belih kock (tako da so kot nevidni za udeležence).

Jasno mora biti, da je glede na naravo teh navodil — ki se pojavljajo tiskana — število variacij tega dogodka neskončno in nikoli ponovljivo.

OPOMBE

(1) Če se zgodi, da je izbrano gospodinjstvo, ki v zgradbi zavzema več kot eno nadstropje, osredotoči dogodek v celoti na nadstropje, ki je najbolj uporabljano.

(2) Posledična izbira datumov naj bo narejena tako, da se ravna po nekem vzorcu, npr. 15. marec, 16. marec, 17. marec, ali 15. marec, 15. april, 15. maj, ali kateri drugi. Če udeleženci delajo v rednem delovnem času, izberi za igro periodo, ki se začne z njihovim povratkom z dela. Sicer začni, kadar prvi član gospodinjstva vstane.

(3) Idealno je zeleno, rahlo nagnjeno polje. Mesto naj se izbere vnaprej, s pomočjo zemljevida, če je le mogoče brez prejšnjega poznavanja topografije kraja.

(4) Tako se bodo sence jasno videle, če so dan/dnevi sončni.

(5) Trajanje se lahko podaljša z enostavnim dodajanjem ničel, kot življenje samo. (Tu je očitni osebni odnos do izkušenj življenja v Mehiki in Angliji).

(6) Dogodek naj se godi v skladu z načrtom, brez upoštevanja klimatskih pogojev (dež, sonce, sneg). Edina omejitev je volja udeležencev, da vztrajajo kot grupa.

(7) Upati je, da bo spomin udeležencev ob začetku dogodka dovolj stimuliran in izvežban, da bo omogočil gladko potekanje in končanje dogodka.

(8) Tedaj se bo vsak udeleženec gibal in deloval **znotraj** lastne interpretacije svoje lastne osebne realitete.

(9) O tem dogodku naj se ne naredi nikakršen zapis z nobenim tehničnim ali mehanskim sredstvom.

GENOVA: germano celant

Magazin: Radi bi vas vprašali o tem, kar pravi Joseph Kosuth v svojem članku o konceptualni umetnosti. Govori o kritiku kot vmesnemu človeku, ki interpretira dela publiki, toda konceptualna umetnost govori samo sebe in ne potrebuje te srednje osebe. Bi lahko povedali kaj več o tej spremembi vloge kritika?

Celant: Meni pomeni kritik samo specialista za informacije. Jaz delam z revijami, muzeji in galerijami in poskušam delovati kot medij med umetniki in med organizacijami, ki

AMSTERDAM:

PROJEKT 1 m² ZEMLJE

stanley brouwn

V vsaki deželi kupim 1 m² zemlje.
Do sedaj imam 1 m² zemlje v Turčiji, ZDA, Japonski, Nizozemski, Belgiji, Nemčiji, Italiji,
Švedski, Danski.
Za nadaljne informacije pišite na naslov:
Stanley Brouwn
Willem de Zwijgerlaan 60
Amsterdam

se bavijo z umetnostjo. Jaz vedno srečam vse umetnike, o katerih pišem, z njimi sodelujem in jih sprašujem o njihovem delu. Na ta način lahko dela umetnikov z članki poudarim, tako se je zgodilo z Arte Povera. Pisal sem v istem času, kot so dela nastajala, kritika je tako postala »umetniško delo«. To delo obstaja v tem, da objavljam in tiskam informacije v obliki fotografij, izjav, intervjujev z umetniki. Končno, ko čutim, da se je situacija spremenila, lahko pišem zgodovino gibanja in pri tem uporabljam dokumentacijo, ki sem jo zbral. Imam 10.000 fotografij, diapozitivov in drugačnih dokumentov in sedaj, po štirih letih dela lahko napišem kratek tekst o tej situaciji.

Magazin: Torej se je situacija spremenila tako, da kritik ni več srednji človek med umetniki in publiko, temveč med umetniki in umetniki.

Celant: Da, funkcija kritika je povezava med umetniki, povezovanje umetnikov z mediji. Sem strokovnjak za medije in lahko povem umetniku o težavah dela z mediji. Pred tem je kritik pomenil moč. Zame je važna samo selekcija. Izbiram umetnost, za katero mislim, da je dobra. Nase prevzamem rizik, da ne govorim o delih, ki mi ne ugajajo. Običajno kritik govori o vsej umetnosti ne glede na razlike, zame pa je delovanje kritika imentifikacija med njim in umetnikom, ko smo skupaj, je to dobro, kasneje lahko o tem pišem... Prvo in zelo važno je, da se umetniki med seboj srečujejo, kajti dokumentacija je samo medij za komunikacijo. Mi potrebujemo direktne razlage del od umetnikov, vse informacije do najmanjših detajlov, kajti foto-dokumentacija je samo medij — je pahljena informacija. To tudi vodi do potrebe, da umetniki postanejo teoretiki, kot je to storil Kosuth. Pred tem je umetnik naredil delo in ga postavil v svet in izgubil kontakt z njim. Sedaj moraš imeti vse informacije o delu, moraš kontrolirati informacije, to zahteva popolno osebno sodelovanje. Naše delo bo postalo intelektualna moč, ne prava moč — pomeni samo spremembo mišljenja in ne otipljive situacije.

Magazin: V Mestni galeriji v Ljubljani ste imeli predavanje z diapozitivi o umetnosti v zadnjih 10 letih. Tam je bilo dosti študentov. Kaj mislite o njih?

Celant: Da, mislim, da so vsi študentje na svetu ignoranti zato, ker

so njihovi profesorji ignoranti. Če se učitelji ne spremenijo, ostanejo študenti taki. Tukaj, se zdi, je normalno, da študentje zaradi profesorjev, ki ignorirajo sodobno umetnost, ne morejo gledati diapozitivov in sprejemati ostalih informacij. Ne poznajo Mc Cluhana ne poznajo Marcusea — mislim da je to neumno, kajti vaša dežela nima zgodovine kakor jo ima Italija na primer, kajti nova država z novimi idejami, ali deklaracijami novih idej, mora poudarjati, mora osnovati vso kulturno energijo na novo umetnost, film gledališče, itd., in ne na staro umetnost prednikov. Čutim, da mlad človek, ki obiše muzej misli kot starec, čutim, da imajo študentje tako mentalnost prav zaradi ignorance svojih profesorjev, ki nočejo vedeti nič novega, in to je zelo reakcionarna situacija, kajti študentje ne prevzamejo odgovornosti o realnosti.

Magazin: Kako potem lahko konceptualna umetnost na primer sploh komunicira?

Celant: Tako delo funkcionira kot filter, in ena ali dve osebi vstopita v delo — to je kontakt s publiko. Mene pasivnost publike ne zanima. Ljudje, ki pridejo na razstavo, te lahko vprašajo, to je dobro, toda jaz del ne razlagam, dajem samo informacije. Lahko govorim direktno z osebo, to je začetek, tako se spreminja...

Magazin: To pomeni, da bo komunikacija takrat, ko bo dispozicija?

Celant: Jah, seveda...

Ljubljana, 3. nov. 1970

BRNO: dušan klimeš jiri valoch

RAZVITJE

akcija izvedena 11. 10. 1970
projekt: Dušan Klimeš, Jiri Valoch

realizacija: 20 sodelavcev

foto: Dušan Klimeš

čas: ca. 30 min.

realizacija ostaja v naravi

ZIUKO MARUS1C: BRETX

HE TI IZ
FIRME BRETX
ALI STE VSI
BUZOTI

DA MATER
IALNO ŠKODO CE
NIJO NA 95.000 DIM
ARJEV

PREŠEREN
JE MARINEAUX

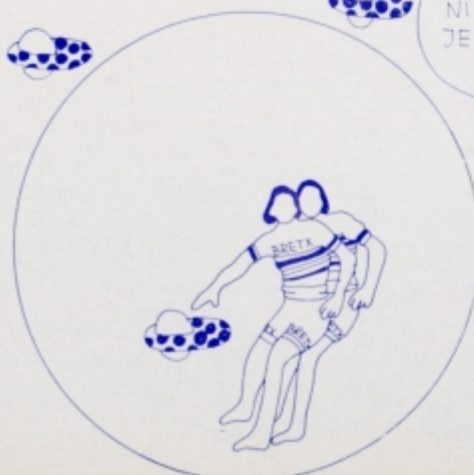
MARINEAUX
JE PREŠEREN
PREŠEREN JE
FIRMA BRETX
BONA PARTE

MED OKUPACIJO
SO ME FAŠISTI
DVAKRAT HUDO
POŠKODOVALI NA
RITI

VČASIH SEM
TUDI JAHAC
PRI TEJ FIRMI

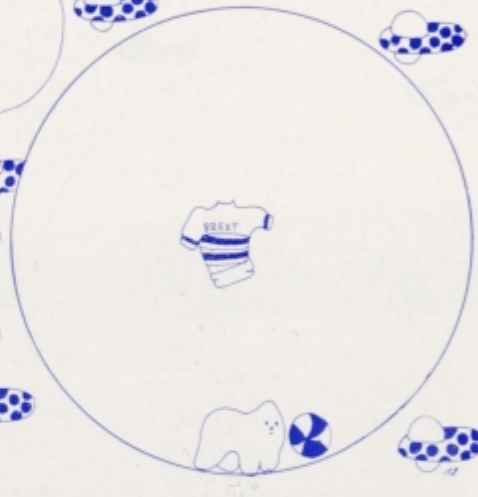
PREŠEREN
NI PREŠEREN
JE BICIKEL

BOG JE
RODIL JEZUSA
IZ NAZARETA

JEZUS
JE RIBA

BAU
ČLOVEK NI
ŽOGA

JAHAM KOZLE
FIRME BONAPARTE

ORANGUTANE

v Alžiriji (še kaj mislimo na njihove zasliševalske in druge metode, ki smo jih primerjali s fašističnimi)? In Nigeriji nad Biafrčani? Ter narobe? In sudanska vlada nad sudanskimi črnici, nad levim gibanjem za avtonomijo teh črncev (saj smo vendar nekaj slišali zvoniti o strahotnih pogromih)? Pa sirske in iraške vlade s svojim javnim obešanjem vohunov, pa prav tako z masakrom komunistov? Ali ne počne celo avstrijska vlada majhnega, skritega, postopnega, civiliziranega (a zato nič manj učinkovitega) genocida nad slovenskim etničnim življenjem? Čim dlje gremo v zgodovino, tem več tega bomo našli. S stališča radikalne kritike je ta svet do komolcev in do kolen — pa še dlje — v krvi. Pobjanje je naša temeljna navada, naš zakon, naše ozračje; in prav nič se ni čuditi, če so nekateri zgodovinarji obdobja miru imenovali samo vmesne dobe med normalnim stanjem, to je vojno, kajti tudi mir je, kot vidimo, sestavljen iz tistega, kar je bistveno za vojno: iz opresije in represije, iz pobijanja in uničevanja. Da se reči: mir je samo zato, ker so opresivne sile držav tako močne, da v kali zatrejo sleherno radikalnejšo kritiko in temeljno nestrinjanje.

Prav. Logika mišljenja negativitete nam je zdaj jasna. Vendar — če je tako, kako je potem mogoče sodelovati s katerikoli režimom? S katerokoli državo ali institucijo, ki je na oblasti, oziroma, ki brani to, kar je (ki sodeluje s tem, kar je) — če pa je vse, kar je (kot pozitiviteta) ohranjeno le na osnovi morij in umorov in mórj krvi? Doslednost — koherentnost, ki jo raziskujemo — zahteva svoje: ali ta svet razumem, mislim, da pač drugače ne gre, iščem malo manj krvave različice sredi vsesplošne krvi, si to kri prekrjem in živim, kot da je ni in poskušam užiti, kar je (stališče pozitivitete je v bistvu stališče uživanja; tudi produkcija je tu užitek: potrošnja), ali pa sem prepričan, da je ta svet slab, napačen in da je treba (kot misli Marcuse ali kot je mislil Marx) zasnovati, producirati novega, zares drugačnega. Če sem pristaš prve variante, potem bom sicer kritiziral, vendar zmerom le v okviru možnega (bom politik), ki je možno v obstoječi realnosti. Če se bom zapisal drugi varianti, potem bom bodisi prerok ali žrtev, bodisi ubijalec ali samomorilec, bodisi svetnik ali heroj, v vseh primerih pa se s tem svetom ne bom smel pomiriti, mojega temeljnega vprašanja ne bo mogel — in ne smel — zadovoljiti noben relatiiven, delen, pragmatičen, razumen, pozitiven odgovor, temveč bom moral dan na dan, hip za hipom trdovratno in trdoglavo ponavljati samo svoj caeterum censeo: mundum esse delendum.

In potem moja vprašanja ne bojo smela biti samo zunanje politična, temveč — prvenstveno — notranje politična. Ne glede na problematičnost stališč zahodnega radikalnega študentskega gibanja (o katerih bi bilo in bo koristno še govoriti) pa je res: napadajo predvsem svojo državo, kapitalizem, Ameriko. Če naši domači (in žal je prečesto tako) levičarski ekstremisti njihove teze zgolj ponavljajo, potem so od njih ne samo mnogo manj radikalni, temveč sploh niso radikalni: potem goljufajo. Kajti tudi — in predvsem — do domače družbe-države je treba zavzeti radikalno in brezobzirno stališče (tu tudi nastopi pravo tveganje); kritiziranje drugih je lagoden posel, če ni zvezan — kot manj važni del — s kritiziranjem lastne države-družbe). Tudi tu sta, če hočemo biti koherentni, samo

dve možnosti: ali sprejem enako glede naše države-družbe razumno, prepričljivo, stvarno razlago o nenehnem demokratiziranju naše družbe, o večjih svoboščinah, o celi vrsti njenih uspehov in prednosti (znotraj »realitete«, ki je še zmerom opresija in represija, izkoriščanje in zatiranje, ker drugače biti ne more, saj še zmerom — s celim svetom vred — živimo v pogojih razredne družbe, delitve dela itn.) — in se torej zavzemam za pozitiviteto — ali pa tudi njo — kot vse ostale — postavim pod lečo radikalne kritike in jo sodim enako brezobzirno kot kar koli drugega.

Če ne ravnamo po eni ali drugi logiki, potem zapadamo v karikaturu, v takšno, kot je bila ona pred nekaj leti: študentje so organizirali javno protestno zborovanje zoper umor Martina Lutra Kinga (kar me je spominjalo na staro sentimentalno slovensko navado — zbiranje srebrnega staniol papirja za zamorčke kot znamenje naše moralne solidarnosti: kot naš — nam čez vse potrebni — moralni alibi), ob istem času pa niso rekli niti besedice v zvezi s sodbo književniku Marjanu Rožancu, ki je dobil za pismeno izražanje (v slovenski tržaški reviji **Most**) svojih kulturno-socialno-moralno-političnih sodb dve leti zapora (pogojno); pa je bila idealna priložnost in ne bi bilo treba čakati na proces zoper češke — to je tuje — kulturnike. Radikalni **Tribuni** ni težko, da udarja po Zlobcu, Ruplu in Gradišniku, po narodu in programih, koherentno in konsekvntno bi bilo, če bi odprla vprašanje revizije procesa zoper Jožeta Pučnika, ki je bil 1959. leta (spet zaradi razumljivih državnih razlogov) obsojen na 10 let zapora (in jih je odsedel celih 7 — sedem) za članek, ki bi bil danes politično komaj opazen, ker je povsem plavzibel, in za neko dejavnost, ki ji sam — prisostvoval sem celotnemu procesu — nisem mogel odkriti jasnih kontur. Odprtje vprašanja revizije tega procesa — in podobnih — ki so se godili pri nas doma, ni neogibno za tistega, ki na ta svet — pozitiviteto — pristaja, saj je takšen človek že v osnovi »kompromisar«, človek »razumevanja«, politike, taktike in gleda »kompleksno« (recimo: kaj konkretno koristi takšno obnavljanje revizije, kaj bi bilo s tem konkretno doseženo za večjo demokratizacijo, ki je seveda tudi njegova huda potreba itd.), je pa neodložljivo za vsakogar, ki spada na stran negativitete in ki hoče biti v svojem kritizmu zares radikalen. In še: kako je mogoče, da so radikalni študentje prepustili partiji — to je pozitiviteto kot taki — da se je sama lotila vprašanja revizije slovenskih taboriščnih procesov (dachauskega, buchenwaldskega, s tem je napravila izredno pomemben korak stran od nekdanjega sakralnega dogmatizma — kar partija stori, prav stori — se približala avtorefleksiji in avtokritiki, se spustila na raven laične, torej zmotne in v osnovi pragmatične, ne pa eshatološke organizacije-institucije)? Lepo je, da je partija to storila — to dejanje pomeni novo kvaliteto v njenem ravnanju (čeprav je treba počakati še na realni potek revizije), vendar — to se študentov kot (radikalnih) študentov prav nič ne tiče, to je stvar partije, njihova pa bi bila sprožiti problem že prej. Skoraj neverjetno je, da radikalni študentje toliko pišejo o študentskih gibanjih v Parizu, Berlinu, na ameriških univerzah, iščejo v njih zglede in ideje, pri tem pa sistematično zamolčujejo, da je ljubljanska univerza takšno gibanje poznala v vsem letu 1964, tedaj, ko je bilo v Evropi še povsem neznano;

muro vec

Dobršen del poetike nastaja kot transformacija podatkov v ustvarjalnem procesu, katerega rezultat je odvisen od kvalitete in števila podatkov in od kvalitete in količine vložnega dela. Ustvarjalni proces je akt, pri katerem ustvarjalec preobrazno učinkuje na elemente poetike (podatke), s tem da jih organizira, prilagaja, usklajuje, oblikuje itd. Prapoetika, ki jo predstavlja parada samo naj-

POD ATEK OBD ELAV A IN UPO RABA

nujneje organiziranih podatkov, ima vrsto enakih lastnosti, kot »prava« (posebna) literatura — se pravi, da je predliteratura primitivna stopnja literature, ki pa je zaradi svoje elementarnosti v mnogih ozirih uporabnejših od prave (posebne) poetike:

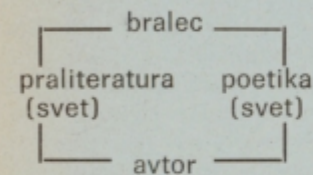
1. Prvotni podatki so objektivnejši in resničnejši od transformiranih;

2. Pravično so na raz-

polago tako bralcu (raziskovalcu) in avtorju (raziskovalcu);

3. Možnost uvajanja sodobnih razvrstitvenih shem (standarnizacija, tipizacija, selekcija), hitre (kompjuterske) tehnike obdelave podatkov (elementov poetike), modernih proizvodjalnih in raziskovalnih procesov;

4. Vzpostavitev realnih odnosov med poetiko, bralcem in avtorjem;

shema relacije

Pričujoči teksti (Pesmi o ljudeh in Pesmi o prirodi — točneje podatki o le-teh) so poizkus manifestacije elementov poetike.

DOKUMENTARNA LIRIKA

USTREZA JUS-u (dokumentarna lirika)

BIOGRAFIJE
T. BAT.

JUS. I.NDI.GO

1923	1937
1924	1938
1925	1939
1926	1940
1927	1941
1928	1942
1929	1943
1930	1944
1931	1945
1932	1946
1933	1946
1934	1950

kaj bi bilo bolj naravno, kot to, da bi zavzela do lastne — nedavne — tradicije svoj konkreten odnos, ga ocenila, saj so za to na razpolago letniki **Tribune**, **Perspektiv**, **Dela** in številna pričanja nekoliko starejših kolegov?

Očitno je, da je s koherentnostjo slovenskega študentovskega radikalizma nekaj narobe.

(Nadaljevanje prihodnjič)

...TO VE VES SLOVENSKI NAROD marko slodnjak

(Josip Vidmar, Slovenske razprave — Ivan Cankar str. 79)

Pričujoče pisanje hoče govoriti malo o zborniku Vidmarjevih razprav in nekaj več ob njih. V knjigi, ki ima devet člankov (razdeljeni so v dva razdelka), se na tristo osemindeset straneh skušajo razlagati važnejša vprašanja novejšje slovenske literature (od Vodnika dalje). Prvi od omenjenih dveh razdelkov je posvečen **Prešernu**, **Cankarju** in **Župančiču**, drugi pa nosi v navidezni enotnosti tekste: Slovenska poezija, Pavel Golia, Lili Novy, Edvard Kocbek — Strah in pogum, Juš Kozak — Lesena žlica in Jože Javorkšek — Prazna miza. Vidmarjev zbornik (**Slovenske razprave**) je izdala leta 1970 Cankarjeva založba. V podobni opremi so pred dvema letoma pri isti založbi izšle Vidmarjeve Gledališke kritike.

Tudi v tem odstavku se še ne morem premakniti od opisovanja zunanosti. Knjiga je izdana brez spremembe besede, ki bi lahko vsaj poizkusila vpeljati bralca v dokaj zahtevno zgradbo **Slovenskih razprav**. Teksti v knjigi so zbrani, kot bi bili napisani prav zato, da izidejo pri Cankarjevi založbi 1970. Nikjer ni objavljeno, kdaj in kje so bile **razprave** in **kritike** prvič natisnjene. Prav gotovo je ta pomanjkljivost hote zagrešena in o njenem namenu lahko samo ugibamo.

I. Lahko si mislimo, da se je avtorju in založbi zdelo, da bi navajanje bibliografskih dejstev onemogočilo **Slovenskim razpravam** tvornejši (neobremenjen z zgodovino) stik z literarno publiko.

II. Lahko pa razmišljamo tudi o tem, da je avtor s tako ureditvijo skušal opozoriti, da njegovi teksti tudi z leti niso izgubili svoje **tehnosti**, **poštenosti** in **strokovne utemeljenosti**. Morda je skušal opozoriti na verjetno dokončnost svojih literarnih mnenj. (Mitja Mejak je pred leti, ko je izdal svoje knjižne ocene, dopolnjeval in popravljaval leto dni stare kritike!)

Verjetno se avtor Slovenskih razprav ne more in noče zavedati, da so v življenju pišočin ljudi stavki, odstavki in spisi, ki so še v študiju namenjenih zbranih spisih odveč. Kako jih je mogoče potem uvrščati v zbirke, ki nočejo imeti spominskega in nevznemirljivega obraza?

Človek prične ob odsotnosti utemeljitve izida neke knjige razmišljati, pri tem mu mora pomagati fantazija, o genezi. Kako pride do knjige, ki jo držim v rokah? Ali se morda založba zave kvalitete dela, morda praznine na knjižnem trgu, odličnosti pisca? Ali pa se morda pisec zave, da

moč njegove nekoč izrečene misli ni oslabela, da z isto intenzivnostjo, s katero je govorila v preteklosti, govori še danes? Vprašanja in ugibanja — nepotrebno zapravljanje časa, ko bi s preprosto besedo avtor ali založba lahko odgovorila na ta in podobna vprašanja. Kot kaže, je tako urejena knjiga namenjena **modrijanom**, ki vse vedo, in **naveličancem**, ki jih nič ne zanima. Tu je konec razmišljanja o zunanji ureditvi **Slovenskih razprav**.

Slovenske razprave že s svojim naslovom kažejo — kam meri avtorjeva misel, ko predaja svojo najnovejšo knjigo bralcem. (Pri Vidmarju bi morali govoriti o **dvakratnem dajanju**, saj so njegove knjige večinoma le **zborniki** po revijah in časnikih objavljenih kritik in razmišljanj. Ugotovimo lahko tudi, da se je uspešnejši (obsežnejši) del Vidmarjevega pisanja mudil v krajih kritike in publicistike. Tudi njegovo nezadovoljstvo nad najrazličnejšimi manifestacijami literarnozgodovinske znanosti, ki ji ni priznal **uspešnosti** (upravičenosti) pri interpretaciji literarnih del, ga je vedno znova zadrževalo pri kritiki. Bila je to kritika, ki po tradicionalnih predstavah o literarnozgodovinski znanosti ni najbolje uglasena. V organizaciji knjige **Slovenske razprave** (in v njenem naslovu) pa smo doživeli zanimiv premik (stran od meditacij, kritik, dnevnikov) od manj zahtevnega (svobodnejšega) k zahtevnejšemu. Od **kritike** k **razpravi**. V smislu tako pojmovanega položaja kritično-publicistično-teoretičnega dela je naravno, da je Vidmar na prvo mesto postavil svoje razprave o **Prešernu**, **Cankarju** in **Župančiču**, ki jih ločijo precej različne letnice nastanka. Da bi pokazal, da se prvi del **Slovenskih razprav** loči od drugega (ne samo po teži obravnavanih problemov) tudi po načinu pisanja, je knjigo moral razdeliti na dva dela. Grafično neopazno pa se razdeli tudi drugi del **Slovenskih razprav**. Razmišljanje o slovenski poeziji in zapisa o Pavlu Golji in Lili Novy nikakor ne sodijo k trem kritikam, s katerimi se knjiga konča. O tem bomo še skušali govoriti.

V razpravi (eseju?) France Prešeren je Josip Vidmar zapisal: »Tudi moti našega izobraženca pri uživanju tega pesnika sorazmerno obsežna literatura, ki se iz desetletja v desetletje množi, ki je malo kritična in večidel neskladna z visokim duhom in prirodo tega pevca po volji usode.« Ko Vidmar odkrije slabosti literarnozgodovinskega pisanja o Prešernu, se domisli **Klasja in Stritarja**: »Iz te potrebe je nastal ta spis, ki hoče biti ob vrsti bolj ali manj učenih razprav naših prešernoslovcev nekakšna prenovitev ali morda poglobitev edinega poizkusa govoriti o Prešernu estetsko kritično, skratka edinega literarnega eseja, ki je bil doslej pri nas o njem napisan, se pravi prenovitev in poglobitev znane Stritarjeve študije o pesniku »Sonetnega venca«.

Z nizanjem podobnih občutij je napolnjen tudi začetek razprave, ki govori o **Ivanu Cankarju**. Ker je nastanek te razprave prav gotovo po svoje zaznamovala obletnica Cankarjeve smrti in vsi veliki občutki, ki jih je bilo treba izraziti ob tej priliki, se je Vidmarju zdelo pomembno opozoriti, da je sled Cankarjeve umetnosti v trenutku, ki ga živimo, veliko preskromna. Kljub estetskim in svetovnonazorskim prepričanjem o Cankarjevem delu in življenju je Vidmar upravičeno prepričan, da avtorja Kralja Malhusa slabo poznamo in zato ne beremo. Zdi se, da je Vidmar tudi ta

svoj esej namenil odpravljanju narodne sramote.

Spretnost s katero je **Josip Vidmar** opazil nezadostnost najrazličnejših pisanj o važnih literarnih pojavih pri nas, je prav gotovo pomembna. Prav gotovo pa niso niti najmanj zanimivi rezultati, ki jih je v tem delu svojega ukvarjanja z literaturo dosegel. Ker Josip Vidmar noče biti literarni zgodovinar in ga literarnozgodovinska dognanja v bistvu ne zanimajo, mora biti ob literarnozgodovinskem materialu bolj ali manj neprizadet. Ker pa ima neprizadetost gotovo za negativno lastnost, ni imel moči, da bi se literarni zgodovini odpovedal dokončno in nepreklicno. Ostal je na pol poti in ne preostane mu drugega, kot da krasni svoje literarne interpretacije s čudno simplificirano literarno zgodovino. (Prim. »Neposredno za temi soneti mu nastaneta še ljubavna balada »Turjaška Rozamunda«, drama prevzetne Ostrovrharjeve ljubljenske, spesnena morda spet kot svarilo tej ali oni neusmiljeni devici, toda strože oblikovana kakor »Povodni mož«, dasi ne tako očarljiva. (...) Približno isti čas kot ta pesem so nastale Gazele. Ta ciklus sedmih liričnih pesmi daje našim literarnim zgodovinarjem povod za razpravljanje, ali so posvečene Primičevi Juliji ali ne. Mnenja so deljena in na obeh straneh podprta z raznimi utemeljitvami. Dasi je v bistvu popolnoma nevažno, kateri izmed oboževank ciklus velja, (...).«

Če se strinjamo, da literarnozgodovinska interpretacija ni in noče biti Vidmarjevo pomagalo na pohodu k umetninam, se moramo odločiti in njegovo metodo označiti kot interpretacijo, ki razlaga lépo v literarnih delih. Ne more in noče pa se zavediti, da je glavna naloga takšne interpretacije opozarjanje na vse, kar se nepozornemu bralcu ob nepozornem branju izmakne. Vse Vidmarjevo **odmikanje** od dejstev (ne literarnozgodovinskih — ampak dejstev, ki so v besedilu literarnega dela) pa nudi le megleno razumevanje mnogokrat meglenih tekstov.

Opozoriti sem hotel na nekaj sumljivih elementov, ki se odkrivajo ob pozornem branju prvega dela zbornika, ki nosi naslov **Slovenske razprave**. Priznati pa je treba, da se vse, kar je v razpravah Prešeren, Cankar in Zupančič slabega, še vedno zadržuje na literarno-teoretičnem nivoju. Če je slabo, je strokovno slabo.

V drugem delu pa se prično stvari spreminjati. Nekje na začetku svojega pisanja sem se spraševal, ali ne bi bilo bolje, če bi nekatere pisane strani ostale tam, kjer so izšle (v revijah in časnikih). Kritiki literarnih del **Strah in pogum** ter **Lesena žlica** predstavljata danes, ob svojem ponatisu presenečenje drugačne vrste kot ob svojem prvem izidu. Če se marsikaj v kritiki **Lesene žlice** dogaja na povsem neliterarnem nivoju, pa je v kritiki **Kocbekovega Straha in poguma** viden slabo kontroliran napor obdržati se v jeziku literature in njene kritike. Kljub kritiki **Lesene žlice** je ocena **Kocbekove** novelistične zbirke najbolj izven shem literarne kritike, katerih obvladovanje je **Vidmar** med obema vojnoma mnogokrat izpričal. Jasno je, da niti v vehemenci glavnega in prvega kritika in slovenskega voditelja ne morejo biti opravičljive neokusnosti, ki jih v kritiki **Straha in poguma** kar mrgoli. Najjasnejši pa je Vidmarjev odpor proti vsemu novemu v literaturi in ideologiji. Ta odpor se stopnjuje od strani te zanimive kritike. Če sem že kje v svojem pisanju omenjal dejstva, ki jih kritik mora opaziti,

prepoznati in odkriti bralcem, je **Vidmar** v tej svoji kritiki napravo za razbiranje zavrtel nazaj. Ni pokazal ne želje ne volje, da bi **Kocbekovo** knjigo razumel, in ni ravnal niti kot slab kritik.

Zaradi vsega tega neliterarnega vedenja sem si želel, da bi v tej knjigi izšli drugi teksti. Zato je tudi pisanje o **Vidmarjevih Slovenskih razpravah** naporno delo, ko je naporno ukvarjanje s stvarmi, ki so odveč. In take **Slovenske razprave** so odveč.

ZABRISKIE POINT tomaž kralj

Antonioni se je odločil, da poišče Ameriko, kot iskanje pa je posnel film **Zabriskie Point** (Točka Zabriskie). Tu je Amerika kakor jo je našel Antonioni. Zato je Antonionijev film o rasizmu, šovinizmu moških in kapitalizmu. Antonioni kaže sovražnika (veliki businessmani), vzrok (dobiček) in kaj si veliki poslovni moške mislijo o ljudeh (nič, vse kar delajo, je tempirano na dobiček). Glavna junaka v filmu sta dva mlada človeka, »hip«. Vsaj tako »hip«, da se zdi, da jima ni mar do materialnih dobrin.

Glavni junak Mark Frechette vidi, kako policaj med študentskimi demonstracijami, ki podpirajo črnce, ubije nekega črnca. Mark ima pištolo, zato ga policija išče zaradi uboja: policaj, ki je ustrelil črnca, je ubit, krivec pa naj bi bil Mark.

Glavna junakinja Daria Halprin je lepa ženska in začne kot tajnika v velikem podjetju, potem pa malo flirta s predsednikom družbe.

Vendar pa Točka Zabriskie ni film, ki bi govoril o teh (takih) stvareh, film sicer prikaže množične akcije študentov-demonstrantov, vendar pa ta scena nima v nadaljevanju filma nobene posledice ali komponente v širšem družbenem smislu. Vse ostale resnične akcije so individualne. Mark Frechette ukrade letalo, da bi pobegnul pred policijo; Daria Halprin gre v puščavo, da bi meditirala; Mark se odloči, da bo vrnil letalo, pri tem pa ga ubijejo; Daria se odpelje naprej v Phoenix, ko pa pride tja, se zave, kakšna je njena vloga, in preneha.

To je samo skelet filma. Tudi vsak reklamni pano in vsako znamenje na cesti je del celote. Na isti način je uporabljena tudi glasba, ki ni samo gola zvočna kulisa, ampak razširjajoča prvina. Daria izve, da je Mark mrtev, potem posluša radio: na programu je John Fahey in njegov »Ples smrti« (»Dance of Death«), posluša Rolling Stones in »You've Got the Silver« (»It'll only buy you some time«), medtem ko se Mark vrača z letalom, da bi ga vrnil, ona pa se pelje, da bi se sešla s predsednikom velike kompanije v njegovi puščavski hiši.

Nič se v filmu ne zgodi slučajno; ko se Daria ustavi v puščavi, da bi meditirala, pride ducat 10- in 12-letnih dečkov in jo začno spolno napadati. »Daria je lepa ženska, skoraj ves čas pa je oblečena v obleko kaki barve, ki dela njene noge na pogled zelo suhe, hrbet pa ji navidezno povečuje do neverjetnih razsežnosti: samo v ljubzenski sceni, kjer nima na sebi nobene obleke, ji je dovoljeno, da je lepa.« To so besede, ki jih je napisala Anne O'Brien v

1935 1950
1936 1950
1950

DODATEK: ODLOMEK IZ
DNEVNIKA T. BAT.

1. 7. 1950/51
2. 7. 1950/51
3. 7. 1950/51
4. 7. 1950/51
5. 7. 1950/51
6. 7. 1950/51

FRANCI

JUS. K.R.I.-10 AVANDG.

1960 1969

PLAMENOMETALEC

JUS. K.R.I. — 10 AVANDG.

ZA STARO ŠARO 26. 3. 1968

STARA ŠARA SPET V

UPORABI 1. 4. 1969

JOŠKA

NE USTREZA JUS

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

1970

MARKO

NE USTREZA JUS.

110101001000101111

100010110111100101

111010001010110011

IN ENA ZLATA RIBA

AVTOBIOGRAFIJA

NE USTREZA JUS.

29. 11. 1943

14. 11. 1970

NISEM VPISAN

V DRŽAVLJANSKO KNJIGO

PESMI NAŠA ULICA

JUS. K.R.03

1960

GRADNIKOVA 1
GRADNIKOVA 2
GRADNIKOVA 3
GRADNIKOVA 4
GRADNIKOVA 5
GRADNIKOVA 9
GRADNIKOVA 7

1965

GRADNIKOVA 1
GRADNIKOVA 2
GRADNIKOVA 3
GRADNIKOVA 4
GRADNIKOVA 5
GRADNIKOVA 9
GRADNIKOVA 7

1970

GRADNIKOVA 1
GRADNIKOVA 2
GRADNIKOVA 3
GRADNIKOVA 4
GRADNIKOVA 5
GRADNIKOVA 9
GRADNIKOVA 7

SPOROČILO S TERENA 2

JUS. K.R. 030

LJUBE ŽENSKÉ
MOLITE ZAME

LJUBE ŽENSKÉ
REŠITE MOJO DUŠO

LJUBE ŽENSKÉ
USMILITE SE ME

LJUBE ŽENSKÉ
DAJTE MI MOJ VSAKDANJI
KRUH

LJUBE ŽENSKÉ
ODPUSTITE KER SEM GREŠIL

LJUBE ŽENSKÉ NE PELJITE
ME V SKUŠNJAVA
SAJ NE VESTE KAJ DELATE

**STANJE KANJONA KOKRE —
MESTO KOSOREP**

JUS. K.R. 003

TEREN 2 — 11. 4. 1970
ob 14.55

POT BLATNA
NARAVNI DOSTOPNI HODNIK
ZELO VLAZEN
135 KAPELJ V MINUTI
NAJVEČJA GLOBINA TOLMU-
NA 3,7 m
TEMPERATURA VODE 7° C
PRETOK VODE 15 m³/sek
SKALNE ČERI TEŽKO
DOSTOPNE
ZARADI NARASLE VODE
VES TEREN SENCEN
OBISKOVALCI — DVA PARA
NOG
ZVOK VODE GOVORA KORAKOV
GIBANJE VODE

chicaškem časopisu Seed, ki stalno podpira Osvobodilno gibanje žensk (Women's Liberation Movement). Zdi se, da je Antonioni-jev film prišel takim in podobnim društvom prekleto prav. Zakaj bomo še videli.

Filmski dialogi v filmu so kliširani. Ampak... Kako govorite? Ali vedno pazite, da bi stvari povedali na nov način? Mark in Daria govorita na način ljudi; nihče od njiju se ne trudi, da bi bil globok. Najboljša ilustracija je scena, ko Mark in Daria iščeta gorivo za letalo in se ustavita ob tabli, ki označuje točko kjer sta; točko Zabriskie. Ustavita se, ne govorita. Zlezeta iz avtomobila in hodita okrog. Poskušata se pogovarjati, pa ne poznata drug drugega. Potem se igrata v puščavi (precej nepričljivo, v puščavi je pasje vroče), Daria pokadi cigareto marihuane, ki jo Mark odkloni (pravi, da je na »reality trip«), pogovarjata se in se potem ljubita.

Ta scena je ena najboljših seksualnih scen kar jih je bilo kdaj posnetih. Moški so skupaj, dva moška in ženska, dve ženski in moški, dva para, skupina petih ljudi. V začetku sta samo Mark in Daria z enim parom, kmalu jih je več, potem še več, potem pa je vsa puščava polna s peskom prekritih parov v najrazličnejših pozicijah.

Končna scena filma prikazuje Dario, stoječo ob cesti. Hiša predsednika družbe s katerim je flirtala eksplodira v njeni zavesti. Hiša in vse, kar je v njej, je popolnoma uničeno. Daria vidi, kaj bi bilo treba narediti — ne zaradi česar koli, kar je storil in rekel Mark, ampak zato, ker je človek h kateremu je prišla (predsednik družbe) čisto navaden prašič. Ko pride Daria do njegove puščavske hiše je še vedno potrta zaradi Markove smrti. Blodi okrog v butasti naturalnosti, vidi skupino žensk in se pomika proti njihovi bližini, da bi jih slišala kako se pogovarjajo o oblekah in cocktail parties. Izogne se jim tako, da gre skozi lažno votlino. Gre v hišo samo zato, da bi slišala svojega predpostavljene — prijatelja kako sklepa pravo državniško pogodbo za milijon dolarjev. Predpostavljeni (prijatelj) prašič jo vidi, govori ji, dotika se je s svojimi šapami, reče ji, naj se preobleče. Na poti v svojo sobo se Daria sreča z indijskim dekletom svojih let, nato odide. Vse stvari, ki jih je doživela, ji razbijajo v glavi. Ko se pelje stran, vemo, da je spoznala nujnost svoje borbe proti prašičem, ki silijo ženske, da ne mislijo nič in da čistijo za drugimi, oni pa medtem kujejo dobička. V hiši sta zastopana dva tipa žensk: indijsko dekle (delavka, pospravlja za drugimi) in Daria (intelektualka, naj ne misli). To je tisti moment, ki so ga ženska društva v Ameriki najbolj pograbila.

Mark je aktivist brez ideologije. Tako se nam deklarira in tako tudi deluje. Zbovanje pred demonstracijami se mu zdi prazno in nevdržno. Zato ima pištolo. Policija ga išče, bolje rečeno lovi, zaradi uboja policajca. Ko to izve, ukrade letalo. V puščavi, kjer se sreča z Dario, prebarva letalo z velikim monsturnim obrazom na nosu in slogani ob straneh, tako da bi bilo letalo videti drugačno in bi se lahko vrnil, če bi se hotel.

Policaji pa čakajo. Prav tako tisk. Polistacija za bralce. Teško je razlikovati policijski helikopter od novinarskega, posebno če v obojih sedijo prašiči. Policija dela za ljudi, ki kujejo dobičke, straži te dobičke in ubija ljudi, ki se borijo proti temu.

Do neke mere je Zabriskie Point manifest nekega začetka in navodilo za naprej: sovražnik je definiran. Naslednji korak je

definirati združenje, ki bo naredila revolucijo. Potem organizirati to združenje. Potem narediti revolucijo.

Antonioni je šel in iskal Ameriko. Prav gotovo je nekaj našel in odprl vrata. Samo, kakšno in čigavo Ameriko je našel in katera vrata je odprl?

PETJE PRAN NATHA: ZVOK JE BOG la monte young

Nadam Brahmhum. Zvok je Bog. Jaz sem zvok, ki je Bog. To je bil začetni stavek Pandit Pran Nathove kompozicije, klasične Yaman-Kalyan, prve rage, ki jo je pel na koncertu v New Yorku. Kolikokrat mi je ponovil to idejo, odkar je prišel v Ameriko! To ni samo vedantska ideja o tem, da se je univerzum pričel z vibracijami (ta je sama po sebi zelo jasna in v skladu s koncepti moderne fizike), temveč resničnost v njegovem vsakodnevnem, tukajšnjem in sedanjem življenju.

Prvič sem poslušal posnetke njegovega petja klasičnih indijskih rag leta 1967. Nekateri posnetki so nastali pri neformalnih zbiranjih v New Delhiju, posnel jih je njegov učenc, Shyman Bhatnagar. Takoj me je prevzela njegova intonacija. Nikoli poprej nisem slišal kakega živečega glasbenika z boljšo intonacijo. Ta neverjetna intonacija in njegov izreden čut za melodijo sta me kmalu prepričala, da je njegovo petje najlepše petje, ki sem ga kdajkoli slišal.

Prišel je peti kot deček s šestimi leti, toda starši so hoteli, da dokonča šolanje; ko mu je bilo 13 let, mu je mati dejala, da mora iti — takoj, brez plašča in drugih stvari — če namerava postati glasbenik, in tak je odšel. Nekaj časa je blodil okoli in poslušal predstave takratnih mojstrov. Končno je imel priložnost slišati enega redkih koncertov pokojnega Ustada Abdula Waheeda Khana Sahiba. Waheed Khan Sahib je bil priznani mojster Kirana, stila petja v svojem času. Ni bil tiste vrste človek, ki bi bil šel čisto v svet in ni mu bilo do tekmovanja z drugimi glasbeniki. Živel je spiritualno in osamljeno življenje, prepeval je na grobu svojega učitelja blizu hiše in le priložnostno je pel na koncertih. Vzel je le malo učencev. Eden izmed njih je bil Pran Nath, ki je zaradi svoje izredne predanosti in naravnega talenta kmalu postal njegov najpomembnejši učenec. Čeprav je stil kirana postal najbolj vpliven in popularen v današnji Indiji, je le malo glasbenikov, ki lahko trdijo, da so se učili direktno pri Waheed Khanu. Pran Nath je tisti, ki ohranja stil kirana v njegovi najčistejši obliki od današnjega dne. Ker je preziral komercialnost, Ustad Waheed Khan ni nikoli dovolil, da bi njegovo petje snemali.

Začetek petja kirana datira 600 let nazaj v čas Gopala Nayaka. Gopal Nayak je bil z juga Indije; ko je prišel na sever, ga je veliki Sufi, svetnik, ki je izvršil nekaj čudežev in naredil nanj velik vtis, spreobrnil k islamski veri. Bil je popolnoma neverjeten pevec. Slišal sem zgodbo, da je pel rage z dvema ali tremi višinami tonov 48 ur

skupaj. Nazadnje se je Gopal Nayak naselil v vasi Kirana, in tam se je ta stil petja prenašal od učiteljev na učence skozi stoletja.

Pran Nath se je učil pri Khan Sahibu v Kirani in mu je sledil, kamorkoli je šel skoraj 20 let. Prvih 8 let mu je služil kot hišni služabnik. Njegova predanost je bila tolikšna, da je začutil v vsakem trenutku kaj je Khan Sahib želel, in je prinesel predenj, še predno mu je ukazal. Nazadnje je Khan Sahib spoznal njegov resen namen in ga je vzel za učenca.

Ni bilo v navadi peti v prisotnosti guruja, da ne bi motili mojstrove senzibilnosti, ki si jo je razvil v toku življenja. Zaradi tega je hodil Pran Nath v nočeh v bližnji gozd, kjer je vadil 8 ali 9 ur, medtem ko je učitelj spal, še pred svitom se je vrnil, da bi bil pripravljen streči mu, ko se zbudi pred sončnim vzhodom. Povedal mi je, da so bile nekatere noči v džungli zelo mrzle, da se je popolnoma zavil v odejo,

tako malo učencev.

Na tej točki se je koristno ustaviti in premisliti, kaj je v toku zgodovine pomenil odnos guru-učenec in kako se je izražal v ohranitvi stila. Elektronski izumi za reproduciranje obstajajo le nekaj desetletij. Sistemi zapisovanja, kakor so jih uporabljali v Evropi, lahko ohranijo le abstraktne glasbene oblike. Toda, da bi se ohranili dejanski detajli stila, je potreben neke vrste spominski proces, kakor je to magnetofonski zapis, kompjuter ali pa človeški možgani. Pran Nath mi je povedal, koliko tisočkrat je ponavljal določeno frazo, ki mu jo je posređoval guru, dokler ni postala del njega. Samo eno rago, Yaman-Kalyan, je vadil 8 let. In sedaj lahko demonstrira več sto rag. Slišal sem ga peti kakih 40-krat in vsakič je pel vsaj eno novo rago.

Problem v preteklosti, pred elektronskimi in umetnimi spominskimi sistemi, je bil v tem, da se obdrži čistost stila, da se

**GIBANJE LJUDI NA SUHEM
GIBANJE LJUDI IN PREDMETOV V VODI**

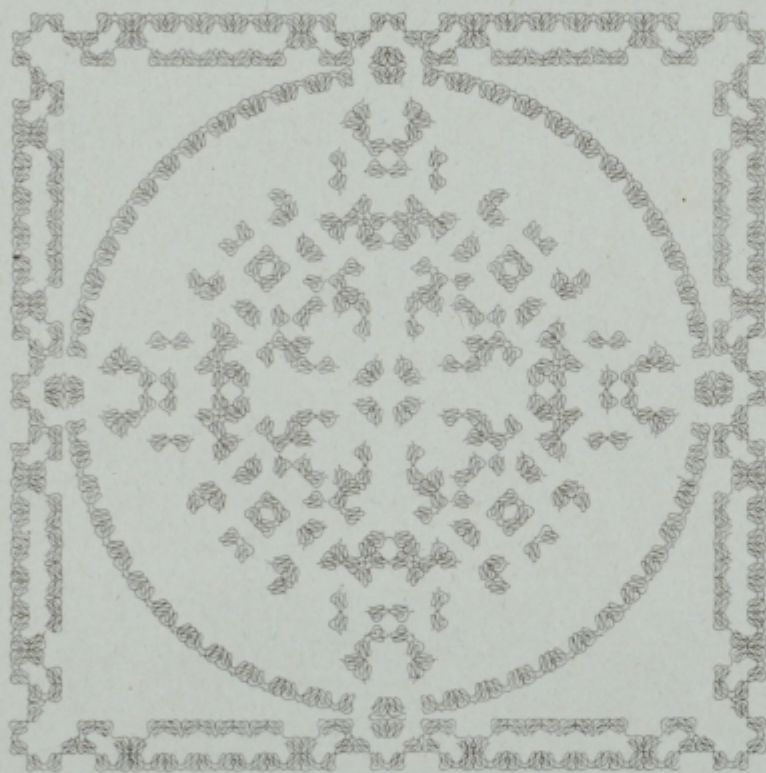
TEREN 2 — 12. 4. 1970
ob 16.20

**POT SUHA
NARAVNI DOSTOPNI HODNIK
VLAZEN
66 KAPELJ V MINUTI
NAJVEČJA GLOBINA TOLMUNA 3,6 m
TEMPERATURA VODE 7° C
PRETOK VODE 13 m³/sek
SKALNE ČERI TEŽKO
DOSTOPNE
SEVERO-VZHODNI DEL TERENA SENCEN
OBISKOVALCI — ŠTIRJE PARI NOG
ZVOKI VODE ČLOVEŠKEGA GOVORA IN SMEHA
PTICJEVA GOVORA
GIBANJE VODE
GIBANJE LJUDI NA SUHEM
GIBANJE RIB V VODI**

TEREN 2 — 15. 4. 1970
ob 23.10

**POT SUHA
NARAVNI DOSTOPNI HODNIK
VLAZEN
66 KAPELJ V MINUTI
NAJVEČJA GLOBINA TOLMUNA 3,4 m
TEMPERATURA VODE 7° C
PRETOK VODE 11,5 m³/sek
SKALNE ČERI DOSTOPNE
TEREN OSVETLJEN S ŠESTIMI SVEČAMI
OBISKOVALCI — ŠEST PAZVOKI VODE ČLOVEŠKEGA DIHANJA
SILHUETE PREDMETOV
SILHUETE LJUDI**

**MARIJAN MUROVEC
MADE IN YU
IME TRADE MARK
IME TRADE MARK**

Copyright © Manan Jazsra 1969

toda po nekaj urah petja mu je bilo vroče in znoj je kapljal z njega.

Ko mu je bilo 28 let, se je Pran Nath odločil, da bo postal goli pojoči svetnik ali naga, in tako je pet let sedel, pokrit samo s pepelom, in pel za Boga. Pri svojem guruju je ostal do njegove smrti leta 1950. Toda malo pred svojo smrtjo je Khan Sahib zahteval, naj zapusti asketsko življenje in naj gre nazaj v svet, naj se poroči, poje na koncertih ter za radio. To je bilo za Pran Natha zelo težko, kajti izbral si je spiritualno življenje, ki je najbolje ustrezalo njegovi naravi, toda tako on kot njegov učitelj sta spoznala, da je bistveno za ohranitev stila kirana, da gre Pran Nath v svet, zlasti še, ker je Khan Sahib imel

dejansko reproducira, kar se le da natančno, kar je recimo pel Gopal Nayak pred 600 leti. V zmoti smo, ko mislimo, da je bil poudarek na razvijanju nove tehnike in ne ohranjanju osnovne sistema. Del klasične indijske glasbe se je ohranil v starih tekstih v sistemu solfeggio oblike, kar nam je dalo abstraktne glasbene strukture mrtve glasbe na papirju, kakor to često najdemo v Evropski glasbeni tradiciji; ker pa je guru učil učenca detajle za vsako minuto podajanja, imamo glasbo, ki je še danes živa, ki spravi tudi Zahodnjake v solze in globoka spiritualna občutenja.

Verjamemo, da je Krishna pel, da je Shiva pel. Vsi bogovi so peli. Verjamemo, da je klasična indijska glasba na nek način

**j
os
ep
h**

ko sut h

V svojem najbolj strogem in radikalnem ekstremu je umetnost, ki jo imenujem konceptualno, takšna, ker bazira na poizvedovanju o naravi umetnosti. Tako ta umetnost ni samo aktivnost sestavljanja umetniških predlogov, temveč izdelovanje in izmišljanje vseh implikacij vseh aspektov koncepta »umetnost«. Ker je prejšnja umetnost vsebovala dvojnost percepcije in koncepta, se je pojavil kot koristen srednji mož (kritik). Ta umetnost vključuje funkcije kritika in povzroči, da je srednji mož nepotreben. Sistem umetnik-kritik-občinstvo je obstajal, ker so vizualni elementi — in to, kako je bilo konstruirano — dajali umetnosti videz zabave in tako je imela občinstvo. Občinstvo konceptualne umetnosti so v glavnem umetniki — kar pomeni, da občinstvo ne obstaja ločeno od udeležencev. Na nek način tako postane umetnost prav tako »resna«, kot sta resni znanost in filozofija, ki prav tako nimata občinstva. Toliko je zanimivo ali ni zanimivo, kolikor si ali nisi informiran. Poprej je »specialni« status umetniku odredil mesto velikega svečenika (ali vrača) razstavnega businessa.

Ta konceptualna umetnost je torej poizvedovanje umetnikov, ki razumejo, da umetniška dejavnost ni samo omejena na oblikovanje umetniških

izvirala iz tega petja. Če imaš občute, da so ti bogovi dali to glasbo, imaš vse razloge, da jo ohraniš. Toda stoletja so pretekla in ljudje so pričeli peti bolj, da ugajajo publiki, da zaslužijo denar, njihov ego je postal bolj zapleten in spremenili so glasbo. Zelo malo glasbenikov danes v Indiji dokonča dobo učenja. Na nek način vedo, da so se naučili dovolj, da se bodo lahko preživljali, da bodo lahko pokazali nekaj, kar bo zabavalo publiko. Toda kakšna razlika je med zabavo in globokimi razpoloženji, ki nam jih nudijo rage? V Indiji je danes dobro znano, da ima Pran Nath popoln blagoslov svojega guruja.

Njegov prvi večji koncert v Delhiju je obiskala večina indijskih pomembnih glasbenikov, med njimi je bil tudi Ustad Bade Ghulam Ali Khan. Pel je rago Mian ki Mulhar in po tej predstavi je postal čez noč slaven in je zatem pel za vse indijske radijske postaje in na večjih festivalih po Indiji. Zadnjih 10 let tudi poučuje na univerzi v Delhiju.

Pran Nath ne bi želel, da ga primerjam s kakšnim živečim glasbenikom, toda lahko povem, da me nikdar ni tako globoko ganila indijska glasba. Poslušal sem mnogo plošč velikih pevcev in instrumentalistov, toda intonacija Pran Natha, melodična imaginacija in zmožnost, da vzdrži napetost, vse to je naredilo name najgloblji vtis in mi dalo veliko izkušnjo.

Stil petja kirana ima zelo visoko razvit sistem not in sistem, kako se tonom približati; včasih se mu približa z drugega tona tako, da zdrsi, toda z zelo jasnim načrtom o tem, s katerim tonom začneš in na katerem končaš, in včasih tudi, katere tone uporabiš med padanjem ali dviganjem glasu.

Tako ni nikoli noben okrasek površen, ampak je prepleten v strukturo melodičnih sekvenc, ki tvorijo dele rage. Pran Nath vedno poudarja, da stil kirana tvorijo deli med toni. Na primer, če vzamete dve različni ragi, od katerih ima vsaka svoje razpoloženje, hkrati pa obe uporabljata iste tone, bosta obe stalno imeli različne vrste melodičnih porastov in pristopov k notam in različni toni rage bodo bolj ali manj odločujoči.

Ko pomislim na njegovo prvo predstavo v New Yorku, me zares navduši dejstvo, da se 500 poslušalcev, ki so ga poslušali prvič, ni niti premaknilo med prvo eno-in-pol urno rago in da med odmorom noben ni zapustil dvorane; vse je bilo kot pripravljeno za drugo rago. To je lep primer njegove zmožnosti, da oblikuje razpoloženje s svojo intonacijo. Tudi na naslednjih koncertih je enako: ljudje sedijo kot pribiti ves čas njegovega petja.

Pran Nath je veliki mojster petja alap. Alap je verjetno najstarejša oblika klasične indijske glasbe. Pri petju alap ne uporabljajo table, Deli so prosti in brez ritma, so samo dolgo držani zlogi besed in verzov pesmi, ki se ponavljajo na različne načine. Je zelo počasen in zadržan stil. To je način, s katerim prično današnji koncerti klasične indijske glasbe, toda le maloštevilni ohranijo to svečanost. Zahodnjaški in muslimanski vplivi so indijsko glasbo spremenili. Kazale so se tendence k virtuoznosti, ki naj bi ugajala publiki. V starih časih so peli za bogove. Dandanes izvajajo koncerte za občinstvo, za producente gramofonskih hiš, za radio, za potencialne mecene. Tako se je poudarek prenesel na hitro petje, taans, na trike s tablo. Kadar Pran Nath uporablja tablo, je to na zelo čist in preprost način, kakor je to pokazal Fai-

yaz Khan, zares izreden bobnar, ki zna spremljati velikega umetnika, ne da bi mu bil v napoto, in hkrati mu nudi popolno podporo.

Pred kratkim sem mu zavrtil ploščo Johna Coltranea. Kako ga je to zanimalo! Dejal je: Ah, kako je ta glasba podobna moji, kakšno dušo ima! Kako žalosten je bil, ko je zvedel, da je Coltrane pred kratkim še mlad umrl. Igral sem mu tudi Miles Davisa. Tudi to mu je zelo ugajalo. Prevzet je bil nad preprostostjo, direktnostjo in polnozvočjem. Pran Nath vedno prisluhne pravi resnični glasbi.

Ima veliko vero v to, da bo njegova glasba dala pravo sporočilo tudi nam. Cuti, da je njegova glasba za dušo in, če jo poje pravilno, s pravim občutkom, bo šla direktno v duše. Kadar poje, je vedno v stanju samadhi. Ne poje za kogarkoli, le poje. Zvok je Bog.

COPYRIGHT © LA MONTE YOUNG 1970.

Članek je bil objavljen v *The Village Voice* v New Yorku 30. aprila 1970.

Prevedel mm

MATERINSTVO iztok Geister

Wolfgang in Margareta Schleit sta odkrila, da to kar navadno imenujemo materinski instinkt sploh ne obstaja. To sta odkrila, ko sta za potrebe nekega drugega poizkusa oglušila sivo gosko, ki gluha ni slišala signalov svojih pravkar izvaljenih mladičev in jih je vse pobila »mислеč«, da niso njeni. Zakonitost odkritja je potrdil nasprotni poizkus, ko je (druga) mati goska sprejela glinaste goskice za svoje, ker so umetno signalizirale generično dogovorjeno znamenje. Žival na dofočeni stopnji razvoja svojega mladiča torej ne pozna. Deluje čisto kot stroj, tako da reagira le na povsem določene signale. Misterij materinstva je prozoren kot plastična žica.

Poleg bazičnega kemično mehaničnega sprejemno oddajnega sistema sestavlja človeško psiho tudi spremljajoča zgodovina tega bazičnega sistema, ki očitno ostaja »zapisana«. Imenujmo jo kultura. Konrad Lorenz ji pri živalih še pravi ritual. Je brez pravega smisla, tako kot sleherni spomin. Vendar učinkovito soodloča, lahko bi se reklo, da nastopa kot pogoj. Tako kot žica v vlagi propade, tako pride s spremembo pogojev, na primer s pojavom dolgih las, do kratkega stika v podsistemu z napisom materinstvo. Takoj najdemo parolo: matere so vseodpuščajoče. V visoki kulturi, to je v globoko zapisanem spominu, je servisna služba skoraj brezhibna.

Polanskega Rosemarie je kot najsrečnejša mati zazibala svoje hudičevo dete, ko je to črno, rožičkasto bitje zajokalo s človeškim glasom. Posebno očetje dobro poznajo nasprotno zvezo, da človeški otrok joka s hudičevim glasom. Gorje otroku, čigar mati sliši tako kot oče. Ashley Montagu pravi, da je človeštvo skozi dolga obdobja svoje zgodovine počasi in tipaje našlo samo sebe, na poti k ljubezni, ki bo takšna, s kakršno matere ljubijo otroke. Torej bo prihodnja ljubezen, ljubezen

Slepa moč materinstva: močvirska trstnica krmi tujega otroka — kukavico v svojem gnezdu.

žica? Zelo star utrjevalec te zelo razmočene poti je steklenica za dojenčke. Potem umetni penis in podobno. Lesena noga ni produkt kulture, tako kot je falus iz ebovine, lesena noga je zamenjana žica. Noge, ki bi sama hodila ne uporabljamo. O, pač, to je nekdanje kolo, danes avto, jutri bog ve kaj.

Cankar je svojo mater snel s križa. S tem je postala slovenska mater. Lačni otroci so se v partizanih zbirali okoli nje. Po vojni je ostala na samotnih gorskih kmetijah. Obudil jo je Tovariš, slovenski časopis. V Kranju deluje dr. Pajtner, električar za glave porodnic. Ruski nevrologi vstavljajo žice in tako rešujejo čutne zveze. Prihodnost bo pokazala, kakšne so tiste žice, ki so dovolj zanesljive za prenos tako razpršene snovi kot je ljubezen. Specializacija ljubezni išče pozabljene matere po samotnih kmetijah. Skodelica kave iz istoimenske črtice se vsak dan v milijonskih variantah ponavlja med izgubljeno materjo in nervoznim sinom. Tresoče se roke so obetavo znamenje, da je vojaški obveznik nesposoben za rožljanje z orožjem.

Z emancipacijo žensk je politik poceni prišel do potrebnih glasov v parlamentu obljub. Z emancipacijo žensk je menager poceni prišel do potrebnega personala v kuhinji čistih rok. Z emancipacijo žensk je potrebač poceni prišel do gladkega fuka. Tako mati postaja iz dneva v dan čistejša. Ali ne sije kot epruveta, rahlo upognjena z eno samo solzo v ozki steni svojih grudi. Skoraj bo mogoče izbirati: ali v epruveti ali v trebuhu, tako kot sedaj ženska lahko izbira med pripomočkom in mesom.

Kmalu bom telefoniral svojemu dve leti staremu otroku. Ta bo pogledal v slušalko in rekel: ati se je (s)k(r)il.

NOMINACIJA — EKSNO MINACIJA tomaž kralj

Problem komunikacij smo zastavili na popolnoma narobnem koncu. Ta narobnost je pogojena v sami postavitvi problema, torej v konceptualizaciji komunikacij, s tem pa tudi v hotenju po rešitvi problema. Vajeni smo problematičnosti, vprašljivosti, analiziranja in konceptualiziranja, vsaj zdi se nam, da smo, vendar pa se ne zavedamo, pa tudi nočemo se zavedati, da nas vsa ta izmišljena in namišljena problematičnost in vprašljivost, analiza zaradi analize pod pretvezo spoznanja in konceptualizacija kot pretveza za sortiranje in vskladiščevanje fenomenov v generalni univerzum, tira v intelektualizacijo, to je v nek večer in stalno ponavljajoč se krog, v katerem se nenehno srečujemo sami s seboj, se pa tega ne zavedamo. Tako nam je odvzeta tudi možnost komunikacije. Zavedanje nemožnosti komunikacije nas tira v postavljanje vprašanja o problemu komunikacij, vprašanje samo pa nas tira k odgovarjanju, ki pa je zaradi narave vprašanja, pravzaprav zaradi vprašanja samega, ki se je pojavilo kot posledica našega načina življenja tako, da nam samo po sebi in samo iz sebe postavlja isti problem in isto vprašanje kakor v začetku. Odgovor je vprašanje, se pa ne zavedamo in igramo kar naprej v tem večnem krogu.

Claude Aveline je nekoč napisal Zgodbo o psu, ki se je učil brati. To je preprosta otroška zgodba, pisana v lahkem jeziku in brez težkih tujk in citatov, torej razumljiva otrokom. Zato naj bi bila razumljiva tudi odraslim.

ZGODBA O PSU, KI SE JE UČIL BRATI

Nekoč je živel pes, ki se je učil brati. Brž ko je ostal sam v delovni sobi svojega gospodarja, je Ernest — psičku je bilo ime Ernest — skočil na naslanjač in hop, vzal v gobec knjigo, ki je bila ravno na mizi. Včasih je bila knjiga modra, dru-

predlog, temveč raziskovanje funkcij, pomena in uporabe kateregakoli in vseh (umetn.) predlog in njihovo razmišljanje znotraj koncepta splošnega termina »umetnost«. Prav tako pomeni umetnikova odvisnost od kritika ali pisca o umetnosti, ki goji konceptualne implikacije njegovih umetniških predlog (propositions), njegovo intelektualno neodgovornost ali pa najbolj naivno obliko misticizma.

Osnovno za to idejo umetnosti je razumevanje lingvistične narave vseh umetniških predlog, preteklih ali sedanjih ne glede na elemente, ki so uporabljeni v njihovih konstrukcijah.

Ta koncept Ameriške »konceptualne« umetnosti je tukaj definiran z mojo okarakterizacijo in »samo po sebi se razume, je v zvezi z mojim delom preteklih let.

Moja umetniška aktivnost je ločena od »konstruiranja« pomembni hindividualnih »del«. Moje aktivnosti od benem od teh dveh.

bo rn usa

Vsaka enota (umetniškega) predlog je samo taka, ki funkcionira v okviru večjega dela (predlog) in vsaka predloga je samo enota, ki funkcionira v okviru večjega dela (raziskava) in vsaka raziskava je samo enota, ki funkcionira v okviru večjega dela (koncept »umetnost«) in koncept umetnost je koncept, ki ima pose-

1965 dalje so sestavljale serije raziskav, ki so vsebovale predloge o »umetnosti«. »Remek dela« so povezana s »heroji« in jaz ne verjamem o noben pomen v posebnem času, ki pa obstaja samo kot ideja, ki jo uporabljajo živeči umetniki in ki nazadnje obstaja samo kot informacija

Poskus, da bi sprejeli samo del ali enoto zgornjega odstavka (kar pomeni smatra-

live s in ne w y ork

ti eno akcijo za potencialno »remek delo«), pomeni ločevati umetniški »jezik« od njegovega »pomenjenja« in »uporabe«. Umetnost je »celota« in ne »del«. In »celota« obstaja samo konceptualno.

Katalog razstave **INFORMATION, 1970**

The Museum of Modern Art, New York

gič rumena ali rdeča: to ni bilo važno. Ernest se je spustil na tla, se zaradi svetlobe namestil pod oknom, odprl knjigo z desno tenco in se učil brati. Zelo se je mučil, ker ga ni nihče učil. Toda ker je vsak večer njegov gospodar bral naglas, se je Ernest spominjal stavkov, ki jih je slišal, in si dejal:

— Tole smo brali sinoči!

Kadar je kdo stopil v delovno sobo — njegov gospodar ali njegova gospa, njuna hčerka Genevieve ali njun sin Guichon — je Ernest seveda hitro zaprl knjigo in jo začel glodati, ji trgati ovitke ali strani. Zakaj učil se je brati na skrivaj in je hotel presenetiti gospodarja za novo leto. Kdor je že prišel v sobo, pa je vzel Ernestu knjigo, ga udaril po gobčku in rekel:

— Jojme, ta pes je strašen! Vse uniči!

Ernest pa je plosko legel na trebuh, stisnil smrček med tačke in pomislil: »To ni res, jaz samo malce trgam rokavice in robce, to je močnejše od mene. Kar zadeva knjige, pa imam tehtne razloge, ki jih ne morejo uganiti. Kar potrpijo!«

In naslednjega dne je začel znova.

Lepega dne je Genevieve, preden sta šla iz hiše, nadela Ernestu plašček. Med sprehodom so prileteli Ernestu na smrček majhne in mrzle stvarce. Družina je govorila o novoletnih darilih. Ernest si je rekel: »Pripravimo se!«

In ko so bili na Silvestrovo vsi zbrani v sprejemnici, je stopil prednje Ernest, ki je mihal z repkom. Vzravnal se je na zadnjih tačkah, položil sprednje tačke gospodarju na kolena in pogledal knjigo, ki jo je gospodar držal v rokah. Genevieve ga je vprašala:

— Ti znaš brati, Ernest?

»Boš že videla,« si je rekel Ernest. In trenutek nato je odkril na strani, ki je bila pred njim odprta, zelo lahek stavek:

»Dober dan, gospod, kako vam je kaj?«

Prišel je:

— Do ...

Toda namesto, da bi nadaljeval z besedami: »... ber dan, gospod, kako vam kaj je?« je rekel:

— Hov, kav, hav-hav, hovhov, hav, hav, hav.

In pomislil je: »To je grozno! Brati znam, ne znam pa izgovarjati.«

Ves osramočen se je postavil na štiri noge. Vendar so mu vsi ploskali:

— Izvrstno, Ernest! Izvrstno, Ernest!

»Povrhu se še norčujejo iz mene,« si je rekel.

Vidimo, da je v tej otroški zgodbi problem komunikacij jasno in preprosto ekspliciran. Ernest odda sporočilo, ljudje ga sprejmejo. Oglejmo si, kako in na kakšen način sprejmejo ljudje njegovo sporočilo. Hitro lahko opazimo da je to sprejetje formalno sprejetje, sprejetje v okviru formalnega medija, ki ga Ernest obvlada, to je lajanje. Ker se osredotočijo le na formalni medij in na formalnost sporočila, ga tudi razumejo samo formalno. Hitro lahko spoznamo, da formalno razumevanje sploh ni razumevanje. Družina sprejme Ernestov »hov, hav, hav-hav, hovhov, hav, hav« pa nič drugega. Tako razumevanje je za Ernesta seveda samo norčevanje in posmehovanje. Formalno razumevanje, ki je deklarirano kot popolno razumevanje, resnično ne more biti nič drugega kakor posmehovanje in norčevanje.

Oshima Ryota, japonski pesnik haiku poezije ki je živel od 1718 do 1787, je že v 18. stoletju izrazil isto misel kakor Claude Aveline v zgornji zgodbi. Kot instrumentarij mu je rabilo resnično minimalno

število besed, pravzaprav 17 zlogov. Misel je ista.

Niti besede — niti gost ne gostitelj ne krizantema.

Z znanec se lahko pogovarjamo in preživimo prijeten večer v pogovoru. To pa je še vedno formalna relacija. S pravim prijateljem se lahko sporazumemo brez besed. Včasih se resnično zdi, da večina ljudi hodi po gozdu, pa ga ne vidi zaradi velikega števila dreves. Isto je z besedami: zaradi besed ne ujamemo misli. Isto se dogaja z vsemi ostalimi mediji, ki jih razumemo le formalno. Tako se pokaže, da manifestacija medija prinaša in prenaša le formalno razumevanje, ki ni pravo razumevanje. Preko formalnega medija je vzpostavljena posredna komunikacija, ki pogojuje formalno razumevanje.

Zato ne molčita samo gost in gostitelj, ampak tudi krizantema.

Vse je povedano. Formalna komunikacija ne samo, da bi delovala in učinkovala odvečno, tudi podrla bi nekaj. To nekaj je atmosfera zaupanja. Zaupanje se nikoli ne potrjuje s katerikoli izmed formalnih medijev.

Govoriti o revoluciji je nekaj drugega kakor delati revolucijo. Govor o revoluciji je pravzaprav zanikanje revolucije in odzemanje njene, le njej lastne vrednosti. Nominacija revolucije je njena eksnominacija. Tako je tudi z vsemi drugimi fenomeni.

SLIKAR V PREISKAVI primož žagar

Pogovoru sem dal tako naslov zato, ker me je pokojni slikar Venio Pilon večkrat obdolžil za zaslisevalca. Prišel me je oprtan z bisago včasih iskat v Ljubljano. Govoril mi je, da mu moram intervju pokazati, preden bo na svetlem. Rekel je, da sploh ne vé, kaj je pravil med dolgim majskim pogovorom v njegovem ajdovskem stanovanju in da se mu je v glavi mešalo in tako.

Septembra, pičle štiri mesece po mojem časnikarskem obisku pri Pilonu, je slikar umrl. Najbrž je bilo naključje, da je odšel s sveta dan po svojem 74. rojstnem dnevu. Zdaj mislim, da sem ga zadnji intervjuval. Po mojem ga je moral rak takrat že razjedati. Če bi to vedel, bi ga morda vpraševal o kakšnih drugih rečeh, več recimo o smrti. Pilonu pogovora nisem nikdar pokazal. Priobčil sem le najmilejši del intervjuja v Rodni grudi, v skupni julijski in avgustovski številki te izseljeniške revije. Slikar se ni nič pritožil čezme. Zdad pa objavljam vse drugo, in to tako, kot je prihajalo na usta tistega zares sončnega pomladnega dne v Ajdovščini.

Nekaj stvari sem zavoljo iztočnice vseeno moral vzeti iz Grude.

— Kaj ste hoteli pokazati s svojim umetniškim delom? Kaj posebnega?

»Kar mi je padlo v glavo pri kontaktih z materijo, z življenjem. Jaz v fantaziji ne morem nič, mi spodnese noge.«

— Umetniki najbrž črpate navdih iz podzavesti. Ali fantazija ni podzavest?

»Je podzavest, če se dotaknete ženske. To dela fantazijo. Če se je ne dotaknete, iz tega ni mogoče izhajati.«

— Kdaj ste se poročili?

»Triinideset let sem bil poročen, sem že 6 let vdovec. Sem bil zelo srečen v zakonu, spoštujem ženske na splošno.«

— Tako dobro torej mislite o ženskah?

»Jaz mislim, da je ženska velika velika zadeva. Pri Slovencih ženska ni prišla do veljave ne v literaturi in tudi ne v življenju. Zakaj? Je to lepa Vida, to pokvarjeno življenje, Julija, ki je neotipljiva in je ni potipal niti pošlatal, je to Cankarjeva ženska v Pohujšanju? Nobena ženska ni polnokrvna in živa v literaturi.«

— Tako se vam zdi? Zakaj?

»Zato, ker še nismo imeli meščanstva, meščanstvo je tisto, ki postavi žensko na piedestal.«

— Zakaj je ženska tako važna?

»Kjer konča moški razum, ratio, tam začne ženska intuicija. Zato je vsaki čas, ko je ženska prišla v zgodovino, ustvaril velike epohe. Ja, Katarina, Marija Terezija, Teodora, malo jih je, ampak dale so pečat dobi.«

— Ste vi po duši jasen človek?

»Zdaj skušam biti in zavračam vse mračnjaštvo. Prebral sem Kafka in me ne prime več, tudi absurdi me ne primejo več. V Parizu v kavarni sem spoznal Becketta.«

— Ste bili kdaj tudi mračnjaški?

»Ja, v mladosti, ko sem delal tiste portrete, ki so danes najbolj čislani, kot je portret mojega očeta. Ti portreti so mračni in zato nemara bolje odgovarjajo našim ljudem.«

— Kako, da ste postali pozneje jasen človek?

»To pa zaradi tega, ker je moja žena, ki je bila čudovita ženska iz stare meščanske francoske družine, zelo razgledana in inteligentna, zapadla v mistiko, in sem jaz trpel. Po 55. letu, v meno-pauzi, ji je udarila mistika v glavo in je skoraj versko zbolela.«

— Zakaj je zbolela?

»Ker je hotela postati perfektna.«

— Kot mati božja?

»Ja, bila je globoko verna, ampak tolerantna do drugih, ki ne verujejo. Takrat sem videl, da je boljše če se človek drži sonca in zemlje, kot pa če sega v nebo.«

— Kako ste takrat gledali na ženo?

»Imel sem jo rajši kot prej, zdravil sem jo z velikim potrpljenjem.«

— Čujte, če človek sega v nebo, je mračen?

»Ja, seveda.«

— Zakaj?

»Zato, ker segaš na ono stran, ker misliš na posmrtno življenje. Meni pa tega ni treba. Jaz spoštujem tiste, ki imajo vero. Včasih se bojim stika z njimi, da se še sam ne nalezem.«

— Potem je vera po svoje mračnjaška?

»Vi me sprašujete že aksiom, jaz pa nisem sposoben za to razmišljanje in filozofija me muči.«

— Vem, toda kaj, če ste v prenesenem pomenu le postali, da tako rečem, svetli zaradi odpora do vere?

»Skoraj bi rekel, zaradi moje matere in potem zaradi žene. Kot ženski sta bili nekaj veličastnega, moralne vrline, ampak mučile so ju.«

— Tako, potem je pa vera le mračnjaška?

»Najbrž je.«

— Vaša žena verjetno ni bila preveč za erotiko, za seks?

»Ne, ne, ni bila niti najmanj. To sem poročal pri njej. Mene je spol vedno mučil in privlačeval.«

— In ste čutili, da je tega vera kriva?

»Seveda, taka sramežljivost, ki ni na mestu med možem in ženo. Ona se je bala pokazati kolena možu, veste kaj se to pravi?!«

— Vi pa polni življenja in moči?

»Ja, seveda.«

— Pa je zaradi teh stvari niste nehali ljubiti?

»Zvest sem ji bil. Nisem se je upal varat, ker smo bili po starem kroju.«

— Kako pa ste se lahko, pri taki, kot je bila, premagali in ji ostali zvesti?

»Meni je žena popolnoma zadostovala, ni mi prišlo na pamet niti nisem iskal druge zadoščenja.«

— Po drugi strani pa niste bili zadovoljni, potešeni?

»Ne, ne.«

— Kaj pa je zdaj to? Ne razumem vas dobro?

»Mene je spol mučil že v rani mladosti.«

— Kako, da žene niste prevarali?

»Veste zakaj, ker je bila zvestoba v družini moje matere. Zvestoba je bila še po starem, pri meni je prišlo vprašanje zvestobe šele v zadnjem času.«

— Ste se bali, da ne bi prišli ob ugled in čast, če bi se nekako razvedelo, da varate ženo?

»Ja, ja.«

— Če bi bili stoodstotni, da ne bi nihče zvedel, da ne bi žena nič zvedela, ali potem bi?

— Jaz vam povem, ena poročena je tekalala za menoj leta in leta, dokler ni prišla k meni, dokler se mi ni vdala, bil sem parkrat z njo.«

— Zakaj ne večkrat?

»Zato, ker me je sram priti v tujo družino, da bi videl njenega moža.«

— Ste moralen človek?

»Ja, jaz sem moralen, vedno sem bil moralen, v družini je bilo to, te čednosti človek podeduje.«

— To so geni?

»Ja, seveda.«

— Ali ste uživali s tisto poročeno žensko v postelji?

»Seveda sem užival, mlad sem bil, ona je bila starejša 10 let, ona je strašansko uživala ob meni.«

— Kako, da ste se kljub užitkom odklki temu?

»To je bila morala.«

— Ali je morala potem močnejša od odžitkov?

»V mojem slučaju je bila.«

— Kaj pa potem, na splošno?

»Jaz ne vem, jaz sem vedno omahoval med užitkom in moralno. Sem se čutil v mladosti... sem bil zakompleksan, sem čutil, da sem majhen, grd, da imam veliko glavo in majhne noge, in si nisem upal deklificirati, ampak sem bil, kot Cyrano, svetovalec prijateljem. Prinašali so mi ljubavna pisma, da bi jim jaz svetoval, če so se skregali.«

— Je bila vaša žena lepa ženska? To vas sprašujem, ker ste se imeli za grdega.

»Lepa, ampak ona se ni nikoli marala pogledati v ogledalo, ker se je imela za grdo, imela je tak kompleks.«

— Poštena je bila?

»O, seveda.«

— Kaj pa tista poročena, je bila lepa?

»Ja, bila je lepa.«

Obe ženski sta bili po vaše lepi, vi ste se imeli za grdega, kdaj ste se znebili kompleksov?

ROBERT BARRY

Nima trajnih značilnosti

Ne da se je dotakniti

»Ob svoji ženi, najbolj pa po svojem 65. letu.«

— Kako to?

»Ne vem, kaj je bilo. Naenkrat sem videl, da nisem tako grd, in ljudje so me radi srečavali in vse to mi je dalo poguma, da sem mislil vase in nase, da sem dobil vero vase.«

— Potem ste začeli bolj, kako bi rekel, napadalno misliti na ženske?

»Ko sem postal vdovec, sem eno leto strašansko jokal za svojo ženo, potem pa sem mislil, da je treba živeti in mi je bilo žal, da sem tako star, in sem srečal več žensk in sem tudi občeval z njimi.«

— So bile lepe?

»Ja, jaz grdih, ja, grdih nimam rad, to je bil zadnji plamen.«

— So bile mlajše od vas?

»O, seveda, trideset let mlajše okoli štirideset let so bile stare.«

— Vi ste tako svež in radosten mož, ali še živite spolno?

»Ne, zdaj ne, ne morem jo zadovoljiti, jaz jo gledam in uživam. Pred dvema letoma je prišla k meni 22-letna študentka, Zidinja.«

— Kaj ste delali z njo?

»Gledal sem jo in užival estetsko, povem vam odkrito.«

— Ste jo slekli?

»Ja, seveda sem jo slekel.«

— Ste jo počasi slekli?

»Slekla se je, tretjič, ko je prišla, se je slekla.«

— Pa jo nič niste malo potipali in tako?

»Jaz, če bi se v mladosti imel za lepega, bi strašno užival z žensko, tako pa nisem.«

— Psihološko vprašanje — je Zidinja uživala, ko se je slačila pred vami?

»Tega ne morem reči, najbrž je uživala, če ne, se ne bi slekla. Ampak v Parizu sem imel drug slučaj. Eno leto po smrti moje žene sem šel čez montparnaško križišče. To je bilo februarja meseca. Videl sem, da se je prižgal rdeč semafor pa sem hotel hitro čez cesto in sem se s hrbtom obregnil ob neko žensko. Opravičil sem se in ji rekel, veste kaj, da jo povabim na čaj v kavarno, da se bo ogrela. In sva šla v kavarno in sem ji rekel: Strašansko prijetno je v vaši družbi, a moram domov na večerjo, tam imam piščanca, pa ga ne znam razrezati. To pa jaz znam, je rekla in je šla z menoj in je pripravila piščanca. Moral sem iti še po dišave in ko je bilo to opravljeno, sem pripravil mizo v jedilnici. Potem zaslišim iz kuhinje: Je že pripravljeno in gospod bo dobro postrežen. Kmalu nato jo zagledam na vratih jedilnice. Gola je bila popolnoma in na pladnju je imela piščanca. Vroče je bilo v kuhinji in sem se slekla, je rekla. Oprostite, da sem pustila ogrlico, brez ogrlice bi se počutila gola. Potem sva se dobro imela, jedla in pila in se ljubila.

Štirideset let je bila stara, ločena in je hotela imeti moškega. Na koncu je rekla, naj jo pokličem, če bi se spet počutil osamljenega.«

— Ste jo še kdaj poiskali?

»Nikoli je nisem iskal.«

— Zakaj?

»Zato, ker je bila vsa tista lepota pri prvem kontaktu potem pokvarjena. Tako sem rajši pustil to izzveneti, samo v Parizu je kaj takega mogoče.«

— Ste pri tisti Zidinji, o kateri ste mi prej govorili, uživali?

»Ni bilo vznemirljivo seksualno, vsaj za moje pojme ne, človek je izčrpan pri gotovih letih.«

— Kaj ste čutili pri njej?

»Lepoto, te slike ženske lepote se hočem nagledati, da odnesem s seboj to lepoto v starost ali grob.«

— Niste čutili nobene naslade, ko se je slačila in ste jo imeli golo pred seboj?

»Čuti... če se ne more zadovoljiti, je naslada tudi temu primerna, naslada tako veliko potrebuje.«

— Ali nista imela nobenih ljubavnih iger?

»Nisem čutil potrebe, tudi bal sem se. Je prišla ena k meni v Pariz, se je oglasila pri meni, spravil sem jo v sobo, ker mojega sina ni bilo, sam sem bil. Tretji dan, ko je bila pod prho, sem videl, da ni zaprla vrat. Radoveden sem bil, kako zgleda ta živalca in pokazala je samo hrbet in ritko. Jaz bi vas rada zapeljala, ampak strašno sem zahtevna in vas preveč spoštujem in ne bi imela rada vaše smrti na vesti. Tako je rekla.«

— Kaj pa vi?

»Jaz pa, da ne zahtevam tega spoštovanja, jaz rad umrem na ta način, rajši kot na raku.«

— Nič ni bilo?

»Nič, mora imeti svoje meje.«

— Ste na to mislili, ko ste bili z Zidinjjo?

»Sem se bal, da bi se preveč razburil in da bi crknil.«

— Saj to bi bila lepa smrt?

»Saj veste, če ima človek sorodnike in sina.«

— Ali zaradi strahu pred smrtjo niste občevali z Zidinjjo?

»Take reči... ne morem odgovarjat.«

— Ste se bali, da je ne bi zadovoljili?

»Človeka je sram neuspeha, človek se boji neuspeha.«

— Česa se bolj bojite, ali smrti ali neuspeha?

»Nega in drugega, saj to je mešano.«

— Ne; zdaj mi pa povejte čisto tako, kot je, ali se niste Zidinje niti dotaknili, ko se je slekla?

»Ne, ne, jaz sem bil čisto hladen pri tem, ni me razburila, ker je bila kot žlahtni kamen in nič več.«

— Je bilo potem še kaj drugih žensk?

»O, ja, seveda, dve ali tri, še pred meseci sem imel eno, ni se hotela sleči, pa fizično mi ni ugajala.«

— Povejte, ali je strast lahko tudi hladna?

»Če ni vzburljena, je lahko strast hladna.«
— Ali ste pri vaših letih še lahko topli, imate še spolno moč?

»Ja, ne vem jaz rad gledam lepoto, vem, da ni več zame.«

— Ali čutite potem hladno strast?

»Ja, seveda, tako estetska je, bi rekel.«
— Kaj pa druga strast, vroča, ta ni estetska?

»Je tudi, bolela me bo glava, če boste tako spraševali.«

— Je v obeh strasteh, hladni in topli, estetska?

»To je takó filozofsko vprašanje.«

— Kaj vi mislite o tem, kot širok človek?

»Takrat, ko otiplje, ne misli nič na estetiko, hladna strast pa misli samo na estetiko, pa vidim, da to ni prava strast.«

— Katera pa je zdaj boljša strast, mišlim, več vredna?

»Pri fizičnem uživanju je to vse v enem, je to estetska strast in vse, sama estetika pa je neenakopravna, ni popolna, ne dobi nobene dimenzije, je abstraktna.«

— Torej, v hladni strasti ni nobene telesnosti?

Ne da se je zaznavati s čutili

Ne da se je čvrsto držati

Je nekompletna

O njej mislim neprestano drugače

Del je je nepoznan, toda vedno bolj se razodeva

Dela nje ne bomo nikoli spoznali

Del nje bi lahko spoznali, toda ga nikoli ne bomo

Del nje poznamo, toda ne da se ga opisati

Nekaj je lahko opišemo, toda opisi so nekompletni in jih moramo spreminiti

Vsak poskus opisa jo spremeni

Nima lastnega prostora

Vsak poskus spoznati jo, jo spremeni

»Človek se zjoče, da vse to mineva, da bo moral iti.«

— Ali ste v obdobju po vaši ženi, po smrti vaše žene, gojili poleg hladne tudi vročo telesno strast?

»Ne, to greva že v druge vode.«

— Zakaj imate tu, v stanovanju, toliko slik lepih žensk?

»Jaz hočem imeti lepo družbo in ni lepše družbe, kot je lepa ženska.«

— Mogoče imate te slike tudi zaradi kompleksa, ker si vse te naslikane ženske modele v resnici želite, pa jih ne morete dobiti in se tako naslanjate? Ali je to hladna strast?

»To me preveč vprašujete, jaz nisem človek razmišljanj, da bi gruntal in kravžljaj možgane, tistega pa ne, kar mi pride.«

— No, ampak, če bi se trudili razmišljati o tem, do česa bi prišli?

»Jaz sem že preveč utrujen, da bi o tem razmišljal.«

— V glavnem, takrat, pred časi ste imeli premalo žensk, zdaj pa ni moči?

»Ja, takrat, ko je bila na mestu, v sami mladosti sem bil preveč kompliciran in si nisem upal, nisem imel nobene ljubezni.«

— Ali ste se zdaj v kasnih letih le nekako naužili ljubezni? Ste se v obdobju po ženini smrti potešili, zadovoljili?

»Težko je o tem reči kaj določnega.«

— Ste dobro slikali, ko žensk še niste ljubili telesno?

— Kateremu bi se odrekli, če bi se morali odreči, umetniškemu ustvarjanju ali telesni ljubezni z ženskami?

»Eno in drugo je potrebno, ne morem nič reči o tem.«

— Nočete reči?

»Tudi nočem, ker bi rekel kako neumnost, ki bi se napačno interpretirala.«

— Potem se bojite ljudi in njihovih sodb?

»Se ne bojim, toda človek ima nekaj v sebi, tako nekako, da ima rad svoje skrivnosti in da ohranja svoj oltarček v sebi.«

— Potem niste odgovorili odkrito na vprašanje, kateremu bi se odrekli, ustvarjanju ali ljubezni z žensko?

»Ne verjamem.«

— Kako?

»Nisem sposoben o tem govoriti, se mi že blede, utruja me vsako razmišljanje, tako o sebi, kakor o drugem.«

— Niste privrženec razmišljanja?

»Ne, ne, in kadar pride, pride kot tiček.«

— Se počutite samotni?

»Ja, ja, posebno noči so dolge, rešujem krizanke, berem knjige.«

— A se bojite samote?

»Ja, jaz sem se vedno ogibal samote.«

— Ali človek v takem primeru ne prenese samote, ker se boji, da ne bi ponoči umrl?

»Kakor je, ne vsak. Jaz sem bil vesel, če sem imel dosti dela, fizičnega, da mi ni

Misliti o njej pomeni spremeniti jo
Spekulacija o njej je nezanesljiva

Del nje je običajno znanje

Izvor ji je neznan

Del je je obstajal preden sem zvedel o njej

Vedno je odprta novim možnostim

»Ja, ja, to je bil izraz hrepenjenja, nekako nadomestilo, ravno tako, kot Prešeren ne bi napravil venca, če bi Julija rekla: ja.«

— Potem ste se namesto z ženskami zadovoljevali s slikanjem?

»Tako je, tako je lepo, to je izključitev drugega.«

— Mislite, da je spolno hotenje po ženski zvezano z umetniškim ustvarjanjem?

»To je težko reči, pri enem je zvezano, pri drugem ne, to je izžarevanje erosa, eno in drugo.«

— Če bi vi imeli vedno dosti žensk in jih ne bi bili žejni, mogoče sploh ne bi bili slikar? Mogoče je ljubiti ženske po svoje tudi umetniško ustvarjanje? In katero izžarevanje Erosa je pomembnejše?

»To je hudič o tem govoriti, madona. Mogoče zdaj drugače mislim, kot bom jutri, mogoče danes drugače mislim, kot včeraj.«

— Toda midva se pogovarjava zdaj in tu in mene zanima vse samo v tem razmerju, veste?

»Eno in drugo daje polnost življenja.«

bilo treba misliti o samem sebi, ker, če bi mi bilo potrebno misliti, bi znorel.«

— Zakaj se človek boji samote?

»Človek je družabno bitje in potrebuje kontakt, zato pa mu je bog dal ženo.«

— Kako vpliva na vas samota?

»Uničujejoče.«

— Postanete plašen?

»Ne plašen, tako prazen, si mislim, star sem, vsi se me izogibljejo, zato je samota še dvakrat bolj neznosna.«

— V tej samotni vas obidejo misli na smrt?

»Ne na smrt. Ko sem bil pred dvema letoma bolan, mi ni bilo čisto nič, človek bi umrl.«

— Samota ne poraja misli na smrt?

»Jaz ne vem, ne morem nič povedati o tem.«

— Ali se bojite smrti?

»Smrti se ne bojim, ker vem, da mora priti, samo, da bi prišla v lahki obliki, samo to, da ne bi bil v nadlego drugim in družbi.«

— Se vi ne bojite tega, da bi vas smrt

Njen celoten značaj se lahko totalno spremenil v trenutku

lahko preneha bivati vsak trenutek

Del je ne obstaja več

Katerikoli del jo lahko kadarkoli zapusti in se nikoli ne vrne

Katerikoli del jo lahko zapusti za nekaj časa in se kasneje vrne

Ne da se je nanovo ustvariti

Ne more obstajati popolnoma izolirana

Njenih meja se ne da določiti

Ne da se je razjasniti z racionalno analizo

Ne da se je omejiti v katerikoli sistem katerekoli vrste

Lahko povzroči, da se stvari dogajajo

Nanjo učinkujejo druge stvari

Nanjo učinkujejo okoliščine

Razmere okoli nje se neprestano spreminjajo

Lahko je v bližini, vendar odide, ne da bi jo opazili

Lahko jo zamenjamo za nekaj drugega

doletela iznenada, da bi zaspali in se nikdar več prebudili, ali ni bolje vedeti, da smrt prihaja, potem vsaj več, da boš mrtev, ali, da si že na pol mrtev?

»Nisem še mislil na to. Ne, ne, takrat se zbojim tiste praznote. Smrti se človek boji samo takrat, ko je človek ves bolan. V moji starosti si človek še želi, da bi prišla, če je bolan, takrat je celo odrešilna. Tako sem skušal pred dvema letoma, ko sem bil na smrt bolan in sem se vlekel po klinikah in so mi darovali življenje še za par let, ne vem za koliko časa.«

— Smrt je tudi praznina?

»Kaj bi rekel, za ene verjetno je praznina, za druge spet drugo.«

— Vi ne verjamete v boga in posmrtno življenje in tako naprej?

»Ne verjamem, vsaj za zdaj ne.«

— Potem pa bi smrt lahko bila praznina?

»Ni mogoče, to kar govorim, je vse izven mene, jaz sem utrujen, kratkomalo utrujen.«

— Se upirate, da bi videli svojo notranjost?

»Ni mogoče več, oh.«

— Se štejete za dobrega človeka?

»Ja, jaz ne vem, ljudje me štejejo za dobrega človeka, jaz tudi smatram, da nisem nobenemu slabega naredil. Skušam sam v sebi, kar imam dobrih in slabih lastnosti, da to borbo med dobrim in slabim uskladim.«

— Ali kdaj pogledate v vašo skrinjico v srcu, ali oltarček, kot ste prej rekli, ali v ne vem kako že temu pravijo?

»Pogledam, in če vidim kaj skritega, raje zamižim, naj ostane.«

— Potem v bistvu sami sebe nikdar ne spoznate?

»Tako, kakor se nobeden ne spozna. Človek ne bo nikoli prišel sebi do dna, ne bo nikoli našel odgovorov na vsa vprašanja. Eno vprašanje dá odgovor in se ponuja drugo vprašanje in išče odgovora in tako naprej, to je pač življenje človeka, to je v znanosti, povsod, nikoli ni konca, to je odkrivanje novih svetov.«

— Ali zamižite tudi, če vidite v sebi kaj slabega?

»Zakaj ne? Saj človek je zmes enega in drugega.«

— Če zamižiš, se ne moreš popraviti?

»Saj mogoče se tudi nočeš popraviti in je to še boljše.«

— Mogoče pa nočete misliti o sebi, da ne bi videli kaj slabega, kaj hudega, da se vam ne bi podrla predstava o samem sebi?

»Tudi mogoče. Takrat, ko sem govoril, sem mislil, da je resnica.«

— Nočete misliti, da ne bi podrli predstave o samem sebi?

»Se bojim, da ne bi podrl predstave, ki jo imajo drugi o meni, ne vem, če je resnica, tako mi je palo v glavo iz jasnega neba. Nisem nikdar rad premišljeval, zame je življenje pač življenje in se mu pustim, da me vodi in se ne morem pritoževati nad njim ob svojem življenjskem zaključku, moram biti celo zadovoljen.«

— V vsem svojem življenju ste imeli dosti žensk?

»Ne, v primerjavi z drugimi.«

— Koliko žensk ste imeli vsega skupaj?

»Nekaj že, je bilo že prekasno, to je razočaranje, ko človek čuti svojo potenco upadati, to so strašne misli.«

— Ali so enako strašne misli na smrt?

»Marsikoga to privede v smrt.«

— Picasso je star in ima ženske?

»Toda Picasso je človek, ki se rodi enkrat na tisoč let.«

— Če bi se čutili lepega, bi bilo vse v redu, morda bi tudi ženo prevarali?

»Če bi se čutil lepega, bi res desetkrat več užival kot sem, obremenjen z različnimi kompleksi.«

— Prej niste hoteli točno odgovoriti, zato vas spet enako sprašujem, ali nalašč nočete misliti samo zato, da ne bi podrli svoje predstave o samem sebi in o življenju?

»Ja, mogoče, čisto mogoče, jaz skušam peljati življenje naprej, kolikor se pač dá, edino več zdravja bi rad in tako...«

— In še kakšno žensko?

»O tem pa lahko samo sanjam.«

— Ampak, vi bi že lahko kakšno dobili?

»O, kje pa, tu na deželi. Ja, kaj pa bodo ljudje mislili, Veno Pilon, ta nori pri 73 letih.«

— Čujte, zadnjič, ali se res niste dotaknili tiste Zidinje, ki se je slačila?

»Ne, res ne.«

— Jaz bi se je.

»Vi že, vi.«

— Ali ne slikate več zato, ker nimate več kaj povedati?

»Ljudje imajo ustvarjeno sliko o meni in je ne morem in nočem spremeniti in zakaj bi jo spreminjal?«

— Da, še to bi vas rad vprašal, ali o ženskah niste tako strastno mislili, ko ste bili še poročeni?

»Mogoče, da ne. To so stvari, na katere zdaj ne morem odgovoriti, ker so izven mene.«

— Zakon me družijo z njo, tako ste mislili?

»A, seveda, zakaj bi imel komplikacije in iskal druge žene in delal sebi in drugim komplikacije.«

— Pa ste si kljub temu, da ste bili poročeni, poželeli kakšno žensko?

»Poželel ja, ampak nič več, kot to.«

— Žena vas spolno ni zadovoljila?

»Ne, ni me zadovoljila.«

— Čudno, da si niste drugje poiskali po-

»Mislim sem, da ima človek spone za vse stvari in da se jih mora držati.«

— Šele takrat, ko se niste več imeli za grdega, ste odkrili da niste zadovoljni?

»Ja, to je, hudičevi ste.«

— Ali ste po ženini smrti dosegli zadovoljitev tistega, kar prej niste imeli, a ste si želeli?

»Samo na pol, ja seveda.«

— Bi si hoteli podaljšati življenje, da bi dosegli še drugo polovico?

»Edino, če bi lahko to možnost realiziral.«

— katero?

»Če hočete, spolnost.«

— Potem bi lahko rekli, da ste nesrečni?

»Zaradi tega, ja.«

— Zdaj, v tem trenutku, kaj bi raje obdržali, če bi se morali odreči, ali umetniškemu ustvarjanju, ali erotiki, to je telesnim ljubeznim z ženskami?

»Erotiko, telesnost. Ja, zdaj v tem momentu, ker bi vedel, da kot star človek ne morem nič ustvariti, kar bi bil za mlade dni.«

— Ste se v življenju radi izogibali odločitvam?

»Bil sem več kot omahljivec, kot drugi dedje sem pustil, da me je življenje vodilo v tihi pristan.«

— Ali tudi za to niste pogledali v tisto vašo skrinjico, da se vam ne bi bilo treba odločiti?

»Tudi, tudi.«

— Ste bojazljivec?

»V določeni dobi sem bil, in posebno, ko sem bil v prvi dobi Pariza.«

— Ali po vaših skušnjah mislite, da gre lahko življenje naprej tudi brez odločitev?

»Jaz sem pustil, da je življenje vedno samo odločalo, kolikor mogoče.«

— Potem ste si olajšali delo?

»Sem si olajšal, če hočete.«

— Potem pa lahko rečem, da niste bili dovolj pogumni?

»Jaz nisem pogumnej in večkrat mi je ta lastnost ohranila življenje.«

— Zanima me, če bi vsakdo pustil, da bi ga življenje vodilo po svoje, ali bi bilo to bolje za ljudi?

»Seveda, čisto gotovo.«

— Kako pa veste?

»Jaz se počutim kot riba, z repom maham, se že nekako obrnem.«

— Ko ste bili poročeni, se takrat še niste prepuščali življenju?

»Ne, sem bil v sponah in sem mislil, da se vključim v to družinsko celico, ki sem jo zelo spoštoval.«

— Kolko žensk ste imeli po ženini smrti?

»Štiri ali pet v zadnjih treh letih.«

— Onih drugih od prej se niste dotikali, ste jih samo gledali, ko so bile gole?

»Ja, ja gole. Eva Dagman, nemška študentka, rekla je, da ima ljubimca, da pa nima dovolj.«

— Ali se je pri vas zadovoljila samo s tem, da se je slačila?

»Mogoče, jaz ne vem, žensko je težko razumeti. Saj, če bi bil odgovor na vsako vprašanje, kot vi hočete, ne bi bilo nobenih problemov.«

— Vi ste rekli, da ste jasen človek, ampak svet ni tako jasen, kako ste vi potem lahko tak?

»Cujte, jaz sem pač ena življenjska enota zase.«

— Bi morali biti vsi ljudje jasni, ne?

»Kje, potem pa tako ne moremo živeti. Jaz gledam, da kot življenjska enota ne trčim v drugo enoto, ki mi je nasprotna.«

— Dosti je izogibanja?

»Tudi.«

— Vi nočete pogledati vase in tu včasih niste hoteli odgovoriti, ali se ljudem ne kažete taki, ko ste v resnici?

»Bojim se, da se ne pokažem ko preglobok mislec, kot filozof, kar nisem, ker se dobro počutim v tej predstavi, vsi me spoštujejo in me imajo radi.«

— Ali vas ljudje torej vidijo takšnega, kakršen v bistvu niste?

»Jaz sem namesto na platnu tako oblikoval samega sebe, da sem napravil sliko sebe.«

— Če je slika videz, potem ste neresnični, potem niste tak, kot ste v resnici?

»Nič ne mislim, jaz mislim čisto animalsko življenje.«

— Slika je neresnica in videz?

»Ne morem več odgovarjati, mene ni nobeden niti pri spovedi tako mučil.«

— Potem mislite, da ni nič hudega, če je vaša slika neresnična, če ni taka, kot ste v resnici?

»To je ta problem, taka vprašanja.«

— Vi delate sliko sebe, takšno, kakršna mislite, da bo ljudem všeč? Drugi vas potem gledajo drugačnega, kot ste zares, je tako?

»Jaz samo povem, da je to slika v danem momentu, mogoče bi čez kakšen mesec kaj drugega povedal.«

— Dopuščate možnost, da delate svojo sliko, ki je seveda neresnična, zaradi obrambe pred ljudmi?

»Ja, dopuščam.«

— Ko ste omenili dani moment, ste mislili s tem, da je bila takrat slika resnična?

»Ja.«

— Ampak danes je lahko ta slika že neresnična, obstaja pa še vedno, in tako bi šlo to naprej?

»O tem ne morem govoriti.«

UMETNOST NI KULTURA NA POČITNICAH giulio carlo argan

Giulio Carlo Argan opravlja zadnje korekture svoje Zgodovine sodobne umetnosti. Knjiga naj bi prve dni junija izšla pri založbi Sansoni. Pred izidom je revija Il Dramma prosila pisca za intervju. Pomek je tekel takole:

Drama: Ali se knjiga, ki jo imate pravkar v delu in ji boste, kot pravite, dali naslov Zgodovina sodobne umetnosti, spaja, naslanja in navezuje na tri zvezke Zgodovine italijanske umetnosti, ki so izšli v letih 1968—1969. Če se, povejte, v katerih mejah lahko govorite če že ne o zgodovinski in kronološki, pa vsaj o idealni in metazgodovinski kontinuiteti?

Argan: Med Zgodovino sodobne umetnosti, ki jo pravkar pregledujem, in tremi zvezki Zgodovine italijanske umetnosti, ki jih je založba Sansoni že objavila, ni in ne more biti kontinuitete. Zgodovina sodobne umetnosti dejansko ne govori samo o italijanski umetnosti, temveč tudi o razvoju umetnostne kulture v zahodnem svetu od približno 1750. leta do danes. Vendar pa je med obema deloma ideološka kontinuiteta, in sicer v tem smislu, da se do 18. stoletja evropska umetnostna kultura razvija po nacionalnih strženih in je potemtakem mogoče govoriti o italijanski ali francoski ali flamski ali španski umetnosti; od 19. stoletja dalje pa se umetnostna kultura razvija v koncentričnih krogih okoli določenega jedra. Trenutek prehoda pomeni neoklasicizem, ki ga lahko imamo za prvo evropsko figurativno kulturo, prav tedaj klasična umetnost neha biti zgodovinski zgled in postane idealni, vseobči, abstraktni vzor. Utemelji se estetika, to je nekakšna filozofija umetnosti in umetnost postane praktični moment te filozofije. Z drugimi besedami: neoklasicizem ni ponovno rojstvo, temveč konec zgodovinskosti klasicizma. Tako se odpre nov zgodovinski — »sodobni« — cikel, v katerem je umetnost v odnosu nenehne napetosti z idejo umetnosti, to se pravi, da skuša avtonomno reševati lastni problem, opravičiti lastno prisotnost in lastno funkcijo na svetu. Zdi se mi, da imamo danes lahko tudi ta novi cikel za zaključen ali da bo kmalu zaključen: zato se moja knjiga sklene z analizo tistega, kar na splošno imenujejo krizo ali konec umetnosti. Sklicujem se na husserlijansko temo o »krizi evropskih ved«, krizi, ki prav gotovo zaobjema tudi zgodovinski pojem, katerega imamo o umetnosti prav kot o »evropski vedi«. Ustavil sem se torej na pragu enega od problemov, ki nas najbolj mučijo: če umetnost je ali more biti zunaj kulturnega sistema, ki mu

Včasih se je ne da razlikovati od drugih stvari

Deli drugih stvari so lahko tudi deli nje

Lahko je del nečesa drugega

Včasih je skupaj z drugimi stvarmi, včasih je sama

Nekateri deli so kot pri drugih stvarih, nekateri so drugačni

Včasih je jasna, včasih je nejasna

Včasih je urejena, drugič je razmetana

Včasih je v enem kosu, včasih je v ločenih fragmentih

Včasih je blizu, včasih je daleč

Včasih je vnaprej načrtana, včasih neodvisna

Včasih je urejena, včasih zmedena

Včasih je lahko dosegljiva, drugič ji je nemogoče določiti mesto

Lahko jo zanikamo

pravimo »humanističen«, ali točneje, v območju kulturnega sistema, katerega struktura ni zgodovina, kakor je to v humanistični kulturi.

Lahko jo ignoriramo

Drama: Trije zvezki serije Zgodovine italijanske umetnosti se začenjajo z minojsko-mikensko umetnostjo in se zaključujejo z neoklasicizmom in romantiko, malce pa so cepljeni tudi na futurizem. Sprašujem vas: zakaj tak začetek (za katerega menim, da je neoporečen, kadarkoli omenja ali se dotika starodavnih sredozemskih matic naše umetnosti), in zakaj tak zaključek (ki se mi nasprotno zdi nekoliko nenaden, okrnjen, če že ne prenegel)? Kako pa se bo začela, razvijala in končala knjiga, ki jo pravkar pošiljate v tiskarno?

Lahko se ji izognemo

Argan: Docela prav imate, ko sodite, da je razpravljanje o italijanski umetnosti 19. in prve polovice 20. stoletja ob koncu že objavljene serije presplošno in na hitro opravljeno. Tam pa je le zaradi označitve, da Italija od 19. stoletja dalje nima več osrednjega položaja v okviru evropske umetnostne kulture in da torej od neoklasicizma dalje italijansko umetnost lahko vrednotimo samo v območju širšega kulturnega položaja, v katerem ima, vsaj v tem obdobju, obrobni ali, če hočete, provincialni položaj. Za poglobljeno razpravljanje je skratka manjkalo potrebno

Lahko jo zavrnemo

stično področje. Vzemimo za primer slikarsko gibanje **macchiaiuolov**, ki je sredi 19. stoletja v Italiji brez dvoma najzanimivejše. Po večini kar naprej ponavljajo, da so ti slikarji hoteli znova oživetiti figurativno govorico toskanskega 15. stoletja, kar je v okviru tedaj žive polemike o jeziku tudi res. Toda, če bi govorili o Cavourjevi politični misli — ali se vam ne zdi, da bi bilo pravičneje, če bi gledali nanj v njegovem odnosu do miselnosti francoskih liberalnih zgodovinarjev in angleških ekonomistov kot pa na zadnjo dedukcijo iz (denimo, da) Machiavellijevega in Guicciardinijevega pojmovanja? In ali se vam ne zdi, da imajo politični dogodki našega 19. stoletja večji pomen, če gledamo nanje kot na obrobne pojave velikih ideoloških in družbenih problemov (o katerih so tedaj razpravljali v Evropi), kakor na nacionalno epopejo, rešitev izpod tujega jarma, bratje iz Italije, Italija se je prebudila? Moja razprava dejansko izhaja iz estetskih idej razsvetljenstva, to se pravi iz trenutka, ko so na umetnost začeli gledati kot na družbeno dejavnost in funkcijo, ki opravičuje svoj obstoj kot vsaka družbena dejavnost s pravočasnostjo in učinkovitostjo svojih posredovanj. Odnos do družbe ne zajema samo družbene ideologije, temveč tudi načine proizvodnje. Problem moderne umetnosti se rodi v trenutku, ko kriza obrtnišтва vzame umetnosti njeno tradicionalno funkcijo vodnika ali vzora proizvodnje. Tedaj se postavi vprašanje njenega »morebitnega« odnosa z novim proizvodnim sistemom, z industrijo: s sistemom, ki se seveda razvija in ustvarja vedno nove težave v odnosih, dokler ne postavi umetnosti v položaj ostrega nasprotja do kapitalistične družbe. Tak je položaj danes.

Lahko se jo spominjamo

Lahko jo pozabimo

Nekaj sem jo pozabil

Ne morem slutiti, kakšna bo v prihodnosti

Drugi jo lahko bolje poznajo, kot jo poznam sam

Robert Barry 1969—1970
Edizioni a cura di Germano Celant e Pierluigi Pero 1970, Sperone editore
— Editarte, Torino

in Guicciardinijevega pojmovanja? In ali se vam ne zdi, da imajo politični dogodki našega 19. stoletja večji pomen, če gledamo nanje kot na obrobne pojave velikih ideoloških in družbenih problemov (o katerih so tedaj razpravljali v Evropi), kakor na nacionalno epopejo, rešitev izpod tujega jarma, bratje iz Italije, Italija se je prebudila? Moja razprava dejansko izhaja iz estetskih idej razsvetljenstva, to se pravi iz trenutka, ko so na umetnost začeli gledati kot na družbeno dejavnost in funkcijo, ki opravičuje svoj obstoj kot vsaka družbena dejavnost s pravočasnostjo in učinkovitostjo svojih posredovanj. Odnos do družbe ne zajema samo družbene ideologije, temveč tudi načine proizvodnje. Problem moderne umetnosti se rodi v trenutku, ko kriza obrtnišтва vzame umetnosti njeno tradicionalno funkcijo vodnika ali vzora proizvodnje. Tedaj se postavi vprašanje njenega »morebitnega« odnosa z novim proizvodnim sistemom, z industrijo: s sistemom, ki se seveda razvija in ustvarja vedno nove težave v odnosih, dokler ne postavi umetnosti v položaj ostrega nasprotja do kapitalistične družbe. Tak je položaj danes.

Drama: Ali glede razlagalne metode in glede berljivosti knjige, ki je pred izidom, lahko trdite, da sledita istim kriterijem kot trije prejšnja zvezki? Ali je občinstvo, ki so mu namenjeni prejšnji trije in zadnja dva, isto, večidel študentje in znanstveniki?

Argan: Razlagalne karakteristike so podobne kot pri šolski knjigi. Vendar pa

moram takoj povedati, da zame šolska knjiga ni učno berilo. Učno berilo je zame kulturni monstrum; kot na šolsko knjigo pa gledam na vsako knjigo, ki si postavi cilj, da katerokoli publiko postavi v dotik z živo kulturno problematiko. Tudi v treh zvezkih Zgodovine italijanske umetnosti sem se namenil, da ne bom našteval podatkov, temveč da bom orisal zaporedje problematičnih situacij, ki pomeni zgodovinski razvoj italijanske umetnosti. Zgodovina kulture in torej tudi umetnosti ni drugačna od drugih zgodovin: tudi to je zgodovina nasprotij, često tudi spopadov, čeprav ji na srečo manjka »la broderie sanglante«, s katero se rada zaljša politična zgodovina. Le-to prevečkrat istovetijo z zgodovino oblasti. Namenil sem se torej predstaviti zgodovino umetnosti zadnjih dveh stoletij kot razvoj idej skozi včasih tudi dokaj huda nasprotja. Ljubo bi mi bilo, če bi pri tem uspel, a to bodo povedali bralci.

Pri praktičnem kriteriju razlag pa se nisem držal razlagalnega reda iz treh zvezkov o italijanski umetnosti: to ne bi bilo mogoče, tudi zaradi velike pestrosti tēm in pojavov. Raje sem povzel v kratkih, neizogibno splošnih poglavjih zgodovino idej, to se pravi velikih gibanj: od razprave o tem, kaj je klasično in kaj romantično, prav do sedanjega izredno napetega položaja med dejavnostjo umetnikov in družbeno stvarnostjo. Za protutež tem nujno skrčenim delom je dolga vrsta slik, ki jih spremljajo pravi pravcati literarni, interpretacijski eseji o posebno pomembnih delih.

Bralci, na katere sem pri pisanju zadnje kakor tudi prejšnjih treh knjig mislil, niso kaka specializirana, pa tudi ne čisto nepripravljena publika. To je publika, ki se zaveda velikih socialnih in kulturnih problemov našega časa in ki želi ugotoviti, kako se pojavljajo enako in hkrati, čeprav imajo povsod različno podobo, na vseh področjih misli in kulture, tudi na področju umetnosti, glede katere prevečkrat in po krivem mislijo, da je zavarovana pred nasprotji in spopadi zgodovinskih sil.

Drama: Iz založniških napovedi izhaja, da so prvi trije zvezki od aprila 1968, datuma izdaje, pa do danes dosegli že tri izdaje ali ponatise. Ali to kaže na uspeh? Če kaže, povejte, ali ste in zakaj ste zadovoljni? Ali ste na kaj podobnega že vnaprej mislili? In kaj in kdo je pogojil ta uspeh?

Argan: Res je, da so trije zvezki Zgodovine italijanske umetnosti imeli dokajšen uspeh tudi po šolah; in prav zaradi tega sem vesel. Kajti, če sovražim običajni obrazec »učnega berila«, sem prepričan, da vsaka knjiga, ki služi kulturi, služi tudi šoli. Vesel sem tudi zaradi tega, ker velika uporaba v srednjih in visokih šolah kaže, da ji kolegi profesorji v teh šolah priznavajo uporabno korist: in sodbo teh kolegov zelo cenim, ker poznam stopnjo njihove pripravljenosti in zavzetosti. Žal pa je proučevanje umetnosti v italijanski šoli potisnjeno na spodnjo stopnico: učitelji nimajo na voljo ne potrebnega časa ne sredstev. Na umetnost še vedno gledajo kot na »pašo za oči«; nočejo priznati, da se je velik del kulture v preteklosti ustvaril z umetnostjo in da brez zgodovine umetnosti ni mogoče napisati zgodovine idej.

Prepričan sem, da je tako med profesorji kakor med študenti zbudilo simpatije do moje Zgodovine dejstvo, da se nikoli in v nobenem primeru nisem ogibal pro-

blemom ali jim zmanjševal pomen. Ogi-bal pa sem se seveda preveč specialistični problematiki, posebno na straneh (npr. pri srednjem veku), ko bi se nujno moral sklicevati na zgodovinsko umetnostno znanje, ki ga lahko ima le strokovnjak. Vendar pa se nisem izogibal ne izmikal težavam pri branju in razlaganju del; pri tem sem skušal pri bralcu pobijati občudovalni odnos; vsako umetniško delo je problem in le kot problem nas zanima. Ni res, da neizvedeno občinstvo in mladi nimajo smisla za probleme; pri mladih mi je vseh zlasti to, da je zanje vse problem, le če imajo oči za gledanje in možgane za razumevanje. Nič jih bolj ne razdraži, kot če jim kdo reče: tega vam ne povem, ker ne morete razumeti. Nič jih bolj ne razkači, kot če opazijo, da z njimi govorimo drugačno, »lažjo« govoricu. Seveda, in to na srečo, pa se jim vsak problem kaže v drugačni obliki kakor nam. Zato »moje« problematično gledišče velja samo toliko, kolikor tudi »nje« spodbode, to se pravi, da jih postavi v polemičen odnos do mene. To je moja metoda in moje načelo tudi v šoli.

Drama: Ob različnih priložnostih ste s poudarkom izjavljali, da je vaša Zgodovina umetnosti »zgodovina idej skozi umetnost« ali tudi »zgodovina idej s pomočjo analize umetniških del«. Ali bi hoteli te pojme pojasniti in dopolniti?

Argan: Umetnost ni metafizična ali metazgodovinska bitnost, pač pa način življenja in delovanja, pravzaprav mišljenja, ki se lahko uresniči samo hkrati z delovanjem. Domišljija ni um na počitnicah, temveč način mišljenja; umetnost je način mišljenja, s katerim se v domišljiji mišljenja misel projicira na realnost in jo preoblikuje. Zgodovina misli ne more pustiti vnevar misli, ki se sporoča in pridobiva s posredovanjem umetnosti. Žal pa je za mnoge umetnost kultura na počitnicah, na letovišču; in sami zgodovinsko pisane kulture zanemarjajo študij velikanske kulturne gmote, ki jo je »proizvedla« umetnost. Na primer: kdor bi si zastavil nalogo napisati zgodovino o ideji prostora in bi iskal svoj material samo v starodavnih matematičnih in filozofskih knjigah, zanemaril pa konkretno pojmovanje prostora, ki se izdeluje v upodabljajoči umetnosti od Giotta do Brunelleschija in dalje, bi napisal enostransko in okrnjeno zgodovino. Vrh tega pa se v pojmovanje prostora vključuje tudi izkušnja vidnega. Te izkušnje pa so, vsaj v določenem obdobju zgodovine, organizirali in strukturirali prav umetniki. Isto bi lahko trdili tudi o veri: grška mitologija bi bila nekaj drugega, kar je (in bila bi prav malo), brez plastičnih in poetičnih oblik, v katerih se je izrazila. Napisati njeno zgodovino, ne da bi vzeli v misel Homerja ali Fidijo, bi se reklo zanemariti bistvena besedila ali dokumente. Naposled: ali bodo hoteli dopustiti, da je umetnost ena od bistvenih sestavin v kulturnih sistemih preteklosti? In če bodo, ali bodo dopustili tudi to, da je ta komponenta posledica njenih funkcionalnih odnosov z vsemi drugimi? Kajpak nisem determinist; še na misel mi ne pride, da bi trdil, da je umetnost privesek vere ali politike ali gospodarstva. Vendar pa je umetnost, ki ni določena, določujoča. Po čem pa bi vrednotili zgodovinsko pomembnost umetniškega dela, če ne po kvaliteti in kvantiteti kulture, ki jo izdela in vnese v kulturo pa tudi v življenje na svetu? Zato tisto, čemur pravimo problem umetniškega dela, ni nič drugega kot skupek nje-

govih spojev s kulturnim položajem: z motivi, zaradi katerih je nastalo in je moralo nastati; ko pa je že nastalo, je pogojilo v splošnem kulturnem položaju spremembe in razvoj, do katerih sicer ne bi prišlo.

Drama: Mnogokje črno gledajo na usodo umetnosti, celo tako črno, da že vidijo, kako jo bo prej ali slej konec: Rothkov samomor naj bi bil po teh pesimistih še eno opozorilo. Kaj vi menite glede tega? (Prosim vas, da govorite kar najbolj izčrpno in se pri tem dotaknete tudi stališča, ki bi ga morali zavzeti umetnostni zgodovinarji in kritiki.)

Argan: Samomor Rothka in mnogih drugih... Rothka sem poznal dovolj dobro, pa lahko rečem, da bi lahko dalje hodil svojo pot in brez simptomov krize ali drame slikal svoje do kraja dognane slike. In tudi vnaprej bi doživljal uspehe. No, lahko je to praznoverje, ampak nikoli se ne vprašam, zakaj se je kdo ubil; toda če kdo premišljeno odide s tega sveta, potem je gotovo, da do tega sveta nima več odnosa. Ameriški umetniki Rothkovega rodu (Gorkiji, Pollocki, Kline in drugi) so imeli jasno in globoko zavest o svoji funkciji »intelektualcev« v ameriški družbi: Rothko se ne bi bil iztrgal iz te družbe, ko se ne bi bil zavedal, da njegova prisotnost »intelektualca« ni bila nikomur več potrebna in za nikogar pomembna. In dokaj logično je, če kak umetnik ne čuti v sebi moči, da bi preživel smrt umetnosti, in »smrt« umetnosti ni samo grožnja, pač pa je že nastopila. Nočem zganjati apokalipse: prav tako ne bom za Adornom ponavljal (pa ima po moje prav), da po Auschwitzu (in tolikerkih drugih rečeh) vse tisto, kar se dela kot umetnost, ni in ne more biti drugega kot nečednost. Kot zgodovinar se omejujem na trditev, da je kulturni cikel, ki smo mu vzdeli ime umetniški, zaključen: vse »tehnike« (v najzlahnejšem pomenu besede), s katerimi se je v preteklosti estetska izkušnja sveta (mišljenje v podobah) organizirala, strukturirala in postavila v dobro človeškega napredka), so izčrpane, nepodaljšljive, nedovzetne za razvoj, neizvedljive. Tako imenovana potrošniška družba, to je tehnokratski neokapitalizem, »zavrača« ta tip produktivne operacije užitnih, a ne potrošljivih vrednot, ki jim pravimo umetnost. Sama misel o vrednosti je antitetična s pojmom o potrošnji. Ugovarjali bodo kajpak, da je gledišče »humanistično«, evropocentrično, historicistično itd. Ne morem pomagati: zame je umetnost operacija, ki proizvaja predmete, katerih potrošnji se pravi vrednotenje in katere namen je zgodovina. Demistificirajoče geste, posegi v življenje, happenings in vse drugo, kar nam danes, zlasti v Ameriki, predstavljajo kot umetniška »dejanja«, ni ovrednotljivo po zgodovinskih parametrih in zame tisto, kar ne more priti v zgodovino umetnosti, ni umetnost. Morda se motim? Ali sem prester, da bi razumel kot umetnost dejanja, ki jih nikakor ni mogoče razložiti kot zgodovino umetnosti. Recimo. Ampak pomislite: med tolikimi dobrimi razlogi za pesimizem, s katerim je družba našega časa tako darežljiva, je »smrt umetnosti« zadnji. Nad tem ne jokam: umetnost je zame zgodovinska realnost; kot je imela začetek, mora imeti (in zame ga je že imela) tudi konec. Ali se bomo spustili v jok, ker je bilo konec grško-rimske mitologije, svetega rimskega cesarstva, alkimije itd.? To pomeni, da ne bom opravljal delo umetnostnega zgodovinarja, temveč arheologa, tudi ko bom govoril o Cézannu, Picassu

ŠARADA

Spominjam se vročega septembrskega ali oktobrskega popoldne leta 1968. Bilo je ravno po izidu Kataloga; notri sem veliko pisal o Ivanu, ki da čutim, da bo vsak hip umrl, in gledam to njegovo umiranje; za ta lik sem uporabil Ivana Mraka, česar nisem skrival, celo trudil sem se, da bi bil razpoznaven. Popoldne sem se torej srečal z Ivanom Mrakom. Temačno in sovražno mi je očital, da se igram z življenji; da sem nadut in ohol.

Lani poleti se mi je Ivan Mrak razkril;

neki kulturnik (baje Govekarjev prijatelj, če se ne motim) je po ljubljanski srenji razglašal, da je Mrak »vseh norcev kralj«. Pa je možakar čez leto dve končal na Studencu. Mrak meni, da ga je zadela Usoda, ker je takšno usodo nesrečnik njemu namenil. Pozneje mi je še veliko pravil anekdote o utemeljenosti zlih slutenj. Tedaj mi je postala Mrakova temačno sovražna reakcija na moje slutnje v Katalogu razumljiva: prepričan je bil o verodostojnosti (kot bi temu sam rekel) moje mistike in usodovstva okoli njegovega življenja.

Vidite, pa je bilo morda ravno obratno: Mrak ni umrl, čeprav danes tudi jaz verjamem (kar se Mraka tiče) v usodnost slutenj. Danes

in Rothku. Ukvarjal se bom s pojavi, ki pripadajo izginuli civilizaciji. Toda problem je drugje; v tem namreč, da zvemo, če bo in kako bo jutrišnja družba realizirala izkušnje, ki jih je v preteklosti realizirala z umetnostjo, predvsem pa, če se bo izkušnja še prevedla v vrednoto. Perspektive teoretikov tehnokracije, ki nam zagotavljajo, da bodo v prihodnje ljudje imeli veliko »prostega časa« za umetnost, me samo plašijo. Kar kot zgodovinar o tem vem, potem umetnost ni bila produkt prostega, temveč »zavzetega« časa, odkar svet stoji, še več, kondenziranega, izkoriščenega časa, živeteja z največ, ne pa z najmanj napetosti.

Giuseppe Tedeschi

OBLOČNICA, KI SE ROJEVA ivan mrak

9. sept. 1970

Danes mi je nenadoma prišlo v zavest moje otroštvo in mladovanje, ki je vse v znamenju prapočetnih hieroglifov. Ta stanja prapočetnosti sem občuteval in si jih še zamišljam kot edino stvarna in verodostojna. Mar niso vsi moji zaleti od dvanajstega leta naprej božastni krči za pollaščanjem resnice o sebi in svetu? Dvanajstletnik sem doživel pretres; moj šolski tovariš me je povabil neko jesensko nedeljo na svoj dom, ter mi ob brljenju lučice pred razpelom pričel z besedo in dejanjem odkrivati skrivnosti človeškega telesa. Drugo jutro sem z nekaj dinarji v žepu bežal sam pred sabo, pred življenjem, pred grozo spola — proč, samo nekam proč. Spred materinih oči!

Trst, Benetke — sta bila daljni nejasni cilj mojega pobeга. Edina prtljaga so bili moji zbrani spisi kot sem ponosno imenoval šop zapisov od sedmega leta pa do dneva, ko jih je odkupil milosrčen gostil-

ničar pri Trstu na Občinah. Polnočni prehod čez mejo pri Zireh v tihotapski družini je bil poln romantike. Ob samotnem streli so se vsi tihotapci razbežali in me jokajočega otroka pustili samega. Romal sem, romal, s sanjo praškega Judka v sru in s prijetno zavestjo, da se bom vrnil v zlati kočiji domov.

V Trstu so me italijanski policaji usmiljeno prepustili moji usodi, dokler me niso mraz, dež, kraška burja prignali nazaj do Idrije, kjer me je že čakal prijazen detektiv in me vprav tako ilegalno pospremil čez mejo kot sem jo pred tremi tedni prestopil, četudi to pot brez romantike in sanj.

Vrnitev izgubljenega sina se je izvršila v svetopisemskem slogu.

Ko pa sem štirinajstletnik ukradel deset dinarjev, da zadostim svoji sli po gledališču, mi je mati rekla: torej tat si, Ivan? Ko me je ta bič pognal v ponesrečen poskus samomora, je mati v svoji modri in daljnosežni pedagogiji z usmiljeno trdoto pribila; torej ne samo tat, tudi samomorilec!

Ko me je ujela na laži je s strahotno trpkostjo ugotovila: Lažeš. Lažnivec torej? Dopustila ni sicer nobenih razlag, nobenih pojasnjevanj.

Po samomorilskem poskusu in po trpko težkih materinih ugotovitvah nisem odpoštoval v Dijaški dom v Ptuj, ampak sem se ustavil kar v Celju. Tu sem se naselil v hotelu pri Belem volku, izdal dijaštvu plameneč proglaš, ki je privabil v mojo hotelsko sobico detektiva. Noč sem prespal v mestni kehi v družbi mladega češkega vandrovca.

Ta noč je bila usodna za mojo samozavestitev. Kdo sem, kaj nisem? Sedemnajstletni vandrovec se je sporazumel z menoj na jean-genetovski način.

O, bog Dioniz, ki sem ga v prvič zasledil v izkopaninah ptujskega muzeja! Me ni mati poslala po tržaškem pustolovstvu, po smrti mojega očeta (ko se ji je zazdelo, da mojim mladostnim viharjem ni več kos) — v ptujski Dijaški dom?

Nisem tam med grobstmi svojih sotrpinov zasanjal sen o Romulusu Augustulusu? Ni ta nežni princ (ki je postal petnajstleten žrtev tekmecev), poklekoval pred bogom Mitrom? Je bil posvečenec Dionizov? Nisem ob nedeljah s sošolci prepeval na koru čudovite ptujske župnijske cerkve?

In vse te sanje, tipanje za kultu iz davnin so se strnili tisto noč, ki sem jo preživel v celjski kehi v družbi češkega vandrovca v nek čudovit hieroglif. Ko me je v jutro odpeljal iz kehe dobrodušen policaj, da me peršub pošlje domov, sva se z vandrovčkom poslovila za vselej in zdelo se mi je, da sonce sije drugače in svet pred menoj je bil čisto nov.

In vendar so bili vsi ti kriki neutešnosti zagnani v nek brezodmeven prostor, vse do tistega dne, ko sem ob romanu S poti Izidorja Cankarja, vztrepetal ob imenu gospa Karla. Še dobro pomnim, kako sem ure in ure ponavljal to ime. Odkod, zakaj ta presunjenost? Ko da je življenje samo seglo po meni. Saj je bil tu tudi hamletsko razranjeni Fritz; se nisem pri pričel zaljubiti vanj?

O, idoli mojih deških let! Za cel paternošter se jih gruči v moj spomin; od kloštrskega žolnirja, preko Aljoše, Lenskega, Mortimera do kneza Miškina; kdo bi jih doštel!

Zdaj se mi pa iznenada zabije v glavo, v domišljijo, v srce — eno samo ime ni

prevzame vso misel, ves spomin.

Zakaj?

Dve leti zatem čas odgrne zastor; začetek tragedije? Je ne priklíčem sam? Je nisem siloma priklical?

Vautrin je imel svojega Rastignaca, Briand svojega Lavala, Verlaine svojega Rimbauda... Wilde pa Alfreda.

Zakaj pravkaršnji pripis? Nisem pravkar imena Karla z vso silo svoje ljubezni izpisal?

Nisem sedemnajstletnik sredi noči pokleknil in molil in se zaklel, da moram priklicati iz neznanskosti prostora, iz časa, prijatelja, da mi vrne zvestobo za zvestobo, zaup za zaup, da bo kos mojim sanjam, da bo z menoj zdržal korak?

Se nisem petnajstletnik razšel z Vladimirjem Bartolom? Kako sem se trinajstleten zamaknil v žar teh oči! V njegov zanosni korak! V prezir, s katerim je motril svet! Se ni zdel samemu sebi antični polbog? O Napoleonu in o Cezarju Borgiji je sanjaril! Kot kuža sem ga sledil. Ko sem šolo obesil na kol, ko je moj idol maturiral — sva se sporekla sredi tivolske idile. Na mojo zahtevo, da se odloči za pisateljstvo, svobodno presojo, nevezanost na konvencijo, da sledi z vso voljo in močjo za smotri, ki sem jih zamaknjenec razbral iz žara njegovih oči, me je porogljivo zavrnil, da sem vsega dobrega prešit in da se mi še sanja ne, kaj terja od človeka svet. On, da bo najpoprej dosegel svoj doktorat, zatem pa bo z ljubimi bližnjimi po svoje zaoral. Tako in podobno sva se dajala. Četudi sva se poslej srečavala doma in v tujini, je vendar ostal vmes tisti najin spor. Z mojo zamaknjeno vanj je bilo konec. Vse, kar sva izmenjala prijaznih in prisrčnih besed, so bile poslej le bled odsev tistih prvih prasečavanj.

Iz že omenjene pramolitve sem se dvignil in v nekaj dneh spesnil »Obločnico, ki se rojeva«. Vse, kar se me je do tistihmal dotaknilo, kar me je zbolelo, za čimer sem hlepel, se poganjal doslej, vse sem sežél v ta privid. Neka usodna nezadržna nujnost me je priganjala, da čim poprej to delo uprizorim. Na časopisni oglas po igralcih mi je poslala svoj naslov Marja Gorčeva. Spreletelo me je, ko sem prestopil dvorišče gostilne Novi svet; saj to je moja rojstna hiša. Ko sem potrkal na vrata igralkinega stanovanja mi je prišla nasproti njena gostja — Karla Bulovčeva. Še isti dan sta me neugnanca popeljali prijateljici v Karlin atelje. Kar vem o Karlinini umetnosti danes — vse tisto se mi je razkrilo usodno popoldne. Prijatelj, ki sem ga do tistihmal zaman priklicaval iz neznanskosti — se mi je v delu in osebnosti te mlade žene razodel. Izpolnilo se mi je, za kar sem nebo zarotil! Najin sospogled naju je zvezal na življenje in smrt.

Morda sva v tihi uri ugotovila tragično paradoksalnost našinega srečanja? Morda zaslutila, da sva se nekđaj nekoč, v daljnem bivanju sprehajala dva mladeniča drug v drugega zazrta?

22. IX.

Kdaj pa sem do norosti verodostojen in resničen?

Mar smem dvomiti?

Nisem v imenu te iste verodostojnosti, za katero se poganjam ne le upravičen, marveč prisiljen, samoprimeran do dvoma nad lastno-jaznim-jazom? Nad lastno verodostojnostjo? Je to tisti nujni samopregled, tisto neizbežno samougotavljanje?

Do kamor seže, kar pač zaobsega moja zavest. Nič več. Je potemtakem vsakršna težnja po absolutnosti bodisi laž, bodisi samoprevara? Absolutnost, absolutna verodostojnost? Kdo živih ji je kos? Verodostojnost tragične paradoksalnosti bivanja?

Z Marjo Gorčevo (in Benom neznanega porekla) sem stopil zame usodni večer pred ljubljansko kulturno javnost. Od Otona Župančiča, Josipa Vidmarja, Pavla Golie do promenadnih levov, vsi so se zbrali v prostorni dvorani Mestnega doma. Menda je stoenemu zaradi prevelikega navala — bil onemogočen vstop?

23. IX.

Popisovati nekaj davno preteklega? Obujati spomine?

»Joj, gospod, če bi vi vedeli, kakšen roman je moje življenje!«

Vrag te vzemi s tvojim romanom! Nisem radoveden, pa pika, pa amen! Sploh pa — komu na ljubo?

In vendar?

Morda se spleča zaradi tistega vendar?

Pravzaprav je odločujoč tisti vendar.

23. IX.

Pravkar radijska vest; v Ajdovščini umrl Venó Pilon. Ni bil svojčas mlad revolver? Kogojev portretist?

Iz rodne Primorske se je preselil v Pariz. In potem? Presaditev je kritična zadeva; je sploh mogoča? Ne iztirja od umetnika nujno izgube najžlahtnejših prvín?

Je tisto stvarnost, iz katere se je rojevala Obločnica, sploh mogoče verodostojno ponazoriti in oživiti? Je duhovni humor drug se je naša malomeščanščina po vojni in revoluciji v svojih nagnjenjih pridrugačila?

26. IX.

Na Jakopičevi razstavi sem — in iz dvoran valovi neizmernost njegovega genija. Ob njegovem imenu se zdržujem in spominjam.

Oh, moje eskapade pred usodnim obločniškim dnevom! Ni tam daleč nekje mladi Dušan Kermauner, ves zanosen, venomer

se zgrozim, ko pomislim, da se v resnici igram s človeški-mi življenji. Bolesno me ima misel, da Mrak biofizično sploh ni umrljiv.

Marko Švabić

D
A

DI NA MO ZA NA PRE EJ

potopljen v študij, malce sarkastičen; ko vprašujoč spoznanja in novih knjig in spet knjig željan — vdiram vedno znova v njegovo tako resnobno samoto? Mi ne odpre vso magično raznobarnost sovjetskega duhovnega snovanja leninističnega obdobja? Ni za menoj zagrebški izlet, kjer sem se od doma pobegli petnajstletnik v decembrskih nočeh po kolodvorskih klopih mrazil, nisem truden, lačen, podnevi prezebal po cerkvah! Se nisem v tajništvu zagrebškega Narodnega gledališča predstavil kot slovenski dramatik? Mi niso na besedo usmiljeno verjeli in mi omogočili brezplačen obisk. Dokler niso ugotovili, da hodim na gledališke fotelje spati. Ko se po neki brezupni noči ob petih zjutraj zavlečem v kavarno in si naročim — naj bo, kar bo — kavo in pecivo, me pogruntata sestra v sili. Kaj pa je bila tista čipa, če ne moja prasestra? Nasilje, ki sva ga izvršila sama nad seboj, ki ga je potrdil nad nama svet — naju je pahnilo v isti jarek. K naplavini, ki sem bil, se je sklonila in molče brez besede potisnila predme stodinarski bankovec. Če bi bil ženska, mar ne bi našel sflitičen povaljan, popljuvan svoj poslednji mir v istem jarku s teboj?

Ni človek med dvanajstim in devetnajstim letom kot humus, ki željno vsrkava vse, kar priveja veter regratovih lučk?

Nisem dvanajstleten uprizarjal s prijateljem Svetozariem v kletnem zatišju njegovega doma »Smrt Marije Antoinete«, ki sem jo napisal z isto presunjenostjo nad usodo nesrečne kraljice kakor vznichenostjo nad glorioznim padcem Bastille in zarotništvom skrivnostnih, prepovedanih prvomajskih sprevodov:

Ko sem se v jutru odpravil iz ciparske zagrebške kavarne, sem tekel naravnost do knjigarne, kjer sem si po mestu blodeč zapomnil Fjodor Mihajlovič Dostojevski: **Idiot!** Briga me plundra in sneg! Nisem za preostalih devetdeset dinarjev pohitel kupiti dragoceno knjigo **Idiot** in jo prebirati pod najbližji cerkveni napušč? Ta kupčija, zamaknjenost v kneza Miškina — mar ni to rdeča nit mojega življenja? Sem se tej niti izmaknil? Bi se ji smel izog-

niti? Ne bi s tem samega sebe izdal? Od kod pa jemlješ svojo moč, človek? Mar ne iz zvestobe do tistega, kar si, za kar si določen? Mar ti življenje, če boš dovolj tenko prisluhnil, ne odkriva korak za korakom tvoj obraz, tvoj lastni jaz?

Ko sem štirinajstletnik ko začaran ponavljal v nedogled ime Karla, se ni prav tisto leto nekega pomladanskega dne iztrgala iz rok svojemu češkemu Jendi študentka praške Akademije výtvarnyh umění Karla Bulovec?

Mar nisem mesec dni po Karlini smrti l. 1957 srečal dr. Izidorja Cankarja (kmalu zatem je tudi on umrl!). Revica, nič dobrega ni imela v življenju, je obžaloval. Vzkipel sem, ki sem poznal vse njene zanosne sanje, ves njen stratosferski polet, vse bogastvo njene domišljije, njeno ustvarjalno evforijo, njeno neskočno ljubezen. Kaj ji je ob tem pomenilo razvegano ležišče, strgani čevlji, lakota, pomanjkanje?

»Vse najlepše je imela, kar more človek imeti!« mu odgovorim.

In bivši duhovnik, ki je imel čast, ugled, kariero in denar me ni razumel, me ni mogel razumeti.

Kaj resno mislite? se je zazrl vame.

Ko sem odločno potrdil, me je zapustil brez besede, mrk.

4. junija 1925

Tistikrat, tisti večer pa sem naglas izpovedal pred nabito polno dvorano v molk, pa spet v krohot in žvižg in tuljenje, pa spet v spontan aplavz — svojo usodno pramolitev »Obločnico«. In padali so stavki kot zakletev, kot samoizpoved, kot življenjski program:

Fant: Zavriskalo je kot pisk lokomotive v temni noči. Zavedel sem se, da je knjiga mrtva, a jaz življenje. Šestnajstletnik sem poklical prijatelja, ki so mu prsi ko peruti nebodera, noge ko torpedo in sem pil sladkost njegovih usten. Ko sem dopolnil osemnajst let, sem zagorel za teboj.

Salome: Grmeč stroj sem; kakor hitro se zaustavi, zamre. Gigant sem, bučanje! Moje življenje; žareč šrapnel skozi te-mo.

Iz nekaj preperelih listov izpred petinštiridesetih let izpisujem še en ohranjen odlomek iz Obločnice.

Salome: In kaj mi daš, da preberem te knjige?

Arheolog: Življenje.

Salome: Življenje? Ti?

Arheolog: Jaz. Potopil sem se v svet krščanske renesanse. In pil sem z velikimi požirki njen sveti mir.

Salome: Odvrzi to haljo! Te knjige! Vse-diva se na peroti najine zjeklenele volje in se popniva v še neodkrita svetove.

Arheolog: Ne moreva, ne smeva.

Salome: Kdo nama brani?

Arheolog: Postave. V teh knjigah so paragrafi, ki bi naju obsodili.

Salome: Paragrafi? Poznam le eno zapoved in ta je zapisana v vsakem mojem atomu — živi!

Arheolog: Ljudje smo le radi tega veliki, ker smo si ustvarili paragrafe.

Salome: Navili ure, ker smo se oblekli v barvne cape; poznam to pesmico, prijatelj. To, kar nas uklepa, je napisala preteklost, a mi smo novi ljudje. Nikdar ni bila v meni nujnost se pokoravati tem paragrafom. Življenje občutvam vse drugačno in vse večje. Ne da se utesniti v norski kolobar teh knjig.

A ti si muzejski človek, ti si preteklost.

Arheolog: Zena, bodi pokorna možu!

Salome: Muzej! Muzej!

Mar ne slišiš, kako polje moja kri? Moje žile so kakor prenasočene ceste v mest. Gigant sem s prečudnimi željami. Zateci se v muzej; mumijo Gretchen si kupi, tisto, ki jo je z žarom svoje naivne duše ljubil doktor Faust.

Arheolog: Ti veš, kdo sem — počemu to norčevanje?

Salome: Torej si poišči Rafaela! Ne dotikaj se me, ti, oživela muzejska mumija! Mar se ne krčijo nebotičniki od smeha, ko se veličastno pomikaš sredi žareče lave modernih velecest?

Arheolog: Trpiš, trpiš, prižmi se obme, mir sem in jasnost.

Salome: Vodi me. Bodi kot meč skozi gomazenje ljudstev! Poženi se na sever, videl boš goreče muzeje! Potem se vrni in jih požgi pri nas! Zgani se, bodi mož!

Arheolog: Med rdeče tirane me pošiljaš, med volkove s krvavimi gobci?

Salome: Med osvobodene sužnje te pošiljam. Iz zverinjaka med svobodne ljudi!

Kritični odmev za ljubljansko meščanstvo tistih dni odločilnega kritika, magistratnega ravnatelja dr. Milutina Zarnika v slovenskem Narodu naj označim z značilnimi stavki:

7. junij 1925

M. Z.

»Obločnica, ki se rojeva«

Bolestni izrodki, ki spremljajo prekvašenje sveta itd.

Tak bolesten pokret je boljše v izem in kar mu je podobno. Avtor te zmedarije je sila mlad mož (če ga smemo moža imenovati) in se piše Ivan Mrak.

Kaj vsebina, ne vem. Sedaj domnevam, da je sploh ni. Saj danes velja za bolj literarno, za višje, kar je čim bolj brez vsebinsko in se le semintja valja po občutjih itd. Iz početka sem se trudil slediti kakim misli v tej »Obločnici«. Nekaj sem morda iz vsega iztuhtal — itd. — v silni borbi s samim seboj se izčistiš do eteričnega prijateljstva, sposobna, da bosta odsele le še nad ozvezdjem plavala in čutila duševno srečo perverzno, ker sta se odrekla naravi.

Občinstva je bilo jako mnogo.

Pesniki, pisatelji, gledališki igralci, kritiki, dijaki itd.

Krepki, celo divji aplavzi bodo g. Mraka morda še utrdili v njegovem početju itd. Za kaj vse so smatrale sebe ali soigralca nastopajoče tri osebe, zlasti Salome, je težko povedati. Enkrat je bil on gigant, drugič ona — — — on je tudi trdil, da je »razločenec«. Misli si, kar si hočeš. Bolje pa, da sploh ne misliš. Če bi isto občinstvo take »pessnitve« uživalo kakih 14 dni večer za večerom, bi dobila rešilna postaja, ki je v pritličju Mestnega doma, delo, katero bi komajda obvladala: Zvoziti bi morala vse navzoče na Studenec itd. itd.

Na to pisanje dr. Zarnika je le temu s prostaškim pismom odgovoril anonimen

pobalin in podpisal mene. Dr. M. Zarnik je v krivi veri, da sem pisec pisma jaz, čez nekaj dni priobčil to pismo v Slovenskem narodu in nanj žolčno odgovoril. Tam je med drugim ugotovil, da je predstavo Obločnice spremljalo občinstvo mestoma z lajanjem, kikirikanjem, mukanjem ipd. Skratka da se je uprizoritev Obločnice sprevrgla v pravi pandemonion.

Če je Obločnica vplivala na našo malo-meščansko mentalnost pohujšljivo, anarhično in nevarno, je dr. M. Zarnik s svojimi poudarki vzbignil proti avtorju vso našo javnost. Ko sem se čez leta, po vrnitvi iz Pariza, potikal po pokopališču, sem srečal dr. Zarnika, ki se je v nekakšni somnambulni zamaknenosti preplašeno nasmihal sam vase. Zvedel sem, da je na Studencu, kjer je menda tudi preminul.

Noč 29./30. sept. 1970

Mar ni bes, ki sem ga izzval s svojo Obločnico, isti, kot sem se z njim srečaval svoj živi dan? Pa najsi, da se mi je dečku na klopi v parku pridružil penzionist in mi izsilil vse svoje razočaranje nad življenjem, ves svoj gnus.

Ni za temi starčevskimi preklinjanji krošnjaril siv obup? Mi ni spet kdo drug skušal mojo ljubezen pristuditi, razvrednotiti moj zaup? Kdo vse ne skuša mladenci izgnati na pesek obupa poginjat? Mar nisem vedel, ki nosim v sebi mladost, da če ljubim, če zaupam, če mi je zares — da mi tega ne more iztrgati živ hudič, ubiti nobeno izdajstvo, da mi tega zaupanja ne more ugasniti nobena še tako črna in brezupna noč. Jaz ljubim, jaz zaupam, jaz stopam skozi življenje sredi rojevaiočih se čudes. Kako naj bom nad izdajstvom sopotnika vržen v brezno? Če mi ta ali oni s smrtjo grozi, ko da bi misel na smrt ne bila moj nenehni refren?

Predsinocnjem, ko sem ostal sam, mi je nekdo prinesel na dlani mrtvega goloba; češ, kam ž njim? Včeraj kot danes ponoči sem se prebudil ob pol tretji, če me potrebuješ budnega, vedi, da bdim in da sem s teboj.

Skratka, bes in hkrati viharni plosk, vse, kar je izzval v gledališki dvorani zame tako usodni obločniški manifest, vse

DI
NA
MO
ZA
NA
PRE
EJ

Mali maček zleze na mizo. Tam je kozarec limonade. Limonada je namenjena Jane Fondi. Jane Fonda bi v ponedeljek morala popiti tisti kozarec limonade. Ampak mali maček zleze na mizo.

Jane Fonda bi morala limonado popiti preko slamke (slamice). Od kod so vzeli to **SLAMKO (SLAMICO)?**

To se ne ve. Mogoče so jo vzeli iz slamnika. Lahko je tudi iz krovja stare kmečke hiše. Verjetno je lahko tudi, da so jo prinesli slamarji. No, od kod so li vzeli slamko (slamico), tega ne vemo.

to mi je življenje potrdilo. Tisti poslednji naveličanec, ki je svoj brezup, svoja razočaranja, svoj celoživljenjski polom in bes v alkoholu utapljal in predme izbruhal — tisti, ki se mi je zdaj v tej, zdaj v drugačni preobleki, danes tu, včeraj čisto nekje drugje, bodisi na cesti ali pa iz tiskane besede, kot naivnemu bedaku v obraz porogal — ne sovražim ga, želel bi imeti moč, da ga imam rad.

Morda kdo meni, da moja ura pet minut zaostaja; kaj pa če pet minut prehitveva? Mar ni bil Vladimir Bartol eden tistih bistroumnihih dečkov, ki pišejo zastavice za bedake? Mar ni bil tudi Jean Cocteau podoben deški ugankar? Ni skušal Sofokleja napetnostiti? Je André Gide, ko je na starost ugankarskega bistroumneža v sebi prebolel, jenjal biti s tem mlad?

3. oktober

Rajši preprostež kot pa bistroumni ugankar. S kakšno pravico naj bi življenju uganke zastavljal? Me ni preproščina kneza Miškina še pred zagrebško avanturo z odra naše Drame do korenin presunila? Zakaj? Mar ne odmeva v nas prav vse? In vendar — mar nam ne zazvene gotove melodije iz celotnega življenjskega tkanja s posebno razločnostjo? Nas ti — nam izjemni toni — ne vzdrastijo s tolikšno silo, kot nas presune zavest vprvič prebujene spolnosti?

Po končani predstavi Obločnice so se razvneli delno že v dvorani, delno pred Mestnim domom pretepi, da pomire razburjene duhove, so se vmešali gasilci. Moje soigralce Marjo Gorčevo in Bena neznanega porekla ter Karlo Bušovčev (ki je pobirala vstopnice, prižigala in ugašala luči v dvorani) ter mene so gasilci napolnili skozi zasilni izhod.

Se do danes nisem razvozljal, od kod so se vzeli, narodili moji privrženci in od kod spet moji nasprotniki? Saj sem živel in snoval in mislil docela samotarsko. V nobeno družino se nisem vraščal; kdaj za menoj je že čas Marijanskih kongregacij! In ponesrečeni poskus, ko mi je Dušan Kermauner zaupal šestnajstletnemu, naj z mladimi delavci ustanovim Delav-

sko gledališče (kar je policija v kali zadušila!) — še poprej pa predstava moje dramtizacije Dostojevskijevih Besov na Viču! (vseh sedem oseb, moške in eno žensko, sem predstavljal sam!) Zakaj me občinstvo tistikrat ni izžvižgalo; zakaj me je po zaključku predstave spraševal gospodar Prosvetnega doma, pater frančiškan; kje so ostali igralci — mi je še danes uganka. Še večja in še bolj nerazrešljiva uganka pa mi je usodni večer z Obločnico, ki mi je v malo več ko eni uri nakopal na glavo iz tišine trenutkov, iz hrupa, ki ga ne pomnim iz nobene gledališke predstave, nešteto prijateljev in sovražnikov. Mar ni to tista ura, ki odločujoče posega v moje življenje in ga določa desetletja vnaprej? Sam sem izzval to usodno uro in v nekem nerazločljivem tako rekoč somnambulnem smislu sem se, Obločnico snujoč in pripravljajoč in izvajajoč, čudno jasno zavedal posledic svojega dejanja. Zavedno sem si vžil na ro-kav rumeno zvezdo izločenstva!

7. oktober

Kaj pa je mladost? Mar ni to moč našega spogledovanja s smrtjo? Mar sem bil dvajsetletnik kaj manj izpostavljen, kot sem šestdesetletnik? Se nisem kar naprej okrog prepadov opotekal, sem se čutil pred smrtjo bolj varnega? Ni naša moč in naša mladost prav v tem, da Damoklejev meč smrti ne občutimo kot nekaj, kar sprejemamo zgolj kot golo posledico našega hiranja, zamiranja, ampak kot neizbežno in veličastno nujnost nam nedoumljivega Logosa?

AVERS·REVERS· LOGIKE? pavle dobrila

(Nadaljevanje s prejšnje številke)

Na Kermaunarjevo vprašanje — ali naj našo celotno, tradicionalno ideološko platformo zavržemo, pristanemo na svet in si prizadevamo za več morale znotraj sveta moči — morem odgovoriti le s trditvijo, da se prav njegova predstava tega bistvenega, življenjsko važnega vprašanja razbija ob zidu ne-logičnosti in nerazumevanja zgodovinskega razvoja ter konsekventno postaja in ostaja najbolj nerealistična, konservativna in tudi mazohistična ter najbolj usodna prav zato, ker a priori pristaja na dani svet in se ne trudi spremeniti ga v postavkah, ki so v osnovi spremenljive. Zakaj? Še vedno namreč smatram — in to v zapisu že drugič ponavljam — da današnja ureditev medčloveških odnosov bolj ali manj sloni na narodno-državni razmejivti (razmejivti ozemelj in interesov). Nikakor ne zanikam potrebe razvijanja družbe, ker je to končno napor vseh. Tako je sama po sebi (mednarodna ureditev namreč), realno dejstvo, ki ga ne favoriziram, a iz katerega smo — če hočemo ali nočemo — prisiljeni izhajati, ne glede na dovolj upravičeno trditev, da je nacionalizem le ideološka kodifikacija visoke stopnje egocentriz-

ma. V svetu volčjega egocentrizma pa bi bilo skrajno neodgovorno, nedopustno in usodo, če bi se nekdo nejasni, mistični naprednosti na ljubo odpovedal svojim življenjskim interesom in »se pustil umreti«. Tako nam torej že taktični razlogi v tej konstataciji ne dovoljujejo nobenih odpovedi.

Kajti logična izpeljava Kermaunerjeve dileme in nujnosti razpotja vodi samo v eno smer:

Že v časih Zoisa in še prej Bleiweisa, Sušteršiča in Kreka, Korošca je bila poglavitna naloga vključevanje v tedanje oblike gospodarskega življenja. Ali pa so se temu poglavitnemu vprašanju na ljubo Slovenci odpovedali svojim tihim, a nato glasno izrečenim željam, ki so bile v najtesnejši zvezi prav s poglavitnimi vprašanji njihovega obstoja? Ali ni vsa naša kulturnopolitična zgodovina zadnjih dve sto let en sam krik po spremembi krivičnih (za Slovence neugodnih) razmer? Misli, ki so postale — prav zaradi tega, ker protagonisti niso odnehali — realnost! Kako je z Linhartovim in Vodnikovim, Prešernovim, Levstikovim, Cankarjevim in Kidričevim angažiranjem za rešitev slovenskega narodnega vprašanja? Ali je bilo v času nam sila neprijaznih (!) razmer — konservativno? Tako kot je bilo konservativno prizadevanje slovenskega predvojnega komunista? Ki je pristajal na dani svet? In se odpovedal vsakršni misli in akciji? Kako, za vraga? Če bi namreč gledal na obstoječe razmerje v svetu tako, kakor to pripoveduje T. Kermauner, bi se mu zdele v osnovi nespremenljive. Tudi upanje slovenskega komunista leta 1926, 1934, 1937 in 1941 bi potemtakem odpravilo Slovence z dnevnega reda in se posvetilo izključno drugim vprašanjem. Ker bi v dani situaciji pomenilo intenziviranje slovenske nemoči? Da o angažiranju slovenskega partizana sploh ne govorim? Ali ni prav tako stališče T. Kermaunerja o nespremenljivosti nespremenljivo? Ali ni prav to poslednja sodba o našem bivanju, o našem koncu, kar je enako eshatološkemu ekshibicionizmu!

Po tolikih stoletjih smo se končno le postavili na lastne noge. ORGANIZIRANO — relativno neodvisno — sami vključujemo naše življenje v svetovno skupnost. Imamo izvoljene organe, ki ne skrbijo samo za gospodarska vprašanja (kakorkoli pač). A prav v zvezi s tem je, čeprav zveni morda banalno ali celo abotno, možno trditi, da nikoli prej nismo mogli niti (vsaj) teoretično odklicati nekoga, ki ni ustrezal našim zamislim o vodenju za nas življenjsko važnih zadev. Ko — relativno — krojimo sami sebi lastno usodo, ko gojimo (kakorkoli pač) nove medsebojne odnose na podlagi odgovornostj navzgor in navzdol,¹⁸ ki bi morala zavezovali vsakogar in ne bi smela dovoljevati nikakršnih zlorab. Ali ne bi pristajanje na Kermaunerjevo reševanje slovenskih zadev pomenilo odreči se vsem — tudi humanim — izročilom Linharta, Vodnika, Prešerna, Levstika, Cankarja in Borisa Kidriča? Če bi mislili tako pred drugo svetovno vojno, potem je možno ugovarjati politiki KPJ in KPS o nacionalnem vprašanju! Ker bi bila zgrešena, konservativna in celo revanšistična! Res je, da je tedaj živelo izven meja

— v nematičnih okoliških državah — več Slovencev kot danes, toda ali je po Kermaunerjevem mnenju sploh smela zahtevati nekaj, kar je tedaj za vekomaj izgledalo izgubljeno? Če bi tako mislili danes, potem je najbolje in edino pravilno vrniti Italiji vso Primorsko, ki smo si jo priborili v NOB in po vojni — Primorsko med Ravbarkomando in Krvavim potokom. (!) In kdo si je izmislil pomembnost Gosposvetskega polja za Slovence? Ali je ne omenja med drugimi tudi Edvard Kardelj v svojih rednih poročilih Titu in vrhovnemu štabu o vojaško-političnem položaju v Sloveniji! Kaj bomo storili z vsemi tistimi, ki so se na pariški mirovni konferenci borili za — konsekvantne — meje? Ali so se zares borili samo za mite in zaradi mitov? Odreči se vsemu temu bi pomenilo (kolikor je povedano drastično, a je točno), izkopati kosti omenjene šestorice slovenske kulturne in politične elite in jih — obesiti! In to po možnosti na dvorišču Ljubljanskega gradu. Samo tako bi lahko ta, v turistične namene posvečeni objekt, postal novo svetišče. Z dodatnim opozorilom seveda, da bi se potemtakem morali za vselej odpovedati Krnskemu gradu, za katerega so se posredno ali neposredno zavzemali ti možakarji, a kar je še huje in kar logično izhaja iz te odpovedi: tudi novemu simbolu naše neodvisnosti in izvornosti — grobnici herojev poleg skupščine. Tudi ta, nekaj ton težki kamen bi morali izbrisati iz naše zavesti, a ne samo to. Tudi vse, kar je z njim v najtesnejši zvezi, kar simbolizira našo sedanost, vsakdanjik. In odpovedati se vsakdanjiku samemu! Pa tudi prihodnosti! Ali z eno besedo: deslovenizirati se! Ne samo jezikovno! Pa se dajmo! Po lastni želji! Toda če nekdo kaj želi, mora to tudi plačati. Ker bi sami rinili v nekaj, v kar so nas drugi skoraj uspeli pritirati. Ker bi vse to pomenilo izvesti nekaj, čemur so se upirale vse slovenske generacije. Zakaj? Zato, ker bi takšna razpustitev

ALI JE MOGOČE KJE KDO (KDO KJE), KI BI VEDEL, OD KOD SO VZELI SLAMKO (SLAMICO)? Ne, nikjer nobenega (nobenega nikjer) ni.

Mali maček zleze na mizo in se loti limonade. To mu ne uspeva najbolje. Predvidevati je, da je kozarec preozek za njegov gobček, slamke (slamice) pa ne zna uporabljati.

Mali maček pograbi z gobčkom slamko (slamico). Mali maček ne zna pravilno uporabljati slamke (slamice).

Mali maček potegne slamko (slamico) iz kozarca. Mali maček prevrne pri tem kozarec, pri tem prevrne kozarec. Potem skoči z mize, s sabo odnese slamko (slamico).

TAKO JE MALI MAČEK UPLENIL SLAMKO (SLAMICO).

Konj 14. avgusta 1969 (v italijanščini 14 agosto 1969) je rjave barye. Oblečen je v grivo svoje babice. Na sebi nima sedla, ampak samo vrven povodec. Miga z ušesi, mika ga seno.

Konj 14. avgusta 1969 gre iz sobe, kaže zobe.

Kavboj (cowboy) 14. av-

gusta 1939 ima na galvi klobuk drap barve. Oblečen je v svetloplavo srajčo s prsnim žepkom na levi strani in svetlorjave levi's (za vse fante in dekleta).

Obut je v boots (škornje) (seveda). Ponaša se tudi s pasom.

Doma je v mestecu Salinas, Kalifornija, kjer imajo vsako leto vsakoletni rodeo.

Konj 14. avgusta spazi kavboja 14. avgusta 1969.

Kavboj 14. avgusta je spazen od konja 14. avgusta 1959.

A je že prepozno. Konj 14. avgusta 1939 prikopitlja h kavboju 14. avgusta 1969.

Konj 14. avgusta 1939 pokaže zobe.

Kavboj 14. avgusta 1969 pogleda pokazane zobe, pravi: »Že dolgo časa nisi nič zobal.« Potem ugrizne konja 14. avgusta 1969 v zgornjo ustnico.

Pozor, prihaja Gospa.

Sam Anwers si natakne klobuk. Potem si odstrani otroško ročico iz desnega ušesa. »Da bom bolje slišal,« pojasni Nolu Viscontiju.

Novost, pozor, Gospa.

Javanka Barbara pride v London. Tako Gospa. Stric Albert pravi: »Pod kožo izvolite Miss gole Ju-

bila enaka samožrtvovanju, samoodpovedi, torej konkretnim, otipljivim rezultatom. In če tega ni mogel storiti niti Prešernov Črtomir, niti tlačan, niti Slovenec leta 1948, 1918, 1941, ali se naj žrtvuje Slovenec leta 1970! V imenu čigavih koristi? Katera generacija bo potemtakem voljna prenesti vse breme takšne odpovedi? Ko bi nastal s to odpovedjo upravno in politično-organizacijsko prazen prostor, ki bi ga morali novi oblastniki napolniti s svojimi zanesljivimi ljudmi! Povsod! Kateri birokrat bi se odpovedal svoji službi in šel pometat cesto? Kateri profesor, doktor ali inženir in prav tako delavec bi se odpovedal svojemu delovnemu mestu iz podobnih razlogov? Malo bi bilo srečnežev, ki bi se rešili iz te razpustitve! Tu smo! In takšni! In v takšnem položaju! In s takšnimi, življenjsko važnimi problemi! To je edina realnost! Vse pravice niso samo zaradi načela pravičnosti. So tudi zato, da navdihujejo.¹⁹ Tako ni zahteva po razvijanju družbe pred narodom prav nič izvirna! Ali narod ni družba? Organizirana! Potemtakem gre samo po sebi za razvijanje notranjih odnosov, ki jih lesk vsakdanjih zmot zakriva. Slovenci smo reven narod, odvisni smo le od dela svojih rok in iznajdljivosti možgan! Zal nismo obdarovani z naravnimi bogastvi, ki bi nam dovoljevala samo stegniti roke in vzeti. Zato mini ali maksi krilo ter nekaj ton pločevine še ne morejo biti pokazatelj dejanskega stanja. Naše možnosti so omejene, a še te se lahko zožijo. Včeraj smo se — recimo — odpovedali Krnu in vsemu, kar dejansko pomeni. Čemu torej danes? Ali se bomo večno odpovedovali? Načelna in dejanska zahteva po Krnskem gradu je torej bila le zahteva po enakopravnosti, in če se danes pod postulati nove, boljše ureditve v medčloveških odnosih še kar naprej zahtevamo odpoved(i), ali ni ta terjatev le nov antiprivilegij? Zato ne moremo dopustiti odvzema »privilegija«, da se branimo. Ker: najsi bo naša prihodnost takšna ali drugačna — da se bomo po vsiljeni ali resnično svobodni odločitvi vključili v širšo, evropsko in svetovno skupnost — nikakor se naši zavesti ne moremo sami

odpovedati. Anulirati to zavest pomeni anulirati samega sebe. Tako bi namreč znova bili bolj papeški od papeža in bi skakali iz lastne kože tedaj, ko dobivajo drugi še bolj slonovo. A nečesa, česar sam ne more storiti, od nas nihče ne more zahtevati. Tako nas v to vztrajanje — če hočemo ali nočemo — sili položaj in nikakršne iluzije ali trma, ker nam ne grozi nevarnost zaradi besed, marveč zaradi realnosti moči. Besede (laži) so le zato, da nanje pristajamo ali pa ne. Da ločimo zrno od plevela, da se skratka znamo orientirati in pogledati samim sebi v oči in vedeti, kaj hočemo, zmoremo — in kako. Z vsem tem, jasno, presegame okvire lastnega bivanja. Posegamo v dogajanje izven nas in ne samo zaradi nas. Tako smo nujno vezani na vse, kar se dogaja okoli nas in kar odloča o nas samo po sebi ali zavestno. Vezani smo na toliko komponent, a spregovoril bi le o eni — trenutno pomembnejši. Nekoliko pozneje!

Če je za karkoli upravičeno trditi, potem je to prav za boj vietnamskega naroda (in drugih indokitajskih narodov) namreč, da je padel v kolesje antagonizmov in ko incidenc različnih interesov tistih sil, ki najbolj avtoritarno odločajo o usodi ne samo Indokitajcev in njih samih, marveč o usodi vsega sveta. Ne glede na ožje ali širše ideološke, strateške ali taktične vidike vietnamskega spopada in ne oziraje se na naše simpatije ali antipatije do ene ali druge (ali tretje) vojskujoče se (ali vpletene) strani, pa se je vsekakor umestno vprašati: ali je boj vietnamskega naroda, katerega poglaviti cilj je ponovna združitev trenutno na dva dela ločene dežele — torej narodna združitev — konservativen, revanšističen in mazohističen? Ali je ta boj res zganjanje mazohizma, ali pa se Vietnamci ne borijo (v kar so prisiljeni) za človeško dostojanstvo, za tisti mirni trenutek, ki bi jim dovoljeval živeti življenje takó, kakor bi si ga sami najbolje in svojim navadam najprimerneje uredili? Ali so stara nacionalistična razhajanja indokitajskih nacionalizmov v napoto ali pa le sredstvo za dosego povsem drugih ciljev v prostoru, za katerega je značilna velika etnična pestrost in neskljenjenost? Ali se naj v Indokini pogasi ogenj razplamtelih strasti v mlaki krvi Vietnamca oziroma Indokitajca, naj se pogasi sadizem kakorkoli narkotizirane soldateske (pa ne le nje), pa tudi rešijo ekonomski sistemi in njim odgovarjajoče politične institucije drugod po svetu? In ali naj se izvajajo obsežni premiki v konstelaciji velesil? Čemu in komu služijo radikalizem besed, ko pa ni resnične pripravljenosti za njih aplikacijo? In cinično izrabljanje trpečega človeka? Za dosego povsem drugih ciljev? Ali je Indokina postala borzno prizorišče za trženje mednarodnega vpliva — transfer relacij? Vsak besedni radikalizem je razkrinkan ob mrtvih in razdejanju, tako kot prihajajo v prevrednotenje strateški, taktični in ideološki vidiki tega spopada. Indokina ni preizkusni kamen taktike in strategije samo internacionalnega imperializma, ampak tudi sprtega internacionalnega delavskega in komuni-

stičnega gibanja? In dejanskih namenov njegovih močnejših članov? Ali pomeni pat pozicijo? Ki po svojih dejanskih rezultatih ne dosega nobenega napredka, niti tistega ne, ki je bil dosežen s kompromisom na ženevski konferenci o Indokini leta 1954? Vmes pa je ogromno izgubljenega časa, zavoženih usod živih ljudi in zločinskih smrti. Kdo je potemtakem konservativnejši? Tisti, ki de facto podpira stanje, v katerem nekdo ostaja zaostalejši, ali pa je to tisti, ki se za odprave tega stanja bori? Nihče nima pravice izključiti neko skupnost iz mednarodne skupnosti. Danes je Vietnam de facto ekskomunicirana skupnost. Kako si morejo privzeti te pravice? Res, s silo svoje moči! A kdo naj še verjame tira dam o demokraciji, svobodi, revoluciji, radikalizmu? Tako kot si je te pravice de lettera scribe priklasil 28-letni Friedrich Engels, ki je iz skupnosti naprednih narodov 1848. leta izključil en cel narod — češkega. Zato, ker je bil poražen. Prav od nemških (avstrijskih legitimističnih sil. Zakaj ni zaradi tega izločil celotnega nemškega naroda? Kako je mogel z dvignjenim prstom sugerirati uničenje poraženega češkega naroda?²⁰ Vsa dodatna in naknadna pojasnila zbledijo zato, ker je ta ocena imela konkretne, zgodovinske posledice. Rezultate na živih ljudeh, za katere vedno tudi gre.

Zakaj končno omenjati te srljivosti? Kakršnekoli so naše želje, a v vse to smo prav vsi vpleteni. Pod okriljem mednarodnega delavskega gibanja smo Slovenci reševali nacionalno vprašanje in v okviru življenjskih vprašanj tega gibanja se odvija danes tudi vietnamska oziroma indokitajska tragedija.

Tako je prav prizadevanje vietnamskega naroda in naprednih gibanj drugih indokitajskih narodov aplikacija tolikokrat izrečene, priznane, a ne dopuščene pravice — pravice narodov do samoodločbe. Do tiste samoodločbe, ki jo priznavajo tudi buržoazni teoretiki, a se za zidom fraz o svobodi in demokraciji de facto proti njej borijo in tako najočitneje zanikajo resnost in iskrenost svojega zavzemanja zanjo — ker jim je le sredstvo propagandnega boja. Leninova interpretacija tega pojma nikakor ne dopušča dvoma. Tudi zanj je samoodločba sredstvo in ne cilj, toda zavedajoč se, da v političnem smislu pomeni izključno pravico do neodvisnosti, ki sicer ni zanj že kar odcepljanje malih skupnosti ali držav, marveč je le dosledni izraz (podčrtal P. D.) boja proti vsakemu nacionalnemu zatiranju.²¹ V tem oziru je Leninu reševanje nacionalnega vprašanja prvi pogoj za reševanje socialnega. Vprašanje, v reševanju katerega se s Trockim nista ujela.²² Tako se potem takoj in samo po sebi postavlja vprašanje, ali je resnična socialistična revolucija tedaj, ko nacionalno vprašanje še ni dokončno rešeno, res možna. Torej je to predmet leninske metode in — taktike, ki v svoji smotrnosti že prehaja v razsežnosti strategije delavskega gibanja. Pri razumevanju te problematike — reševanja nacionalnega vprašanja narmreč — se razlike med Leninom in Trockim (ki se v modificirani obliki prenesejo na Stalina v času boja za Leninovo nasledstvo) še dodatno anti-

cipirajo z vprašanjem svetovne (in permanentne) revolucije. Posredno, pa vendar tako, da neposredno vplivajo na razvoj ne le SZ, marveč tudi teoretičnega razreševanja delavskega in komunističnega mednarodnega gibanja desetletja kasneje. Z izpeljavo oktobrske revolucije in z njeno zmago nad antantno intervencijo je bila dilema, kako ohraniti pridobitve revolucije in zmage ter jih uskladiti ne le s teoretičnimi postavkami leninske taktike v letih od 1914 do 1917, marveč tudi z življenjskimi, vsakodnevnimi zahtevami začetkov graditve socializma — koncipirana v Leninovih tezah o miroljubni in aktivni koeksistenci (leta 1922). In tudi v politiki Sovjetske Rusije, ki je bila prva in tedaj edina socialistična dežela in tako tudi vedno znova ogrožena od nenaklonjene in oprezajoče okolice. Kakšna so bila potemtakem — nasprotna — zagotovila imperialističnih sil, da je (kljub porazu intervencije) ne bodo znova ogrožale in da so celo pripravljene začetki z njo gospodarsko sodelovati? V praksi se je torej načelo svetovne (in permanentne) revolucije znašlo v nezavidljivem položaju, zaradi verjetno trenutne premoči zahodnih imperialističnih sil ali pa vsaj zaradi ravnotežja sil med njimi in Sovjetsko Rusijo. Tako to poglobljevno vprašanje — kako preživeti — deloma pojasnjuje tudi naravo spopada Stalin : Trocki tudi še v času Leninovega življenja, ko je postal generalni sekretar partije Stalin (1922) in z glasovanjem CK KP SZ o Leninovem nasledniku (po Leninovi smrti leta 1924), ko je bil Trocki preglasovan²³ (s čimer je tudi zaključeno vprašanje o dejanskem nosileu oblasti med partijo in sovjeti v korist partije).

Neumestno bi bilo trditi, da je Stalinovo reševanje nacionalnega vprašanja v zahodnih predelih SZ po drugi svetovni vojni samó dialektično, dosledno uresničevanje Leninovih taktičnih zamisli. Vsekakor pa pojasnjuje obseg možnosti za praktično uveljavitev teorije o dokončno rešenem nacionalnem vprašanju še iz časov, ko so se boljševiki istočasno kot za zmago so-

foto::
TO
ne
ST
ojko;;
FU
MIO
wata
nabe

goslavije.«

TI SI BARABIN, TI SI BUKVENCE.

Venceslav gleda skozi periskop. Venceslav si ogleduje dinamo.

Sam Anwers gleda skozi očala. V očalih se vidi podoba Nola Viscontija. »Ne govorite o mojem Jezusu,« reče Nol Visconti.

Famozna mladenka, svetlolasa in s Formoze, je pod kožo.

Stric Albert že greje naslednjo puško. Tako je pač z njim.

TOMAŽ KRALJ

cialistične revolucije borili tudi zanj; iz časov boja za obrambo socialistične revolucije, ko so se morali boljše viki, kljub nizu zmag Rdeče armade, zaradi poraza pri Varšavi avgusta 1925 odpovedati zahodnim predelom Belorusije in Ukrajine. S prestavitvijo sovjetsko-poljske meje na reko Bug in temu primerno poljsko-nemške meje na Odro in Niso po drugi svetovni vojni so Sovjeti najverjetneje rešili večstoletni narodnostni spor med Ukrajinci in Belorusi (Rusi) ter Poljaki in si tako — istočasno — pridobili poljsko zavezništvo zaradi skupne ogroženosti od morebitnega, revanšizma Nemcev. Deloma se torej ta nova razmejitev kaže tudi kot posledica nemških namer o rešitvi »vzhodnega« vprašanja, ki se vleče pravzaprav že skoraj celo tisočletje! Z Nemci se je zgodilo to, kar so oni sami nameravali storiti s Poljaki, Belorusi, Ukrajinci (in Rusi), čeprav ni pri tem nikakršnega dvoma, da bi te narode v primeru nemškega uspeha čakala povsem druga usoda, kot pa je doletela iz teh predelov odhajajoče Nemce, ki so v veliki večini sami pobrali šila in kopita, dobro se zavedajoč svojih spodletelih namenov in — grehov. To je bil konec velike domovinske vojne, ki jo je 22. junija 1941 razglasil Stalin. Sovjeti so branili socializem, a najprej — domovino. Potemtakem se postavlja vprašanje, če je to dejanje sovjetskih Rusov, Ukrajincev in Belorusov prav tako bilo konservativno?

Podobno smo nameravali rešiti slovensko-nemški in slovensko-italijanski narodnostni (razmejivni) spor tudi Jugoslovani po drugi svetovni vojni, čeprav velja, da si ga nismo zamislili v takšnem obsegu kot Sovjeti, saj je pri nas veljal za osnovni kriterij etnična razmejitev, ne pa preseljevanje velikega dela italijanskega ali avstrijskega naroda. A prav v tem je tičal kamen spotike, ker je v osnovnih obrisih razdeljevanj interesnih sfer v Evropi vzhodna Evropa, vključno s sovjetsko zasedbeno cono v Nemčiji, prihajala pod skoraj izključni vpliv SZ. Ta »žrtev« tradicionalne francosko-angleške vplivne dominacije v predvojni, večinoma prozahodno čuteči Poljski (najomnim njo kot najznačilnejši primer), se je močno odražala v ljubosumnem čuvanju angleškega vpliva v Sredozemlju, v območju, ki je pomenilo »življenjsko žilo« od tedanjih angleških oporišč Gibraltarja, Malte do Sueza, Adena in otokov v Indijskem oceanu na poti Velika Britanija—Indija. Kolonialna Anglija jo je, kljub vedno močnejšemu proindijskemu angažiranju zaveznice ZDA, še vedno čuvala kot najlepši biser v kroni britanskega imperija. Razdelitev teh vplivov (in razne odpovedi vsakega izmed velikih zveznikov željam, ki so trčile ob neizprosno logiko načela »malo ti, malo jaz« kljub prosluli delitvi 50 : 50 sicer ni pustila Jugoslavije kot sredozemske dežele v angleški interesni sferi, vendar pa jo je vsekakor odtegnila dokončni prisotnosti dejanskega vpliva SZ. Samostojne Jugoslavije, ki je izšla iz druge svetovne vojne kot ena poglavitejših zmagovalk, niso mogli po realni in moralni moči njene vojaške udeležbe na strani velike koalicije obravnavati tako kot druge šibkejšje zaveznike. Stalin je mo-

ral odstopiti, tako kot je v grškem primeru. Torej slavna »balance of power«, ki Sovjetom ni dovoljevala stopiti v Sredozemlje. Brez resnične podpore sovjetske diplomacije — po kriterijih leninske taktike — v tem že vnaprej izgubljenem boju Jugoslavija ni imela kaj pričakovati. Ne slovenske Koroške ne Trsta ne Gorice. Tega, kar smo si priborili, prav tako ne bi dobili če ne bi bilo očitnega slovenskega NOB (in tudi že prej navedenih razlogov), ker bi Angloameričani hoteli obdržati čim več po načelu »bolje drži ga, kot lovi ga«. Po še ne dokazanem lastnem mnenju (piščevem — op. ured.) vse do Postojne (in glede na jugoslovansko družbeno ureditev). Churchillova občutljivost do tega vprašanja — predvsem oblasti nad pristaniščem, ki se na evropskem jugu najgloblje zajeda v kontinent — je bila tako velika, da pri napreznih za dosego svojih namenov nikakor ni izbiral sredstev. Doslednosti in načelnosti zahtev jugoslovanskega vodstva, ki se je med drugim moglo opirati tudi na jugoslovansko razpoloženje večine tržaškega prebivalstva — Italijanov in Slovencev — v času pred koncem vojne in po njem, je odgovoril z udarcem, vrednim politika, kot je bil. (Mimogrede: »prezrli«, ignorirali so tedanjjo voljo tržaškega prebivalstva, s tem pa zanikali resnost svojega pristopa do samoodločbe). Z izjavo feldmaršala Alexandra 19. 5. 1945,²⁴ da je Tito v svojem vedenju podoben Hitlerju in Mussolliniju, so se simpatije angleške in ameriške javnosti do balkanskega upornika začele majati in prehajati v antipatijo; kajti vzporejati tedaj nekoga z diktatorjem je bila beseda, na katero bi občutljiv angleški ali ameriški bobnič, vajen prislovične demokratičnosti — kakršnakoli je že bila — kaj hitro lahko počil. To pa je tudi bil poglaviti namen te izjave. S tem so bile pred domačo javnostjo že vnaprej opravilene vse »tržaške« akcije angloameriškega vodstva. Kljub dostojanstvenemu odgovoru na to »poslastico« je bil njen značaj dovolj simptomatičen. Po 12. juniju 1945 so enote JA začele zapuščati Trst. In kakršnekoli so bile vse zamisli zahodnih zveznikov v zvezi s tržaškim vprašanjem — če so jih pozneje uspeli uresničiti ali ne — je Trst, s katerim so si priborili arbitražo med dvema sprtna narodoma (ki pa ju ne bi smeli razdvajati nobeni spori), postal merilo njihovega resničnega vpliva v tem, zanje geografsko oddaljenem delu sveta.

Pod nekaterimi političnimi vidiki razpleta tržaške krize je razumeti del razpleta vietnamske, indokitajske moritve, ki traja s prekinitvami že skoraj trideset let (!) Velik je ponos tega trpinčenega naroda, ko vzporeja svoje današnje zgodovinsko poslanstvo s poslanstvom, ki ga je opravil v oddaljeni preteklosti. Medtem ko sta vzhodna in srednja Evropa ječali pod mongolsko dominacijo, je vietnamskemu narodu, po besedah enega njegovih najvidnejših borcev generala Giapa, edinega uspelo zaustaviti prodiranje teh konjeniških — tedaj vojaško najmočnejših — barbarov proti azijskemu jugovzhodu.²⁵ Morda se zdi evropskemu načinu gledanja na preteklost ta ponos neživljenjski prenapet in patetičen, a dovolj nazorna je njegova upravičenost že v

ljen mavčni odlitek Michelangelovega Davida, kar je v Avstraliji žaljivo za javno moralo. Zdi se, da je take prakse v Avstraliji konec: vlada je dala tiskati nove bankovce po en dolar in na njih je mogoče videti krasnega kenguruja z resnično imenitnim kurcem. V Avstraliji, ljudje, imajo kenguruji res velike kurce.

kar heretično zveni dvom, da je imel v vsem in za vse neizpodbitno prav, a dejstvo je, da se je ogromno njegovih zamisli, ki so oživele v praksi, izkazalo za pravilne in s tem dokazale življenjskost njegove akcije v svetu materije. Kot razumno bitje je imel to dialektično možnost da je aktivno obkloval razvoj ne le dela, marveč posredno celotne svetovne skupnosti. Čeprav njegovo delo še ni dokončano pa z obrisi neizpeljanih zamisli nakazuje možnosti nadaljnega razvoja. Vsekakor ga v tem smislu ne gre smatrati za edino izvirno pojavo, ker paralele z njemu enakovrednimi predhodniki obstoje. Čeprav se poprečni Evropejec milo nasmehne nad leporečniškim, a nato krvavečim idealizmom verskega zanesenjaka ob koncu 15. stoletja, pa ne more mimo njemu nasprotno velike avtoritete, ki je obvladovala duhovno življenje tedanje Evrope — Erazma Rotterdamskega. Čeprav ni imel nobenih fizičnih sredstev, s katerimi bi mogel uveljaviti svoje nazore, ko se njegov princip Evrope pojavlja »kot moralna ideja, kot popolna, neogoiistična in duhovna zahteva«²⁹ in ko njegove ideje niso imele enako-

v rokah dominantnih sil izgublja svoj prvotni značaj. A kljub temu nekoga, ki stoji v bojni vrsti, prav nič ne zanima tisto, kar se bo zgodilo po njegovi smrti. Prav tako bi bilo francoskemu sansculottu, ruskemu boljševisku-rdečearmejcu, slovenskemu partizanu ali vietnamskemu borcu vseeno, če bi padel v rojalistični, beli itd. vojski, vendar je bila bistvena razlika (in še vedno je), da se je npr. sansculotte boril za pravice, ki so mu z začetno revolucijo odprle pot v kvalitetno višji in (tudi zanj) nesporno le boljši položaj.³⁰ Saj je francoska revolucija proglasila svobodo, a je prav v imenu obrambe te svobode v principu vpeljala (do neke mere po zgledu pruske) — splošno — vojaško obveznost, ki je omejevala večje razpolaganje posameznika s samim seboj, a mu je dejansko dajala možnost skupno braniti pravkar pridobljeno svobodo.

Tako ostaja vrednota slovenske narodne samostojnosti, katere izraz je tudi ideja združene Slovenije, pojem, ki je v svoji osnovi nespremenljiv — je aksiom. Po stopnji lastnega uresničenja pa povsem drugače dokazuje, da ni še tako blizu dokončni rešitvi. Kolikor bolj se apostrofira njena vrednost, tembolj je dokazano zaostajanje slovenske skupnosti v primerjavi z drugimi — evropskimi. Program združene Slovenije je nastal v času, ko se je med dežele razbita skupnost, ki jo je na podlagi skupnega jezika označevala želja po politični samoupravi, komaj mogla boriti za uresničevanje nečesa, kar so marsikateri že sami po sebi dosegli in se jim torej ni več očitvalo kot poseben problem. V dneh, ko sta prva poslanca delavskega razreda Blanc in Albert v Parizu oznanila vsem delavcem pravico do dela, ki jim jo nihče ne sme več odvzeti, smo se Slovenci šele borili za lastno samoupravno politično enoto, ki jo bomo upravljali v sebi najbolj razumljivem jeziku — slovenskem, in kot pogoj tega razvoja zahtevali tudi lastno univerzo. Celoten temeljitelj tega programa, Matija Majar, ni mogel dojeti vloge slovenskega kmeta in pomembnosti zemljiške odveze brez odškodnine zanj in za vso slovensko skupnost. Sicer ne moremo niti na prste ene roke prešteti ljudi,^{30a} ki so bili med Slovenci radikalni, tako da bi to pojasnjevalo razumevanje položaja slovenskega kmeta, ki je tedaj pomenil najširšo osnovo za slovenski nacionalni boj; vendar pa današnje poudarjanje nečesa, kar je videti navzven morda starokopitno, še ne pomeni starokopitnosti same po sebi: sto dvajset let zatem, ko so bile zahteve prvič jasno formulirane, še vedno deloma niso izpolnjene. Tako le dokazujejo »razglašen«^{30a} položaj prostorsko determiniranega pojma — slovenske skupnosti — v času, ko so drugi že zdavnaj pozabili na ta problem, nas Slovence pa s težo pomembnosti še venomer pekli. Kajti v času, ko smo priče osvobajanja skupnosti, ki se šele formirajo kot narod(1), smo Slovenci (če hočemo ali ne) izjema (ki potrjuje pravilo). Res je, da so leta 1945 Nemci večinoma sami odšli (iz dovolj znanih razlogov), predvsem s Stajerske — toda kako ocenjevati na eni strani resnico, da so morali vojaški in civilni Turki zapustiti kneževino Srbijo, Grki Turčijo do leta 1923 (da so tem

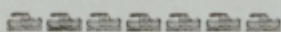
vrednega vpliva na zgodovinsko usodo Evrope, pa vendar — nikoli niso prenehale delovati kot dinamična sila evropskega duha.²⁹ Prav tako je Lenina zamisel združene Evrope postajala — med bojem za socialistično Rusijo, s postopno se vrstečimi porazi revolucij drugod po Evropi, vse bolj nerealna, a nikakor ji s tem ne gre jemati njene velike vrednosti, da namreč prav tako ne neha delovati kot dinamična sila evropskega duha. Danes je vsebina združene Evrope bistveno spremenjena, ker protagonisti njene združitve nikakor ne morejo zajamčiti tega, kar bi po zahtevah vseh njenih velikih duhovih zagovornikov združena Evropa morala biti. Znova se uresničuje tisto, kar v zgodovinski stvarnosti velike ideje preobrača v njihovo lastno nasprotje, kar

lažje grecizirali egejsko Makedonijo), Francozi severno Afriko, Angleži Indijo itd., Holandi Indonezijo, Poljaki v večini SZ, Nemci Sudete, Italija in Libijo (!) in na drugi strani dvom v to, ali si bodo portugalske kolonije v Afriki ali morda Irci v Ulstru priborili svobodo in se združili z Republiko Irsko. Tako ostaja dvom tudi v rešitev slovenskega nacionalnega vprašanja, že zato, ker smo bili sicer predmet velikega (sicer ne tipično kolonialnega) izkoriščanja po svojih neposrednih sosedih. Med njimi in nami pa ni bilo morja, zato je problem mejašenja tem bolj zapleten in boleč (ker med drugim zadeva najpomembnejši predel iz naše politične zgodovine), zaradi česar so (bile) vezi izkoriščevalskega naroda z matico toliko močnejše.

Danes se imperialistične težnje po nadvladi ne kažejo več toliko v obliki prisvajanja določenih teritorijev, marveč v drugih oblikah, a očitati Slovencem, da se s starokopitnimi zahtevami le smešijo, je isto kot zakrivati si oči pred resnico, da še vedno ni doseženo nekaj, kar so drugi že presegli. Smo dokaz neenakopravnosti in s tem zaostalosti, a v glavnem za to nismo sami krivi. Kolikor nosimo de krivde, je bil ves naš napor v preteklosti vse do danes najboljši dokaz naše želje in dejanskega prispevka za to, da se odpravi to absurdno stanje. Kolikor se v morju svetovne skupnosti zdimo nepomembni, pa lahko s ponosom zapišemo, da je naš prispevek v skupno zakladnico človeštva — prispevek naših znanstvenikov, umetnikov, družboslovcov in revolucionarjev — časten. Sicer nismo dali Newtona, Einsteina ali Landaua, ki so pravzaprav Židje in ne Anglež, Nемец — Američan ali Rus, vendar smo tembolj ponosni, ker so izšli iz tiste družbene sredine, med katero niso utegnili ležati na vrtu in čakati, kdaj bo jabolko padlo z jablane.

Tako vsa slovenska preteklost dokazuje konstantno in permanentno trmasto vztrajanje na zahtevah, ki se zde v trenutku izbruha povsem nerealne, a kmalu dokažejo srž našega položaja in narave. Sicer ne bi mogli razumeti akcij kroga nekih izjemno trmastih in nadležnih ljudi — Jugoslovanov, z nekimi še prav posebno trmastim Josipom Brozom, ki je Hitlerju smodil dimlje, Stalinu kot poreden otrok osle kazal, ponosno kljuboval Anglo-Američanom. To je bil le zunanji videz, ki je skrival globoko prizadetost in obenem vero, da bo rezultat take kljubovalnosti le otipljiv, kajti upirati se samo zaradi upora, ne bi imelo smisla. Upirali smo se, ker smo samo tako lahko nekaj dosegli. Z uporom smo se potrjevali. Drugače nismo mogli. Zato tudi ne moremo pristajati na sicer za nas simpatično, a defetistično Camusovo interpretacijo jugoslovansko-informbirojevskega spora,³¹ ker namreč ne dovoljuje dialektične razlage njenega izida — tretje možnosti. In čeprav smo zaradi naše trmoglavosti v svetu deležni simpatij, še vedno ne morem reči, da smo tudi razumljeni. Drugače naše zahteve ne bi zvenele disharmonično s slovesno podpisanimi zagotovili v listinah velikih zaveznikov druge svetovne vojne. Prav tako bi povsem drugače učinkovala zagotovila pooblaščenega predstavnika SZ v času, ko sta dva diametralno na-

sprotna režima in družbena sistema, Kraljevina Jugoslavija in Sovjetska zveza, podpisovala pogodbo o prijateljstvu.³²

Življenje je vselej razpotje, a danes ni nobenega dvoma o enkratni pomembnosti razpotja, pred katerim stoji ves svet. Prihajamo v obdobje discipline, ki nam jo narekujejo (in vsiljujejo) tehnološki napredek in ogromno znanje, ki ga moramo použiti in prebaviti. Vendar ne more določati obsega discipline avtoritarnost posameznikov ali ožjih grupacij, marveč samo avtoriteta zahtev kompliciranega trenutka. In nikoli prej ni bil trenutek zahtevnejši — zaradi ljudi in za njih. Delo kot način pridobivanja vrednosti in njegov realizator, človek — delavec, sta nosilca velike civilizacijske ideje, ki v uresničevanju zahtev po socialni (ne samo politični) enakopravnosti in svobodi posameznika, ki je — konsekvентno — razmerje odgovornosti do njega samega in do drugih, vidi prvi pogoj za novo stopnjo uravnovešenega razvoja svetovne skupnosti. Tako se pred njo — nas postavlja vprašanje, ali bodo današnje razmere in pogoji njenega uresničevanja, in sicer: trenutno lastništvo surovin, stopnja tehnološke razvitosti v svetovni polarizaciji sever—jug in temu primerna stopnja splošne in strokovne izobrazbe, vplivali zaviralno ali pospeševalno na razvoj vsega sveta, ki je iz dneva v dan »manjši«, a ima vsak dan tudi večje možnosti, katerih uresničitev pa je odvisna od nas — ljudi. Pri tem ga regionalno pogojeni egoizmi nikakor ne smejo ovirati, ne zaradi načel, marveč zaradi praktičnih posledic tega egoizma: neizogibnega spopada s sabo in z drugimi.

Naj dopustim možnost, da je Kermaunerjevo prijateljsko prepričevanje toliko prepričljivo (in pravilno), da bi nanj konec koncev moral pristati. A to ne gre iz enega samega razloga, ki tovrstnega pristanka ne dovoljuje: njegova argumentacija se naslanja predvsem na dejstvo, da v svetu odloča moč.

Hvala mu za to pojasnilo. Pri tem pozablja, da je ZAVEST del neke MOČI. Njen neodtujljivi del. Kako si potemtakem privzema pravico načenjati to zavest, to moč? Pri njej gre vztrajati, ne zaradi nje same, marveč zato, ker je v trenutku našega obstoja v svetu del naše opore, in kdor se odpoveduje zavesti, se odpoveduje tudi opori. Postavljanje te zavesti v arhiv fosilov zavesti nikakor ni utemeljeno, ker je še vedno del življenja, stopnja zavesti in njena oblika, zavest sama in medij našega žitja in bitja. Vsaka odpoved tej zavesti bi pogojevala novo krivico. Ali nisem zapisal, da je v kramarskem okolju krvavih nožev vselej potrebno trdno vztrajati? Kdo torej tacite načjenja veliko dilemo, ki izhaja iz naše preteklosti — namreč: ali sami s sabo res ne znamo razpolagati, ali si res ne znamo vladati (in se obvladovati), ker smo navajeni vlade tujih? Ali ni prav to tipični slovenski mesijanizem — v razkoraku s stvarnostjo? Samo tako je lahko naša zavest (in naša moč) tvorna ter

oprem
a robu
vsebuje
tudi
ma
tja
ža
hanžka

k uha f
k uhe f

in
ore
sta zag
oričnik

A po lni en je pr os tor a s po

nas še bolj utrjuje v prepričanju o samobitnosti ter v želji po vključevanju v svet. In zato se ji ne odpovedujemo. Če pa spada vanjo tudi institucija ustoličevanja — v osnovi demokratičnega izbora prvega med enakimi, z rahlim priokusom koseškega prisvajanja določevanja prvega — pa je to stvar naše skupne preteklosti, ki nas ne obtožuje. Obvezujeta pa nas samo sedanjost in prihodnost. Ker: uklenjeni smo v prekletstvo minljivosti, a le takšni smo primorani spoznati edino vrednost življenja in ga kot merilo in izraz absolutnosti za posameznika tudi vrednotiti. Zato nikoli ne bomo smeli pozabiti krivic, sami pa bomo odločili, če jih bo odpustili; saj ne gre ne za mučeništvo ne za svetništvo, marveč nasprotno: za čisto preprosto željo biti navaden, v miru živeči in ustvarjajoč človek. Torej ne gre za nikakršne čustveno razbolele ekshibicije, ampak za edino možni, razumski pristop k bistvu naše preteklosti in naše sedanjosti. Tako je potemtakem to le boj za obstanek novih kvalitet, ki nam dovoljuje razglabljanje o tem, da pravzaprav nikomur ničesar ne dolgujemo. Smo le upniki; res da trenutno z malo upanja pa vendar tudi to nekaj pomeni. Dolgujemo edino naše vztrajanje, ker bomo le tako svobodno in odgovorno prispevati k zorenju občega razvoja. Zato sem tem bolj prepričan da, če bi doživeli »čas«, da bi nas izbrali za povod in uvod v obračunavanje širših razmer, nam krivde ne bi mogli pripisati. Bili bi namreč zelo, zelo klavno opravičilo.

Naj zveni še tako smešno in nerealno, a je neizpodbitno: danes smo v človečnost prisiljeni. To je edina možnost, če hočemo, da se bodo izročila racionalistov 19. stoletja prek dejanj francoske revolucije in prizadevanj vizionarjev socializma ter njegovih uresničevalcev — predvsem Lenina — izpolnila in dokončno uresničila; in se dalje organsko razvijala. V vsem našem prizadevanju smo morda le vzvodi nevidnih, a povsod prisotnih silnic (logike zgodovinskega razvoja?). Sta še dve drugi možnosti; obe zanikata človečnost: prva, ki jo nakazujejo zarodki tehnokratske diktature v bodočnosti, in druga (ena sama) — kolektivno morjenje in kolektivna smrt. V svetu človečnosti pa rane preteklosti ne bodo smele biti prisotne.

Izključuje jo že ta pojem sam, a četudi bi bile, bi pomenile neposredno nevarnost za uravnovešeno delovanje tehnizirane družbe. Prav tako nam relativnost življenja dokazuje absolutnost absurda. Vendar je v našem uporu do tega razmerja dokazana absolutnost življenja in njegov smisel, s čimer zanikavamo absurd. To je upor proti zadahu smrti v Marxovi periodizaciji zgodovine, ki je otrok dramaturške zgradbe evropskega načina mišljenja: rojstvo, življenje, smrt. Kam postaviti zaviralni moment? In kako ga označiti? V času, ko se postavlja vprašanje: kdo ima več izgubiti? Nekdo, ki poleg golega življenja uživa vse njegove prelesti, ali nekdo, ki mu je odhod na drugi svet odrešitev? To postaja najmočnejši faktor zavesti človeka 20. stoletja, ki je prežet z lažmi preteklosti. Kajti še tako

vzvišene besede disharmonično izzvene ob dejstvu, da je institucija vsemogočne dobrote in realne pravičnosti vselej paktirala z močjo, ki se ji je zdela najprimernejša v njenem kratkoročnem taktiziranju za ohranitev nje same, institucija, ki je od svojega nastanka dalje sicer ustvarjala, a se je v glavnem in predvsem le oklepala trenutno (dozdevno) najmočnejšega, najbolj utrujenega in preizkušenelega. Ki je blagoslavljala tisto orožje, ki ji je odprlo pot v sklenitev takšnih gospodarskih aranžmajev — pravno sicer neoporečnih, a sklenjenih pod pritiskom orožja — ki so tudi nas postavljali v še večjo, dejansko odvisnost od tedaj najmočnejših arbitrov in nje same. Kako torej izražati zaupanje? V času, ko je svet prepričan s takšnimi komunikacijskimi sredstvi, da pridejo novice, kljub temu, da jih odločujoči »čas« in prostoru primerne očistijo, do vsakega kotačka in prinesejo nekaj nevidnega: željo. Tako nikomur celo cisoka stopnja relativnega izboljšanja več ne zadostuje. Kako parirati to dejstvo, ki je neotipljivo, a povsod prisotno. Je to izraz nestrpnosti, ki nas lahko popelje v obdobje uresničevanja tistih teženj, ki jih je napovedala človekova domišljija o razčlovečenem, epruvetnem človeku — degradirancu in degenerirancu, krvavem robotu — v šumečem panju industrijske in tehnizirane družbe. Tako nastopa človečnost kot instrument človeške družbe prihodnosti in oznanjevalec novega razcveta, v trenutku, ko evropska misel (danes svetovna) prihaja v soočenje s samo sabo in ob zidove ki si jih je v preteklosti sama postavljala. Kje so meje arogance, ki jih je spočela v nestrpnosti, in kdo bo dal odgovor na vprašanje, ali ne bo aroganca vnukov tistih, ki jih je Evropa arogantno izobčila, še grozoviteje izobčila svet in s tem nje same? Prekletstvo usode ali trenutek spoznanja? Ali ga ne bodo izobčili togost — politična gibčnost, radikalizem (na papirju) à la Hébert, v trenutku, ko so se vse pojave oblike evropske zavesti toliko bolj razbohotile? Velik je nesporazum. Danes se z zastarelimi metodami ne da več reševati novih dilem. Vendar: v takšni sedanjosti - realnosti smo. Zato je poravnava krivic šele nujno sredstvo — začetek reševanja odgovornejših zahtev prihodnosti. Geniji sicer uravnavaajo usodo sveta po svoji vesti in volji, a vendar ne morejo pozabiti, da so na koncu koncev samo ljudje.

Zato izražamo svoje hotenje, da smo in bomo pristni; nočemo biti surogat ali se z njim kinčati.³⁵ Kako bi izgledali odlični zidaki iz kremeljskega obzidja vzdani v mestno hišo ali centralni muzej v Kujbiševu?³⁴ Kako naj zveni krnski anahronizem v času, ko dobiva velika poraženka druge svetovne vojne — razdeljena Nemčija — novo (formalno) upanje o le morebitnem združenju v prihodnosti, katere koreni iz preteklosti pojasnjujejo naše plačevanje na razpokah dveh velikih vojn, ne smejo pa nas prisiliti, da bi znova postali plačniki — tokrat na razpokah (morebitnega velikega miru? (Kar pa še ne more veljati kot zagotovilo, da vanj zares trdno verjamemo.) Velika iluzija ob rojstvu slovenske nacionalne ideje v času, ko je ideja naroda pomenila izrecno le vsebino in obliko socialnega osvete-

ščanja — da namreč Ilirija perstan Evropini bo, slej ko prej (najverjetneje) še vedno ostaja iluzija. Spremembe od tedaj do danes pa nam kljub vsem razočaranjem, kis mo jih doživeli in preživeli, dajejo slutiti, da se le bodo uresničile napovedi, ki bodo ta del sveta — Slovence in Jugoslovane, ki so vedno pankrt Evropini bili, njen nezaželjeni otrok in vest njene kurbirske preteklosti, spravila v sozvočje z ostalim in dokončno potrdila smisel trmoglavega zupanja v resnico o njegovi dejanski samostojnosti in suverenosti v nemirnem svetu, ko boj nikoli ni končan, in ko gre končno tudi za slovensko mesto v jugoslovanski skupnosti. Nestrpnosti in dogmatski zaverovanosti Smoletovega Črtomira ne sme slediti ponovno Prešernov, kajti tedaj bi brez upa zmage bili nov, še daljši boj. Razkorak med njima pa je svarilo njunim naslednikom, da poiščejo v svetu, ki je kot vselej sprt in razdeljen, a bolj kot kdaj prej združen v skupni usodi, z enim samim sredstvom — s trezno presojo — v trenutku, ko bomo vsi, če bomo skakali iz kože istočasno — en sam ukaz:

ZIVLJENJE.

²⁰ Boris Kidrič: 20. II. 1944 na črnomaljskem ustanovnem zasedanju SNOS-a.

²¹ Povzeto po misli A. J. Taylorja.
²² Roman Rosdolsky: Friedrich Engels und das Problem der »geschichtlosen« Völker. Archiv für Sozialgeschichte, IV Band, Hannover 1964, str. 87—283, posebej glj. str. 89—91.

²³ V. I. U.-Lenin: Imperializem in pravica narodov do samoodločbe. Ljubljana, 1948, str. 10.

²⁴ Marjan Britovšek: Revolucionarni idejni preobrat med prvo svetovno vojno. Ljubljana 1969, str. 292—293, opomba pod črto št. 14.

²⁵ Metod Mikuž: Svet med vojnama. Ljubljana 1966, str. 23.

²⁶ Fitzroy Maclean: Disputed Barricade. London 1957, str. 304.

²⁷ Večer, Maribor, 6. 7. 1970, str. 2.

²⁸ Istotam.

²⁹ Ob vrnitvi iz pregnanstva v začetku aprila 1917 je na petrogradskem kolodvoru pozdravil manifestirajočo množico z vzklikom: »Živela svetovna socialistična revolucija!« Pred petdesetimi leti. Tedenska tribuna, 1. 11. 1967, str. 7.

³⁰ Tudi man Franjo: Velike ideje i mali narodi. Zagreb 1969, str. 465.

³¹ Istotam.

³² Mimogrede: pri najboljši volji ne morem razumeti Kermaunerjevega zagotavljanja, kako bo vsakomur »... ki bi ga sodil glede na mlačnost ali gorečnost... pokazal vrata...« Ali se ne zaveda, da se nihče konsekventno ne odloča sam, marveč da odločajo o njem tudi obstoječe družbene razmere in sile, ki ga lahko tudi prisilijo do nekega ukrepanja? Ali postavlja pred vrata davkarja? Najsi bo namen teh obveznosti krivični ali pravičen, tu so in na nas vplivajo.

³³ Fran Zwitter: Slovenski politični prerod XIX. stoletja v okviru evropske nacionalne problematike. Zgodovinski časopis XVIII., leto 1965 (1), pravilno 1964, str. 75-153; posebej glj. strani 129—131.

³⁴ O Jugoslaviji in njenem uporu proti informbiroju je zapisal, da je to zdrava in pozitivna revolta celega naroda proti svetovni revoluciji, ki se je prelevila v tiranijo — vendar je (leta 1951) podvomil v njen uspeh. Kajti vsaka individualna revolta (v tem primeru nastopa Jugoslavija kot individualnost) se po njegovem mnenju nujno konča s porazom in tragično, razen če se več takšnih individualnosti združi v revoluciji. A revolucija je že spet sama po sebi zanikanje revolte, je njeno razpoptje... Izhoda torej ni... Boris Grabnar: Panorama sodobne francoske proze (Uvod v knjigi): Potovanje po Veliki Garabani. Založba Obzorja, Maribor 1953, str. 27.

³⁵ Světník sovjetskega veleposlaništva v Beogradu Patrikijev je 3. 4. 1941 dejal predstavniku slovenskih kulturnih delavcev: »My Slovincov nikogda ne zabudem« (Nikdar ne bomo pozabili na Slovence) Delo, glasilo CK KPS, št. 5, 7. 11. 1942, str. 227.

³⁶ Na razstavi Antični bron, ki je bila spomladi 1970. leta v Ljubljani, je bilo izrečeno, da so že navezani stiki s korosko deželno vlado, zato da bi mogli izdelati mavčne odlitke knežjega kamna in vojvodskega prestola, ki

bi jih nato postavili nekje v Ljubljani.

³⁷ Sovjetska vlada se je po napadu Nemčije na SZ umaknila v to obvoiško mesto.

³⁸ Dodatna opomba: V tekst »Razmišljanje o neki usodi« se je med tiskanjem vtihotapilo več manjših napak. Omenil bi le dve — pomenski: 1. V 4. odstavku, nas strani 7, stolpč 3 je tudi naslednji stavek: Razdelili so nas med štiri države, kar je bila poslednja kuhinja... Pravilno je: ... kar je bila posledica kuhinje. 2. Drugi odstavek na strani 9: Zato morda ni upoštevano... Pravilno je: Zato morda ni neupravičeno...

POEZIJA IZBRISA dušan pirjevec

V pogovoru, ki ga je ob izidu izbora Kovičevih pesmi organizirala kulturna redakcija *Dela* in ki je bil objavljen dne 5. decembra 1970, se je pojavil nov literarno kritični in literarnozgodovinski izraz: **poezija izbrisa**. Položaj v naši literarni kritiki in zgodovini je tak, da se takoj vprašamo, kaj ta izraz sploh pomeni, zakaj je sploh uporaben, kako je sestavljen in kakšne implikacije nosi v sebi. Vprašanje je upravičeno tem bolj, ker je v omenjenem pogovoru tudi dovolj gradiva za odgovor nanj.

Izraz je v tem pogovoru uporabil Taras Kermauner. Z njim je hotel opisati najprej jedro tistih opredelitev poezije, ki jih je v istem pogovoru izrekel Marijan Kramberger, zato je pomen tega izraza možno določiti tako, da spoznamo prav to definicijo, ki je očitno neposredni povod, da se je **poezija izbrisa** v pogovoru sploh pojavila.

Kramberger govori o poeziji kot komunikaciji, vendar je to posebna komunikacija, ker je komunikacija »o ničemer posebnem«, kar pomeni, da to ni komunikacija o nečem in da »temu predmetu« ne daje posebnega poudarka, marveč »gre za komunikacijo brez tretjega člena«, za »komunikacijo kot tako«. Jasno je, da Kramberger ne govori pri tem samo o časovno določeni in locirani poeziji, ne govori samo o določenem literarno idejnem gibanju, marveč hoče opisati temeljno razsežnost pesniških izdelkov v celoti, se pravi tisto njihovo razsežnost, zaradi katere sploh šele lahko govorimo o poeziji in poetičnosti.

Kermauner je stvar razumel drugače, saj pravi: »Poezija, ki se jo da opredeliti s Krambergerjevo oznako, komunikacija brez srednjega člena, je poezija izbrisa. Taka poezija je samo sebe izbrisala in je sploh ni. Nastopa samo kot provokacija in je v trenutku, ko je nastopila, že ni več, ker nima nobenega pomena. To so besede, ki same v sebi nočejo nositi nobenega pomena. In komunikacija o ničemer posebnem je hkrati komunikacija o nesmiselnem, o ničemer takšnem, kar bi bilo tisto, o čemer smo ves čas govorili: harmonija, sinteza, čutnost, subjekt itd. Kovičeva poezija pa je zelo tradicionalna poezija. Od začetka se bori za tradicijo.«

Kermauner sicer prevzema Krambergerjevo opredelitve, a jih omejuje samo na netradicionalno, se pravi le na najnovejšo, najmodernejšo poezijo. Poezija izbrisa velja Kermaunerju samo za časovno natanko lociran idejno literarni tok, čeravno ga opisuje z besedami, s katerimi je Kramberger poskusil zajeti poezijo v celoti. Na takšno uporabo svojih misli je Kramberger že sam odgovoril takole: »Upam, da nisem tega razložil tako, kot

m
o
č
j
o
š
t
i
r
i
h
p
r
s
t
o
v
i
n
n
e
r
a
b
n
e
g
a
s
t
a
v
k
a

je rekel. Marko pa Katja, hitro pridita v Šiško, ker

čem posebnem, vendar tako, da pa za vse to, kar se v katarzi in skozi izbris razkrije, nikakor ni mogoče uporabiti izraz: nesmiselnost.

Brž ko dovolj prizadeto razumemo pojem in problematiko izbrisa, se moramo — vsaj glede poezije — vrniti k samim začetkom našega razumevanja poezije in k izvorom njene usode v Evropi.

Tako se postavimo zavestno v horizont metafizike. In ker to vemo, lahko rečemo, da se v zgodovini metafizike poezija dogaja najprej kot komunikacija o nečem posebnem hkrati pa kot samoizbris. Dogaja se kot identifikacija in njen izbris. Ali s fenomenološko terminologijo: biva kot umetniški izdelek in kot estetski objekt. Kot takšen izbris je poezija metafiziki primerna.

Poezija je v zgodovini metafizike poezija tako, da je samoizbris. Vendar to brisanje same sebe ne pomeni, da poezije ni, oziroma da »je v trenutku, ko je nastopila, že ni več, ker nima nobenega pomena«. V doganjanju poezije kot poezije se izbrišeta njena socialnost in historičnost, a to je tisto, kar je znanosti in kritiki edino dostopno.

lačen. Katja je pa rekla. Oh, Marko, zakaj si me ustrelil, če sem bil samo volk ukradel košaro. In

Ona pa sta rekla. K Ivanu. In kaj ji neseš dobrega. Grrrrrrrrrr. Pa je pa kam Katja pa Marko. bil volk. Kako dela volk. Pokaži, kateri je volk. No, in volk je rekel. Kam ko dela. Kako pa dež dela. Pa veter. Pa Ruli.

In mesar je rekel nato. sta šla v gozd. Tam pa je buba buba. To je peč. kali. Pa Ana bo kakala. Pa babica bo kakala. A-avelik dec. Bo Katja skuhalo. Žoga. Peč. Ajs, je volk padel na tla in je kakal. Pa ptički bojo. Naš Ivan Tar še nič ni jedel, je lačen. In je volk jokal. Ga je bolelo boleje Marko ustrelil. O, pa

NON STOP PETO

roman

nadstopje trinadstopne hiše
MATE DOLENC, DIMITRIJ RUPEL

Zdaj je bilo ljudi dovolj in skupaj so odnesli krsto v hišo. Po temnih stopnicah so se spustihi v klet. Šele tam so prižgali luč in odprli neka jeklena okovana vrata. Od tam so vodile dolge ozke stopnice globoko v podzemlje. V zaklonišče. Koraki so odmevali in včasih je rob krste butnil ob zid, da je zadonelo kot mrtvaški zvon. Na dnu so bila še ena taka težka vrata. Izza njih so prihajali glasovi ljudi in predmetov. Nekdo je igral na električno kitaro, čeprav ni znal, kajti člani ansambla so bili zunaj in so zdaj šele prihajali nazaj. Po Borisovi krivdi je krsta močno udarila v železna vrata. Zabobnelo je kot bobnen United Artists. Vrata so odprli. Iz prostora je butnilo hručenje velike družbe.

Krsto so položili na pingpong mizo sredi sobe. Po tleh je ležalo veliko polnih in praznih steklenic pijače. Ob stenah so bile klopi in na njih telesa vseh znanih ljudi. Nova skupina se jim je pridružila. Logaritmi so vzeli v roke kitare in električno zaigrali. Pošastno je odmevalo po zaklonišču. Iz tega prostora je vodilo nekaj hodnikov na vse strani in iz njih je prihajal odmev, kot da bi tam še nekaj ansamblov igralo isto melodijo, vendar le malo pozneje.

Nič ni več spominjalo na vsakdanjo zemljo. To je bil ali pekel ali drug planet ali pa privid. Zemlja ni bila.

Miškin je pokrtil krsto s polivinilastim prtom in postavil nanjo tri sveče in jih prižgal. Ugasnili so vse luči in ostali v skrivnostni svetlobi sveč. Nekaterim, med njimi Borisu, se je zdelo, da krsta diha. Pokrov se je rahlo izbočil in sveče niso stale naravnost. Ena je padla, toda Miškin jo je ujel in potem jo je trdno postavil.

— Zdaj pa na zdravje prijatelju! je zavpil in vzel v roke železen kozarec vina. Vsi so si natočili vino, kajti rekli so, da je za tako priložnost vino najplemenitejša pijača. In bila je zlata rebula, ki jo je Miškin vzljubil na šolski valeti pred mnogimi leti.

Vasiljka je zajokala. Toda zaradi kitar je nihče ni slišal. Vsi so divje pili. Sveče so metale pošastne sence na zidove. Ker je bilo zaradi stranskih rovov nekoliko prepaha, so plameni divje plesali in sence so se zviemale. Sem in tja je počil kak kozarec ali steklenica. Adolf in Boris sta se polivala z vinom.

Miškin je občepel v kotu ob vratih, ki so jih nepredušno zaprli. Pozneje so jih odprli — ko se je vrnila Jurka — a so jih takoj spet zaprli. Niti en zvok ni ušel iz tega prostora na Zemljo...

Vasiljka je prišla k Miškinu. Gledal jo je in zdela se mu je lepa. Toda počakal je, da je ona spregovorila.

— Kaj bo iz tega? je rekla.

— Bomo videli. Trdno sem odločen, da sam tega ne končam. Moralo se bo končati samo. Toda potem bo vse drugače.

— Ali si kaj opazil, Miškin? Mislim, na meni.

Miškin jo je skrbno pogledal in pokimal.

— Noseča sem. Sedmi mesec.

— Hotel sem se s tabo poročiti.

— Vem, saj to ni važno. Samo povedala sem ti, ne zahtevam pa nič.

— Zelo si prebrisana.

Vasiljka pa v jok.

Nekdo je predlagal, da bi plesali. Takoj so pograbilo idejo. Toda bila so samo štiri dekleta in dvajset fantov. Zato so morala izbirati dekleta. Zvonka je vzela Adolfa, njena kolegica Neža Mosto Račnika, Jurka Fiča, Vasiljka pa nikogar. Toda ker so hoteli tudi drugi plesati, so se razporedili vsi skupaj v nekakšen krog okoli krste. Postal je podobno kolu; Mosto Račnik je vodil. Iz šejka se je najprej razvilo kozaračko kolo, potem pa indijanski ples. Račnik je tolkel na vedro in tulil:

— O mani, mani pat mehu!

V tistem trenutku so treščili ob mizo, razklala se je, ker je pač pingpong miza ponavadi iz dveh delov, in krsta je zdrsnila na tla. Pograbilo so sveče, preden so ugasnile, nekateri so se razbežali, Zvonka je vpila, Račnik in Fič pa sta mizo spet sestavila in potem so postavili krsto nazaj nanjo.

— Poglejmo, če se Abarth kaj v grobu obrača, je rekel Adolf.

Ideje sicer niso sprejeli, vendar se je nekaterim usedla na dušo. S silo so morali tlačiti radovednost.

Da bi jim spravil misli na druga pota, je Miškin predlagal strip-tease. Vzeli so polivinilast prt s krste in ga pogrnilo na betonska tla, da bi plesalke ne zeblo v noge. Vsi so pograbilo Jurko, ki se ga je že tako nalezla, da ni imela nič proti.

In zdaj strip-tease. Logaritmi so igrali pesem »You will never get over me«, kar ne pomeni »nikoli ne boš šel čez mene«, ampak »nikoli me ne boš pozabil«. Jurka je bila oblečena v ozko zimsko krilo, tesno prepasano, in črn pullover dolge vata. Najprej je med plesom slekla pullover. Potem je ta ples dobil posebno seksualno obeležje, ko je odpenjala pas in zadrgo krila in ko ji je krilo čisto nalahko zdrsnilo z bokov na prt. (Adolf je zasopel.) Takrat je vodji ansambla počila struna na kitari in ga usekala po obrazu. Toda od takrat je igral še mnogo bolje in za kri se ni zmešnil. Samo buljil je v Jurko in prsti so avtomatično posredovali njegove misli strunam. Dal je celega sebe v tisto pesem.

Jurka je slekla kombinežo. Borisu in Fiču je hkrati postalo slabo. Toda to je bila tista slabost, ki zajame človeka tik pred spolnim občevanjem. Jurka pa se je z demonskim nasmeškom slačila dalje. Modrček je nekajkrat zavrtela na prstu, preden ga je vrgla med gledalce. Padel je Miškinu na glavo in mu za hip zastrl razgled. Vasiljka ga je pograbila in ga nekam ljubosumno zabrisala proč.

Zato, da je slekla hlačke, se je zvižala celih pet minut. Občinstvo je pridrževalo sapo. Večkrat je bilo že videti, da jih bo slekla, pa jih ni. Takrat so vsi rekli: »Aaaaaahhh...« Adolf je že mislil, da letijo proti njemu, in je šavnisl z roko, da bi jih ujel. Imel pa je samo privid in Zvonka se mu je zasmejala.

Končno so hlačke odletele.

V tiste trenutku se je Miškin dvignil in rekel: — To je negacija smrti!

Jurka je pograbila polivinilast prt in se zavila vanj. Vsi so jo občudovali.

— Česa takega v Slonu ne vidiš, je rekel Mostko.

— In ta prt na koncu! je sladostrastno rekel Boris. Vsi so hoteli stisniti roko Jurki, nekateri pa so bili tako odkriti in so stisnili Jurko. Le Mostka so odrinili, ker so rekli, da ima doma Majdo.

Miškin je rekel (ansambel je utihnil): — Zdaj nastopi višek. Vedite, da bo za viškom samo še razplet, v katerem bom jaz potegnul kratko; zato pa si zdaj tem bolj privoščimo višek!

Stopil je h krsti in z dletom, ki ga je imel pripravljena, ga, je odmaknil pokrov. Brž ga je sunil stran, da se je zvalil po tleh.

Vsi so bili tiho. Miškin je zrl v Abarthov obraz, drugi so stali nagrmadeni okoli krste in so prav tako gledali obraz.

— Če sem kdaj videl kak začuden obraz, nobeden ni bil bolj začuden od tegale.

Abarth je bil strašno začuden, in to se je videlo, čeprav je imel zaprte oči. Vsaka poteza na njem je izražala koncentrirano začudenje.

Potem se je Adolf s prstom dotaknil Abarthovega obraza.

— Še vedno je mehkejši, je rekel.

Tudi drugi so se dotikali Abartha.

— Tak je torej dotik mrliča, je rekel Boris.

— Mrzel je.

— V nosnici ima malo pepela, je rekel Fič.

— Kamen mu je padel pod levo veke.

— Za nohti ima črno.

— Eno oko ima napol odprto.

— Skušajmo mu odpreti oči.

— Ni treba, saj je mrtev.

— Zdaj ga zaprimo nazaj. Adijo, Abarth! Zdaj se verjetno zadnjič zapira pokrov nad teboj.

Miškin je z vijaki privil pokrov nazaj.

— Kaj bomo pa zdaj delali? je vprašal Adolf.

— Kakšna negacija smrti, je mislil Miškin. — Škoda, da mu nismo puščali krvi. Ali ima takle mrtvec še kaj krvi?

— Poslušajte me malo! je rekel Miškin.

Ko so umolknilo je nadaljeval:

— Od zdaj naprej pijemo zame! Vse, kar bom zdaj storil, bo strogo zavestno in bo imelo svoj družbeni smisel. Poslavljam se od vas tak, kot sem, in vas pozdravljam tak, kot bom! Pijmo. Dokler je kaj pijače, naj nihče ne zapusti tega prostora!

Da bi dal zgled, je popil dva deci v treh požirkih.

Naslednji dan ob treh popoldne še nihče ni zapustil zaklonišča. Pač pa so v zaklonišče prišli miličniki. Samo Račnik je bil pri zavesti, in rekel je, da ne ve, za kaj gre. Ko so se mu smejali, je rekel, da je bil zapeljan, da pa ne ve, kdo je kriv. Tisti dan se je drugič v življenju peljal z marico.

Ko so položili Miškina zraven njega na klop, je Miškin odprl eno oko in rekel:

— Ne ženi si tega k srcu. Pošten človek se mora prav v vsakem režimu peljati z marico, potem je spet zamrl.

Ko je Račnik slišal, da je nekaj škrtnilo v okencu na steni med kabino in zaporom, je začel govoriti dobro o organih in da se ne boji, ker je nedolžen. Rekel je, da zaupa v sistem in da je prepričan, da bo pravica našla svoje mesto pri njem in drugih.

— Saj imamo tak sistem, da je pravica zagotovljena. In mi smo dobri ljudje. Jaz zaupam organom tajništva. To je dobra služba. Jaz sem bil zapeljan, toda razumeli me bodo. Vsi so tako dobri.

Abartha so zakopali nazaj na njegovi parceli. V mestu pa je izbruhnil škandal, kakršnega ne pomnijo po osvoboditvi.

PRVI KORAK

Rečem, da je to pasje. Kot mi je ogabno in kar nekam amoralno misliti in govoriti, da **ustvarjam**, da sem **ustvarjavec**, pa moram tu na voljo prvemu stavku tega pisanja sprejeti pojem, besedo **ustvarjanje**. Ta pojem, to besedo zdaj rabim za splošno označbo mojega splošnega početja, tedaj početja, ki mi daje dihati, ko mi nosi denar.

Zdaj hočem jasno povedati, da je meni pasje in hudo živeti od ustvarjanja. To pa ni tisto zgodovinsko, da so ustvarjanci (no, ali pa umetniki) že od pamtiveka stradali, marveč rezultat kratkega stika med menoj ustvarjavecem, in odjemavcem, od katerega sem ustvarjavec slučajno usodno odvisen; zaradi preglednosti pisanja, kot se sam zavedam, da resnično razgledno sploh ne znam pisati (ustvarjati), bom temu mojemu odjemavcu rekel slovenski narod. Tu sva Marko Švabič, ki sem se ne kriv ne dolžen rodil v Sloveniji, kjer sem do danes neprekinjeno bil in žil, in je tu moj sedanjí odjemavec slovenski narod. Ne kriv ne dolžen proti slovenskemu narodu; že od poloma naivne Češke leta 1968 sém skušam začutiti korenino, ki je skoz vse čase tolikanj milo opevana v umetnostih, religijah in politikah (nikoli nisem znal precizno uporabljati slednjega pojma), korenino, ki se jí reče Narod. Korenina, ki da zeleno brstimo iz nje in nam daje (smiselno) živeti vsem in vsakomur (ali ni prav to pogojilo fašizma!), korenina, naposled, ki je smisel nas zelenih listkov. Pa te korenine nisem zaznal in je ta hip, ko pišem te vrstice, še ne čutim. Jaz te korenine nimam. Jaz pa zato, kot bom jasnejši pozneje, trpim po krivicí; vsi, ki korenino imajo, namreč trpijo po pravici, imajo pač smolo, da so zrasli iz take korenine, ki jim daje trpeti. Ne čutim nikake korenine in ne čutim, da bi bil vsaj kot alga spirogira ali pa papirnat zmaj pritrjen na **ta tla**. Res je, da lebdim, a to je gotovo le na nek način (emocije morda) transformirano počutje. Sorodniki (tj. ljubezen in kri), jezik in te reči pa so nekaj drugega. To je pač vse drugačna korenina, ki o njej ne bom pisal, hočem pa, da se črno na belem vidi, da le-teh činitelev nisem spregledal ali iz nedoslednosti in diletantizma pozabil.

[V noči sobota/nedelja 11. sept. t. l. sem zapisal, kot berem v starih zapisnikih: »Za Narod sem slišal prvič leta 1968 ob Češki; slišal, ker bi udarilo tudi skoz zamašena ušesa, tako je pritiskala tista lajna o Narodu te čase. In glej, odtlej sploh nimam več miru pred nezasišanim nasiljem, ki mu je ime Narod. Sleherni trenutek čutim, kako se me nek (jaz ne vem, kateri) Narod celo fizično polašča. To, prav to in le to me sili k razmišljanju in temu, da govorim o Narodu. Vse do l. 1968 sem srečno živel v tem, kako morda nisem prisiljen v avstrijščino*, da živim v sredi, ki je z Narodom opravila, ga morda celo odpravila. Ali pa imam (sem imel) smolo, da sem se rodil v družini, ki (logično) ni mogla prisegati na kak Narod? Je to smola, je to sreča? ...]

Toliko o ustvarjalcu, zdaj pa odjemavcem, ki sem Marko Švabič z njim v kratkem stiku, o slovenskem narodu. Rekel sem, da je moje pasje trpljenje rezultat tega kratkega stika. Namreč, da bi celo z mazohističnim olajšanjem

sprejemal to trpljenje, ko bi čutil korenino. Ampak ne. Vržen sem med te mazohiste trpeti z njimi njihove muke plus muke mojega lašnega brezkoninstva: muke ob brezmočnem gledanju nenehnega samomučenja mazohistov. Trpeti, plačevati davek z onimi, ki imajo bolešno, ponosno, varno zavest svoje Korenine, Naroda. Kaj sem jaz tu kriv, če slovenski narod ne mara živčih genijev in jih zato skrbno zatira. Mene en usran slovenski (kot ne usran nemški, usran ruski, usran kitajski itd. usrani) narod ne bo jebal, ne zatiral. Jaz nočem trpeti ob materialnem pomanjkanju, če slovenski narod ne mara slovenskih Problemov, Tribun in Katalogov. Jaz sem tako tu de facto v službi slovenskega naroda in slovenskega naroda zgodovine. Zahtevam za opravljanje te službe dnevno, tedensko ali mesečno plačo. Kaj pa meni dajeta slovenski narod in zgodovina slovenskega naroda zastoj?

Jaz sem ustvarjavec, ki ga bo imel slovenski narod od jutri naprej bržkone za svojega. In to za vedno, do sodnega dne bo slovenski narod hodil okoli po vesolju in se trkal: »Marko Švabič je naš. Marko Švabič je naš. Marko Švabič je tako izrazito naš, da boljšega sinu še nismo imeli...« Kje je zdaj pravica? Ali je slovenski narod (ta danes) res tako skop, da ne bi pošteno poravnal dolga svojih vnukov? Ne bom delal fotosinteze neki korenini zastoj, ko sem produktov fotosinteze najbolj potreben!

To je grozno in jaz hočem, da ostane črno na belem, da sem vse to vedel in videl in znal, pa nisem mogel nič. Kaj pravzaprav hočem? Hočem konec krivicam, ki mi jih dela slovenski narod — jaz se ne morem umakniti, saj sem vendar živ človek. Narod, slovenski narod, to ni nič, to je le pojem, to je izmišljilja. Hočem status, ki mi gre. Hočem, da mi pomaga Rdeči križ.

Bedno je pri meni, da se mi sleherno pisanje, ki ga zastavim resno in v tem mogoče tragično, bolj ko se potapljam, spreminja v nekakšno polduhovito, poslano šalo. Ali ni namreč objektivno smešno, ko po vsem prejšnjem netezanju in praskanju nazadnje zapišem komični stavek: »Hočem, da mi pomaga Rdeči križ.«?

Vendar so nepopisne muke. Jaz trpim konkretno, razložil sem, upam, dovolj jasno, zakaj in čemu; zato hočem, da temu trpljenju konkretno konec naredi konkretna organizacija ali institucija ali kaj na svetu je. Naj me reši RK ali CIA ali UDBA. Naj slovenski narod plača konkretnemu Marku Švab'ču silo, ki mu jo dela že toliko let; naj plača **denar**, naj plača s priznanjem vseh pravic, ki jih imam kot živí človek; ne vem, kaj hočem. Vem pa, da kakor koli in kar koli, vse to ni le moj privatni problem: to je vprašanje v širšem Zgodovine, v ožjem pa dejanskega nasilja nad posameznikom. O tem pa stojijo v KZ členu, ali paragrafi. O tem stoji v Ustavi. Jaz imam kot državlján SFRJ in SR Slovenije določene dolžnosti (ki jih dolžim v redu), imam pa iz tega tudi določene pravice.

Marko Švabič

* avstrijščina; ne vem, zakaj, tudi se zavedam, da v tem ni nikake zunanje logike, si predstavljám najbolj tipično zakonito narodnjaštvo kot **avstrijsko**; mogoče je to koroška travma, ki me je z njo opremila osnovna šola.

